Digitized by Google

6
41-e
27

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
16 G
10

~~6-42-a-13~~

6.41.e.27

Digitized by Google

Digitized by Google

C. PLINII CÆCILII SECVNDI

EPISTOLÆ

ET

PANEGYRICVS.

EDITIO NOVA.

MARCVS ZVERIVS BOXHORNIVS

Recenſuit, & paſſim emendavit.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVGDVNI,
Ex Officina Aniſoniana,
cIↄ Iↄc XCIII.

Digitized by Google

LECTORI

MARCUS ZUERIUS BOXHORNIUS

S.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

AMice Lector, Cum ſecundam hanc Plinianarum Epiſtolarum editionem Elzevirii noſtri adornarent, intellexiſſentque nonnihil curæ à nobis poſitum in emendando textu, qui hactenus corruptiſſimus circumferebatur, & qualemcunque opem noſtram ac curam haud ingratam ſibi futuram ſignificarent, egregio huic eorum deſiderio ſingularique ſtudio in promovenda ornandaque re literaria nihil negandum judicavimus. Accipe igitur tandem Plinium non quidem ubique emaculatum (quis enim id aut præſtiterit jam, aut ſperaverit?) multo tamen quam ante nitidiorem. Quod paſſim deprehendet, qui hanc editionem cum aliis aliorum conferre non gravabitur. Exemplaria MSS. ad manum nobis nulla fuere Plinium igitur ipſum conſuluimus, & corruptarum lectionum apices, in quibus verarum fere ſunt veſtigia, diligenter excuſſimus; &,

cum in interpunctionibus haud ſemel peccatum deprehenderemus, peccatumque ita, ut certam aliquam ſententiam elicere non liceret, eas quoque mutavimus, ut quantum quidem fieri poterat, nihil non Plinianum hic legeretur. Rationes mutationum emendationumque omnium eruditus lector ipſe per ſe facile agnoſcet. Dare enim eas nunc, feſtinantibus typographis, non licebat. Et nobis quoque alia agenda offerebantur. Si tamen vitam Deus & otium fecerit, ſingulari animadverſionum libello deſiderio tuo brevi, aut certe proxime ſequutura editione, ſatisfaciemus. Vale, & his noſtris conatibus, ut ſoles, fave.

MAR-

MARCI ZVERII BOXHORNII

DE

C. PLINIO CÆCILIO SECVNDO

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

IVDICIVM,

Quo Chriſtianum eum non fuiſſe, ut volunt alii oſtenditur.

Perſecutionis Chriſtianorum ſub Trajano atrox tempeſtas non quidem deſiit, ſed minor ac quaſi mitior eſſe tandem cœpit, admonente Trajanum Plinio, ſingularem Chriſtianis innocentiam vitæ eſſe ac integritatem. Extant hodieque ſcriptæ ea de re Trajani & Plinii epiſtolæ; ex quibus utcunque cognoſci poteſt, qualis ea tempeſtate Chriſtianorum fuerit diſciplina.

Non eſt mihi dubium, quin ex iis epiſtolis na-

tum ſit ridiculum eorum commentum, qui Chriſtianum aliquando opera Titi factum Plinium, in literas mittere auſi ſunt. Flavius Dexter in Chronico; Titus cognomento Juſtus, Epiſcopus factus, ſequutos primo S. Paulum, mox Eugenium, prædicat in Carpetania ubi ejus memoria magnitudoq; miraculorum celebratur. Is Titus converterat ad fidem Plinium Juniorem ex Bithynia Pontoque redeuntem, in Creta inſula, ubi juſſu Trajani Jovi templum extruxerat. Nec deſunt qui putent ſeptima ſextilis ad Novocomum eſſe paſſum. *Si hunc audimus, non Chriſtianus tantum Plinius, ſed & martyr fuerit. Ceterum Pſeudodexter eſt, qui hæc ſcribit. Qua de re plura nos alibi dicemus. Porro addit ad hunc locum Franciſcus Bivarius de Plinio Chriſtiano iſta;*

Sed unde habemus, in Creta Plinium Secundum Juniorem ad fidem perductum opera S. Titi? Ex Actis ipſius, quæ Zena, legiſperitus & Apoſtoli diſcipulus, ſcripſit, refertque Equilinus, ubi eum Zena, cum præmiſiſſet Titum, in Creta iterum reverſum, multos ad Chriſti fidem perduxiſſe, ordinaſſeque Presbyteros, & Diaconos, ſubdit: Cum die quadam tranſiret ante Palatium, quod Secundus Proconſul (*is erat Plinius Secundus Junior*) juſſu imperatoris in Jovis nomine conſtruebat, maledixit illud; & ſtatim opus funditus diſſipatum eſt. *Nonne id dixerat Dexter illis verbis*; Is Titus converterat ad fidem Plinium Iuniorem in Creta inſula, ubi juſſu Trajani Iovi templum erexerat? *Subjiciunt acta*; Tunc Secundus venit ad Titum cum lacrymis rogans

gans

gans; ſe indemnem ab opere conſervari. Cui Titus impoſuit, ut opus in nomine unius Dei Chriſtianorum inciperet, ut ſic opus perficere poſſet; quod & factum eſt. Completo vero opere Secundus cum filio ſuo baptizatus eſt. *Fuit hic nepos ex ſorore C. Plinii Secundi, cujus de natura rerum extant inſignes Commentarii: ipſius vero Plinii Secundi Iunioris extat liber Epiſtolarum, & Panegyricus Trajano Cæſari dictus, quo gratias agit Conſulatum ejus auſpicijs adeptus. Is etiam Hiſpanis nonnulla contulit beneficia. Nam Quintiliani filiam pauperem dote iuvit, & Martialem Poetam ab Vrbe in Hiſpaniam ſecedentem, viatico proſecutus eſt, ut ipſe in Epiſtolis teſtatur. De Martyribus ſub Trajano paſſis agit ipſe Lib.*x. *Epiſt.* xcvii. *Ceterum ipſum tandem Novocomi, patria ſua, martyrium ſubiiſſe, inde nonnulli putant haberi, quod die* vi. *Auguſti ſeu* Sextilis *cum aliis quinque reperitur in Romano Martyrologio, inter alios Martyres, quidam nomine* Secundus. *Nam in eo ſic legimus*: Novocomi paſſio Sanctorum Martyrum Carpophori, Exanthi, Caſſii, Severini, Secundi, & Licinii, qui in confeſſione Chriſti capite truncati ſunt. *Meminit ipſorum Martyrum Galeſinus ex veteribus monumentis Eccleſiæ Mediolanenſis, Bergomenſis, & Aquilegienſis. Ignorarunt ſanè hiſtoriam iſtam Comenſes cives, cum anno Domini* cIɔccccxcviii, *pro foribus ædis B.Virginis ſuis concivis junioris Plinii marmori incidi curarunt hujuſmodi inſcriptionem, ſine Martyris titulo, quam Volaterranus refert lib.* xviii.

* 4 C.PLI-

C. PLINIO CAECILIO SECVNDO,
QVI CONSVLATV, AVGVRATV,
MILITIAE GESTIS, AC ORANDIS CAVSIS,
POEMATIBVS, ET HISTORIIS
CONFICIENDIS,
CAESAREM TRAIANVM AVG. LVCVLENTISSIME LAVDANDO, ADFICIENDOQ;
IMMENSA LIBERALITATE PATRIAM
SVAM, EIDEM IMMORTALE CONTVLIT ORNAMENTVM,
ORDO COMENSIS CONCIVI SVO DESIDERABILI, HONORE ACCEPTO,
MONVMENTVM POSVIT.
M. CCCC. LXXXX. VIII.
KAL. MAII.
FVNCTVS ERAM. SED TVM VETERI PRAECLARVS HONORE;
VIVEBAM, PERII: NVNC QVOQVE VITA MIHI EST.

E latere dextro hujus memoria extat alia C. Plinii Secundi ſenioris, quam tu, lector, apud eundem Volaterranum legere poteris.

Hac & ſimilia iſtis alia quoties lego, non poſſum ſatis mirari ſtuporem hominum, qui talia aut ſcribere aut credere potuerunt. Hoc demum eſt cum ratione inſanire. An quia in Actis Martyrum legitur, pro Chriſti nomine. Secundum paſſum fuiſſe, Plinius Secundus intelligendus eſt? Plures Secundi dicti ſunt, quam hic Plinius. Sola illa literæ, quæ hodie extant, Chriſtianum eum fuiſſe, primis hujus fabulæ auctoribus perſuaſere. Agnoſco quidem ego luculentum extare in iis de Chriſtianorum innocentia ac integritate teſti-

mo-

nium; ſed & illud in ijs invenio, Chriſtianam re-ligionem, exitiabilem ſuperſtitionem *appellari. Si Chriſtianorum doctrina exitiabilis ſuperſtitio viſa ei ſit, quare aut quomodo dicitur Chriſtianus? Si Chriſtianorum aliquis Stoicorū & in docendo & in ſcribendo ſeveritatem laudibus extolleret, an iccirco Stoicus merito diceretur? Qui paganus Chriſtianorum vitam moreſq; commendat, non eo minus paganus eſt. Sed dictu prope infinitum eſt, quam levi, & nulla ratione moti jā olim nōnulli Chriſtianę Hiſtoriæ ſcriptores plurimos Chriſti nomē profeſſos tradiderint, qui Chriſtiani non fuere. Cum hoc, quod hic nobis oblatum eſt, exemplo unum modo jam conjungam; ex quo & liquidò conſtabit veriſſimam eſſe eam rationem hujus de Plinio Chriſtiano commenti, quam jam dedi. Pontii Pilati, ſub quo Dominus noſter paſſus eſt, uxor (Claudiam Proculam vocant, quorum animo immota ſedet ac fixa quidvis fingendi libido) Chriſtiana fuiſſe dicitur Pſeudodexter ille, cujus jam meminimus, in Chronico*: Claudia Procula, uxor Pilati, admonita per ſomnium, in Chriſtum credit, & ſalutem conſequitur. *Certe huic etiam quorundam ſententiæ occaſionem dedere illa, quæ apud Matthæum de Pilati conjuge leguntur verba*; Sedentem autem illo, *Pilato nempe*, pro tribunali, miſit ad eum uxor, dicens; nihil tibi & juſto illi; multa enim paſſa ſum hodie per viſum, propter eum. *Quia igitur marito dixit illa*; Nihil tibi & juſto illi, *ſcilicet Chriſto, Chriſtiana fuit. Qua ratione id colligant, qui tradunt, ſcire ego velim. Pro innocentia Chriſti, tanquam non damnandi aut crucifigendi, vel non rei, pronuntiat, non autem pro Chriſto, tanquam cu-*

jus ſanguine ac morte genus humanum redimendum eſſet. Sed hæc hic obiter. Alibi plura de ejuſmodi veterum Chriſtianorum commentis dicemus. Vnum hoc modo nunc addam, mirum videri poſſe, quare & iidem Pilatum Chriſtianorum non fecerint. Nam hæc ejus de Chriſto verba extant; Nihil mali fecit. *Sed quia alio & ſequuto poſtremo Pilati de Chriſto judicio, in gratiam Iudæorum, Chriſtus damnatus eſt, Chriſtianum factum Pilatum credere non denere.*

C.PLI-

C. PLINII CÆCILII SECVNDI

V I T A

Ex Epiſtolis collecta.

CAIVS Plinius Iunior, ex Como novo Italię Tranſpadanę oppido natus, patrem habuit Cæcilium, virum eo tempore pietate ſimul & eruditionę in primis clarum: avunculum verò, Plinium Veronenſem, Græcæ & Latinæ linguæ peritiſſimum: (cujus triginta ſeptem Rerum naturalium libri tanto ſtudio & labore conſcripti ſunt, ut doctorum omnium calculis digni judicati ſint, qui ob multifarias hiſtorias ex Græcis ſimul & Latinis philoſophis depromptas,raręque eruditionis theſaurum, non obiter tantum legantur, ſed evolvantur, omniumque ſtudioſorum aſſiduis conterantur manibus) à quo adoptatus,non tantum ampliſſimorum avunculi bonorum, ſed ſtudiorum quoque, ac nominis factus eſt. Puer adhuc, cum egregiam præ ſe ferret indolem, ut liberalibus artibus imbueretur, Fabio Quintiliano, omnium fidiſſimo puerorum informatori, & in oratoria profeſſione nulli ſecundo, datus, artes humaniores mira ingenii felicitate perdidicit. Aliarum diſciplinarum avidus, paulo poſt Nicetem Smyrnæum ſophiſtam, & præclarum eo tempore oratorem, audivit: qui adeo inge-

nium ad utramque rationem accommodabat, ut judiciale ſophyſtica quadam facultate exornaverit, ſophiſticum vero & umbratile forenſibus aculeis roboraverit, & cujus ſententiæ ac paradoxa quaſi bacchantes Thyrſi, mellis lactiſque copiam præbere videbantur. quibus artibus cum Plinium probe inſtituiſſet, annuente avunculo in Syriam tanquam ad præclariſſimarum artium omniſq; philoſophiæ mercaturam miſit, ubi Euphratem philoſophum naturæ arcana explicantem audivit. Verum cum poſt multos inſtudiorum curriculo exantlatos labores, jam ſine cortice natare didiciſſet, & optimus quoſque ſibi auctores legendos propoſuiſſet, Livium tamen Romanæ hiſtoriæ anteſignanum & principem cum toties à Quintiliano præceptore laudibus celebrari audiviſſet (qui Patavinum in concionibus ſupra quam narrari poteſt, eloquentiſſimum vocare ſolitus eſt, & ob id inter ceteros ſcriptores in ſcholis quam diligenter legendum in oratoriis ſuis inſtitutionibus præcipit) ejus hiſtorias lactea eloquentia deſcriptas, raro de manu depoſuit, ex quibus eam etiam hauſit eloquentiam, quam in doctiſſimis ſuis epiſtolis & Trajani imperatoris Panegyrico, magno verborum & ſententiarum ornatu, orationiſque fœcunditate abundè ſatis oſtendit: Græca in Latinam, noſtra in Græcam transferens, ingenium exercuit. Ad poetice ſtudium furore quodam naturali raptus, comœdias aſſiduè audivit, inſpexit mimos, legit Lyricos: quibus adoleſcentiæ ſtudiis cum animum excoluiſſet, jamque ad gra-

graviora altioraque ſtudia animum intenderet, undevigeſimo ætatis ſuæ anno dicere in foro cœpit, ac in ſenatu plures grauiſſimaſque cauſas magno audientium ſtupore egit. Bæticis namque contra Bæbium Maſſam, & iiſdem de Cæcilio Claſſico querentibus adſtitit. Marium Priſcum repetundarum accuſavit, Iulium Baſſum & Varenum in capitalibus cauſis defendit & liberavit. Si quid vero temporis à civilibus negotijs, quibus totum jam intenderat animum, ſuffurari potuit, colendis agris conſumpſit, priſcos illos Romanos, Numam Pompiljum, C. Licinium, Catonem, Cincinnatum, Piſones, Fabios, Cicerones, alioſque virtute claros viros imitatus, qui in magno honore conſtituti, vites putare, ſtercorare agros & irrigare, nequaquam turpe & inhoneſtum putarunt. Laurentinum ſuum rus, & alterum in Tuſcis (in quo templum principum ſtatuis mirifice ornatum ędificavit) doctiſſimis epiſtolis celebravit, ut agriculturæ ſe ſtudioſiſſimum oſtenderet. Cui cum venatio cognata eſſet, ſæpenumero calores, pluvias, ſudorem, frigora, nives, & id genus alia compluſcula, quæ venatoriæ voluptates continent, perpeſſus, ad venabula ſedens, ſpumantes, & à canibus in furorem converſos apros propria manu confodit. Ad adminiſtrandam remp. aptiſſimus judicatus, celeriter ad ſummos honores, ampliſſimaſque in urbe dignitates, evectus eſt. Æmilię namque viæ, quę ab Æmilio Scauro poſt Ligures bello ſubactos, à Placentia Ariminum uſque ſtructa & ſtrata erat,

cu-

curam adminiſtravit. Quæſtura cum Caleſtrio Tirone, cum quo ſtipendia ante fecerat, & Præturam cum eodem conſecutus eſt. Cornutum Tertullum, præfectus ærarii ſalutatus, collegam habuit. In Pontum & Bithyniam miſſus proconſul, non minorem prudentiæ, quam moderationis & diligentiæ gloriam retulit. Conſulatum ſumma fama, parique integritate cum Tertullo, amicitiarum familiaritate ſemper conjunctiſſimo geſſit. In auguratu ſacerdotio priſco, quod viventi nunquam adimebatur, Iulio Frontino viro principi ſucceſſit, quibus, aliiſque multis dignitatibus, cum ſua induſtria Romanorum Rempublicam mirum in modum auxiſſet, in tantam apud bonos & claros viros exiſtimationem venit, ut juveni ex clariſſimis familiis in urbe uxores offerrent. Habuit autem duas, ex quibus poſterior erat Calphurnia, Pompeiæ clariſſimæ feminæ filia: cum qua multos annos honeſtiſſime, ſine prole tamen, vixit. Vitæ ſuæ innocentia, & omni ſcientiarum eruditione principum multorum animos ſibi conciliavit: in primis tamen Trajani, inviĉtiſſimi imperatoris, à quo non tantum ſibi ipſi, ſed amicis quoque multa impetrare potuit. Voconio quippe Romano, condiſcipulo & contubernali ſuo, multas dignitates: Accio Suræ præturam: Harpocrati Iatraliptæ peregrinæ conditionis homini, Chryſippo Mithridatis, uxorique Chryſippi Stratonicæ Epigoni, poſthumi, demum Marini propinquis aditum in urbem impetravit: libertis Antoniæ Maximillæ, ornatiſſimæ matronæ, præ-

terea

terea Hediæ, Antoniæ, Harmeridique citra omnem difficultatem jus Quiritium obtinuit. Tanta fuit opulentia, ut ducenta millia nummum pro acceſſione pretii agrorum contempſerit, emptrice Cornelia hoc petente. eas tamen facultates quas partim hereditario jure à parentibus & avunculo, partim Trajani Mæcenatis ſui munificentia habuit ab omni alienus avaritia, bene meritis, & quovis præmio dignis, ſumma liberalitate diſtribuit, & erogavit. His Caninium Rufum municipem ſuum, ſtudiis jam valedicentem, ad artes, humanioraque ſtudia revocavit. Valerium Martialem poetam ſecedentem ab urbe, honeſtiſſimo viatico juvit. Romano condiſcipulo tria millia nummum ad equitis facultates implendas obtulit, & dedit. Fabium Quintilianum primæ pueritiæ præceptorem, ſenem jam, & pecunia carentem, dote, & omni impenſa maritandæ filiæ neceſſaria ornavit, & quingenta millia nummum, ut ſecundum mariti conditiones veſtitu ſimul ac comitatu inſtrueretur, quaſi parens alter contulit. Patriæ ſuæ annua ſeſtertia tricena, quæ à nobis 750 aureis æſtimantur, donavit. Vt ad bonarum artium ſtudia juventutem incitaret, in municipio ſuo bibliothecam optimis libris refertam, ad communem ſtudioſorum uſum dedicavit: annuos ſumptus in alimenta ingenuorum erogavit, ampliſſimaque præceptoribus conſtituit ſtipendia. Gentilis licet fuerit, Chriſtianorum tamen in maxima perſecutione acerrimus propugnator extitit. Cum enim variis tormentis eos qui in Chriſtum

cre-

crederent, cruciari videret, ut à fide deſiſcerent, miſericordia & interemprorum multitudine motus, eos apud Trajanum defendit, dum ſcribit, nihil omnino ſceleris in his deprehendi, aut quippiam committi quod Romanis legibus contrarium eſſet: quandoquidem adulteria, & cetera ejus notæ crimina illicita arcerent, & tantum antelucanós hymnos Chriſto cuidam Deo canerent. Ob morum ſtudiorumq; ſimilitudinem pręcipue viros doctrina excellentiſſimos ſibi amicitiarum ſocietate devinxit. ex poetis quidem Virginium Romanum, hominem (vt ipſe appellat) probitate morum, ingenii elegantia, operumque varietate monſtrabilem: Valerium Martialem, Epicuri ſectatorem, & Silium Italicum, in carmine heroico poſt Vergilium facile principem. Ex Hiſtoricis vero, Suetonium Tranquillum, & Cornelium Tacitum. Ex Iuriſperitis autem, Pomponium Saturninum cauſidicum, Arrianum, Titum Ariſtonem, & Cornelium Minutianum, rectiſſimos judices, & fortiſſimos advocatos: quos ſæpe cum Frontino, ſi quando de rebus arduis agendum eſſet, conſuluit. Inter prædilectos autem libertorum ſuorum, præcipue Zoſimum, hominem ut probum & officioſum, ita maxime literatum habuit. Vt nomen ſuum immortalitati conſecraret, non tantum Corneii Taciti hiſtoriis laudari voluit, ſed ipſe quoque multa ſcripſit, quæ tamen ad poſteros non venerunt: utpote Tragœdiam Græcam, De maris Icarii tempeſtatibus Elegos, Hendecaſyllaborum librum, Demonſtra-

tivas

tivas orationes, in quibus Demoſthenem ſummum oratorem ſequutus eſt: De Helvidii ultione libros aliquot, quos Quadratus ſtudioſiſſime ſemper legere ſolitus eſt. & multa quidem alia, quæ temporis injuria, magno Muſarum mœrore ita interierunt, ut ne fragmenta quidem hodie extent. Ex his tamen omnibus ſingulari divini numinis beneficio ad poſteros venerunt, decem epiſtolarum libri mira eloquentia ſcripti, Libellus de viris in re militari & adminiſtranda Republica illuſtribus, & Panegyricus Trajani Romanorum invictiſſimi imperatoris, qui poſt Nervam, juxta Euſebii ſupputationem, uſque ad annum Chriſti Salvatoris noſtri cxix, regnavit: quo tempore, vel paulo poſt, Plinium noſtrum è vivis exemptum eſſe, & conijcere & divinare licet.

EX ONUPHRII PANVINI
COMMENTARIIS
In Faſtos,

AD ANNUM DCCCLIII.

HOc ipſo anno idem Plinius (Secundus) ut in Panegyrico tradit, cum Cornuto Tertullo conſulatum bimeſtre in Kalendas Septembres init & geſſit. De quo tale adhuc exſtat antiquum epigramma.

C. PLINIVS. C. F. C. N. CAECILIVS. SECVNDVS. COS. AVGVR. LEGAT. PRO. PRAET. PROVINC. PONTI. CONSVLARI. POTESTATE. IN. EAM. PROVINCIAM. AB. IMP. CAESARE. NERVA TRAIANO. AVG. GERMANICO. MISSVS CVRAT. ALVEI. TIBERIS. ET. RIP. PRAEF. AERARI. SATVRNI. PRAEF. AERARI. MILIT. LEG. LEG. VI. GALLIC. X. VIR. STLIT. IVDICANDIS.

Ceterum is Plinius filius fuit C. Cæcilii Novocomenſis, & Pliniæ, ſororis C. Plinii Secundi, Veronenſis, ſcriptoris hiſtoriæ naturalis: quæ quum ipſi C. Cæcilio Novocomenſi nupſiſſet, hunc C. Cæcilium genuit, qui ab avunculo C. Plinio Secundo Veronenſe adoptatus, C. Cæcil. Plinius Secundus appellatus eſt. Qui natura quidem Novocomenſis civis, verum lege & adoptionis jure Veronenſis, ut ejus pater adoptivus C. Plinius fuit. hinc ipſe libro VI. Epiſt. ultima

ad

ad Maximum Africanum ita ſcribit, *Recte feciſti quod gladiatorum munus Veronenſibus noſtris promiſiſti, à quibus amaris, ſuſpiceris, ornaris*. Plinius autem Veronenſem fuiſſe, ipſemet ſcribit in præfatione hiſtoriæ naturalis ad TITVM Cæſarem Veſpaſianum, in qua Catullum conterraneum ſuum vocat. Si enim & ipſe Novocomenſis fuiſſet, non recte conterraneum dixiſſet. eſt enim Verona Cœnomanorum urbs, vel potius Venetorum, Novocomum vero Inſubrum. hæc, in decima regione Italiæ, illa in XI. quæ regiones & Terræ diverſæ ſunt. Adde quod hoc per manus à majoribus traditum, ſemper ita creditum eſt. Franciſcus enim Petrarcha, Pius II. Papa, & plerique alii, Plinius hiſtoriæ naturalis ſcriptorem, Veronenſem vocaverunt. Quod ſi Veronenſis non fuit (ut quidam affirmant) cur antiquiſſimum hoc adhuc extat Veronæ marmorei fruſti epitaphium à Plinio parentibus ſuis & ſorori factum, quod inter rudera octuaginta annis antea in agro Veronenſi inventum eſt?

C. P— INIV—
—ND V—
—A V G.
—R C I V I A E—
—C E L L A E—
—R I
—E R I. P A T R I—
—M A E M A T R I—
—M A R C E L L A E
T. F. I.

Non

Non abs re autem fuit, hoc loco ubi occaſio ſeſe obtulit, Plinium Veronenſem aſſerere, quod eum ut de Homero dicitur, nonnullæ aliæ urbes ſibi vendicare conatæ ſunt; cum ut rei veritas intelligatur, tum quod patriæ meæ hac in re non ſuffragari, hoc potiſſimum loco neſas eſſe duxi. Ad inſtitutum autem noſtrum revertamur. Hoc ipſo anno in Kalen. Novembris Plinio & Tertullo, conſules ſuffectos fuiſſe Julium Ferocem, & Acutium Neruam ipſe indicare videtur libro II. epiſtolis ad Octavium, & Arrianum. quos conſules deſignatos poſt Cornutum Tertullum ſubjicit.

NOMEN-

NOMENCLATOR

Eorum ad quos Plinius Epiſtolas ſcripſit.

Primus numerus Epiſtolam, ſecundus Librum indicat.

A.

ACilio. 1,3
Adriano, *vide* Antonino.
Albino. 10,6
Anniano. 16,2
Antonino, ſeu Arriano. 3,4. 18,4. 10,5
Apollinari. 9,2.6,5
Appio. 35,9
Ariſtoni. 3,5. 14,8
Arriano. 2,1. 11,1. 12,2.8,4.12,4.2,6. 21,8
Atrio Clementi. 10,1
Augurino. 8,9
Avito. 6,2

B.

BÆbio Hiſpan. 24,1

C.

CAleſtrio Tironi. 12,1
Calphurniæ. 4,6. 7,6. 5,7
Calvinæ. 4,2
Calviſio. 20,2.1,3.7,5. 2,8.6,9
Caluiſio Rufo. 19,3
Caninio Rufo. 3.1
Caninio. 8,2.7,3.21,6 18,7.33,9
Capitoni. 8,5
Catilio. 12,3
Catilio Severo. 22,1
Celeri. 17,7
Cereali. 19,2
Clementi. 2,4
Coloni. 9,9
Cornel. Tacito. 6,1. 20,1

Corn.

Corn. Titiano . 17,1
Corneliano. 31,6
Correliæ Hiſpullæ. 3, 3
Corelliæ. 14,7
Cornuto . 21,7.31,7

E.

EVricio. 61,7

F.

FAbato. 30,6.11,7
Fabato proſocero . 1,4.12,5. 12,6. 16,7. 23, 7. 32, 7. 10,8
Fabio Iuſto . 11,1
Falconi . 27, 4.22,7, 15,9
Feroci. 13,7
Flacco. 2,5
Fundano . 15,4.6,9
Fuſco . 9,7. 36,6. 40 9

G.

GAllo . 17,2.17, 4.20,8
Geminio. 24,7. 5,8. 22,8.11,9.30,9
Geniali . 13,8
Genitori. 30, 7.17,9

H.

HIſpano. 25,6
Hiſpullæ.19,4. 11,8

I.

IVlio Genitori. 11, 3
Iunio Maurico . 14,1
Iuniori . 15,8.12,9
Iuſta . 2,7

L.

LAterano . 7,9
Lepido. 7,4
Licinio Surę . 30,4
Luperco . 5,2.26,9

M.

MAcrino, 7,2.4, 3.6, 7. 10, 7. 17,8.4,9
Macro . 18, 5.24,6
Mæſio Maximo. 25, 43
Mamiliano. 16,9.25, 9
Marcellino. 16,5.23, 8
Maurico. 18,2. 14,6
Maximo. 14, 2. 2,3. 20,3.20,4. 5,5. 11, 6.34,6. 26,7. 19,8. 24.8.1,9.23,9
Minutiano. 9,3.11,4. 12,8
Minutio. 12,7
Minutio Fundano.2, 1
Montano. 29,7.6.8
Muſtio. 39,2

Ne

N.

NAſoni. 6,4
Nepoti.3,2.16, 3.26,4.19,6

O.

OCtauio Rufo.7, 1.10,2

P.

PAterno. 14,4.16, 8
Paulino .2,2. 19, 5.3, 9.37,9
Plinio Paterno. 21,1
Pompeiæ Celerinæ ſocrui. 4,1
Pompeio Saturnino. 8,1
Pompeio Falconi.23, 1
Pomponio Baſſo. 23, 4
Pontio.15,5.28,6.4,7
Priſco. 13,2.21, 3.8, 6.8,7.19,7
Proculo. 15,3
Præſenti. 3,7

Q.

QVadrato, 29,6. 12,9
Quintiliano. 32,6

R.

REſtituto. 17,6.1, 7
Romano Voconio. 5,1.1,2.13,3. 29,4. 15,6.33,6 8,8.7,9 28,9
Romano Firmo. 19, 1
Rufo. 21,5. 25,7
Rufino. 18,8
Rufoni. 19,9
Ruſtico. 29,9

S.

SAbino. 10,4.18,6. 2,9.18,9
Sabiano. 21,9.29,9
Sardo. 31,9
Saturnino. 9,5.7,7. 38,9.
Scauro. 13,5
Sempronio Rufo.22, 4.
Septitio. 1,1.28,7.1, 18
Septitio Claro. 15, 1
Serviano. 17,3.26,6
Severo.6,3.18,3.28,4. 1,5.27,6.22,9.
Soſio Senecioni. 13,7
Soſſio. 4,4
Sparſo. 5,4. 5,8
Spurinnæ. 17,5
Spurinnæ & Cocciæ. 10,3
Suræ. 27,7

T.

TAcito. 13,4.9,6. 16,6.20,6.20,7. 33,7.7,8.14,9

Ti-

Tironi. 1,6.22,6.5,9
Titiano. 32,9
Tranquillo.18,1.8,3. 11,5.34,9.
Triario. 23,6

V.

Valenti. 24,4
Valeriano. 4,5. 14,5.
Valerio. 15,2
Valerio Paulino.16,4
Velio Cereali. 21,4
Venatori. 20,9
Vero. 3,6
Voconio Romano, *Vide* Romano.
Vrſo. 9,4.20,5.5,6. 13,6.9,8

C. PLINII CÆCILII SECVNDI

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

EPISTOLARVM

LIBER PRIMVS

I. C. PLINIVS SECVNDVS
1 SEPTITIO SVO S.

PRÆFATIO.

FREQVENTER hortatus es ut Epiſtolas, ſi quas Paulo accuratius ſcripſiſſem, colligerem publicaremque. Colligi, non ſervato temporis ordine (neque enim hiſtoriam componebam): ſedut quæque in manus venerat. Supereſt ut nec te conſilii, nec me pœniteat obſequii. Ita enim fiet, ut eas quæ adhuc neglectæ jacent, requiram: & ſi quas addidero, non ſupprimam. Vale.

Digitized by Google

II. C. PLINIVS [1] ARRIANO SVO S.

QVia tardiorem adventum tuum proſpicio, librum, quem prioribus epiſtolis promiſeram, exhibeo. Hunc rogo ex conſuetudine tua & legas & emendes: eo magis, quod nihil ante peræque eodem [3] ζήλῳ ſcripſiſſe videor. Tentavi enim imitari Demoſthenem, ſemper tuum, Calvum, nuper meum, figuris duntaxat orationis. Nam vim tantorum virorum pauci, quos æquus amavit, aſſequi poſſunt. Nec materia ipſa huic (vereor ne improbe dicam) æmulationi repugnavit. Erat enim prope [4] tota in contentione dicendi; quod me longe deſidiæ indormientem excitavit, ſi modo is ſum ego qui excitari poſſim. Non tamen omnino Marci noſtri λεκύθους fugimus, quoties paululum itinere decedere non intempeſtivis amœnitatibus admonebamur. Acres enim eſſe, non triſtes; volebamus. Nec eſt quod putes me ſub hac exceptione veniam poſtulare. Immo, quo magis intendam limam tuam, confitebor & ipſum me & contubernales ab editione non abhorrere, ſi modo tu fortaſſe errori noſtro album calculum adjeceris. Eſt enim plane aliquid edendum, atque utinam hoc potiſſimum, quod paratum eſt! (audis deſidiæ votum) edendum autem ex pluribus cauſis: maxime quod libelli, quos emiſimus, dicuntur in manibus eſſe, quamvis jam gratiam novitatis exuerint; niſi tamen auribus noſtris bibliopolæ blandiuntur. Sed ſane blandiantur, dum per hoc menda-

cium

cium nobis ſtudia noſtra commendent. Vale.

III. C. PLINIVS CANINIO RVFO SVO S.

QVid agit Comum, tuæ meæque deliciæ? quid ſuburbanum amœniſſimum? quid illa porticus, verna ſemper? quod ς πλατανὼν opaciſſimus? quid Euripus viridis & gemmeus? quid ſubjectus & ſerviens lacus quid illa mollis, & tamen ſolida, geſtatio? quid balineum illud, quod plurimus ſol implet & circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid popinæ? quid cubicula diurna nacturnaque? Poſſidentne te, & per vices patiuntur? An, ut ſolebas, intentione rei familiaris obeundæ, crebris excurſionibus avocaris? Si te poſſident, felix beatuſque es: ſin minus, unus ex multis. Quintu (tempus eſt enim) humiles & ſordidas curas aliis mandas: & ipſe te in alto iſto pinguique ſeceſſu ſtudiis adſeris. Hoc ſit negotium tuum, hoc otium? hic labor, hæc quies: in his vigilia, in his etiam ſomnus reponatur. Effinge aliquid & excude, quod ſit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum poſt te alium atque alium dominum ſortientur: hoc nunquam tuum deſinet eſſe, ſi ſemel cœperit. Scio quem animum, quod horter ingenium: tu modo enitere ut tibi ipſe ſis tanti, quanti videberis aliis, ſi tibi fueris. Vale.

IV. PLIN. POMPEIÆ CÆLERINÆ, SOCRVI S.

QVantum copiarum in Ocriculano, in Narnienſi, in Carſulano, in Peruſino tuo, in Narnienſi vero etiam balineum ex epiſtolis meis (nam jam tuis opus non eſt) una illa brevis & vetus ſufficit. Non, me hercule, tam mea ſunt quæ mea ſunt, quam quæ tua. Hoc tamen differunt, quod ſolicitus & intentius tui me, quam mei excipiunt. Idem fortaſſe eveniet tibi, ſi quando in noſtra diverteris. quod velim facias: primum ut perinde noſtris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei expergiſcantur aliquando, qui me ſecure ac prope negligenter expectant. Nam mitium dominorum apud ſervos ipſa conſuetudine metus exoleſcit: novitatibus excitantur, probarique dominis per alios magis quam per ſeipſos laborant. Vale.

V. C. PLINIVS VOCONIO ROMANO SVO S.

VIdiſtine quemquam Marco Regulo timidiorem humilioremque poſt Domitiani mortem? ſub quo non minora flagitia commiſerat, quam ſub Nerone, ſed tectiora. Cœpit vereri, ne ſibi iraſcerer: nec fallebatur: iraſcebar. Ruſtici Aruleni periculum foverat, exultauerat morte: adeo ut librum recitaret publicaretque, in quo Ruſticum inſectatur, atque etiam *Stoicorum ſimiam* appellat. Adjicit, Vitelliana cicatrice ſtigmoſum.

ſum. Agnoſcis eloquentiam Reguli. Lacerat Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, *Quid tibi cum meis mortuis? nunquid ego aut Craſſo aut Camerino moleſtus ſum?* quos ille ſub Nerone accuſaverat. Hæc me Regulus dolenter tuliſſe credebat, ideoque etiam quum recitaret librum, non adhibuerat. Præterea reminiſcebatur, quam capitaliter ipſum me apud Centum viros laceſſiſſet. Aderam Arionillæ, Timonis uxori, rogatu Aruleni Ruſtici, Regulus contra Nitebamur (nos) in parte cauſæ ſententia 7 Metii Modeſti, optimi viri: is tunc in exilio erat, à Domitiano relegatus. Ecce tibi Regulus, *Quæro* (inquit) *Secunde, quid de Modeſto ſentias*. Vides, quod periculum, ſi reſpondiſſem, Bene: quod flagitium, ſi, Male. Non poſſum dicere aliud tunc mihi quam deos adfuiſſe. Reſpondebo in quam, quid ſentiam, ſi de hoc Centum viri judicaturi ſunt. Rurſus ille, Quæro quid de Modeſto ſentias. Iterum ego, Solebant teſtes in reos, non in damnatos, interrogari. Tertio ille, Non jam quid de Modeſto, ſed quid de pietate Modeſti 8 ſentias. Quæris inquam, quid ſentiam? At ego, ne interrogare quidem fas puto, de quo pronuntiatum eſt. Conticuit: me laus & gratulatio ſequuta eſt; quod nec famam meam aliquo reſponſo, utili fortaſſe, inhoneſto tamen, læſeram: nec me laqueis tam inſidioſæ interrogationis involveram. Nunc ergo conſcientia exterritus apprehendit Cæcilium Celerem, mox Fabium Iuſtum rogat, ut me ſibi reconcilient. Nec contentus, per-

venit ad Spurinnam. Huic ſuppliciter (ut eſt quum timet, abjectiſſimus) Rogo mane videas Plinium domi: ſed plane mane; neque enim diutius ferre ſolicitudinem poſſum; & quoquo modo efficias, ne mihi iraſcatur. Evigilaveram. Nuntius à Spurinna; Venio ad te. Imo ego, Ad te. Coimus in porticum Liviæ, quum alter ad alterum tenderemus. Exponit Reguli mandata, addit preces ſuas, ut decebat optimum virum pro diſſimillimo, Parce, inquiens. Cui ego, Diſpicies ipſe quid renuntiandum Regulo putes. Te decipi à me non oportet. Expecto Mauricum (nondum enim ab exilio venerat) ideo nihil alterutram in partem reſpondere tibi poſſum facturus quidquid ille decreverit. Illum enim eſſe hujus conſilii ducem, me comitem, decret. Paucos poſt dies ipſe me Regulus convenit in prætoris 9 officio: illuc me perſequutus ſecretum petit. Ait, timere ſe ne animo meo penitus hæreret quod in centum virali judicio aliquando dixiſſet, quum reſponderet mihi & Satrio Rufo, *Satrius cui eſt cum Cicerone æmulatio, & qui contentus non eſt eloquentia ſeculi noſtri.* Reſpondi, nunc me intelligere maligne dictum, quia ipſe confiteretur; ceterum potuiſſe honorificum exiſtimari. Eſt enim, inquam, mihi cum Cicerone æmulatio, nec ſum contentus eloquentia ſeculi noſtri. Nam ſtultiſſimum credo, ad imitandum nón optima quæque proponere. Sed tu, qui hujus judicii meminiſti, cur illius oblitus es, in quo me interrogaſti quid de Metii Modeſti pietate ſentirem? Expalluit notabiliter, quamvis palleat ſemper. Hæſi-

tabun-

rabundus, inquit; Interrogavi, non ut tibi nocerem, ſed ut Modeſto. Vide hominis crudelitatem, qui ſe non diſſimulet exuli nocere voluiſſe, Subjunxit egregiam cauſam, Scripſit, inquit, in epiſtola quadam quæ apud Domitianum recitata eſt, Regulus omnium bipedum nequiſſimus, quod quidem Modeſtus veriſſime ſcripſerat. Hic fere nobis ſermonis terminus. Neque enim volui progredi longius, ut mihi omnia libera ſervarem dum Mauricus venit. Nec me præterit eſſe Regulum [10] δυσκαθαίρετον. Eſt enim locuples, factioſus; curatur à multis, timetur à pluribus, quod plerumq; fortius amore eſt. Poteſt tamen fieri ut concuſſa labantur. Nam gratia malorum tam infida eſt, quam ipſi. Verum, ut idem ſæpius dicam, expecto Mauricum. Vir eſt gravis, prudens, multis experimentis eruditus, & qui futura poſſit ex preteritis providere. Mihi & tentandi aliquid & quieſcendi illo auctore ratio conſtabit. Hæc tibi ſcripſi, quia æquum erat te pro amore mutuo non ſolum omnia mea facta dictaque, verum etiam conſilia cognoſcere. Vale.

VI. C. PLIN. CORNELIO TACITO SVO S.

Ridebis, &, licet, rideas. Ego Plinius ille, quem noſti, apros tres, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipſe? inquis. Ipſe: non tamen ut omnino ab inertia mea & quiete diſcederem, ad retia ſedebam: erant in proximo, non venabulum aut lancea, ſed ſtylus

& pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, ut ſi manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non eſt quod contemnas hoc ſtudendi genus. Mirum eſt, ut animus agitatione motuque corporis excitetur. Iam undique ſilvæ & ſolitudo, ipſumque illud ſilentium quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta ſunt. Proinde quum venabere, licebit auctore me, ut panarium & lagunculam, ſic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerrare. Vale.

VII. C. PLIN. OCTAVIO RVFO SVOS.

Vide in quo me faſtigio collocaris, quum mihi idem poteſtatis idemque regni dederis, quod Homerus Iovi opt. max.

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν.

Nam ego quoque ſimili nutu ac renutu reſpondere voto tuo poſſum. Etenim ſicut fas eſt mihi, præſertim te exigente, excuſare Bæticis contra unum hominem advocationem: ita nec fidei noſtræ, nec conſtantiæ, quam diligis, convenit adeſſe contra provinciam quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis aliquando devinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius in quo non ſolum ſtudio tuo, verum etiam judicio ſatisfaciam. Neque enim tantopere mihi conſiderandum eſt, quid vir optimus in præſentia velis, quam quid ſemper ſis

ſis probaturus. Me circa idus Octobres ſpero Romæ futurum, eademque hæc præſentem quoque tua meaque fide Gallo confirmaturum: cui tamen nunc jam licet ſpondeas de animo meo,

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.

Cur enim non uſquequaque Homericis verſibus agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris: quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hac ſola mercede poſſe corrumpi, ut vel contra Bæticos adſim. Pene prȩterii quod minime prætereundum fuit, accepiſſe me careotas optima, quæ nunc cum ficis & boletis certamen habent. Vale.

VIII. C. PLINIVS POMPEIO SATVRNINO SVO S.

PEropportune mihi redditæ ſunt literæ tuæ, quibus flagitabas ut tibi aliquid ex ſcriptis meis mitterem, quum ego id ipſum deſtinaſſem. Addidiſti ergo calcaria ſponte curren ti, pariterque & tibi veniam recuſandi laboris, & mihi exigendi verecundiam ſuſtuliſti. Nam nec me timide uti decet eo quod oblatum eſt: nec te gravari quod depopoſciſti. Nec eſt tamen quod ab homine deſidioſo aliquid novi operis expectes. Petiturus ſum enim, ut rurſus vaces ſermoni quem apud municipes meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem, te jam quædam adnotaſſe, ſed generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantùm univerſitati ejus attendas, verum etiam particulas qua ſoles lima perſequaris. Erit enim & poſt emendationem li-

berum nobis vel publicare vel continere. Quinimo fortaſſe hanc ipſam cunctationem noſtram in alterutram ſententiam emendationis ratio deducet, quæ aut indignum editione, dum ſæpius retractat, inveniet: aut dignum, dum id ipſum experitur, efficiet. Quanquam hujus cunctationis meæ cauſæ non tam in ſcriptis quam in ipſo materiæ genere conſiſtunt. Eſt enim paulo quaſi glorioſius & elatius. Onerabit hoc modeſtiam noſtram, etiamſi ſtylus ipſe [11] fuerat preſſus demiſſuſque, propterea quod cogimur cum de munificentia parentum noſtrorum, tum de noſtra diſputare. Anceps hic & lubricus locus eſt, etiam quum illi neceſſitas lenocinetur. Etenim ſi alienæ quoque laudes parum æquis auribus accipi ſolent, quam difficile eſt obtinere ne moleſta videatur oratio de ſe aut de ſuis diſſerentis? Nam cum ipſi honeſtati tum aliquanto magis gloriæ ejus prædicationique invidemus: atque ea demum recte facta minus detorquemus & carpimus, quæ in obſcuritate & ſilentio reponuntur. Qua ex cauſa ſæpe ipſe [12] mecum, nobiſne tantum quicquid illud eſt, compoſuiſſe, an & aliis debeamus, ut nobis? Admonet iſtud quoque, quod pleraque quæ ſunt agendæ rei neceſſaria, eadem peracta nec utilitatem parem nec gratiam retinent. Ac, ne longius exempla repetamus, quid utilius fuit quam munificentiæ rationem etiam ſtylo proſequi? Per hoc enim aſſequebamur, primum ut honeſtis cogitationibus immoraremur: deinde ut pulchritudinem illarum longiore [13] tractatu pervideremus: poſtremo, ut ſubitæ largitionis

nis

nis comitem pœnitentiam caveremus. Naſcebatur ex his exercitatio quædam contemnendæ pecuniæ. Nam quum omnes homines ad cuſtodiam ejus natura reſtrinxerit, nos contra multum ac diu penſitatus amor libaralitatis communibus avaritiæ vinculis eximebat: tantoque laudabilior munificentia noſtra fore videbatur, quod ad illam non impetu quodam ſed conſilio trahebamur. Accedebat his cauſis, quod non ludos aut gladiatores, ſed annuos ſumptus in alimenta ingenuorum pollicebamur. Oculorum porro & aurium voluptates adeo non egent commendatione; ut non tam incitari debeant oratione quam reprimi. Vt vero aliquis libenter educationis tædium laboremque ſuſcipiat, non præmiis modo, verum etiam exquiſitis adhortationibus impetrandum eſt. Nam ſi medici ſalubres, [14] ſed voluptate carentes cibos, blandioribus alloquiis proſequuntur, quanto magis decuit publice conſulentem, utiliſſimum munus, ſed non perinde populare, comitate orationis inducere? Præſertim quum enitendum haberemus, ut quod parentibus datur, & orbis probaretur, honoremque paucorum ceteri patienter expectarent & mererentur. Sed ut tunc communibus magis commodis quam privatæ jactantiæ ſtudebamus, quum intentionem effectumque muneris noſtri vellemus intelligi, ita nunc in ratione edendi veremur, ne forte non aliorum utilitatibus, ſed propriæ laudi ſerviſſe videamur. Præterea meminibus, quanto majore animo honeſtatis fructus in conſcientia quam in fama reponatut. Sequi enim gloria,

non appeti, debet: nec, ſi caſu aliquo non ſequatur, idcirco quod gloriam non meruit, minus, pulchrum eſt. Ii vero qui benefacta ſua verbis adornant, non ideo prædicare quia fecerint, ſed ut prædicarent, feciſſe creduntur. Sic, quod magnificum referente alio fuiſſet, ipſo qui geſſerat recenſente, vaneſcit. Homines enim quum rem deſtruere non poſſunt, jactationem ejus inceſſunt. Ita ſi ſilenda feceris, factum ipſum: ſi laudanda, 15 quod non ſileas, ipſe, culparis. Me vero peculiaris quædam impedit ratio. etenim hunc ipſum ſermonem non apud populum, ſed apud decuriones habui; nec in propatulo, ſed in curia. Vereor ergo ut ſit ſatis congruens, quum in dicendo aſſentationem vulgi acclamationemq; defugerim, nunc eadem illa editione ſectari; quumque plebem ipſam cui conſulebatur, limine curiæ parietibuſque diſcreverim, ne quam in ſpeciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam ad quos ex munere noſtro nihil pertinet præter exemplum, velut obvia oſtentatione conquirere. Habes cunctationis meæ cauſas: obſequar tamen conſilio tuo, cujus mihi auctoritas pro ratione ſufficit. Vale.

IX. C. PLIN. MINVTIO FVNDANO SVO S.

MIrum eſt, quam ſingulis diebus in urbe ratio aut conſtet aut conſtare videatur, pluribus 16 cunctiſque non conſtet. Nam, ſi quem interroges, *Hodie quid egiſti?* reſpondeat; *Officio togæ virilis interfui; ſponſalia*

ſalia aut nuptias frequentavi; ille me ad ſignandum teſtamentum, ille in advocationem, ille in conſilium rogavit. Hæc quo die feceris, neceſſaria; eadem, ſi quotidie feciſſe te reputes, inania videntur, multo magis quum ſeceſſeris. Tunc enim ſubit recordatio, quot dies quam frigidis rebus abſumpſi? Quod evenit mihi poſtquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut ſcribo, aut etiam corpori vaco, cujus fulturis animus ſuſtinetur. Nihil audio quod audiſſe, nihil dico quod dixiſſe pœniteat. Nemo me apud quemquam ſiniſtris ſermonibus carpit; neminem ipſe reprehendo, niſi unum me, quum parum commode ſcribo: nulla ſpe, nullo timore ſolicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum tantum & cum libellis loquor. O rectam ſinceramque vitam! o dulce otium, honeſtumque, ac pene omni negotio pulchrius o mare! o littus, verum ſecretumque μουσεῖον! quam multa invenitis, quam multa dictatis? Proinde tu quoque ſtrepitum iſtum inanemque diſcurſum, & multum ineptos labores, ut primum fuerit occaſio, relinque, teque ſtudiis vel otio trade. Satius eſt enim, ut Attilius noſter eruditiſſime ſimul & facetiſſime dixit, otioſum eſſe, quam nihil agere. Vale.

X. C. PLINIVS 17 ATRIO CLEMENTI SVO S.

SI quando urbs noſtra liberalibus ſtudiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla ſunt. Suffecerit unum, Euphrates philoſophus. Hunc ego in Syria, quum

quum adoleſcentulus militarem, penitus & domi inſpexi, amarique ab eo laboravi, etſi non erat laborandum. Eſt enim obvius & expoſitus, plenuſque humanitate quam præcipit. Atque utinam ſic ipſe quam ſpem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus ſuis addidit! Aut ego nunc illas miror, quia magis intelligo: quamquam ne nunc quidem ſatis intelligo. Vt enim de pictore, ſculptore, fictore, niſi artifex judicare, ita niſi ſapiens non poteſt perſpicere ſapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate ſic eminent & elucent, ut mediocriter quoque doctos advertant & afficiant. Diſputat ſubtiliter, graviter, ornate: frequenter etiam Platonicam illam ſublimitatem & latitudinem effingit. Sermo eſt copioſus & varius: dulcis in primis & qui repugnantes quoque ducat & impellat. Ad hoc, proceritas corporis, decora facies, demiſſus capillus, ingens & cana barba. Quæ licet fortuita & inania putentur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus horror in [18] cultu, nulla triſtitia, multum ſeveritatis: reverearis occurſum, non reformides. Vitæ ſanctitas ſumma, comitas par. Inſectatur vitia, non homines: nec caſtigat errantes, ſed emendat. Sequaris monentem attentus & pendens: & perſuadere tibi, etiam quum perſuaſerit, cupias. Iam vero liberi tres, duo mares, quos diligentiſſime inſtituit Socer Pompeius Iulianus, cum cetera vita, tum vel hoc uno magnus & clarus, quod ipſe provinciæ princeps hunc inter altiſſimas conditiones generum, non honoribus principem

ſed

ſed ſapientia, elegit. Quamquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet? An ut magis angar, quod non licet? Nam diſtringor officio ut maximo, ſic moleſtiſſimo. Sedeo pro tribunali, ſubnoto libellos, conficio tabulas; ſcribo plurimas, ſed illiteratiſſimas litteras. Soleo nonnunquam (nam id ipſum quandoque contingit) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me conſolatur; affirmat etiam eſſe hanc philoſophiæ, & quidem pulcherrimam, partem; agere negotium publicum, cognoſcere, judicare, promere & exercere juſtitiam, quæque ipſi doceant, in uſu habere. Mihi tamen hoc unum non perſuadet, ſatius eſſe iſta facere quam cum illo dies toto audiendo diſcendoque conſumere. Quo magis te, cui vacat, hortor, quum in urbem proxime veneris (venias autem ob hoc maturius) illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim ego (ut multi) invideo aliis bonum, quo ipſe careo; ſed contra ſenſum quendam voluptatemque percipio, ſi ea quæ mihi denegantur, amicis video ſupereſſe. Vale.

XI. C. PLIN. FABIO IVSTO SVO S.

OLim nullas mihi epiſtolas mittis. Nihil eſt, [inquis] quod ſcribam. At hoc ipſum ſcribe, nihil eſſe quod ſcribas: vel ſolum illud, unde incipere priores ſolebant, *Si vales, bene eſt; ego valeo.* Hoc mihi ſufficit; eſt enim maximum. Ludere me putas: ſerio

ſerio peto. Fac ſciam quid agas: quod ſine ſolicitudine ſumma neſcire non poſſum. Vale.

XII. C. PLIN. CALESTRIO TIRONI SVO S.

IActuram graviſſimam feci, ſi jactura dicenda eſt tanta viri amiſſio. Deceſſit Corellius Rufus, & quidem ſponte: quod dolorem meum exulcerat: Eſt enim luctuoſiſſimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Nam utcunque in illis qui morbo finiuntur, magnum ex ipſa neceſſitate ſolatium eſt; in iis vero quos acceſſita mors aufert, hic inſanabilis dolor eſt, quod creduntur potuiſſe diu vivere. Corellium quidem ſumma ratio, quæ ſapientibus pro neceſſitate eſt, ad hoc conſilium compulit; quanquam plurimas vivendi cauſas habentem, optimam conſcientiam, optimam famam, maximam auctoritatem: præterea filiam, uxorem, nepotem, ſorores, interque tot pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, ut hæc tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Tertio & triceſimo anno (ut ipſum prædicantem audiebam) pedum dolore correptus eſt. Patrius hic illi; nam plerumque morbi quoque per ſucceſſiones quaſdam, ut alia, traduntur. Hunc abſtinentia, ſanctitate, quoad viridis ætas, vicit & fregit: noviſſime cum ſenectute ingraveſcentem, viribus animi ſuſtinebat. Quum quidem incredibiles cruciatus & indigniſſima

tor-

tormenta pateretur (jam enim dolor non pedibus ſolis, ut prius, inſidebat, ſed omnia membra pervagabatur) veni ad eum Domitiani temporibus, in ſuburbano jacentem. Servi è cubiculo receſſerunt. Habebat enim hoc moris, quoties intraſſet fidelior amicus: quin etiam uxor (quamquam omnis ſecreti capaciſſima) digrediebatur. Circumtulit oculos, &, *Cur* (inquit) *me putas hos tantos dolores tamdiu ſuſtinere? ut, ſcilicet, iſti latroni vel uno die ſuperſim. Dediſſes huic animo par corpus, feciſſet quod optabat.* Affuit tamen deus voto, cujus ille compos, ut jam ſecurus liberque moriturus, multa illa vitæ, ſed minora, retinacula abrupit. Increverat valetudo, quam temperantia mitigare tentavit; perſeverantem conſtantia fugit. Iam dies alter, tertius, quartus, abſtinebat cibo. Miſit ad me uxor ejus Hiſpulla communem amicum C. Geminium cum triſtiſſimo nuntio, deſtinaſſe Corellium mori: nec aut ſuis aut filiæ precibus flecti; ſolum ſupereſſe me, à quo revocari poſſet ad vitam. Cucurri: perveneram in proximum, quum mihi ab eadem Hiſpulla Iulius Atticus nuntiat, nihil jam ne me quidem impetraturum: tam obſtinate magis ac magis induruiſſe. Dixerat ſane medico admoventi cibum, Κέκρικα. quæ vox quantum admirationis in animo meo, tantum deſiderii reliquit. Cogito quo amico, quo viro caream. Implevit quidem annum ſeptimum & ſexageſimum, quæ ætas etiam robuſtiſſimis ſatis longa eſt: ſcio, evaſit perpetuam valetudinem: ſcio, deceſſit ſuperſtitibus ſuis, florente republica; quæ illi om-

omnibus ſuis carior erat: & hoc ſcio. Ego tamen, tanquam & juvenis, & fortiſſimi, morte doleo; doleo autem (licet me imbecillum putes) meo nomine. Amiſi enim, amiſi vitæ meæ teſtem, rectorem, magiſtrum. In ſumma dicam quod recenti dolore contubernali meo Calviſio dixi; Vereor ne negligentius vivam. Proinde adhibe ſolatia mihi: non hæc, *Senex erat*, *Infirmus erat* (hæc enim novi) ſed nova aliqua, ſed magna, quæ audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quæ audivi, quæ legi, ſponte ſuccurrunt, ſed tanto dolore ſuperantur. Vale.

XIII. C. PLIN. SOSIO SENECIONI SVO S.

MAgnum proventum poetarum annus hic attulit. Toto menſe Aprili nullus fere dies quo non recitaret aliquis. Iuvat me quod vigent ſtudia, proferunt ſe ingenia hominum & oſtentant: tametſi ad audiendum pigre coitur. Plerique in ſtationibus ſedent, tempuſque audiendis fabulis conterunt, ac ſubinde ſibi nuntiari jubent, an jam recitator intraverit, an dixerit præfationem, an ex magna parte evolverit librum: tum demum, ac tunc quoque lente cunctanterque, veniunt; nec tamen permanent, ſed ante finem recedunt, alii diſſimulanter & furtim, alii ſimpliciter & libere. At hercule memoria parentum Claudium Cæſarem ferunt, quum in palatio ſpatiaretur, audiſſetque clamorem, cauſam requiſiſſe; quumque dictum

ctum eſſet, recitare Nonianum, ſubitum recitanti inopinatumque veniſſe. Nunc otioſiſſimus quiſque multo ante rogatus, & identidem admonitus, aut non venit, aut ſi venit, queritur ſe diem, quia non perdiderit, perdidiſſe. Sed tanto magis laudandi probandique ſunt quos à ſcribendi recitandique ſtudio hæc auditorum vel deſidia vel ſuperbia non retardat. Equidem prope nemini defui. Erant ſane plerique amici. Neque enim quiſquam eſt fere qui ſtudia, ut non ſimul & nos amet. His ex cauſis longius quam deſtinaveram, tempus in urbe conſumpſi. Poſſum jam repetere ſeceſſum, & ſcribere aliquid quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus affui, non auditor fuiſſe ſed creditor. Nam ut in ceteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, ſi repoſcatur. Vale.

XIV. C. PLINIVS IVNIO MAVRICO SVO S.

PEtis ut fratris tui filiæ proſpiciam maritum: quod merito mihi potiſſimum injungis. Scis enim quantopere ſummum illum virum ſuſpexerim dilexerimque: quibus ille adoleſcentiam meam exhortationibus foverit, quibus etiam laudibus ut laudandus viderer, effecerit. Nihil eſt quod à te mandari mihi aut majus aut gratius, nihil quod honeſtius à me ſuſcipi poſſit, quam ut eligam juvenem ex quo naſci nepotes Aruleno Ruſtico deceat. Qui quidem diu quærendus fuiſſet, niſi paratus & quaſi proviſus eſſet Minutius

tius 19 Acilianus: qui me ut juvenis juvenem (eſt enim minor pauculis annis) familiariſſime diligit, reveretur ut ſenem. Nam ita à me formari & inſtitui cupit, ut ego à vobis ſolebam. Patria eſt ei Brixia, ex illa noſtra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis, atque etiam ruſticitatis antiquæ retinet ac ſervat. Pater Minutius Macrinus, equeſtris ordinis princeps, quia nihil altius voluit: allectus à Divo Veſpaſiano inter prætorios, honeſtam quietem huic noſtræ, ambitioni dicam an dignitati? conſtantiſſime prætulit. Habet aviam maternam Serranam proculam, è municipio Patavino. Noſti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque ſeveritatis exemplum eſt. Contigit & avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide prope ſingulari. In ſumma, nihil erit in domo tota quod non tibi tanquam in tua placeat. Aciliano vero ipſi plurimum vigoris & induſtriæ, quanquam in maxima verecundia. Quæſturam, tribunatum, præturam honeſtiſſime percurrit, ac jam pro ſe tibi neceſſitatem ambiendi remiſit. Eſt illi facies liberalis, multo ſanguine, multo rubre ſuffuſa: eſt ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam ſenatorius decor. Quæ ego nequaquam arbitror negligenda, debet enim hoc caſtitati puellarum quaſi præmium dari. Neſcio an adjiciam, eſſe patri ejus amplas facultates. Nam quum imaginor vos, quibus quærimus generum, ſilendum de facultatibus puto: quum publicos mores atque etiam leges civitatis intueor, quæ vel inprimis cenſus hominum ſpectandos arbitrantur, ne id quidem

præ-

prætereundum videtur. Et ſane de poſteris, & his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus eſt calculus. Tu fortaſſe me putes indulſiſſe amori meo, ſupraque iſta quam res patitur ſuſtuliſſe: at ego fide mea ſpondeo, futurum ut omnia longe ampliora quam à me prædicantur, invenias. Diligo quidem adoleſcentem ardentiſſime, ſicut meretur: ſed hoc ipſum amantis eſt, non onerare eum laudibus. Vale.

XV. PLIN. SEPTITIO CLARO SVO S.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMAN

HEus tu, promittis ad cœnam, nec venis dicitur jus, ad aſſem impendium reddes, ne id modicum: Paratæ erant lactucæ ſingulæ, cochleæ ternæ, ova bina, alica cum mulſo & 20 nive. (nam hanc quoque comtabis, immo hanc in primis quæ perit in ferculo) olivæ Bæticæ, cucurbitæ, bulbi, alia mille non minus lauta. Audiſſes comœdum, vel lectorem, vel lyriſten, vel (quæ mea liberalitas) omnes. At tu apud neſcio quem, oſtrea, vulvas, echinos, Gaditana maluiſti. Dabis pœnas, non dico quas. Dure feciſti; invidiſti, neſcio an tibi, certe mihi, ſed tamen & tibi. Quantum nos luſiſſemus, riſiſſemus, ſtuduiſſemus. Potes apparatius cęnare apud multos: nuſquam hilarius, ſimplicius, incautius. In ſumma, experire. Et niſi poſtea te aliis potius excuſaveris, mihi ſemper excuſa. Vale.

XVI. C. PLINIUS EURICIO SUO S.

AMabam Pompeium Saturninum, hunc dico noſtrum: laudabamque ejus ingenium, etiam antequam ſcirem quam varium, quam flexibile, quam multiplex eſſet: nunc vero totum me tenet, habet, poſſidet. que. Audivi cauſas agentem acriter & ardenter, nec minus polite, & ornate: ſive meditata ſive ſubita proferret. Adſunt aptæ crebræque ſententiæ, gravis & decora conſtructio, ſonantia verba & antiqua. Omnia hæc mire placent, cum impetu quodam & fulmine prævehuntur: placent ſi retractentur. Senties quod ego, quum orationes ejus in manus ſumpſeris; quas facile cuilibet veterum, quorum eſt æmulus, comparabis. Idem tamen in hiſtoria (tibi) magis ſatisfaciet vel brevitate, vel luce, vel ſuavitate, vel ſplendorem etiam & ſublimitate narrandi. Nam in concionibus [11] eadem quæ in orationibus vis eſt: preſſior tamen, & circumſcriptior, & adductior. Præterea facit verſus quales Catullus (meus) aut Calvus, quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris! Inſerit ſane, ſed data opera, molliuſculos leniuſculoſque, duriuſculos quoſdam: & hoc, quaſi Catullus (meus) aut Calvus. Legit mihi nuper epiſtolas, quas uxoris eſſe dicebat. Plautum vel Terentium metro ſolutum legi credidi; quæ ſive uxoris ſunt, ut affirmat, ſive ipſius, ut negat, pari gloria dignus eſt, qui aut illa componat, aut uxorem,

quam

quam virginem accepit, tam doctam politamque reddiderit. Eſt ergo mecum perdiem totum: eundem antequam ſcribam, eundem quum ſcripſi, eundem etiam quum remittor, non tanquam eundem, lego. Quod te quoque ut facias, & hortor & moneo. Neque enim debet operibus ejus obeſſe quod vivit. An ſi inter eos quos nunquam vidimus, floruiſſet, non ſolum libros ejus, verum etiam imagines conquireremus, ejuſdem nunc honor præſentis, & gratia quaſi ſatietate langueſcet? At hoc pravum malignumque eſt, non admirari hominem admiratione digniſſimum, quia videre, alloqui, audire, complecti, nec laudare tantum, verum etiam amare contingit. Vale.

XVII. C. PLINIVS CORN. TITIANO SVO S.

Eſt adhuc curæ hominibus fides & officium: ſunt qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab Imperatore noſtro impetravit, ut ſibi liceret ſtatuam L. Syllani in foro ponere. Pulchrum & magna laude dignum, amicitia principis in hoc uti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri. Eſt omnino Capitoni in uſu claros viros colore. Mirum eſt qua religione, quo ſtudio imagines Brutorum, Caſſiorum, Catonum, domi, ubi poteſt, habeat. Idem clariſſimi cuiuſque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipſum plurimis virtutibus abundare, qui alienas ſic amat. Redditus eſt L. Syllano debitus honor, cuius im-

immortalitati Capito proſpexit pariter & ſuæ. neque enim magis decorum & inſigne eſt, ſtatuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale.

XVIII. C. PLINIVS SVETONIO TRANQVILLO SVO S.

SCribis te perterritum ſomnio, vereri ne quid adverſi in actione patiaris: rogas ut dilationem petam, & pauculos dies. Certe proximum excuſem difficile eſt: ſed experiar.

—— καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

Refert tamen, eventura ſoleas, an contraria ſomniare. Mihi reputanti ſomnium meum, iſtud quod times tu, egregiam actionem portendere videtur. Suſceperam cauſam Iulii Paſtoris, quum mihi quieſcenti viſa eſt ſocrus mea advoluta genibus, ne agerem, obſecrare. Et eram acturus adoleſcentulus adhuc; eram in quadruplici judicio: eram contra potentiſſimos civitatis, atque etiam Cæſaris amicos: quæ ſingula excutere mentem mihi poſt tam triſte ſomnium poterant. Egi tamen, λογισάμενος illud.

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνασθαι περὶ πάτρης.

Nam mihi patria (& ſi quid carius patria) fides videbatur. Proſpere ceſſit: atque adeo illa actio mihi aures hominum, illa januam famæ paterfecit. Proinde diſpice, an tu quoque ſub hoc exemplo ſomnium iſtud in bonum vertas: aut, ſi tutius putas, illud cautiſſimi cujuſque præceptum. Quod dubitas ne feceris, id ipſum reſcribe. Ego aliquam ſtro-

pham

pham inveniam : agamque cauſam tuam, ut ipſam agere, quum tu voles, poſſis. Eſt enim ſane alia ratio tua, alia mea fuit. Nam judicium centumvirale differri nullo modo, iſtud ægre quidem, ſed tamen poteſt. Vale.

XIX. C. PLIN. ROMANO FIRMO SVO S.

MVniceps tuus, & condiſcipulus, & ab ineunte ætate contubernalis : pater avunculo meo, mihi etiam, quantum ætatis diverſitas paſſa eſt, familiaris : magnæ & graves cauſæ cur ſuſcipere & augere dignitatem tuam debeam. Eſſe autem tibi centum millium cenſum ſatis indicat quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione ſolum, verum etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equeſtres facultates ccc milia nummum. Te memorem hujus muneris amicitiæ noſtræ diuturnitas ſpondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, niſi te ſcirem ſponte facturum, ut dignitate à me data quam modeſtiſſime, ut à me data utare. Nam ſolicitius cuſtodiendus eſt honor, in quo etiam beneficium amici tuendum eſt. Vale.

XX. PLIN. COR. TACITO SVO S.

FRequenter mihi diſputatio eſt cum quodam docto homine & perito, cui nihil æque in cauſis agendi ut brevitas placet.

Quam ego cuſtodiendam eſſe confiteor, ſi cauſa permittat, alioqui prævaricatio eſt, tranſire dicenda, prævaricatio etiam, curſim & breviter attingere quæ ſint inculcanda, infigenda, repetenda. Nam pleriſque longiore tractu vis quædam & pondus accedit. Vtque corpori ferrum, ſic oratio animo non ictu magis quam mora imprimitur. Hic ille mecum auctoritatibus agit: ac mihi ex Græcis orationes Lyſiæ oſtentat: ex noſtris Gracchorum Catoniſque, quorum ſane plurimæ ſunt circumciſæ & breves: ego Lyſiæ Demoſthenem, Æſchinem, Hyperidem, multoſque præterea; Gracchis, & Catoni, Pollionem, Cæſarem, Cælium, in primis Marcum Tullium, oppono, cujus oratio optima fertur eſſe quæ maxima. Et hercule, ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior eſt quiſque quo major. Vides ut ſtatuas, ſigna, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, ſi modo ſint decoræ, nihil magis quam amplitudo commendet: idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipſis auctoritatem quandam & pulchritudinem adjicit magnitudo. Hæc ille, multaque alia, quæ à me in eandem ſententiam ſolent dici, ut eſt in diſputando incomprehenſibilis & lubricus, ita eludit ut contendat, hos ipſos, quorum orationibus nitar, pauciora dixiſſe quam ediderint. Ego contra puto. Teſtes ſunt multæ multorum orationes, & Ciceronis pro Muræna, pro Vareno: in quibus brevis & nuda quaſi ſubſcriptio quorundam criminum ſolis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixiſ-

dixiſſe: quum ederet, omiſiſſe. Idem pro Cluentio ait, ſe totam cauſam veteri inſtituto ſolum peroraſſe, & pro Cornelio quadriduo egiſſe, ne dubitare poſſimus, quæ per plures dies, ut neceſſe erat, latius ** dixerit, poſtea reciſa ac purgata, in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coarctaſſe. At aliud eſt actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri, ſed ego (forſitan fallar) perſuaſum habeo, poſſe fieri ut ſit ** actio bona, quæ non ſit bona oratio. Eſt enim oratio actionis exemplar, & quaſi ἀρχέτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales invenimus: in his etiam, quas tantum editas ſcimus, ut in Verrem, Artificem quemnam? recte admones. Polycletum eſſe dicebant. Sequitur ergo ut actio ſit abſolutiſſima, quæ maxime orationis ſimilitudinem expreſſerit, ſi modo juſtum & debitum tempus accipiat: quod ſi negetur, nulla orationis, maxima judicis culpa eſt. Adſunt huic opinioni meæ leges, quæ longiſſima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, ſed copiam, hoc eſt, diligentiam, ſuadent: quam præſtare niſi in anguſtiſſimis cauſis non poteſt brevitas. Adjiciam quod me docuit uſus, magiſter egregius; frequenter egi, frequenter judicavi, frequenter in conſilio fui. Aliud alios movet; ac plerunque parvæ res maximas trahunt. Varia ſunt hominum judicia, variæ voluntates: inde qui eandem cauſam ſimul audierunt, ſæpe diverſum, interdum idem, ſed ex diverſis animi motibus ſentiunt. Præterea ſuæ quiſque inventioni favet, & quaſi fortiſſimum comple-

ctitur , quum ab alio dictum eſt quod ipſe prævidit. Omnibus ergo dandum eſt aliquid quod teneant, quod agnoſcant . Dixit aliquando mihi Regulus , quum ſimul adeſſemus , Tu omnia quæ ſunt in cauſa , putas exequenda: ego jugulum ſtatim video, hunc premo (premit ſane quod elegit , ſed in eligendo frequenter errat.) Reſpondi , poſſe fieri ut genu eſſet, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego (inquam) qui jungulum perſpicere non poſſum , omnia pertento , omnia experior, πάντα denique λίθον κινῶ. Vtque in agricultura non vineas tantum, verum etiam arbuſta, nec arbuſta tantum , verum etiam campos curo & exerceo: utque in ipſis campis non far aut ſiliginem ſolam, ſed ordeum, fabam, ceteraque legumina ſero : ſic in actione plura quaſi ſemina latius ſpargo, ut quæ provenerint colligam. Neque enim minus imperſpicua, incerta fallaciaque ſunt judicium ingenia , quam tempeſtatum terrarumque . Nec me preterit , ſummum oratorem Periclem ſic à comico Eupolide laudari,

——— πρὸς δὲ γ' αὖ τῦτῳ τάχ' ἦ
Πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσι.
Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων.
Τὸ κεντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκρωμένοις.

Verum huic ipſi Pericli nec illa πειθώ, nec illud ἐκήλει brevitate , vel velocitate , vel utraque (differunt enim) ſine facultate ſumma contigiſſet. nam delectare, perſuadere, copiam dicendi ſpatiumque deſiderant : relinquere verò aculeum in audientium ani-

mis is deum poteſt qui non pungit, ſed infigit. Adde quæ æque de eodem Pericle comicus alter,

H'ςραπτ' ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio & abſciſſa, ſed lata, & magnifica, & excelſa tonat, fulgurat; omnia denique perturbat ac miſcet. Optimus tamen modus eſt: qui negat? ſed non minus non ſervat modum qui infra rem quam qui ſupra: qui adſtrictius quam qui effuſius dicit. Itaque audis frequenter, ut illud immodice & redundanter, ita hoc jeiune & infirme. Alius exceſſiſſe materiam, alius dicitur non impleſſe. æque uterque: ſed ille imbecillitate, hic viribus peccat. quod certe etſi non limatioris, majoris tamen ingenii 24 indicium eſt. Nec vero quum hæc dico, illum Homericum ἀμετροεπῆ probo, ſed hunc,

Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίοισιν.

non quia non & ille mihi validiſſime placeat, παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως. Si tamen detur electio, illam orationem ſimilem nivibus hybernis, id eſt, crebram, aſſiduam & largam, poſtremo divinam & cæleſtem, volo. At eſt gratior multis actio brevis. eſt (quidem) ſed inertibus, quorum delicias deſidiamque, quaſi judicium, reſpicere ridiculum eſt. Nam ſi hos in conſilio habeas, non ſolum ſatius eſt breviter (dicere) ſed omnino non dicere. Hæc eſt ad huc ſententia mea quam mutabo, ſi diſſenſeris tu. ſed plane cur diſſentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuæ debeam, rectius tamen

arbitror in tanta re, ratione quam auctoritate ſuperari. Proinde, ſi non errare videor, id ipſum quam voles brevi epiſtola, ſed tamen ſcribe. (confirmabis enim judicium meum] ſi vero, longiſſimam para. Num corrupi te, qui tibi, ſi mihi accederes, brevis epiſtolæ neceſſitatem: ſi diſſentires, longiſſimæ, impoſui ? Vale.

XXI. C. PLINIVS PLINIO PATERNO SVO S.

VT animi tui judiicio, ſic oculorum plurimum tribuo ; non quia multum [ne tibi placeas) ſed quia tantum quantum ego, ſapis : quanquam hoc quoque multum eſt. Omiſſis jocis, credo decentes eſſe ſervos qui ſunt empti mihi ex conſilio tuo : ſupereſt ut frugi ſint : quod de venalibus, melius auribus quam oculis judicatur. Vale.

XXII C. PLINIVS CATILIO SEVERO SVO S.

DIu jam in urbe hæreo, & quidem attonitus. Perturbat me longa & pertinax valetudo Titi Ariſtonis, quem ſingulariter & miror & diligo. nihil eſt enim illo gravius ſanctius, doctius : ut mihi non unus homo, ſed literæ ipſæ omneſque bonæ artes in uno homine ſummum periculum adire videantur. Quam peritus ille & privati juris & publici ? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet ? nihil eſt quod diſcere velis, quod ille docere non poſ-

ſit.

ſit. mihi certe, quoties aliquid abditum quęro, ille theſaurus eſt. Iam quanta ſermonibus ejus fides? quanta auctoritas? quam preſſa & decora cunctatio? quid eſt quod non ſtatim ſciat? & tamen plerunque hæſitat ac dubitat, diverſitate rationum: quas acrimagnoque judicio ab origine cauſiſque primis repetit, diſcernit, expendit. Ad hæc quam parcus in victu? quam modicus in cultu? Soleo ipſum, cubiculum eius, ipſumque lectum, ut imaginem quandam priſcæ frugalitatis, aſpicere. Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam refert: recteque facti, non ex populi ſermone mercedem, ſed ex facto petit. In ſumma, non facile quis quenquam ex iſtis qui ſapientiæ ſtudium habitu corporis præ ſe ferunt, huic viro compararit. Non quidem gymnaſia ſectatur aut porticus, nec diſputationibus longis aliorũ otium ſuumque delectat: ſed in toga negotiiſque verſatur: multos advocatione, plures conſilio iuvat. Nemini tamen iſtorum caſtitate, pietate, iuſtitia, fortitudine, etiam primo locò ceſſerit. Mirareris, ſi intereſſes, qua patientia hanc ipſam valetudinem toleret, ut dolori reſiſtat, ut ſitim differat, ut incredibilem febrium ardorem immotus opertuſq; tranſmittat. Nuper me paucoſque mecum, quos maxime diligit, advocavit: rogavitque ut medicos conſuleremus de ſumma valetudinis, ut, ſi eſſet inſuperabilis, ſponte exiret è vita: ſin tantum difficilis & longa, reſiſteret maneretque. Dandum enim precibus uxoris, dandum filiæ lacrymis, dandum etiam

nobis amicis, ne ſpes noſtras, ſi modo non eſſent inanes, voluntaria morte deſereret. Id ego arduum in primis & præcipua laude dignum puto. nam impetu quodam & inſtinctu procurrere ad mortem, commune cum multis: deliberare vero, & cauſas eius expendere, utque ſuaſerit ratio, vitæ mortiſque conſilium ſuſcipere vel ponere, ingentis eſt animi. Et medici quidem ſecunda nobis pollicentur: ſupereſt ut promiſſis deus adnuat, tandemque me hac ſolicitudine exolvat. qua liberatus, Laurentium meum, hoc eſt libellos & pugillares, ſtudioſumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil ſcribere aut aſſidenti vacat, aut anxio libet. Habes quid timeam, quod optem, quid etiam in poſterum deſtinem: tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, ſed lætioribus epiſtolis, ſcribe. Erit confuſioni meæ, non mediocre ſolatium ſi tu nihil quereris. Vale.

XXIII. C. PLINIVS POMPEIO FALCONI SVO S.

COnſulis an exiſtimem te in tribunatu cauſas agere debere. Plurimum refert quid eſſe tribunatum putes: inanem umbram & ſine honore nomen, an poteſtatem ſacroſanctam, & quam in ordinem cogi ut à nullo, ita ne à ſe quidem deceat. Ipſe quum tribunus eſſem, erraverim fortaſſe, qui me eſſe aliquid putavi, ſed tanquam eſſem, abſtinui cauſis agendi. primum, quod deforme arbitrabar, cui aſſurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus ſedentibus ſtare:

ſtare:& qui jubere poſſet tacere quemcunque huic ſilentium clepſydra indici : & quem interfari nefas eſſet, hunc etiam convitia audire : & ſi inulta pateretur, inertem : ſi ulciſceretur, inſolentem videri. Erat hic quoque æſtus ante oculos, ſi forte me appellaſſet vel ille cui adeſſem, vel ille quem contra intercederem, & auxilium ferrem, an quieſcerem ſileremque, & quaſi ejurato magiſtratu privatum ipſe me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere quam paucis advocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum intereſt quid eſſe tribunatum putes : quam perſonam tibi imponas, quæ ſapienti viro ita aptanda eſt ut [25] perferatur. Vale.

XXIV. C. PLINIVS BEBIO HISPANO SVO S.

TRanquillus, contubernalis meus, vult emere agellum quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures quanti ęquum eſt emat ita enim delectabit emiſſe. nam mala emptio ſemper ingrata eſt, eo maxime quod exprobare ſtultitiam domino videtur. In hoc autem agello (ſi modo arriſerit pretium) Tranquilli mei ſtomachum multa ſolicitant, vicinitas urbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ, modus ruris, qui avocet magis quam diſtringat. Scholaſticis porro [26] ſtudioſis ut hic eſt, ſufficit abunde tantum ſoli, ut reuelare caput, reficere oculos, reptare per limitem, vnamque ſemitam terere, omneſque viticulas ſuas noſſe & nume-

rare arbuſculas poſſint. Hæc tibi expoſui, quo magis ſcires, quantum ille eſſet mihi, quantum ego tibi debiturus, ſi prædiolum iſtud quod commendatur his dotibus, tam ſalubriter emerit, ut pœnitentiæ locum non relinquat. Vale.

LIBER II.

I. C. PLINIVS [VOCONIO] ROMANO SVO S.

POST aliquot annos inſigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis ſpectaculum exhibuit publicum funus Virginii Rufi, maximi & clariſſimi civis, & perinde felicis. Triginta annis gloriæ ſuæ ſupervixit. Legit ſcripta de ſe carmina, legit hiſtorias, & poſteritati ſue interfuit. preſunctus eſt tertio conſulatu, ut ſummum faſtigium privati hominis impleret, quum principis noluiſſet. Cæſares, quibus ſuſpectus, atque etiam inviſus virtutibus fuerat, evaſit. reliquit incolumem optimum atque amiciſſimum, tanquam ad hunc ipſum honorem publici funeris reſervatus Annum tertium & octogeſimum exceſſit in altiſſima tranquilitate, pari veneratione. Vſus eſt firma valetudine: niſi quod ſolebant manus tremere, citra dolorem tamen: auditus tantum mortis durior longiorque, ſed hic ipſe laudabilis. Nam quum vocem præpararet, acturus in conſulatu principi gratias, liber, quem forte acceperat grandiorem, & ſeni &

ni & ſtanti ipſo pondere elapſus eſt. Hunc dum conſequitur colligitque, per leve & lubricum pavimentum fallente veſtigio cecidit: coxamque fregit, quæ parum apte collocata, reluctante ætate, male coiit. Hujus viri exequiæ magnum ornamentum pricipi magnum ſeculo, magnum etiam foro & roſtris attulerunt. Laudatus eſt à conſule Cornelio Tacito. nam hic ſupremus felicitati ejus cumulus acceſſit, laudator eloquentiſſimus. Et ille quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illi etiam quos recuſavit. Nobis tamen quærendus ac deſiderandus eſt, ut exemplar ævi prioris: mihi vero præcipue, qui illum non ſolum publice, ſed etiam privatim quantum admirabar, tantum diligebam. primum quod utrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam poſſeſſioneſque conjunctæ præterea quod ille tutor mihi relictus, affectum parentis exhibuit. Sic candidatum me ſuffragio ornavit, ſic ad omnes honores meos ex ſeceſſibus accurrit, quum jam pridem ejuſmodi officiis renunciaſſet: ſic illo die quo ſacerdotes ſolent nominare quos digniſſimos ſacerdotio judicant me ſemper nominabant. Quinetiam in hac noviſſima valetudine veritus ne forte inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis ſumptibus judicio ſenatus conſtituebantur, quum illi tot amici ſenes conſulareſque ſupereſſent, me hujus ætatis per quem excuſaretur, elegit, his quidem verbis, Etiamſi filium haberem, tibi mandarem. Quibus ex cauſis neceſſe eſt tanquam immaturam mortem ejus in ſinu tuo defleam: ſi

tamen fas eſt aut flere, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita quam vita eſt. Vivit enim, vivetq; ſemper, atq; etiam latius in memoria hominum & ſermone verſabitur, poſtquam ab oculis receſſit: Volui tibi multa alia ſcribere, ſed totus animus in hac una contemplatione defixus eſt. Virginium cogito, Virginium video, Virginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, alloquor, teneo: cui fortaſſe cives aliquos virtutibus pares & habemus & habebimus: gloria neminem. Vale.

II. C. PLINIVS PAVLINO SVO S.

IRaſcor: nec liquet mihi an debeam, ſed iraſcor. Scis quam ſit amor iniquus interdum, impotens ſæpe, *μικραίτιος* ſemper. Hæc tamen cauſa magna eſt, neſcio an juſta: ſed ego tanquam non minus juſta quam magna ſit, graviter iraſcor quod à te tamdiu literæ nullæ. Exorare me potes uno modo, ſi nunc ſaltem plurimas & longiſſimas miſeris. Hæc mihi ſola excuſatio vera, ceteræ falſæ videbuntur. Non ſum auditurus, Non eram Romæ, vel, Occupatior eram, illud enim nec dii ſinant, ut, Infirmior. Ipſe ad villam partim ſtudiis, partim deſidia fruor: quorum utrumque ex otio naſcitur. Vale.

III.

III. C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

MAgna Iſæum fama præceſſerat, major inventus eſt. Summa eſt facultas, copia, ubertas, dicit ſemper ex tempore, ſed tanquam diu ſcripſerit, ſermo Græcus, immo Atticus, præfationes terſæ, graciles, dulces; graves interdum & erectæ. Poſcit controverſias plures, electionem auditoribus permittit, ſæpe etiam partes: ſurgit, amicitur, incipit, ſtatim omnia, ac pene pariter, ad manum, ſenſus reconditi, occurſant verba: ſed qualia? quæſita & exculta multa lectio in ſubitis, multa ſcriptio elucet. Procœmiatur apte; narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelſe: poſtremo docet, delectat, afficit, (quod maxime dubites) crebra ἐνθυμήματα [καὶ νοήματα] ſyllogiſmi circumſcripti & effecti: quod ſtylo quoque aſſequi magnum eſt. Incredibilis memoria: repetit altius quæ dixit ex tempore, ne verbo quidem labitur. ad tantam ἕξιν ſtudio & exercitatione pervenit, nam diebus & noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. Annum ſexageſimum exceſſit, & adhuc ſcholaſticus tantum eſt, quo genere hominum nihil aut ſimplicius, aut ſincerius, aut melius nos enim qui in foro veriſque litibus terimur, multum malitiæ, quamvis nolimus, addiſcimus. Schola & auditorium, ut ficta cauſa, ita res inermis, innoxia eſt: nec minus felix, ſenibus præſertim. Nam quid in ſenectute felicius quam quod dulciſ-

ſimum

ſimum eſt in juventa ? Quare ego Iſæum non diſertiſſimum tantum , verum etiam beatiſſimum judico, quem tu niſi cognoſcere concupiſcis, ſaxeus, ferreuſque es Proinde ſi non ob alia , noſque ipſos, at certe ut hunc audias veni. Nunquamne legiſti, Gaditanum quendam , Titi Livii nomine gloriaque commotum, ad viſendum eum ab ultimo terrarum orbe veniſſe, ſtatimque ut viderat , abiiſſe? ἀφιλόκαλον , illiteratum , iners , ac pene etiam turpe eſt, non putare tanti cognitionem , qua nulla eſt jucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. Dices, Habeo hic quos legam, non minus diſertos. Etiam : ſed legendi ſemper præterea multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox afficit. Nam licet acriora ſint quæ legas, altius tamen in animo ſedent quæ pronuntiatio, vultus, habitus, geſtus etiam dicentis affigit. Niſi vero falſum putamus illud Æſchinis: qui quum legiſſet Rhodiis orationem Demoſthenis , admirantibus cunctis : adjeciſſe fertur, Τί δὲ εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου (τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος) ἀκηκόειτε ; & erat Æſchines, ſi Demoſtheni credimus, [4] μεγαλοφωνότατος fatebatur tamen longe melius eadem illa pronuntiaſſe ipſum qui pepererat Quæ omnia huc tendunt ut audias Iſæum : ved ideo tantum, ut audieris. Vale.

IV.

IV. C. PLINIVS CALVINÆ S.

SI pluribus pater tuus vel unicuilibet alii plusquam mihi debuiſſet, fuiſſet fortaſse dubitandum an adires hereditatem etiam viro gravem : quum vero ego adductus affinitatis officio, dimiſſis omnibus qui, non dico moleſtiores, ſed diligentiores erant, creditor ſolus exiterim : quumque vivente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, præter eam ſummam quam pater tuus quaſi de meo dixit (erat enim ſolvenda de meo) magnum habes facilitatis meæ pignus : cujus fiducia debes famam defuncti pudoremque ſuſcipere; ad quod ne te verbis magis quam rebus horter, quicquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferri jubeo. Nec eſt quod verearis ne ſit mihi iſta onerosa donatio. ſunt quidem omnino nobis modicæ facultates, dignitas ſumptuoſa, reddi-tus, propter conditionem agellorum, neſcio minor an incertior : ſed quod ceſſat ex redditu, frugalitate ſuppletur : ex qua velut è fonte, liberalitas noſtra decurrit. quæ tamen ita temperanda eſt, ne nimia profuſione inareſcat : ſed temperanda in aliis, in te vero facile ratio conſtabit, etiamſi modum exceſſerit. Vale.

V. C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

ACtionem & à te frequenter efflagitatam, & à me ſæpe promiſſam exhibui tibi, non tamen totam adhuc enim pars ejus perpolitur. Interim quæ abſolutiora mihi videbantur, non fuit alienum judicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem ſcribentis accommodes, nihil enim adhuc inter manus habui, cui majorem ſolicitudinem præſtare deberem. Nam in ceteris actionibus exiſtimationi hominum diligentia tantum & fides noſtra, in hac etiam pietas ſubiicietur. Inde & libet crevit, dum ornare patriam & amplificare gaudemus, pariterque, & defenſioni ejus deſervimus & gloriæ. Tu tamen hæc ipſa, quantum ratio exegerit, reſeca. Quoties enim ad faſtidium legentium deliciaſque reſpicio, intelligo nobis commendationem (etiam) ex ipſa mediocritate libri petendam. Idem tamen qui à te hanc auſteritatem exigo, cogor id quod diverſum eſt, poſtulare, ut in pleriſque frontem remittas. Sunt enim quædam adoleſcentium auribus danda, præſertim ſi materia non refragetur, nam deſcriptiones locorum quę in hoc libro frequentiores erunt, non hiſtorice tantum, ſed prope poetice proſequi fas eſt. Quod tamen ſi quis extiterit qui putet nos lautius feciſſe quam orationis ſeveritas exigat: hujus (ut ita dixerim) triſtitiam reliquæ partes actionis exorare debebunt. Adnixi certe ſumus ut quamlibet diverſa genera lectorum per plu-

plures dicendi ſpecies teneremus. Ac ſicut veremur ne quibuſdam pars aliqua ſecundum ſuam cujuſque naturam non probetur: ita videmur poſſe confidere ut univerſitatem omnibus varietas ipſa commendet, nam & in ratione conviviorum, quamvis à pleriſque cibis ſinguli temperemus, totam tamen cœnam laudare omnes ſolemus; nec ea quæ ſtomachus noſter recuſat, adimunt gratiam illis à quibus capitur. Atque hæc ego ſic accipi volo, non tanquam aſſequutum eſſe me credam, ſed tanquam aſſequi laboraverim, fortaſſe non fruſtra, ſi modo (tu) curam tuam admoveris, interim iſtis, mox iis quæ ſequuntur. Dices, te non poſſe ſatis diligenter id facere, niſi prius totam actionem cognoveris. Fateor: in præſentia tamen & iſta tibi familiariora fient, & quædam ex his talia erunt ut per partes emendari poſſint. Etenim ſi avulſum ſtatuæ caput aut membrum aliquod inſpiceres, non tu quidem ex illo poſſes congruentiam æqualitatemque deprehendere, poſſes tamen judicare an id ipſum ſatis elegans eſſet. Nec alia ex cauſa principia librorum circunferuntur, quam quia exiſtimatur pars aliqua etiam ſine ceteris eſſe perfecta. Longius me provexit dulcedo quædam tecum loquendi: ſed iam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epiſtola excedam. Vale.

VI.

VI. C. PLINIVS AVITO SVO S.

Longum eſt altius repetere, nec refert, quemadmodum acciderit ut homo minime familiaris cœnarem apud quendam, ut ſibi videbatur, lautum & diligentem: ut mihi, ſordidum ſimul & ſumptuoſum, nam ſibi & paucis opima quædam, ceteris, vilia & minuta ponebat, vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera deſcripſerat, non ut poteſtas eligendi, ſed ne jus eſſet recuſandi, & aliud ſibi & nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet) aliud ſuis noſtriſque libertis. Animadvertit qui mihi proximus recumbebat, & an probarem interrogavit. Negavi. Tu ergo, inquit, quam conſuetudinem ſequeris? Eadem omnibus pono. Ad cœnam enim, non ad notam, invito: cunctiſque rebus exæquo quos menſa, & toro æquavi. Etiamne libertos? Etiam. Convictores enim tunc, non libertos, puto. Et ille, Magno tibi conſtat. Minime. Qui fieri poteſt? Poteſt, quia ſcilicet liberti mei non idem quod ego bibunt, ſed idem ego quod liberti. Et hercule, ſi gulæ temperes, non eſt oneroſum, quo utaris ipſe, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quaſi in ordinem redigenda eſt, ſi ſumptibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia quam aliena contumelia conſulas. Quorſum hæc? Ne tibi optimæ indolis juveni quorundam immenſa luxuria ſpecie frugalitatis imponat. Convenit autem amori

in

inte meo, quoties tale aliquid inciderit, ſub exemplo præmonere quid debeas fugere. Igitur memento, nihil magis eſſe vitandum quam iſtam luxuriæ & ſordium novam ſocietatem: quæ cum ſint turpiſſima diſcreta ac ſeparata, turpius junguntur. Vale.

VII. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

HEri à Senatu Veſtricio Spurinnæ, principe auctore, triumphalis ſtatua decreta eſt: non ita ut multis qui nunquam in acie ſteterunt, nunquam caſtra viderunt nunquam denique turbarum ſonum, niſi in ſpectaculis, audierunt: verum ut illi qui decus iſtud ſudore & ſanguine & factis aſſequebantur. Nam Spurinna Bructerum regem vi & armis induxit jn regnum; oſtentatoque bello, ferociſſimam gentem (quod eſt pulcherrimum victoriæ genus) terrore perdomuit. & hoc quidem virtutis præmium, illud ſolatium doloris accepit, quod filio ejus Cottio, quem amiſit abſens, habitus eſt honor ſtatue. Rarum id in juvene: ſed pater hoc quoque merebatur, cujus graviſſimo vulneri magno aliquo fomento medendum fuit. Præterea Cottius ipſe tam clarum ſpecimen indolis dederat, ut vita ejus brevis & anguſta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei ſanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut poſſet ſenes illos provocare virtute, quibus nunc honore adæquatus eſt. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti memoriæ

riæ & dolori patris ; verum etiam exemplo proſpectum eſt. acuent ad bonas artes juventutem adoleſcentibus quoque (digni ſint modo) tanta præmia conſtituta : acuent principes viros ad liberos ſuſcipiendos , & gaudia ex ſuperſtitibus , & ex amiſſis tam glorioſa ſolatia. His ex cauſis ſtatua Cottii publice lætor , nec privatim minus : Amavi conſummatiſſimum juvenem tam ardenter quam nunc impatienter requiro . Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem ejus ſubinde intueri , ſubinde reſpicere , ſub hac conſiſtere , præter hanc commeare . Etenim ſi defunctorum imagines domi poſitæ dolorem noſtrum levant , quanto magis eæ quibus in celeberrimo loco non modo ſpecies & vultus illorum , ſed honor etiam & gloria refertur. Vale.

VIII. C. PLINIVS CANINIO SVO S.

STudes ? an piſcaris ? an venaris ? an ſimul omnia ? poſſunt enim omnia ſimul fieri ad Larium noſtrum. nam locus piſcem , feras ſilvæ , quibus lacus cingitur , ſtudia altiſſimus iſte ſeceſſus affatim ſuggerunt . Sed ſive omnia ſimul , ſive aliquid facias , non poſſum dicere , invideo : angor tamen non & mihi licere quæ ſic concupiſco ut ægri vinum , balinea , fontes Nunquamne hos arctiſſimos laqueos , ſi ſolvere negatur , abrumpam ? Nunquam , puto . nam veteribus negotiis nova accreſcunt nec tamen priora peraguntur ; tot nexibus , tot

tot quaſi catenis majus in dies occupationum agmen extenditur. Vale.

IX. C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

ANxium me & inquietum habet petitio Sexti ſ Euricii mei, afficior cura: & quam pro me ſolicitudinem non adii, quaſi pro me altero patior: & alioquin meus pudor, mea exiſtimatio, mea dignitas in diſcrimen adducitur. Ego Sexto latum clavum à Cæſare noſtro, ego quæſturam impetravi: meo ſuffragio pervenit ad jus tribunatus petendi, quem niſi obtinet in ſenatu, vereor ut decepiſſe Cæſarem videar. Proinde adnitendum eſt mihi ut talem eum judicent omnes, qualem eſſe princeps mihi credidit. Quæ cauſa ſi ſtudium meum non incitaret, adjutum tamen cuperem juvenem probiſſimum, graviſſimum, eruditiſſimum, omni denique laude digniſſimum, & quidem cum tota domo. Nam pater ejus Euritius Clarus, vir ſanctus, antiquus, diſertus (atque) in agendis cauſis exercitatus, quas ſumma fide, pari conſtantia, nec verecundia minore defendit. Habet avunculum C. Septitium, quo nihil verius, nihil ſimplicius, nihil candidius, nihil fidelius novi. Omnes me certatim, & tamen æqualiter amant: omnibus nunc ego in uno referre gratiam poſſum. Itaque prendo amicos, ſupplico, ambio domos, ſtationeſque circumeo: quantumque vel auctoritate vel gratia valeam, precibus experior. Te quoque obſecro ut aliquam oneris mei partem ſuſcipere-

re-

re tanti putes. Reddam vicem, ſi repoſces: reddam & ſi non repoſces Diligeris, coleris, frequentaris: oſtende modo velle te, nec de-erunt quid tu velis, cupiant. Vale.

X. C. PLINIVS OCTAVIO SVO S.

HOminem te patientem, vel potius durum ac pene crudelem, qui tam inſignes libros tamdiu teneas! Quouſque & tibi & nobis invidebis? tibi, maximam laudem; nobis, voluptatem: Sine per ora hominum ferantur, iiſdem quibus lingua Romana ſpatiis pervagentur, magna etiam longaque expectatio eſt: quam fruſtrari adhuc & differre non debes. Enotuerunt quidam tui verſus, & inuito te clauſtra tua fregerunt: hos niſi retrahes in corpus quandoque, ut errones, aliquem cujus dicantur, invenient. Habe ante oculos mortalitatem: à qua aſſerere te hoc uno monimento potes. nam cetera, fragilia & caduca, non minus quam ipſi homines, occidunt deſinuntque. Dices ut ſoles, Amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laborioſos, ut tantum curæ intentioniſque ſuſcipere & poſſint & velint; ſed diſpice ne ſit parum providum, ſperare ex aliis quod tibi ipſe non præſtes. Et de editione quidem interim, ut voles: recita ſaltem, quo magis libeat emittere: utque tandem percipias gaudium quod ego olim pro te non temere præſumo. Imaginor enim qui concurſus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam ſilen-

ſilentium maneat, quo ego, quum dico vel recito, non minus quam clamore delector: ſit modo ſilentium acre & intentum & cupidum ulteriora audiendi. Hoc fructu tanto, tam parato, deſine ſtudia tua infinita iſta cunctatione fraudare: quæ quum modum excedit, verendum eſt ne inertiæ, & deſidiæ vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI. C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

SOlet eſſe gaudio tibi ſi quid actum eſt in Senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore ſeceſſeris, inſidet tamen animo tuo majeſtatis publicæ cura. Accipe ergo quod per hos dies actum eſt, perſonæ claritate famoſum, ſeveritate exempli ſalubre, rei magnitudine æternum. Marius Priſcus, accuſantibus Afris, quibus 6 proconſul præfuit, omiſſa defenſione judices petit. Ego & Cornelius Tacitus adeſſe provincialibus juſſi, exiſtimavimus fidei noſtræ convenire, notum Senatui facere, exceſſiſſe Priſcum immanitate & ſævitia crimina quibus dari judices poſſent: quum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepiſſet. Reſpondit Fronto Catius, deprecatuſque eſt ne quid ultra repetundarum legem quæreretur, omniaque actionis ſuæ vela vir movendarum lacrymarum peritiſſimus, quodam velut vento miſerationis implevit. Magna contentio, magni utrinque clamore: aliis cognitionem Senatus

natus lege concluſam, aliis liberam ſolutamque dicentibus: quantumque admiſiſſet reus tantum vindicandum. Noviſſime conſul deſignatus Iulius Ferox, vir rectus & ſanctus, Mario quidem iudices interim cenſuit dandos: evocandos autem quibus diceretur innocentium pœnas vendidiſſe. Quæ ſententia non prævaluit modo, ſed omnino poſt tantas diſſentiones fuit ſola frequens: adnotatumque (eſt) experimentis, quod favor & miſericordia acres, & vehementes primos impetus habent, paulatim conſilio & ratione, quaſi reſtincta, conſidunt. Vnde evenit ut quod multi clamore permixto tuentur, nemo tacentibus ceteris dicere velit, pateſcit enim quum ſepararis à turba, contemplatio rerum quæ turba teguntur. Venerunt qui adeſſe erant iuſſi, 7 Vitellius Honoratus, & Flavius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis millibus exilium equitis Romani ſeptemque amicorum eius ultimam pœnam: Martianus unius equitis Romani ſeptingentis millibus plura ſupplicia arguebatur emiſſe erat enim fuſtibus cæſus, damnatus in metallum, ſtrangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni ſenatus mors opportuna ſubtraxit: Martianus 8 introductus eſt abſente Priſco. Itaque Tutius Cerealis conſularis iure ſenatorio poſtulavit ut Priſcus certior fieret: ſive quia miſerabiliorem, ſive quia invidioſiorem fore arbitrabatur, ſi præſens fuiſſet: ſive (quod maxime credo) quia æquiſſimum erat commune crimen ab utroque defendi: & ſi dilui non potuiſſe, in utroque puniri. Dilata res eſt in proximum

ſena-

ſenatum, cuius ipſe conſpectus auguſtiſſimus fuit. Princeps præſidebat (erat enim conſul) ad hoc Ianuarius menſis cum [propter] cetera, tum præcipue ſenatorum frequentia celeberrimus: præterea cauſæ amplitudo, auctaque dilatione expectatio & fama inſitumque mortalibus ſtudium magna & inuſitata noſcendi, omnes undique exciverat. Imaginare quæ ſolicitudo nobis, qui metus, quibus ſuper tanta re in illo cœtu, præſente Cæſare dicendum erat. Equidem in ſenatu non ſemel egi: quinimo nuſquam audiri benignius ſoleo: tunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Obverſabatur præter illa quæ ſupra dixi, cauſæ difficultas. ſtabat modo conſularis, modo ſeptemvir epulonum, iam neutrum. Erat igitur perquam oneroſum accuſare damnatum: quem ut premebat atrocitas criminis, ita quaſi peractæ damnationis miſeratio tuebatur. Vtcunque tamen animum cogitationemque collegi. cœpi dicere non minore audientium aſſenſu quam ſolicitudine mea. Dixi horis pene quinque. nam, decem clepſydris, quas ſpatioſiſſimas acceperam, ſunt additæ quatuor. adeo illa ipſa, quæ dura & adverſa dicturo videbantur, ſecunda dicenti fuerunt. Cæſar quidem mihi tantum ſtudium, tantam etiam curam (nimium eſt enim dicere ſolicitudinem) præſtitit, ut libertum meum poſt me ſtantem, ſæpius admoneret voci laterique conſulerem: quum me vehementius putaret intendi quam gracilitas mea perpeti poſſet. Reſpondit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus. Miſſus

deinde ſenatus, & revocatus in poſterum (diem) neque enim (jam) inchoari poterat actio, niſi (ut) noctis interventu ſcinderetur. Poſtero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir ſubtilis, diſpoſitus, acer, diſertus: in illa vero cauſa omnes artes ſuas protulit. Reſpondit Cornelius Tacitus eloquentiſſime, &, quod eximium orationi ejus ineſt, σεμνῶς. Dixit pro Mario rurſus Fronto Catius inſigniter: utque jam locus ille poſcebat, plus in precibus temporis quam in defenſione conſumpſit. Hujus actionem veſpera inclusit: non tamen ſic ut abrumperet. itaque in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc ipſum pulchrum & antiquum, ſenatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus Cos. deſignatus, vir egregius, & pro veritate firmiſſimus, cenſuit ſeptinginta millia quę acceperat Marius, ærario inferenda: Mario urbe Italiaque interdicendum: Martiano hoc amplius, Africa. In fine ſententiæ adjecit, quod ego & Tacitus injuncta advocatione diligenter fortiterque functi eſſemus, arbitrari ſenatum, ita nos feciſſe ut dignum mandatis partibus fuerit. Aſſenſerunt conſules deſignati, omnes etiam conſulares uſque ad Pompeium Collegam: ille & ſeptinginta millia quæ acceperat Marius, ærario inferenda, & Martianum in quinquennium relegandum: Marium repetundarum pœnæ, quam jam paſſus eſſet, cenſuit relinquendum. Erant in utraque ſententia multi, fortaſſe etiam plures in hac vel ſolutiore vel molliore. nam quidam ex illis quoque qui Cornuto videbantur aſſenſi,

hunc

hunc qui poſt ipſos cenſuerat, ſequebantur. Sed quum fieret diſceſſio, qui ſellis conſulum aſtiterant, in Cornuti ſententiam ire cœperunt. tum illi qui ſe Collegæ adnumerari patiebantur, in diverſum tranſierunt: Collega cum paucis relictus, multum poſtea de impulſoribus ſuis, præcipue de Regulo, queſtus eſt, qui ſe in ſententia quam ipſe dictaverat, deſeruiſſet. Eſt alioqui Regulo tam nobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum timeat. Hinc finis cognitionis ampliſſimæ: ſupereſt tamen λειτούργιον non leve, Hoſtilius Firminus, legatus Marii Priſci, qui permiſtus cauſæ, graviter vehementerque vexatus eſt. Nam & rationibus Martiani & ſermone quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam ſuam Priſco ad turpiſſimum miniſterium commodaſſe, ſtipulatuſque de Martiano quinquaginta millia denarium probabatur: ipſe præterea accepiſſe ſeſtertium decem millia, fœdiſſimo quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus à vita hominis compti ſemper & pumicati non abhorrebat. Placuit, cenſente Cornuto, referri de eo proximo ſenatu. tunc enim, caſu incertum, an conſcientia, abſuerat. Habes res urbanas: inuicem ruſticas ſcribe: quid arbuſculæ tuæ, quid vineæ, quid ſegetes agunt, quid oves delicatiſſimæ? In ſumma, niſi æque longam epiſtolam reddes, non eſt quod poſtea, niſi breviſſimam expectes. Vale.

XII. C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Α' Επτύργιον illud quod ſupereſſe Marii Priſci cauſæ proxime ſcripſeram, neſcio an ſatis circumciſum, tamen & abraſum eſt. Firminus inductus in ſenatum reſpondit crimini noto: ſequutæ ſunt diverſæ ſententiæ conſulum deſignatorum. Cornutus Tertullus cenſuit ordine movendum. Acutius Nerva, in ſortione provinciæ rationem ejus non habendam. quæ ſententia, tanquam mitior, vicit, cum ſit alioqui durior triſtiorque, Quid enim miſerius quam exectum & exemptum honoribus ſenatoriis, labore & moleſtia non carere? quid gravius quam tanta ignominia affectum, non in ſolitudine latere, ſed in hac altiſſima ſpecula conſpiciendum ſe monſtrandum que præbere? Præterea, quid publice minus aut congruens aut decorum, (quam) notatum à ſenatu in ſenatu ſedere? ipſiſque illis à quibus ſit notatus, æquari? ſummotum à proconſulatu, quia ſe in legatione turpiter geſſerat, de proconſulibus judicare? damnatumque ſordium, vel damnare alios vel abſolvere? ſed hoc pluribus (levius) viſum eſt. numerantur enim ſententiæ, non ponderantur: nec aliud in publico conſilio poteſt fieri, in quo nihil eſt tam inæquale, quam æqualitas ipſa. nam cum ſit impar prudentia, par omnium jus eſt. Implevi promiſſum, priorique epiſtolæ fidem exolvi, quam ex ſpatio temporis jam recepiſſe te colli-

colligo. nam & feſtinanti & diligenti tabellario dedi: niſi quid impedimenti in via paſſus eſt. Tuæ nunc partes ut primum illam, deinde hanc remunereris literis, quales iſtinc redire uberrimæ poſſunt. Vale.

XIII. C. PLINIVS PRISCO SVO S.

ET tu occaſiones obligandi me avidiſſime amplecteris, & ego nemini libentius debeo. Duabus ergo de cauſis à te potiſſimum petere conſtitui quod impetratum maxime cupio. Regis exercitum ampliſſimum: hinc tibi beneficiorum larga materia, longum præterea tempus. quo amicos tuos exornare potuiſti. Convertere ad noſtros, nec hos (quidem) multos. Malles tu quidem multos, ſed meæ verecundiæ ſufficit unus aut alter, ac potius unus. Is erit Voconius Romanus: pater ei in equeſtri gradu clarus, clarior vitricus, imo pater alius. nam huic quoque nomine & pietate ſucceſſit. Mater è primis [ipſa] citerioris Hiſpaniæ. Scis quod judicium provinciæ illius, ſcis quanta ſit gravitas: (ipſe) flamen proxime fuit. Hunc ego, quum ſimul ſtuderemus, arcte familiariterque dilexi: ille meus in urbe, ille in ſeceſſu contubernalis: cum hoc ſeria, cum hoc jocos miſcui. Quid enim aut illo fidelius amico, aut ſodale iucundius? mira in ſermone, mira etiam in ore ipſo vultuque ſuavitas. Ad hoc ingenium excelſum, ſubtile, dulce, facile, eruditum in cauſis agẽdis. Epiſtolas quidem ſcribit, ut muſas ipſas

Latine loqui credas. Amatur à me plurimum, nec tamen vincitur. Equidem iuvenis ſtatim iuveni quantum potui per ætatem avidiſſime contuli, & nuper ab optimo principe trium liberorum ei ius impetravi, quod quanquam parce & cum delectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulſit. Hæc beneficia mea tueri nullo modo melius quam ut augeam, poſſum, præſertim cum ipſe illa tam grate interpretetur, ut dum priora accipit, poſteriora mereatur. Habes qualis, quam probatus caruſque ſit nobis. Quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua exornes. in primis ama hominem. nam licet tribuas ei quantum ampliſſimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua: cuius eſſe eum uſque in intimam familiaritatem capacem, quò magis ſcires, breviter tibi ſtudia, mores, omnem denique vitam eius expreſſi. Extenderem preces, niſi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac epiſtola feciſſem. Rogat enim & quidem efficaciſſime, qui reddit cauſas rogandi. Vale.

XIV. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

VErum opinaris: diſtringor centumviralibus cauſis, quæ me exercent magis quam delectant. ſunt enim pleræque parvæ & exiles. raro incidit vel perſonarum claritate vel negotii magnitudine inſignis. Ad hoc, perpauci cum quibus juvet dicere: ceteri, audaces, atque etiam magna ex parte adoleſcentuli obſcuri ad declamandum huc tranſeunt.

ſeunt. tam irreverenter & temere, ut mihi Attilius noſter expreſſe dixiſſe videatur, ſic in foro pueros à centumviralibus cauſis auſpicari, ut ab Homero in ſcholis. Nam hic quoque, ut illic, primum cœpit eſſe quod maximum eſt. At hercule ante memoriam meam, [majores natu ita ſolebant dicere] ne nobiliſſimis quidem adoleſcentibus locus erat, niſi aliquo conſulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc, refractis pudoris & reverentiæ clauſtris omnia patent omnibus: nec inducuntur, ſed irrumpunt. ſequuntur auditores actoribus ſimiles, conducti & redempti mancipes: convenitur (à conductis & redemptis) in media baſilica, ubi tam palam ſportulæ quam in triclinio dantur. Ex iudicio in iudicium pari mercede tranſitur. Inde iam non inurbane σοφοκλεῖς vocantur: iiſdem Latinum nomen impoſitum eſt laudicœni: & tamen creſcit in dies fœditas utraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei (habent ſane ætatem eorum qui nuper togas ſumpſerunt), ternis denariis ad laudandum trahebantur. tanti conſtat ut ſis diſertiſſimus. Hoc pretio quamlibet numeroſa ſubſellia implentur: hoc ingens corona colligitur: hoc infiniti clamores commoventur, quum μεσόχορος dedit ſignum. Opus eſt enim ſigno apud non intelligentes, ne audientes quidem. nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando tranſibis per baſilicam, & voles ſcire quomodo quiſque dicat, nihil eſt quod tribunal aſcendas, nihil quod præbeas aurem: facilis divinatio. Sci-

to eum peſſime dicere qui laudabitur maxime. Primus hunc audiendi morem induxit 10 Largius Licinius: hactenus tamen ut auditores corrogaret. Ita certe ex Quintiliano, præceptore meo, audiſſe memini. narrabat ille, Aſſectabar Domitium Afrum, quum apud centumviros diceret graviter & lente (hoc enim illi actionis genus erat), audit ex proximo immodicum inſolitumque clamorem: admiratus reticuit: ubi ſilentium factum eſt, repetiit, quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: & poſt ſilentium, cœpit idem tertio. Noviſſime, quis diceret, quæſivit: reſponſum eſt, Licinius. Tum intermiſſa cauſa, Centumviri, inquit, hoc artificium periit. Quod alioqui perire incipiebat, quum periiſſe Afro videretur; nunc vero prope funditus extinctum, & everſum eſt. Pudet referre, quæ quam fracta pronuntiatione dicantur; quibus quam teneris clamoribus excipiantur. Plauſus tantum, ac potius ſola cymbala, & tympana illis canticis deſunt. Vlulatus quidem (neque enim alio vocabulo poteſt exprimi) theatris quoque indecora laudatio, large ſuperſunt. Nos tamen adhuc & utilitas amicorum & ratio ætatis moratur ac retinet. Veremur enim ne forte non has indignitates reliquiſſe, ſed laborem refugiſſe videamur. Sumus tamen ſolito rariores: quod initium eſt gradatim deſinendi. Vale.

X V.

XV. C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

QVo modo te veteres Marſi tui? quo modo emptio nova? placent agri, poſtquam tui facti ſunt? Rarum id quidem, nihil enim æque gratum eſt adeptis quam concupiſcentibus. Me prædia materna parum commode tractant: delectant tamen, ut materna: alioqui longa patientia obcallui. Habent hunc finem aſſiduæ querelæ, quod queri pudet. Vale.

XVI. C. PLINIVS ANNIANO SVO S.

TV quidem pro cetera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte inſtituit heredem, pro non ſcriptis habendos, quia non ſint confirmati teſtamento. Quod jus ne mihi quidem ignotum eſt, quum ſit iis etiam notum qui nihil aliud ſciunt: ſed ego propriam quandam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiam ſi jure deficerentur, quaſi perfectas tuerer. Conſtat autem, codicillos iſtos Aciliani manu ſcriptos. Licet ergo non ſint confirmati teſtamento, à me tamen ut confirmati obſervabuntur: præſertim quum delatori locus non ſit. Nam ſi verendum eſſet ne quod ego dediſſem, populus eriperet, cunctatior fortaſſe & cautior eſſe deberem: cum vero liceat heredi donare quod in hereditate ſubſedit, nihil eſt quod obſtet illi meæ legi, cui publicæ leges non repugnant. Vale.

XVII. C. PLINIVS GALLO SVO S.

MIraris cur me Laurentinum, vel (ſi ita mavis) Laurens meum tantopere delectet. Deſines mirari quum cognoveris gratiam villæ, opportunitatem loci, litoris ſpatium. Decem & ſeptem millibus paſſuum ab urbe ſeceſſit: ut peractis quæ agenda fuerint, ſalvo iam & compoſito die poſſis ibi manere. Aditur non una via: nam & Laurentina & Oſtienſis eodem ferunt, ſed Laurentina à quartodecimo lapide, Oſtienſis ab undecimo relinquenda eſt. Vtrinque excipit iter aliqua ex parte arenoſum, iumentis paulo gravius & longius, equo breve & molle. Varia hinc atque inde facies. Nam modo occurrentibus ſilvis via coarctatur, modo latiſſimis pratis diffunditur & pateſcit. Multi greges ovium, multa ibi equorum boumque armenta: quæ montibus hyeme depulſa, herbis & tepore verno niteſcunt. Villa uſibus capax, non ſumptuoſa tutela. cuius in prima parte atrium frugi, nec tamen ſordidum: deinde porticus in O literæ ſimilitudinem circumactæ: quibus parvula, ſed feſtiva, area includitur. egregium hæ adverſum tempeſtates receptaculum: nam ſpecularibus ac multo magis imminentibus tectis muniuntur. Eſt contra medias cavædium hilare: mox triclinium ſatis pulchrum, quod in litus excurrit: ac ſi quando Africo mare impulſum eſt, fractis jam & noviſſimis fluctibus leviter alluitur. Vndique valvas aut feneſtras

ſtras non minores valvis habet: atque ita à lateribus & à fronte quaſi tria maria proſpectat à tergo cavædium, porticum, aream; porticum rurſus, mox atrium, ſilvas & longinquos reſpicit monte. Huius à læva retractius paulo cubiculum eſt amplum: deinde aliud minus, quod altera feneſtra admittit orientem, occidentem altera retinet. Hæc & ſubiacens mare longius quidem, ſed ſecurius intuetur. Hujus cubiculi & triclinii illius objectu includitur angulus, qui puriſſimum ſolem continet & accendit. Hoc hybernaculum, hoc etiam gymnaſium meorum eſt. Ibi omnes ſilent venti, exceptis qui nubilum inducunt, & ſerenum antequam uſum loci eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in apſida curvatum, quod ambitum ſolis feneſtris omnibus ſequitur. Parieti ejus in bibliothecæ ſpeciem armarium inſertum eſt, quod non legendos libros, ſed lectitandos capit. Adhæret dormitorium membrum, tranſitu interjacente, [12] qui ſuſpenſus & tabulatus conceptum vaporem ſalubri temperamento huc illucque digerit & miniſtrat. Reliqua pars lateris hujus ſervorum libertorumque uſibus detinetur, pleriſque tam mundis ut accipere hoſpites poſſint. Ex alio latere cubiculum eſt politiſſimum, deinde vel cubiculum grande, vel modica cœnatio, quæ plurimo ſole, plurimo mari lucet. Poſt hanc cubiculum cum [13] procœtone, altitudine æſtivum, munimentis hybernum. eſt enim ſubductum omnibus ventis. huic cubiculo aliud & procœton communi pariete junguntur. Inde balinei cella frigidaria ſpa-

cioſa & effuſa, cujus in contrariis parietibus duo baptiſteria velut ejecta ſinuantur, abunde capacia, ſi innare in proximo cogites. Adjacet unctuarium hypocauſton: adjacet propnigeon balinei: mox duæ cellæ magis elegantes quam ſumptuoſæ. cohæret calida piſcina mirifice, ex qua natantes mare aſpiciunt. Nec procul ſphæriſterum, quod calidiſſimo ſoli, inclinato jam die, occurrit. Hinc turris erigitur, ſub qua diætæ duæ; totidem in ipſa præterea cœnatio, quæ latiſſimum mare, longiſſimum litus, amœniſſimas villas proſpicit. Eſt & alia turris: in hac cubiculum, in quo ſol naſcitur conditurque: lata poſt apothæca & horreum. Sub hoc triclinium, quod turbati maris non niſi fragorem & ſonum patitur, eumque jam languidum ac deſinentem: hortum & geſtationem videt qua hortus includitur. Geſtatio buxo aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur. Nam buxus qua parte defenditur tectis, abunde viret, aperto cęlo apertoque vento, & quanquam longinqua aſpergine maris, inareſcit. Adjacet geſtationi interiore circuitu vinea tenera & umbroſa, nudiſque etiam pedibus mollis & cedens. Hortum morus & ficus frequens veſtit: quam arborum illa vel maxime ferax eſt terra, malignior ceteris. Hac non deteriore quam maris facie cœnatio remota à mari fruitur. Cingitur diætis duabus à tergo, quarum feneſtris ſubjacet veſtibulum villæ, & hortus alius, pinguis & ruſticus. Hinc cryptoporticus prope publici operis inſtar extenditur. Vtrinque feneſtræ, à mari plures, ab horto ſingulæ, & altius pauciores. Hæ, quum

quum ſerenus dies & immotus, omnes, quum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quieſcunt, ſine injuria patent. Ante cryptoporticum xyſtus violis odoratus. Teporem ſolis infuſi repercuſſu cryptoporticus auget, quæ ut tenet ſolem, ſic aquilonem inhibet, ſubmovetque: quantumque caloris ante, tantum retro frigoris: ſimiliter Africum ſiſtit, atque ita diverſiſſimos ventos alium alio à latere frangit & finit. Hæc jucunditas ejus hyeme, major æſtate. Nam ante meridiem, xyſtum, poſt meridiem geſtationes hortique proximam partem umbra ſua temperat: quæ, ut dies crevit decrevitque, modo brevior, modo longior hac vel illac cadit. Ipſa vero cryptoporticus tunc maxime caret ſole, quum ardentiſſimus culmini ejus inſiſtit. Ad hoc patentibus feneſtris favonios accipit tranſmittitque: nec unquam aere pigro & manente ingraveſcit. In capite xyſti deinceps cryptoporticus, horti diæta, eſt, amores mei; re vera amores; ipſe poſui. In hac heliocaminus quidem, alia xyſtum, alia mare, utraque ſolem, cubiculum autem valvis, cryptoporticum feneſtra 14 proſpicit. Qua mare contra parietem medium, diæta perquam eleganter recedit: quæ ſpecularibus & velis obductis reductiſque modo adjicitur cubiculo, modo auſertur. Lectum & duas cathedras capit: à pedibus mare, à tergo villæ, à capite ſilvæ: tot facies locorum totidem feneſtris & diſtinguit & miſcet. Iunctum eſt cubiculum noctis & ſomni, Non illud veces

ſervu-

ſervulorum, non maris murmur, non tempeſtatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem ſentit, niſi feneſtris apertis. Tam alti abditique ſecreti illa ratio, quod interjacens andron parietem cubiculi hortique diſtinguit, atque ita omnem ſonum media inanitate conſumit. Applicitum eſt cubiculo hypocauſtum perexiguum, quod anguſta feneſtra ſuppoſitum calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. Procœton inde & cubiculum porrigitur in ſolem: quem orientem ſtatim exceptum ultra meridiem, obliquum quidem, ſed tamen ſervat. In hanc ego diætam quum me recipio, abeſſe mihi etiam à villa mea videor, magnãque ejus voluptatem præcipue Saturnalibus capio, quum reliqua pars tecti licentia dierum feſtiſque clamoribus perſonat. Nam nec ipſe meorum luſibus, nec illi ſtudiis meis obſtrepunt. Hæc utilitas, hæc amœnitas deficitur aqua ſalienti, ſed puteos, ac potius fontes, habet. Sunt enim in ſummo: & omnino litoris illius mira natura: quocunque loco moveris humum, obvius & paratus humor occurrit, iſque ſincerus, ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate ſalſus. Suggerunt affatim ligna proximæ ſilvæ: ceteras copias Oſtienſis Colonia miniſtrat. Frugi quidem homini ſufficit etiam vicus, quem una villa diſcernit: in hoc balinea meritoria tria. Magna commoditas, ſi forte balineum domi vel ſubitus adventus, vel brevior mora calefacere diſſuadeat. Litus ornant varietate gratiſſima nunc continua, nunc intermiſſa tecta villarum, quæ præ-

ſtant

ſtant multarum urbium faciem, ipſo mari ſive ipſo litore utare. quod nonnunquam longa tranquillitas mollit, ſæpius frequens & contrarius fluctus indurat. Mare non ſane pretioſis piſcibus abundat: ſoleas tamen & ſquillas optimas ſuggerit. Villa vero noſtra etiam mediteraneas copias præſtat, lac in primis nam illuc è paſcuis pecora conveniunt, ſi quando aquam umbramque ſectantur. Iuſtiſne de cauſis eum tibi videor incolore, inhabitare, diligere ſeceſſum? quem tu nimis urbanus es, niſi concupiſcis atque utinam concupiſcas! ut tot tantiſque dotibus villulæ noſtræ maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

XVIII. C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

QVid à te jucundis mihi potuit injungi, quam ut præceptorem fratris tui liberis quærerem? Nam beneficio tuo in ſcholam redeo: illam dulciſſimam ætatem quaſi reſumo. Sedeo inter juvenes, ut ſolebam: atque etiam experior, quantum apud illos auctoritatis ex ſtudiis habeam. Nam proxime frequēti auditorio inter ſe coram 15 multis ordinis noſtri clare loquebantur: intravi conticuerunt. Quod non referrem, niſi ad illorum magis laudem quam ad meam pertineret: ac niſi ſperare te vellem, poſſe fratris tui filios probe diſcere. Quod supereſt, quum omnes qui profitentur, audiero, quid de illis quoque ſentiam, ſcribam: efficiamque, quantum tamen epiſtola conſe-

conſequi potero, ut ipſe omnes audiſſe videaris. Debeo enim tibi, debeo memoriæ fratris tui hanc fidem, hoc ſtudium, præſertim ſuper tanta re. Nam quid magis intereſt veſtra, quam ut liberi (dicerem tui, niſi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? Quam curam mihi etiam ſi non mandaſſes, vindicaſſem. Nec ignoro ſuſcipiendas offenſas in eligendo præceptore: ſed oportet me non modo offenſas, verum etiam ſimultates pro fratris tui filiis tam æquo animo ſubire quam parentes pro ſuis. Vale.

XIX. C. PLINIVS CEREALI SVO S.

HOrtaris ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris: quamvis vehementer addubitem. Neque enim me præterit, actiones quæ recitantur, impetum omnem caloremque ac prope nomen ſuum perdere, ut quas [16] ſoleant commendare ſimul & accendere judicum conſeſſus, celebritas advocatorum, expectatio eventus, fama non unius actoris, deductumque in partes audientium ſtudium: ad hoc dicentis geſtus, inceſſus, diſcurſus etiam, omnibuſque motibus animi conſentaneus vigor corporis. Vnde accidit, ut hi qui ſedentes agunt, quamvis illis maxima ex parte ſuperſint eadem illa quæ ſtantibus, tamen hoc quod ſedent, quaſi debilitentur & deprimantur. Recitantium vero præcipua pronuntiationis adiumenta, oculi, manus præpe-
diun-

diuntur : quo minus mirum eſt ſi auditorum intentio langueſcit, nullis extrinſecus aut blandimentis capta aut aculeis excitata. His accedit, quod oratio de qua loquor, pugnax & contentioſa eſt. Porro ita natura comparatum eſt, ut ea quæ ſcripſimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus. E ſane quotuſquiſque tam rectus auditor, quem non potius dulcia hæc & ſonantia, quam auſtera & preſſa, delectent? Eſt quidem omnino turpis iſta diſcordia; eſt tamen, quod plerunque evenit, ut aliud auditores, aliud judices exigant: quum alioqui præcipue auditor iis affici debeat, quibus idem, ſi foret judex, maxime permoveretur. Poteſt tamen fieri, ut quanquam in his difficultatibus libro iſti novitas lenocinetur, novitas apud noſtros: apud Græcos enim eſt quiddam quamvis ex diverſo, non tamen omnino diſſimile. Nam ut illis erat moris, leges, quas ut contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum collatione convincere, ita nobis in eſſe repetundarum lege quod poſtulamus, cum hac ipſa lege, tum aliis colligendum fuit. quod nequaquam blandum auribus imperitorum, tanto majorem apud doctos habere gratiam debet, quanto minorem apud indoctos habet. Nos autem, ſi placuerit recitare, adhibituri ſumus eruditiſſimum quemque: ſed plane adhuc an ſit recitandum, examina tecum, omneſque quos ego novi in utraque parte calculos pone: idque elige in quo vicerit ratio; à te enim ratio exigetur, nos excuſabit obſequium. Vale.

XX.

XX. C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

ASſem para, & accipe auream fabulam: fabulas immo. nam me priorum nova admonuit: nec refert à qua potiſſimum incipiam. Verania Piſonis graviter jacebat (hujus dico Piſonis, quem Galba adoptavit). ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad ægram, cujus marito inimiciſſimus, ipſi inviſiſſimus fuerat. Eſto, ſi venit tantum: at ille etiam proximus toro ſedit: quo die, qua hora nata eſſet, interrogavit: ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digitos, computat nihil, ut niſi ut diu miſeram expectatione ſuſpendat. Habes (inquit) climactericum tempus, ſed evades. quod ut tibi magis liqueat, aruſpicem conſulam, quem ſum frequenter expertus. Nec mora: ſacrificium facit, affirmat exta cum ſiderum ſignificatione congruere. Illa, ut in periculo credula, poſcit codicillos: legatum Regulo ſcribit; mox ingraveſcit; clamat moriens; O hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quam periurum! qui ſibi per ſalutem filii peieraſſet. Facit hoc Regulus non minus ſcelerate quam frequenter, quod iram deorum quos ipſe quotidie fallit, in caput infelicis pueri deteſtatur. Velleius Blæſus, ille locuples conſularis, noviſſima valetudine conflictabatur: cupiebat mutare teſtamentum. Regulus, qui ſperaret aliquid ex novis tabulis, quia

nuper

nuper captare eum cœperat, medicos hortari, rogare, quoquo modo ſpiritum homini prorogarent. Poſtquam ſignatum eſt teſtamentum, mutat perſonam, vertit alloquutionem, iiſdem medicis, Quouſque miſerum cruciatis? quid invidetis 18 bonam mortem, cui dare vitam non poteſtis? Moritur Blæſus: &, tanquam omnia audiſſet, Regulo ne tantulum quidem. Sufficiunt duæ fabulæ. An ſcholaſtica lege tertiam poſcis? eſt unde fiat. Aurelia, ornata femina, ſignatura teſtamentum, ſumpſerat pulcherrimas tunicas: Regulus quum veniſſet ad ſignandum, Rogo (inquit) has mihi leges. Aurelia ludere hominem putabat; ille ſerio inſtabat. Nec multa: coegit mulierem aperire tabulas, ac ſibi tunicas quas erat induta, legare: obſervavit ſcribentem; inſpexit an ſcripſiſſet. Et Aurelia quidem vivit, ille tamen iſtud tanquam morituram coegit: & hic hereditates, hic legata, quaſi mereatur, accipit. Ἀ'λλὰ τί διατείνομαι in ea civitate, in qua jampridem non minora præmia, immo maiora, nequitia & improbitas quam pudor & virtus habent? Aſpice Regulum, qui ex paupere, & tenui ad tantas opes per flagitia proceſſit, ut ipſe mihi dixerit quum conſuleret quam cito ſeſtertium ſexcenties impleturus eſſet, inveniſſe 19 exta duplicata, quibus portendi, millies & ducenties habiturum. Et habebit, ſi modo, ut cœpit, aliena teſtamenta (quod eſt improbiſſimum genus falſi) ipſis, quorum ſunt illa, dictaverit. Vale.

LI-

LIBER III.

I. C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

NESCIO an ullum jucundius tempus exegerim quam quo nuper apud Spurinnam fui ; adeo quidem, ut neminem magis in ſenectute (ſi modo ſeneſcere datum eſt) æmulari velim. Nihil eſt enim illo vitæ genere diſtinctius : me autem ut certus, ſiderum curſus, ita vita hominum diſpoſita delectat, ſenum præſertim. Nam juvenes adhuc confuſa quædam & quaſi turbata non indecent : ſenibus placida omnia & ordinata conveniunt, quibus induſtria ſera, turpis ambitio eſt. Hanc regulam Spurinna conſtantiſſime ſervat ; quin etiam parva hæc, (parva, ſi non quotidie fiant) ordine quodam &, velut orbe circumagit. Mane lectulo continetur : hora ſecunda calceos poſcit : ambulat millia paſſuum tria : nec minus animum quam corpus exercet. Si adſunt amici, honeſtiſſimi ſermones explicantur : ſi non, liber legitur: interdum etiam præſentibus amicis, ſi tamen illi non gravantur. Deinde conſidet, & liber rurſus, aut ſermo libro potior : mox vehiculum aſcendit : aſſumit uxorem ſingularis exempli, vel aliquem amicorum, ut me proxime. Quam pulchrum illud, quam dulce ſecretum ! quantum ibi antiquitatis! quæ facta, quos viros audias, quibus præceptis imbuare! quamvis ille hoc temperamen-

tum

n modeſtiæ ſuæ indixerit, ne præcipere
eatur. Peractis ſeptem millibus paſſuum,
um ambulat mille, iterum reſidet, vel
ubiculo ac ſtylo reddit. Scribit enim, &
idem utraque lingua, lyrica doctiſſime.
ra illis dulcedo, mira ſuavitas, mira hi-
itas : cujus gratiam cumulat ſanctitas
ibentis. Vbi hora balinei nuntiata eſt(eſt
em hyeme nona, æſtate octava), in ſole,
aret vento, ambulat nudus. Deinde mo-
ur pila vehementer, & diu. nam hoc
oque exercitationis genere pugnat cum
ectute. Lotus accubat, & paulisper ci-
m differt: interim audit legentem remiſ-
s aliquid & dulcius. Per hoc omne tem-
; liberum eſt amicis vel eadem agere, vel
ı, ſi malint. Apponitur cæna non minus
ida quam frugi, in argento puro & anti-
o. Sunt in uſu & Corinthia, quibus dele-
tur, nec afficitur. Frequenter comœdis
na diſtinguitur, ut voluptates quoque
diis condiantur. Sumit aliquid de no-
, & æſtate. Nemini hoc longum eſt;
ita comitate convivium trahitur. Inde
poſt ſeptimum & ſeptuageſimum annum
rium oculorumque vigor integer; in-
agile, & vividum corpus, ſolaque ex
ectute prudentia. Hanc ego vitam voto
cogitatione præſumo, ingreſſurus avi-
ſime, ut primum ratio ætatis receptui
nere permiſerit. Interim mille laboribus
nteror, quorum mihi & ſolatium & exem-
um eſt idem Spnrinna. Nam illa quoque,
od honeſtum fuit, obiit officia, geſſit
agiſtratus, provincias rexit, multoque la-
bore

bore hoc otium meruit. Igitur eundem mihi curſum, eundem terminum ſtatuo: idque jam nunc apud te ſubſigno: ut ſi me longius evehi videris, in ius voces ad hanc epiſtolam meam, & quieſcere iubeas, quum inertiæ crimen effugero. Vale.

II. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

QVod ipſe amicis tuis obtuliſſem ſi mihi eadem materia ſuppeteret, id nunc iure videor à te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatium eſt princeps, quum dico princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi large ſuperſunt: ſed de caſtitate, iuſtitia, gravitate, prudentia. Huius ego conſilio, in negotiis; iudicio, in ſtudiis, utor. nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia præſtat. Amat me (nihil poſſum ardentius dicere) ut tu. Caret ambitu: ideo ſe in equeſtri gradu tenuit, quum facile poſſet aſcendere altiſſimum. Mihi tamen ornandus excolenduſque eſt. itaque magni æſtimo, dignitati ejus aliquid adſtruere, inopinantis, neſcientis, immo etiam fortaſſe nolentis: adſtruere autem quod ſit ſplendidum nec moleſtum. cujus generis, quæ prima occaſio tibi, conferas in eum, rogo; habebis me, habebis ipſum gratiſſimum debitorem. Quamvis enim iſta non appetat, tam grate tamen excipit quam ſi concupiſcat. Vale.

III.

III. C. PLINIVS CORELLIÆ HISPVLLÆ S.

QVum patrem tuum, graviſſimum, & ſanctiſſimum virum,ſuſpexerim magis amaverim, dubitem: teque in memoriam is & in honorem tuum unice diligam, cu-am neceſſe eſt (atque etiam, quantum in e fuerit, enitar) ut filius tuus avo ſimilis iſtat. equidem malo materno: quanquam i paternus etiam clarus ſpectatuſque con-;erit: pater quoque & patruus illuſtri lau-conſpicui. Quibus omnibus ita demum nilis adoleſcet, ſi imbutus honeſtis artibus erit, quas plurimum refert à quo potiſſi-am accipiat. Adhuc illum pueritiæ ratio tra contubernium tuum tenuit, præcepto-; domi habuit, ubi eſt vel erroribus modi-vel etiam nulla materia. Iam ſtudia eius tra limen proferenda ſunt, iam circum-iciendus rhetor Latinus, cuius ſcholæ ſe-ritas, pudor in primis, caſtitas, conſtet. deſt enim adoleſcenti noſtro cum ceteris turæ fortunæque dotibus, eximia corporis lchitudo: cui in hoc lubrico ætatis non æceptor modo, ſed cuſtos etiam rectorque iærendus eſt. Videor ego demonſtrare tibi ſſe Iulium Genitorem. Amatur à me: dicio tamen meo non obſtat caritas homi-s, quæ ex iudicio nata eſt. Vir eſt emen-itus & gravis: paulo etiam horridior, & irior, ut in hac licentia temporum. Quan-im eloquentia valeat, pluribus credere po-s: nam dicendi facultas aperta & expoſita

ſta-

ſtatim cernitur. Vita hominum altos receſſus magnaſque latebras habet: cujus pro Genitore me ſponſorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, niſi profuturum: nihil diſcet quod neſciſſe rectius fuerit. Nec minus ſæpe ab illo quam à te meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina & quanta ſuſtineat. Proinde faventibus diis, trade eum præceptori, à quo mores primum, mox eloquentiam diſcat, quæ male ſine moribus diſcitur. Vale.

IV. C. PLINIVS MACRINO SVO S.

QVamvis & amici, quos præſentes habebam, & ſermones hominum factum meum comprobaſſe videantur, magni tamen æſtimo ſcire, quid ſentias tu. Nam cujus integra re conſilium exquirere optaſſem, hujus etiam peracta judicium noſſe, mire concupiſco. Quum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Thuſcos excurriſſem, accepto, ut præfectus ærarii, commeatu, legati provinciæ Bæticæ queſturi de proconſulato Cæcilii Claſſici, advocatum me à Senatu petierunt. Collegæ optimi, meique amantiſſimi, de communis officii neceſſitatibus prælocuti, excuſare me, & eximere tentarunt. Factum eſt SC. perquam honorificum, ut darer provincialibus patronus, ſi ab ipſo me impetraſſent. Legati rurſus inducti, iterum me jam præſentem poſtulaverunt advocatum: implorantes fidem meam, quam eſſent contra Maſſam Bæbium experti:

ti : allegantes patrocinii fœdus . *Secuta eſt* clariſſima Senatus aſſenſio, quæ ſolet decreta præcurrere. Tum ego ; Deſino (inquam) P. C. putare me juſtas excuſationis cauſas attuliſſe, Placuit & modeſtia ſermonis & ratio . Compulit autem me ad hoc conſilium non ſolum conſenſus Senatus, (quanquam hic maxime) verum etiam alii quidem minoris, ſed tamen numeri. Veniebat in mentem, priores noſtros, etiam ſingulorum hoſpitum injurias accuſationibus voluntariis executos, quo deformius arbitrabar publici hoſpitii jura negligere. Præterea, quum recordarer quanta pro iiſdem Bæticis priore advocatione etiam pericula ſubiiſſem, conſervandum veteris officii meritum novo videbatur. Eſt enim ita natura comparatum, ut antiquiora beneficia ſubvertas, niſi illa poſterioribus cumules, nam quamlibet ſæpe obligati, ſi quid unum neges, hoc ſolum meminerunt quod negatum eſt. Ducebar etiam quod deceſſerat Claſſicus, amotumque erat, quod in ejuſmodi cauſis ſolet eſſe triſtiſſimum, periculum ſenatoris. Videbam ergo, advocationi meæ non minorem gratiam quam ſi viueret ille, propoſitam. invidiam nullam. In ſumma, computabam, ſi munere hoc, jam tertio fungerer, faciliorem mihi excuſationem fore, niſi quis incidiſſet quem non deberem accuſare. Nam quum eſt omnium officiorum finis aliquis, tum optime libertati venia obſequio præparatur. Audiſti conſilii mei motus, ſupereſt alterutra ex parte judicium tuum : in quo mihi æque jucunda erit ſimplicitati diſſentien-

hac tua interpellatione perdidimus. *Tanta* erat parcimonia temporis. *Surgebat* æſtate à cœna, luce: hyeme, *intra primam* noctis: &, tanquam aliqua lege *cogente, hæc* inter medios labores urbiſque fremitum. *In* ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudiis *eximebatur*. quum dico balinei de *interioribus loquor*. Nam dum diſtringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. *In itinere*, quaſi ſolutus ceteris curis, *huic uni vacabat*. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hyeme manicis muniebatur, ut ne cœli quidem aſperitas ullum ſtudii tempus eriperet: qua ex cauſa Romæ quoque ſella vehebatur. Repeto, me correptum ab eo, cur ambularem, Poteras (inquit) has horas non perdere. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impertiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, Electorumque commentarios centum ſexaginta mihi reliquit, opiſthographos quidem & minutiſſimis ſcriptos, qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe, quum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Lartio Licinio, quadringentis millibus nummum: & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principium fuiſſe? rurſus, quum audis quid ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis nec legiſſe? Quid eſt enim quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc inſtantia non poſſit efficere? Itaq; ſoleo ridere quum me quidam ſtudioſum

vocant.

vocant. qui ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus: ego autem tantum, quantum partim publica, partim amicorum officia non diſtringunt, vaco. Quis ex iſtis, qui tota vita literis aſſident, collatus illi, non quaſi ſomno & inertiæ deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quamvis hoc ſolum quod requirebas, ſcribere deſtinaſſem, quos libros reliquiſſet. Confido tamen, hæc quoque tibi non minus grata quam ipſos libros futura: quæ te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad ſimile aliquid elaborandum poſſunt æmulationis ſtimulis excitare. Vale.

VI. C. PLINIVS SEVERO SVO S.

EX hereditate, quæ mihi obvenit, emi proxime Corinthium ſignum, modicum quidem, ſed feſtivum & expreſſum, quantum ego ſapio: qui fortaſſe in omni re, in hac certe perquam exiguum ſapio: hoc tamen ſignum ego quoque intelligo. Eſt enim nudum, nec aut vitia, ſi qua ſunt, celat: aut laudes parum oſtentat. Effingit ſenem ſtantem: oſſa, muſculi, nervi, venæ, rugæ etiam ut ſpirantis apparent: rari & ſedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum: pendent lacerti, papillæ jacent, receſſit venter. A tergo quoque eadem ætas, ut à tergo æs ipſum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum. talia deniq; omnia, ut poſſint artificum etiam oculos tenere delectare imperitorum. Quod me, quan-

quam tirunculum, ſolicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi [neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo], verum ut in patria noſtra celebri loco ponerem, ac potiſſimum in Iovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, ut ſoles omnia quæ à me tibi injunguntur, ſuſcipe hanc curam, & jam nunc jube baſim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoreſque capiat, ſi hos quoque putabis addendos. Ego ſignum ipſum, ut primum invenero aliquem qui non gravetur, mittam tibi: vel ipſe, quod mavis, adferam mecum. Deſtino enim (ſi tamen officii ratio permiſerit) excurrere iſto. Gaudes, quod me venturum eſſe polliceor: ſed contrahes frontem, quum adjecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abeſſe me ſinunt eadem hæc quæ nondum exire patiuntur. Vale.

VII. C. PLINIVS CANINIO SVO S.

MOdo nuntiatus eſt Silius Italicus in Neapolitano ſuo inedia vitam finiſſe. Cauſa mortis, valetudo. Erat illi natus inſanabilis clavus, cujus tædio ad mortem irrevocabili conſtantia decurrit: uſque ad ſupremum diem beatus & felix, niſi quod minorem è liberis duobus amiſit, ſed majorem melioremque, florentem, atque etiam conſularem, reliquit. Læſerat famam ſuam ſub Nerone; credebatur ſponte accuſaſſe: ſed in Vitellii amicitia ſapienter ſe & comiter geſ-

geſſerat: ex proconſulatu Aſiæ gloriam reportaverat: maculam veteris induſtriæ laudabilio otio abluerat. Fuit inter principes civitatis ſine potentia, ſine invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubiculo [9] ſemper, non ex fortuna frequenti. Doctiſſimis ſermonibus dies tranſigebat, quum à ſcribendo vacaret, ſcribebat carmina majore cura quam ingenio, nonnunquam judicia hominum recitationibus experiebatur. Noviſſime, ita ſuadentibus annis, ab urbe ſeceſſit, ſeque in Campania tenuit: ac ne adventu quidem novis principis inde commotus eſt. Magna Cæſaris laus, ſub quo hoc liberum fuit: magna illius qui hac libertate auſus uti. Erat [10] φιλόκαλος uſque ad emacitatis reprehenſionem. Plures iiſdem in locis villas poſſidebat, adamatiſque novis, priores negligebat. Multumque ubique librorum, multum ſtatuarum, multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur: Vergilii ante omnes, cujus natalem religioſius quam ſuum [11] celebrabat; Neapoli maxime, ubi monumentum ejus adire, ut templum, ſolebat. In hac tranquillitate annum quintum & ſeptuageſimum exceſſit, delicato magis corpore quam infirmo. Vtque noviſſimus à Nerone factus eſt conſul, ita poſtremus ex omnibus quos Nero conſules fecerat, deceſſit. Illud etiam notabile; ultimus ex Neronianis conſularibus obiit, quo conſule Nero periit. Quod me recordantem, fragilitatis humanæ miſeratio ſubit. Quid enim tam circumciſum, tam breve, quam hominis vita longiſ-

giſſima? An non videtur tibi Nero modo fuiſſe, quum interim ex iis qui ſub illo geſſerant conſulatum, nemo jam ſupereſt? Quanquam quid hoc miror? nuper Lucius Piſo, pater Piſonis illius qui à Valerio Feſto per ſummum facinus in Africa occiſus eſt, dicere ſolebat; Neminem ſe videre in ſenatu, quem conſul ipſe ſententiam rogaviſſet. Tã anguſtis terminis tantæ multitudinis vivacitas ipſa concluditur: ut mihi non venia ſolum dignæ, verum etiam laude videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt, Xerxem, quum immenſum exercitum oculis obiſſet, illacrymaſſe, quod tot millibus tam brevis immineret occaſus. Sed tanto magis hoc quicquid eſt temporis, futilis & caduci, ſi non datur factis, (nam horum materia in aliena manu) certe ſtudiis proferamus: & quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid quo nos vixiſſe teſtemur. Scio te ſtimulis non egere; me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque inſtigem ſicut tu ſoles me. Ἀγαθὴ δ᾽ ἔρις, quum invicem ſe mutuis exhortationibus, amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII. C. PLIN. TRANQVILLO SVO S.

FAcis pro cetera reverentia quam mihi præſtas, quod tam ſolicite petis, ut tribunatum, quem à Neratio Marcello, clariſſimo viro, impetravi tibi, in Cæſennium Silvanum, propinquum tuum, transferam. Mihi

autem

autem ſicut jucundiſſimum, ipſum te tribunum, ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim eſſe congruens arbitror, quem augere honoribus cupias, huic pietatis titulos invidere, qui ſunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, quum ſit eg regium & mereri beneficia & dare, utramque te laudem ſimul aſſequuturum, ſi quod ipſe meruiſti, aliis tribuas. Præterea intelligo, mihi quoque gloriæ fore, ſi ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus poſſe, verum etiam dare. Quare ego vero honeſtiſſimæ voluntati tuæ pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum eſt: ideoque liberum eſt nobis Silvanum in locum tuum ſubdere: cui cupio tam gratum eſſe munus tuum, quam tibi meum eſt. Vale.

IX. C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

POſſum jam perſcribere tibi quantum in publica provinciæ Bæticæ cauſa laboris exhauſerim. Nam fuit multiplex, actaque eſt ſæpius cum magna varietate. Vnde varietas? vnde plures actiones? Cæcilius Claſſicus, homo fœdus & aperte malus, proconſulatum in ea non minus violenter quam ſordide geſſerat, eodem anno quo in Africa Marius Priſcus. Erat autem Priſcus ex Bætica, ex Africa Claſſicus. Inde dictum Bæticorum (ut plerunque dolor etiam venuſtos facit) non illepidum ferebatur; *Dedi malum, & accepi*. Sed Marium una civitas publice,

multique privati reum peregerunt; in Claſſicum tota provincia incubuit. Ille accuſationem vel fortuita vel voluntaria morte prævertit; nam fuit mors ejus infamis, ambigua tamen. Vt enim credibile videbatur, voluiſſe exire de vita, quum defendi non poſſet, ita mirum, pudorem damnationis morte fugiſſe, quem non puduiſſet damnanda committere. Nihilominus Bætica etiam in defuncti accuſatione perſtabat. Proviſum hoc legibus, intermiſſum tamen, & poſt longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Bætici, quot ſimul ſocios miniſtroſque Claſſici detulerunt: nominatimque in eos inquiſitionem poſtulaverunt. Aderam Bæticis, mecumque Luceius Albius, vir in dicendo copioſus, ornatus: quem ego quum olim mutuo diligerem, ex hac officii ſocietate amare ardentius cæpi. Habet quidem gloria, in ſtudiis præſertim, quiddam ἀκοινώνητον: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: quum uterque pari jugo non pro ſe, ſed pro cauſa niteretur. Cujus & magnitudo & utilitas viſa eſt poſtulare, ne tantum oneris ſingulis actionibus ſubiremus. Verebamur ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, ſi tot crimina, tot reos uno velut faſce complecteremur: deinde ne iudicum intentio multis nominibus multiſque cauſis non laſſaretur modo, verum etiam confunderetur: mox ne gratia ſingulorum collata atque permiſſa, pro ſingulis quoque vires omnium acciperet: poſtremo, ne potentiſſimi, viliſsimo quoque quaſi piaculari dato, alienis pœnis elaberentur. Etenim tum

ma-

maxime favor & ambitio dominatur, quum ſub aliqua ſpecie ſeveritatis deliteſcere poteſt. Erat in conſilio Sertorianum illud exemplum, qui robuſtiſſimum & infirmiſſimum militem juſſit caudam equi: reliqua noſti. Nam nos quoque tam numeroſum agmen reorum ita demum videbamus poſſe ſuperari, ſi per ſingulos carperetur. Placuit in primis ipſum Claſſicum oſtendere nocentem: hic aptiſſimus ad ſocios ejus & miniſtros tranſitus erat, quia ſocii miniſtrique probari, niſi illo nocente, non poterant. Ex quibus duos ſtatim Claſſico junximus, Bæbium Probum, & Fabium Hiſpanum: utrumque 12 gratia, Hiſpanum etiam facundia, validum. Et circa Clasſicum quidem brevis & expeditus labor. Sua manu reliquerat ſcriptum, quid ex quaquere, quid ex quaque cauſa accepiſſet. Miſerat etiam epiſtolas Romam ad amiculam quandam, jactantes & glorioſas, his quidem verbis; *Io io, liber ad te venio: jam ſeſtertium quadragies redegi, parte vendita Bæticorum*. Circa Hiſpanum & Probum multum ſudoris. Horum antequam crimina ingrederer, neceſſarium credidi elaborare ut conſtaret, miniſterium crimen eſſe. quod niſi effeciſſem, fruſtra miniſtros probaſſem. Neque enim ita defendebantur, ut negarent, ſed ut necesſitati veniam precarentur: eſſe enim ſe provinciales, & ad omne proconſulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Reſtitutus, qui mihi reſpondit, vir exercitatus & vigilans, & quamlibet ſubitis paratus, nunquam ſibi tantum caliginis, tantum

ſtatim cernitur. Vita hominum altos receſſus magnaſque latebras habet: cuius pr Genitore me ſponſorem accipe. Nihil e hoc viro filius tuus audiet, niſi profuturum nihil diſcet quod neſciſſe rectius fuerit. Nec minus ſæpe ab illo quam à te meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, qua nomina & quanta ſuſtineat. Proinde faventibus diis, trade eum præceptori, à quo mores primum, mox eloquentiam diſcat, quæ male ſine moribus diſcitur. Vale.

IV. C. PLINIVS MACRINO SVO S.

QVamvis & amici, quos præſentes habebam, & ſermones hominum factum meum comprobaſſe videantur, magni tamen æſtimo ſcire, quid ſentias tu. Nam *cujus* integra re conſilium exquirere optaſſem, hujus etiam peracta judicium noſſe, mire concupiſco. Quum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Thuſcos excurriſſem, accepto, ut præfectus ærarii, commeatu, legati provinciæ Bæticæ queſturi de proconſulato Cæcilii Claſſici, advocatum *me* à Senatu petierunt. Collegæ optimi, meique amantiſſimi, de communis officii neceſſitatibus prælocuti, excuſare me, & eximere tentarunt. Factum eſt SC. perquam honorificum, ut darer provincialibus patronus, ſi ab ipſo me impetraſſent. Legati rurſus inducti, iterum me jam præſentem poſtulaverunt advocatum: implorantes fidem meam, quam eſſent contra Maſſam Bæbium experti:

ti : allegantes patrocinii fœdus. Secuta eſt clariſſima Senatus aſſenſio, quæ ſolet decreta præcurrere. Tum ego; Deſino (inquam) P. C. putare me juſtas excuſationis cauſas attuliſſe, Placuit & modeſtia ſermonis & ratio. Compulit autem me ad hoc conſilium non ſolum conſenſus Senatus, (quanquam hic maxime) verum etiam alii quidem minoris, ſed tamen numeri. Veniebat in mentem, priores noſtros, etiam ſingulorum hoſpitum injurias accuſationibus voluntariis executos, quo deformius arbitrabar publici hoſpitii jura negligere. Præterea, quum recordarer quanta pro iiſdem Bæticis priore advocatione etiam pericula ſubiiſſem, conſervandum veteris officii meritum novo videbatur. Eſt enim ita natura comparatum, ut antiquiora beneficia ſubvertas, niſi illa poſterioribus cumules, nam quamlibet ſæpe obligati, ſi quid unum neges, hoc ſolum meminerunt quod negatum eſt. Ducebar etiam quod deceſſerat Claſſicus, amotumque erat, quod in ejuſmodi cauſis ſolet eſſe triſtiſſimum, periculum ſenatotis. Videbam ergo, advocationi meæ non minorem gratiam quam ſi viueret ille, propoſitam. invidiam nullam. In ſumma, computabam, ſi munere hoc, jam tertio fungerer, faciliorem mihi excuſationem fore, niſi quis incidiſſet quem non deberem accuſare. Nam quum eſt omnium officiorum finis aliquis, tum optime libertati venia obſequio præparatur. Audiſti conſilii mei motus, ſupereſt alterutra ex parte judicium tuum: in quo mihi æque jucunda erit ſimplicitati diſſentientis,

tis, quam comprobantis auctoritas. Vale.

V. C. PLINIVS MARCO SVO S.

PErgratum eſt mihi quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quæraſque qui ſint omnes. Fungar indicis partibus: atque etiam quo ſint ordine ſcripti, notum tibi faciam: eſt enim hæc quoque ſtudioſis non injucunda cognitio. De jaculatione equeſtri unus: hunc, quum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque compoſuit. De vita Pomponii Secundi duo à quo ſingulariter amatus hoc memoriæ amici quaſi debitum munus exolvit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia quæ cum Germanis geſſimus bella collegit. Inchoavit, quum in Germania militaret, ſomnio monitus. Aſtitit enim quieſcenti Druſi Neronis effigies, qui Germaniæ latiſſime victor ibi perit: commendabat memoriam ſui, orabatque ut ſe ab injuria oblivionis aſſereret. Studioſi tres, in ſex volumina propter amplitudinem diviſi: quibus oratorem ab incunabulis inſtituit & perfecit. Dubii ſermonis octo ſcripſit, ſub Nerone noviſſimis annis, quum omne ſtudiorum genus paulo liberius & erectius, periculoſum ſervitus feciſſet. A fine Aufidii Baſſi triginta unus. 6 Naturæ hiſtoriarum triginta ſeptem: opus diffuſum, eruditum, nec minus varium quam ipſa natura. Miraris, quod tot volumina, multaque in his

tam

tam ſcrupuloſa, homo occupatus abſolverit. Magis miraberis ſi ſceris, illum aliquamdiu cauſſas actitaſſe; deceſſiſſe anno ſexto & quinquageſimo. Medium tempus diſtentum impeditumque qua officiis maximis qua amicitia principum egiſſe pernoſcitur. Sed erat acre ingenium, incredibile ſtudium ſumma vigilantia. Lucubrare à Vulcanalibus incipiebat, non auſpicandi cauſa, ſed ſtudiendi; æſtate, ſtatim à nocte multa: hyeme vero, ab hora ſeptima vel quum tardiſſime, octava, ſæpe ſexta. Erat ſane ſomni [7] parciſſimi: nonnunquam etiam inter ſtudia inſtantis & deſerentis. Ante lucem ibat ad Veſpaſianum Imperatorem: nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum ſibi officium reverſus domum quod reliquum erat temporis, ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſæpe (quem interdiu levem & facilem, veterum more, ſumebat) æſtate, ſi quid otii, jacebat in ſole: liber legebatur: adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit, quod non excerperet. Dicere etiam ſolebat: Nullum eſſe librum tam malum, [8] ut non aliqua parte prodeſſet. Poſt ſolem plerunque frigida lavabatur, deinde guſtabat: dormiebatque minimum. Mox, quaſi alio die, ſtudebat in cœnæ tempus: ſuper hanc liber legebatur; adnotabatur, & quidem curſim. Memini quendam ex amici, quum lector quædam perperam pronuntiaſſet, revocaſſe & repeti coegiſſe, huic avunculum meum dixiſſe, Intellexeras nempe? quum ille annuiſſet, Cur ego revocabas? decem amplius verſus

hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parcimonia temporis. Surgebat æſtate à cœna, luce: hyeme, intra primam noctis: & , tanquam aliqua lege cogente, hęc inter medios labores urbiſque fremitum. In ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudiis eximebatur. quum dico balinei de interioribus loquor. Nam dum diſtringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere, quaſi ſolutus ceteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hyeme manicis muniebatur, ut ne cœli quidem aſperitas ullum ſtudii tempus eriperet: qua ex cauſa Romæ quoque ſella vehebatur. Repeto, me correptum ab eo, cur ambularem, Poteras (inquit) has horas non perdere. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impertiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, Electorumque commentarios centum ſexaginta mihi reliquit, opiſthographos quidem & minutiſſimis ſcriptos, qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe, quum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Lartio Licinio, quadringentis millibus nummum: & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principium fuiſſe? rurſus, quum audis quid ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis nec legiſſe? Quid eſt enim quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc inſtantia non poſſit efficere? Itaq; ſoleo ridere quum me quidam ſtudioſum

vocant.

vocant. qui ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus: ego autem tantum, quantum partim publica, partim amicorum officia non diſtringunt, vaco. Quis ex iſtis, qui tota vita literis aſſident, collatus illi, non quaſi ſomno & inertiæ deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quamvis hoc ſolum quod requirebas, ſcribere deſtinaſſem, quos libros reliquiſſet. Confido tamen, hæc quoque tibi non minus grata quam ipſos libros futura: quæ te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad ſimile aliquid elaborandum poſſunt æmulationis ſtimulis excitare. Vale.

VI. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

EX hereditate, quæ mihi obvenit, emi proxime Corinthium ſignum, modicum quidem, ſed feſtivum & expreſſum, quantum ego ſapio: qui fortaſſe in omni re, in hac certe perquam exiguum ſapio: hoc tamen ſignum ego quoque intelligo. Eſt enim nudum, nec aut vitia, ſi qua ſunt, celat: aut laudes parum oſtentat. Effingit ſenem ſtantem: oſſa, muſculi, nervi, venæ, rugæ etiam ut ſpirantis apparent: rari & ſedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum: pendent lacerti, papillæ jacent, receſſit venter. A tergo quoque eadem ætas, ut à tergo æs ipſum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum. talia deniq; omnia, ut poſſint artificum etiam oculos tenere delectare imperitorum. Quod me, quan-

quam tirunculum, ſolicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi [neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo], verum ut in patria noſtra celebri loco ponerem, ac potiſſimum in Iovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, ut ſoles omnia quæ à me tibi injunguntur, ſuſcipe hanc curam, & jam nunc jube baſim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoreſque capiat, ſi hos quoque putabis addendos. Ego ſignum ipſum, ut primum invenero aliquem qui non gravetur, mittam tibi: vel ipſe, quod mavis, adferam mecum. Deſtino enim (ſi tamen officii ratio permiſerit) excurrere iſto. Gaudes, quod me venturum eſſe polliceor: ſed contrahes frontem, quum adjecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abeſſe me ſinunt eadem hæc quæ nondum exire patiuntur. Vale.

VII. C. PLINIVS CANINIO SVO S.

MOdo nuntiatus eſt Silius Italicus in Neapolitano ſuo inedia vitam finiſſe. Cauſa mortis, valetudo. Erat illi natus inſanabilis clavus, cujus tædio ad mortem irrevocabili conſtantia decurrit: uſque ad ſupremum diem beatus & felix, niſi quod minorem è liberis duobus amiſit, ſed majorem melioremque, florentem, atque etiam conſularem, reliquit. Læſerat famam ſuam ſub Nerone; credebatur ſponte accuſaſſe: ſed in Vitellii amicitia ſapienter ſe & comiter

gef-

geſſerat: ex proconſulatu Aſiæ gloriam reportaverat: maculam veteris induſtriæ laudabilio otio abulerat. Fuit inter principes civitatis ſine potentia, ſine invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubiculo[9] ſemper, non ex fortuna frequenti. Doctiſſimis ſermonibus dies transigebat, quum à ſcribendo vacaret, ſcribebat carmina majore cura quam ingenio, nonnunquam judicia hominum recitationibus experiebatur. Noviſſime, ita ſuadentibus annis, ab urbe ſeceſſit, ſeque in Campania tenuit: ac ne adventu quidem novis principis inde commotus eſt. Magna Cæſaris laus, ſub quo hoc liberum fuit: magna illius qui hac libertate auſus uti. Erat[10] φιλόκαλος uſque ad emacitatis reprehenſionem. Plures iiſdem in locis villas poſſidebat, adamatiſque novis, priores negligebat. Multumque ubique librorum, multum ſtatuarum, multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur: Vergilii ante omnes, cujus natalem religioſius quam ſuum[11] celebrabat; Neapoli maxime, ubi monumentum ejus adire, ut templum, ſolebat. In hac tranquillitate annum quintum & ſeptuageſimum exceſſit, delicato magis corpore quam infirmo. Vtque noviſſimus à Nerone factus eſt conſul, ita poſtremus ex omnibus quos Nero conſules fecerat, deceſſit. Illud etiam notabile; ultimus ex Neronianis conſularibus obiit, quo conſule Nero periit. Quod me recordantem, fragilitatis humanæ miſeratio ſubit. Quid enim tam circumciſum, tam breve, quam hominis vita longiſ-

giſſima? An non videtur tibi Nero modo fuiſſe, quum interim ex iis qui ſub illo geſſerant conſulatum, nemo jam ſupereſt? Quanquam quid hoc miror? nuper Lucius Piſo, pater Piſonis illius qui à Valerio Feſto per ſummum facinus in Africa occiſus eſt, dicere ſolebat; Neminem ſe videre in ſenatu, quem conſul ipſe ſententiam rogaviſſet. Tã anguſtis terminis tantæ multitudinis vivacitas ipſa concluditur: ut mihi non venia ſolum dignæ, verum etiam laude videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt, Xerxem, quum immenſum exercitum oculis obiſſet, illacrymaſſe, quod tot millibus tam brevis immineret occaſus. Sed tanto magis hoc quicquid eſt temporis, futilis & caduci, ſi non datur factis, (nam horum materia in aliena manu) certe ſtudiis proferamus: & quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid quo nos vixiſſe teſtemur. Scio te ſtimulis non egere; me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque inſtigem ſicut tu ſoles me. Ἀγαθὴ δ' ἔρις, quum invicem ſe mutuis exhortationibus, amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII. C. PLIN. TRANQVILLO SVO S.

FAcis pro cetera reverentia quam mihi præſtas, quod tam ſolicite petis, ut tribunatum, quem à Neratio Marcello, clariſſimo viro, impetravi tibi, in Cæſennium Silvanum, propinquum tuum, transferam. Mihi

autem

autem ſicut jucundiſſimum, ipſum te tribunum, ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim eſſe congruens arbitror, quem augere honoribus cupias, huic pietatis titulos invidere, qui ſunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, quum ſit eg regium & mereri beneficia & dare, utramque te laudem ſimul aſſequuturum, ſi quod ipſe meruiſti, aliis tribuas. Præterea intelligo, mihi quoque gloriæ fore, ſi ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus poſſe, verum etiam dare. Quare ego vero honeſtiſſimæ voluntati tuæ pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum eſt: ideoque liberum eſt nobis Silvanum in locum tuum ſubdere: cui cupio tam gratum eſſe munus tuum, quam tibi meum eſt. Vale.

IX. C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

POſſum jam perſcribere tibi quantum in publica provinciæ Bæticæ cauſa laboris exhauſerim. Nam fuit multiplex, actaque eſt ſæpius cum magna varietate. Vnde varietas? vnde plures actiones? Cæcilius Claſſicus, homo fœdus & aperte malus, proconſulatum in ea non minus violenter quam ſordide geſſerat, eodem anno quo in Africa Marius Priſcus. Erat autem Priſcus ex Bætica, ex Africa Claſſicus. Inde dictum Bæticorum (ut plerunque dolor etiam venuſtos facit) non illepidum ferebatur; *Dedi malum, & accepi*. Sed Marium una civitas publice,

multique privati reum peregerunt; in Claſſicum tota provincia incubuit. Ille accuſationem vel fortuita vel voluntaria morte prævertit; nam fuit mors ejus infamis, ambigua tamen. Vt enim credibile videbatur, voluiſſe exire de vita, quum defendi non poſſet, ita mirum, pudorem damnationis morte fugiſſe, quem non puduiſſet damnanda committere. Nihilominus Bætica etiam in defuncti accuſatione perſtabat. Proviſum hoc legibus, intermiſſum tamen, & poſt longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Bætici, quot ſimul ſocios miniſtroſque Claſſici detulerunt: nominatimque in eos inquiſitionem poſtulaverunt. Aderam Bæticis, mecumque Luceius Albius, vir in dicendo copioſus, ornatus: quem ego quum olim mutuo diligerem, ex hac officii ſocietate amare ardentius cæpi. Habet quidem gloria, in ſtudiis præſertim, quiddam ἀκοινώνητον: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: quum uterque pari jugo non pro ſe, ſed pro cauſa niteretur. Cujus & magnitudo & utilitas viſa eſt poſtulare, ne tantum oneris ſingulis actionibus ſubiremus. Verebamur ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, ſi tot crimina, tot reos uno velut faſce complecteremur: deinde ne iudicum intentio multis nominibus multiſque cauſis non laſſaretur modo, verum etiam confunderetur: mox ne gratia ſingulorum collata atque permiſta, pro ſingulis quoque vires omnium acciperet: poſtremo, ne potentiſſimi, viliſsimo quoque quaſi piaculari dato, alienis pœnis elaberentur. Etenim tum

ma-

maxime favor & ambitio dominatur, quum ſub aliqua ſpecie ſeveritatis deliteſcere poteſt. Erat in conſilio Sertorianum illud exemplum, qui robuſtiſſimum & infirmiſſimum militem juſſit caudam equi: reliqua noſti. Nam nos quoque tam numeroſum agmen reorum ita demum videbamus poſſe ſuperari, ſi per ſingulos carperetur. Placuit in primis ipſum Claſſicum oſtendere nocentem: hic aptiſſimus ad ſocios ejus & miniſtros tranſitus erat, quia ſocii miniſtrique probari, niſi illo nocente, non poterant. Ex quibus duos ſtatim Claſſico junximus, Bæbium Probum, & Fabium Hiſpanum: utrumque [12] gratia, Hiſpanum etiam facundia, validum. Et circa Claſsicum quidem brevis & expeditus labor. Sua manu reliquerat ſcriptum, quid ex quaquere, quid ex quaque cauſa accepiſſet. Miſerat etiam epiſtolas Romam ad amiculam quandam, jactantes & glorioſas, his quidem verbis; *Io io, liber ad te venio: jam ſeſtertium quadragies redegi, parte vendita Bæticorum.* Circa Hiſpanum & Probum multum ſudoris. Horum antequam crimina ingrederer, neceſſarium credidi elaborare ut conſtaret, miniſterium crimen eſſe, quod niſi effeciſſem, fruſtra miniſtros probaſſem. Neque enim ita defendebantur, ut negarent, ſed ut necesſitati veniam precarentur: eſſe enim ſe provinciales, & ad omne proconſulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Reſtitutus, qui mihi reſpondit, vir exercitatus & vigilans, & quamlibet ſubitis paratus, nunquam ſibi tantum caliginis, tantum

perturbationis offuſum, quam quum ea præ-repta & extorta defenſioni ſuæ cerneret, in quibus omnem fiduciam reponebat. Conſilii noſtri exitus fuit. Bona Claſſici quæ habuiſſet ante provinciam, placuit ſenatui à reliquis ſeparari; illa filiæ, hæc ſpoliatis relinqui. Additum eſt, ut pecuniæ quas creditoribus ſolverat, revocarentur. Hiſpanus & Probus in quinquennium relegati. Adeo grave viſum eſt quod initio dubitabatur an omnino crimen eſſet. Poſt paucos dies Clavium Fuſcum, Claſſici generum, & Stillonium Priſcum, qui tribunus cohortis ſub Claſſico fuerat, accuſavimus, diſpari eventu. Priſco in biennium Italia interdictum: abſolutus eſt Fuſcus. Actione tertia commodiſſimum putavimus plures congregare, ne, ſi longius eſſet extracta cognitio, ſatietate & tædio quodam juſtitia cognoſcentium ſeveritaſque langueſceret: alioqui ſupererant minores rei, data opera hunc in locum reſervati: excepta tamen Claſſici uxore, quæ ſicut implicita ſuſpicionibus, ita non ſatis convinci probationibus viſa eſt. Nam Claſſici filia (quæ & ipſa inter reos erat), ne ſuſpicionibus quidem hærebat. Itaque quum ad nomen ejus in extrema actione veniſſem (neque enim, ut initio, ſic etiam in fine verendum erat ne per hoc totius accuſationis auctoritas minueretur) honeſtiſſimum credidi, non premere immerentem: idque ipſum dixi & libere & varie. Nam modo legatos interrogabam, docuiſſentne me aliquid, quod [13] reprobari poſſe confiderent: modo conſilium à Senatu petebam, putaretne

debere

debere me, ſi quam haberem in dicendo facultatem, in jugulum innocentis, quaſi telum aliquod, intendere: poſtremo totum locum hoc fine concluſi, Dicet aliquis, Iudicas ergo? Ego vero non judico: memini tamen me advocatum ex iudicibus datum. Hic numeroſiſſimæ cauſæ terminus fuit, quibuſdam abſolutis, pluribus damnatis, atque etiam relegatis, aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eodem SC. induſtria, fides, conſtantia noſtra pleniſſimo teſtimonio comprobata eſt: dignum ſolumque par pretium tanti laboris. Concipere animo potes quam ſimus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi teſtes in terrogandi, ſubievandi, refutandi. Iam illa quam ardua, quam moleſta, tot reorum amicis ſecreto rogantibus negare, adverſantibus palam obſiſtere? Referam unum aliquod [14] ex iis quę dixi. Quum mihi quidam è iudicibus ipſis proreo gratioſiſſimo reclamarent, Non minus (inquam) hic innocens erit, ſi ego omnia dixero. Coniectabis ex hoc quantas contentiones, quantas etiam offenſas ſubierimus, duntaxat ad breve tempus. Nam fides in pręſentia eos quibus reſiſtit, offendit; deinde ab illis ipſis ſuſpicitur laudaturque. Non potui magis te in rem pręſentem perducere. Dices, Non fuit tanti. quid enim mihi cum tam longa epiſtola? Nolito ergo identidem quærere quid Romę geratur: & tamen memento eſſe non epiſtolam longam, quę tot dies, tot cognitiones, tot denique reos cauſaſque complexa ſit. Quæ omnia videor mihi non minus

minus breviter quam diligenter preſequutus. Temere dixi diligenter: ſuccurit quod præterieram, & quidem ſero. ſed quanquam præpoſtere, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Eſt alioqui perdecorum; à me tamen non ideo fiet. Ex teſtibus quidam, ſive iratus quod evocatus eſſet invitus, ſive ſubornatus ab aliquo reorum, ut accuſationem exarmaret, Norbanum Licinianum, legatum & inquiſitorem, reum poſtulavit, tanquam in cauſa Caſtæ (uxor hæc Claſsici) prævaricaretur. eſt lege cautum, ut reus ante peragatur, tunc de prævaricatore quæratur, quia optime ex accuſatione ipſa accuſatoris fides æſtimatur. Norbano tamen non odo legis, non legati nomen, non inquiſitionis officium præſidio fuit: tanta conflagravit invidia homo alioqui flagitioſus, & Domitiani temporibus uſus, ut multi: electuſque tunc à provincia ad inquirendum, non tanquam bonus & fidelis, ſed tanquam Claſsici inimicus. Erat ab illo relegatus: dari ſibi diem ad diluenda crimina poſtulavit. Neutrum impetravit; coactus eſt ſtatim reſpondere: reſpondit: malum pravumque ingenium hominis facit ut dubitem confidenter an conſtanter, certe paratiſsime. Objecta ſunt multa, quæ magis quam prævaricatio nocuerunt. Quinetiam duo conſulares, Pomponius Rufus & Libo Frugi, læſerunt eum teſtimonio, tanquam apud judicem, ſub Domitiano, Salvii Liberalis accuſatoribus adfuiſſet: damnatus & in inſulam relegatus eſt Ita que quum Caſtam accuſarem, nihil magis preſsi quam quod

accu-

accuſator ejus prævaricationis crimine corruiſſe . Preſsi tamen fruſtra . accidit enim res contraria & nova , ut , accuſatore prævaricationis damnato , rea abſolveretur . Quæris , quid nos dum hæc aguntur ? Indicavimus Senatui , ex Norbano didiciſſe nos publicam cauſam , rurſuſque debere ex integro diſcere , ſi ille prævaricatio probaretur . Atque ita dum ille peregitur reus , ſedimus : poſtea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit : eandemque uſque ad extremum vel conſtantiam vel audaciam pertulit . Interrogo ipſe me , an aliquid 15 omiſerim : rurſus & rurſus pene omiſi . Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit , tanquam non omnes quos mandaſſet provincia , reos peregiſſent atque ut eſt vehemens & diſertus , in diſcrimen adduxit . Protexi viros optimos , eoſdemque gratiſſimos : mihi certe debere ſe prædicant , quod illum turbinem evaſerint . Hinc erit epiſtolæ finis , re vera finis : literam non addam , etiamſi adhuc aliquid preteriſſe me ſenſero . Vale .

X. C PLINIVS SPVRINNÆ SVO, ET COCCIÆ S.

COmpoſuiſse me quædam de filio veſtro non dixi vobis , quum proxime apud vos fui : primum , quia non ideo ſcripſeram ut dicerem , ſed ut meo amori , meo dolori ſatisfacerem ; deinde , qui te , Spurinna , quum audiſse recitaſse me (ut mihi ipſe dixiſti) quid recitaſsem ſimul audiſse crede-

credebam. Præterea veritus ſum, ne vos feſtis diebus confunderem, ſi in memoriam graviſſimi luctus reduxiſſem. Nunc quoque paulisper hæſitavi, id ſolum quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adjicerem quæ in aliud volumen cogito reſervare. Neque enim affectibus meis uno libello cariſſimam mihi & ſanctiſſimam memoriam proſequi ſatis eſt: cujus famæ latius conſuletur ſi diſpenſata & digeſta fuerit. Verum hæſitanti mihi, omnia quæ jam compoſui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem, ſimplicius & amicius mihi viſum eſt, omnia præcipue quum affirmetis intra vos futura, donec placeat emittere. Quod ſupereſt, rogo ut pari ſimplicitate, ſi qua exiſtimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Mihi difficile eſt hucuſque intendere animum in dolore: [16] difficile, ſed tamen ut ſculptorem, ut pictorem, qui filii veſtri imaginem faceret, admoneretis quid exprimere, quid emendare deberet; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem & caducam, ſed immortalem (ut vos putatis) effigiem conor efficere: quæ hoc diuturnior erit, quo verior, melior abſolutior fuerit. Vale.

XI.

XI. C. PLINIVS IVLIO GENITORI SVO S.

EST omnino Artemidori noſtri tam benigna natura, ut officia amicorum in majus extollat: inde etiam meum meritum ut vera, ita ſupra meritum prædicatione circumfert. Equidem quum eſſent philoſophi ab urbe ſummoti, fui apud illum in ſuburbano: & quo notabilius hoc periculoſiuſque eſſet, fui prætor. Pecuniam etiam, qua tunc illi ampliore opus erat ut æs alienum exſolveret, contractum ex pulcherrimis cauſis, muſſantibus magnis quibuſdam & locupletibus amicis, mutuatus ipſe, gratuitam dedi. Atque hęc feci, tum ſeptem amicis meis aut occiſis aut relegatis; occiſis, Senecione, Ruſtico, Helvidio; relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia. Tot circa me jactis fulminibus quaſi ambuſtus, mihi quoque impendere idem exitium certis quibuſdam notis augurarer. Non ideo tamen eximiam gloriam meruiſſe me, ut ille prædicat credo: ſed tantum effugiſſe flagitium. Nam & C. Muſonium, ſocerum ejus (quantum licitum eſt per ętatem), cum admiratione dilexi, & Artemidorum ipſum jam tum quum in Syria tribunus militarem, arcta familiaritate complexus ſum. idque primum non nullius indolis dedi ſpecimen, quod virum aut ſapientem, aut proximum ſimillimumque ſapienti, intelligere ſum viſus. Nam ex omnibus qui nunc ſe philoſophos vocant, vix unum aut alterum in-

venies

venies tanta ſinceritate, tanta 17 veritate. Mitto qua patientia corporis hyemes juxta & æſtates ferat, ut nullis laboribus cedat ut nihil in cibo aut puto voluptatibus tribuat, ut oculos animumque contineat. Sunt hæc magna, ſed in alio: in hoc vero minima, ſi ceteris virtutibus comparentur: quibus meruit ut à C. Muſonio ex omnibus omnium ordinum aſſectatoribus gener aſſumeretur. Quæ mihi recordanti eſt quidem jucundum quod me cum apud alios, tum apud te tantis laudibus cumulet. vereor tamen ne modum ex cedat, quem benignitas ejus (illuc enim unde cœpi, revertor) non ſolet tenere. Nam in hoc uno interdum, vir alioqui prudentiſſimus honeſto quidem, ſed tamen errore verſatur, quod pluris amicos ſuos quam ſunt arbitratur. Vale.

XII. C. PLINIVS CATILIO SVO S.

Veniam ad cœnam: ſed jam nunc paciſcor, ſit expedita, ſit parca: Socraticis tantum ſermonibus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quæ incidere impune ne Catoni quidem licuit. quem tamen C. Cæſar ita reprehendit ut laudet. Deſcribit enim, eos qui bus obvius fuerat, quum caput ebrii retexiſſent, erubuiſſe: deinde adjicit, *Putares non ab illis Catonem, ſed illos à Catone depreherſos*. Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam ſi ebrius quoque tam venerabilis erat? Noſtræ tamen cœnæ ut apparatus

&

& impendii, ſic temporis modus conſtet. Neque enim ii ſumus quos vituperare ne inimici quidem poſſint, niſi ut ſimul laudent. Vale.

XIII. C. PLINIVS 18 ROMANO SVO S.

LIbrum quo nuper optimo principi conſul gratias egi, miſi exigenti tibi: miſſurus etſi non exegiſſes. In hoc conſideres velim ut pulchritudinem materiæ, ita difficultatem. in ceteris enim lectorem novitas ipſa intentum habet: in hoc, nota, vulgata dicta ſunt omnia: quo fit ut quaſi otioſus ſecuruſque lector tantum eloquutioni vacet in qua ſatisfacere difficilius eſt quum ſola æſtimatur. Atque utinam ordo ſaltem & tranſitus & figuræ ſimul ſpectarentur! Nam invenire præclare, enuntiare magnifice interdum etiam barbari ſolent: diſponere apte, figurare varie, niſi eruditis, negatum eſt. Nec vero affectanda ſunt ſemper elata & excelſa. Nam ut in pictura lumen non alia res magis quam umbra commendat, ita orationem tam ſummittere quam attollere decet. Sed quid ego hæc doctiſſimo viro? quin potius illud, annota quæ putaveris corrigenda. Ita enim magis credam cetera tibi placere, ſi quædam diſplicuiſſe cognovero. Vale.

XIV. C. PLINIVS ACILIO SVO S.

REm atrocem, nec tantum epiſtola di gnam, Largius Macedo, vir præto rius, à ſervis ſuis paſſus eſt: ſuperbus alio qui dominus & ſævus,& qui ſerviſſe patrem ſuum parum,immo minimum, meminiſſet. Lavabatur in villa Formiana repente eum ſervi circumſiſtunt: alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus, & ventrem, atque etiam (fœdum dictu) verenda con tundit: & quum exanimem putarent, abijci unt in fervens pavimentum, ut experirentur an viveret. Ille, ſive quia non ſentiebat, ſive quia ſe non ſentire ſimulabat, immobi lis & extentus fidem peractæ mortis imple vit. Tum demum, quaſi æſtu ſolutus effer tur: excipiunt ſervi fideliores: concubinæ cum ululatu & clamore concurrunt. Ita & vocibus excitatus, & recreatus loci frigore, ſublatis oculis agitatoque corpore, vivere ſe (& jam tutum erat) confitetur. Diffu giunt ſervi: quorum magna pars compre henſa eſt, ceteri requiruntur: ipſe paucis diebus ægre refocillatus, non ſine ultionis ſolatio deceſſit, ita vivus vindicatus ut oc ciſi ſolent. Vides quot periculis, quot con tumeliis, quot ludibriis ſimus obnoxii. Nec eſt quod quiſquam poſſit eſſe ſecurus, quia ſit remiſſus & mitis: non enim judicio do mini, ſed ſcelere perimuntur. Verum hæc hactenus. Quid præterea novi? Quid? Nihil: alioqui ſubjungerem. nam & charta

adhuc

adhuc ſupereſt, & dies feriatus patitur plura contexi. Addam quod opportune de eodem Macedone ſuccurrit, quum in publico Romæ lavaretur, notabilis atque etiam, ut exi:us docuit, ominoſa res accidit. Eques Romanus à ſervo ejus, ut tranſitum daret, ma1u leviter admonitus, convertit ſe, nec ſer;um, à quo erat tactus, ſed ipſum Macedolonem tam graviter palma percuſſit, ut pene concideret. Ita balneum illi quaſi per gralus quoſdam, primum contumeliæ locus, leinde exitii fuit. Vale.

XV. C. PLINIVS PROCVLO SVO S.

PEtis ut libellos tuos in ſeceſſu legam, examinemque an editione ſint digni: [19] ıdhibes preces: allegas exemplum. Rogas ;tiam, ut aliquid ſucciſivi temporis ſtudiis neis ſubtraham, impertiam tuis. Adjicis, M. Tullium mira benignitate poetarum [20] ngenia foviſſe. Sed ego nec rogandus ſum 1ec hortandus. Nam & poeticem ipſam eligioſiſſime veneror, & te validiſſime dili;o. Faciam ergo quod deſideras, tam dili;enter quam libenter. Videor autem jam 1unc poſſe reſcribere, eſſe opus pulchrum, 1ec ſupprimendum, quantum æſtimare li:uit ex iis quæ me præſente recitaſti [; ſi molo mihi non impoſuit recitatio tua. legis :nim ſuaviſſime & peritiſſime. Confido tamen, me non ſic auribus duci, ut omnes aculei judicii mei illarum delinimenti [21] reſtringantur. Hebetantur fortaſſe & paululum

retun-

retunduntur, revelli quidem extorquerique non poſſunt. Igitur non temere jam nunc de univerſitate pronuntio: de partibus experiar legendo. Vale.

XVI. C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

ADnotaſſe videor, facta dictaque virorum feminarumque illuſtrium alia clariora eſſe, alia majora. Confirmata eſt opinio mea heſterno Fanniæ ſermone. Neptis hæc Arriæ illius, quæ marito & ſolatium mortis & exemplum fuit. Multa referebat aviæ ſuæ non minora hoc, ſed obſcuriora: quæ tibi exiſtimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt. Ægrotabat Cæcinna Pætus, maritus ejus, ægrotabat & filius, uterque mortifere, ut videbatur: filius deceſſit, eximia pulchritudine, pari verecundia, & parentibus non minus ob alia carus quam quod filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exequias, ut ignoraret maritus. Quinimmo quoties cubiculum ejus intraret, vivere filium atque etiam commodiorem eſſe ſimulabat. Ac perſæpe interroganti quid ageret puer, reſpondebat, Bene quievit, libenter cibum ſumpſit. Deinde quum diu cohibitæ lacrymæ vincerent prorumperentque, egrediebatur. tunc ſe dolori dabat. ſatiata, ſiccis oculis, compoſito vultu redibat tanquam orbitatem foris reliquiſſet. Præclarum quidem illud ejuſdem, ferrum ſtringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere

lere vocem immortalem ac pene divinam, *Pæte*, *non dolet*. Sed tamen iſta facienti licentique gloria & æternitas ante oculos erant: quo majus eſt ſine præmio æternitatis ine præmio gloriæ abdere lacrymas, operi-e luctum, amiſſoque filio matrem adhuc igere. Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat: fuerat Pætus in partibus, & occiſo Scriboniano, Romam trahebatur. Erat aſcenſurus navem, Arria milites orabat ut ſimul imponeretur. Nempe enim (inquit) daturi eſtis conſulari viro ſervulos aliquos, quorum è manu cibum capiat, à quibus veſtiatur, à quibus calcietur: omnia vel ſola præſtabo. Non impetravit. Conduxit piſcatoriam naviculam, ingenſq; navigium minimo ſecuta eſt. Eadem apud Claudium uxori Scriboniani, quum illa profiteretur indicium, Ego (inquit) te audiam cujus in gremio Scribonianus occiſus eſt, & vivis? Ex quo manifeſtum eſt, ei conſilium pulcherrimæ mortis non ſubitum fuiſſe. Quinetiam quum Thraſea gener ejus deprecaretur ne mori pergeret, interque alia dixiſſet, Tu vis ergo filiam tuam, ſi mihi pereundum fuerit, mori mecum? reſpondit, Si tam diu tantaque concordia vixerit tecum, quam ego cum Pæto, volo. Auxerat hoc reſponſo curam ſuorum. Attentius cuſtodiebatur: ſenſit, &, Nihil agitis, inquit. Poteſtis enim efficere ut male moriar: ne moriar, non poteſtis. Dum hæc dicit, exiluit cathedram, adverſoque parieti caput ingenti impetu impegit, & corruit. Reſocillata, Dixeram (inquit) vobis, inventu-

ram

ram me quamlibet duram ad mortem via
ſi vos facilem negaſſetis. Videnturne ha
tibi majora illo, *Pæte, non dolet*, ad quo
per hæc perventum eſt? quum interim illu
quidem ingens fama; hæc, nulla circumfert
Vnde colligitur, quod initio dixi, alia eſſ
clariora, alia majora. Vale.

XVII. C. PLINIVS 22 SEVERIANO SVO S.

RE&tene omnia, quod jampridem epiſto-
læ tuæ ceſſant, an non omnia recte?
Sed occupatus es? An tu occupatus? Sed
occaſio ſcribendi vel rara vel nulla. Exime
hunc mihi ſcrupulum, cui par eſſe non poſ-
ſum. Exime autem vel data opera tabella-
rio miſſo: ego viaticum, ego etiam præmium
dabo: nuntiet mihi modo quod opto. Ipſe
valeo: ſi valere eſt, ſuſpenſum & anxium vi-
vere, expectantem in horas timentemque
pro capite amiciſſimo quicquid accidere ho-
mini poteſt. Vale.

XVIII. C. PLINIVS SEVERO SVO S.

OFficium conſulatus injunxit mihi. ut
reipub. nomine principi gratias age-
rem. quod ego in Senatu quum ad rationem
& loci & temporis ex more feciſſem, bono
civi convenientiſſimum credidi, eadem illa
ſpatioſius & uberius volumine amplecti. pri
mum ut Imperatori noſtro virtutes ſuæ ve
ris laudibus commendarentur: deinde u
fu-

uturi principes non quaſi à magiſtro, ſed tamen ſub exemplo præmonerentur, qua potiſſimum via poſſent ad eandem gloriam niti. Nam præcipere qualis eſſe debeat princeps, pulchrum quidem, ſed oneroſum, ac prope ſuperbum eſt: laudare vero optimum principem, ac per hoc poſteris, velut è ſpecula, lumen quod ſequantur, oſtendere, idem utilitatis habet, arrogantiæ nihil. Cepi autem non mediocrem voluptatem, quod hunc librum quum amicis recitare voluiſſem, non per codicillos, non per libellos, ſed ſi commodum eſſet & ſi valde vacaret, admoniti (nunquam porro, aut valde raro, vacat Romæ, aut commodum eſt, audire recitantem) fœdiſſimis inſuper tempeſtatibus per biduum convenerunt: quumque modeſti mea finem recitationis facere voluiſſet, ut adjicerem tertium diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habitum putem, an ſtudiis? Studiis malo, quæ prope extincta reſoventur. At cui materiæ hanc ſedulitatem præſtiterunt? nempe quam in Senatu quoque, ubi perpeti neceſſe erat, gravari tamen vel puncto temporis ſolebamus, eandem nunc & recitare & qui audire triduo velint, inveniuntur; non quia eloquentius quam prius, ſed quia liberius, ideoque etiam libentius, ſcribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus principis noſtri, quod res antea tam inviſa quam falſa, nunc ut vera, ita amabilis facta eſt. Sed ego cum ſtudium audientium, tum judicium mire probavi. Animadverti enim ſeveriſſima quæque vel maxime ſatisfacere. Memini quidem, me non multis

recitaſſe quod omnibus ſcripſi; nihilominus tamen, tanquam ſit eadem omnium futura ſententia, hac ſeveritate aurium lætor. Ac ſicut olim theatra male muſicos canere docuerunt, ita nunc in ſpem adducor poſſe fieri, ut eadem theatra bene canere muſicos doceant. Omnes enim qui placendi cauſa ſcribunt, qualia placere viderint, ſcribent: at mihi quidem confido in hoc genere materiæ latioris ſtyli conſtare rationem, quum ea potius quæ preſſius & adſtrictius, quam illa quæ hilarius & quaſi exultantius ſcripſi, poſſint videri accerſita & inducta. Non ideo tamen ſegnius precor ut quandoque veniat dies (utinamque jam venerit!) quo auſteris illis ſeveriſque dulcia hæc blandaque vel juſta poſſeſſione decedant. Habes acta mea tridui: quibus cognitis volui tantum te voluptatis abſentem, & ſtudiorum nomine & meo capere, quantum præſens percipere potuiſſes. Vale.

XIX. C. PLINIVS CALVISIO RVFO SVO S.

Aſſumo te in conſilium rei familiaris, ut ſoleo. Prædia agris meis vicina, atque etiam inſerta, venialia ſunt. In his me multa ſollicitant, aliqua nec minora deterrent. Sollicitat primum ipſa pulchritudo jungendi: deinde, quod non minus utile quam voluptuoſum, poſſe utraque eadem opera, eodem viatico inuiſere, ſub eodem procuratore, ac pene iiſdem actoribus habere, unam villam colere & ornare, alteram

tan-

tantum tueri. Ineſt huic computationi ſumptus ſupellectilis, ſumptus atrienſium, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii inſtrumenti: quæ plurimum refert, unum in locum conferas, an in diverſa diſpargas. Contra, vereor ne ſit incautum, rem tam magnam iiſdem tempeſtatibus, iiſdem caſibus ſubdere. Tutius videtur incerta fortunæ poſſeſſionum varietatibus experiri. Habet etiam multum jucunditatis ſoli cælique mutatio, ipſaque illa peregrinatio interſita. Jam, quod deliberationis noſtræ caput eſt, agri ſunt fertiles, pingues, aquoſi: conſtant campis, vineis, ſilvis, quæ materiam & ex ea reditum ſicut modicum, ita ſtatum præſtant. Sed hæc felicitas terræ imbecillis cultoribus fatigatur. Nam poſſeſſor prior ſæpius vendidit pignora: & dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in poſterum exhauſit, quarum defectione rurſus reliqua creverunt. Sunt ergo inſtruendi complures frugi mancipes. Nam nec ipſe uſquam vinctos habeo, nec ibi quiſquam ſupereſt. Vt ſcias quanti videantur poſſe emi, ſeſtertio tricies: non quia non aliquando quinquagies fuerint, verum & hac penuria colonorum & communi temporis iniquitate, ut reditus agrorum, ſic etiam pretium retro abiit. Quæris an hoc ipſum tricies facile colligere poſſimus? ſum quidem prope totus in prædiis, aliquid tamen fœnore nec moleſtum erit mutuari. Accipiam à ſocru, cujus arca non ſecus ac mea utor. Proinde hoc te non moveat, ſi cetera non refragantur: quæ velim quam diligentiſſime

examines. Nam cum in omnibus rebus, tum in diſponendis facultatibus plurimum tibi & uſus & providentiæ ſupereſt. Vale.

XX. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

MEminiſtine te ſæpe legiſſe quantas contentiones excitarit lex tabellaria, quantumque ipſi latori vel gloriæ vel reprehenſionis attulerit? At nunc in Senatu ſine ulla 22 diſſenſione hoc quidem, ut optimum, placuit. Omnes comitiorum die tabellas poſtulaverunt. Exceſſeramus ſane manifeſtis illis apertiſque ſuffragiis licentiam concionum. Non tempus loquendi, non tacendi modeſtia, non denique 23 ſedendi dignitas cuſtodiebatur. Magni undique diſſonique clamores: procurrebant omnes cum ſuis candidatis: multa agmina in medio, multique circuli & indecora confuſio: adeo deſciveramus à conſuetudine parentum, apud quos omnia diſpoſita, moderata, tranquilla, majeſtatem loci pudoremque retinebant. Superſunt ſenes, ex quibus audire ſoleo hunc ordinem comitiorum. Citato nomine candidati, ſilentium ſummum. Dicebat ipſe pro ſe, vitam ſuam explicabat, teſtes & laudatores dabat, vel eum ſub quo militaverat, vel eum cui quæſtor fuerat, vel utrumque, ſi poterat: Addebat quoſdam ex ſuffragatoribus: illi graviter & paucis loquebantur. Plus hoc quam preces proderat. Nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat

Se-

Senatus gravitate cenſoria : ita ſæpius digni quam gratioſi prævalebant. Quæ nunc immodico favore corrupta, ad tacita ſuffragia, quaſi ad remedium, decurrerunt. quod interim plane remedum fuit : erat enim novum & ſubitum. Sed vereor ne procedente tempore ex ipſo remedio vitia naſcantur. Eſt enim periculum ne tacitis ſuffragiis impudentia irrepat. Nam quotocuique eadem honeſtatis cura ſecreto, quæ palam ; Multi famam, conſcientiam pauci verentur. Sed nimis cito de futuris : interim beneficio tabellarum habebimus magiſtratus, qui maxime fieri debuerunt. Nam ut in recuperatoriis judiciis, ſic nos in his comitiis, quaſi repente apprehenſi, ſinceri judices fuimus. Hæc tibi ſcripſi, primum ut aliquid novi ſcriberem ; deinde ut nonnunquam de republica loquerer, cujus materiæ nobis quanto rarior quam veteribus occaſio, tanto minus omittenda eſt. Et hercule quouſque illa vulgaria? *Ebo, quod agis? ecquid commode vales?* Habeant noſtræ quoque literæ aliquid non humile, nec ſordidum, nec privatis rebus incluſum. Sunt quidem cuncta ſub unius arbitrio, qui pro utilitate communi ſolus omnium curas laboreſque ſuſcepit ; quidam tamen ſalubri quodam temperamento ad nos quoque, velut rivi ex illo benigniſſimo ſonte decurrunt, quos & haurire ipſi, & abſentibus amicis quaſi miniſtrare epiſtolis poſſumus. Vale.

XXI. C. PLINIVS PRISCO SVO S.

AVdio Valerium Martialem deceſſiſſe, & moleſto. Erat homo ingenioſus, acutus, acer, & qui plurimum in ſcribendo & ſalis haberet & fellis, nec candoris minus. Proſequutus eram viatico ſecedentem. Dederam hoc amicitiæ, dederam etiam verſiculis quos de me compoſuit. Fuit moris antiqui, eos qui vel ſingulorum laudes vel urbium ſcripſerant, aut honoribus aut pecunia ornare: noſtris vero temporibus, ut alia ſpecioſa, & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam poſtquam deſimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris qui ſint verſiculi quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipſum volumen, niſi quoſdam tenerem: tu, ſi placuerint hi, ceteros in libro requires. Alloquitur Muſam, mandat ut domum meam in Exquiliis quærat, adeat reverenter:

Sed ne tempore non tuo diſertam
Pulſes ebria januam, videto.
Totos dat tetricæ dies Minervæ,
Dum centum ſtudet auribus virorum
Hoc quod ſecula poſterique poſſint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas,
Hæc hora eſt tua quum furit Lyaus:
Quum regnat roſa, quum madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritone eum qui hæc de me ſcripſit, & tunc

tunc dimiſi amiciſſime, & nunc, ut amiciſſimum, defunctum eſſe doleo? Dedit enim mihi quantum maximum potuit, daturus amplius, ſi potuiſſet. Tametſi quid homini poteſt dari majus quam gloria, & laus, & æternitas? At non erunt æterna quæ ſcripſit. Non erunt fortaſſe: ille tamen ſcripſit tanquam eſſent futura. Vale.

LIBER IV.

I. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

CUPIS poſt longum tempus neptem tuam meque una videre. Gratum eſt utrique noſtrum quod cupis; mutuo me hercule. Nam inuicem nos incredibili quodam deſiderio veſtri tenemur, quod non ultra differemus. Atque adeo jam ſarcinulas alligamus, feſtinaturi quantum itineris ratio permiſerit. Erit una, ſed brevis, mora: deflectemus in Thuſcos, non ut agros remque familiarem oculi ſubiiciamus (id enim poſtponi poteſt), ſed ut fungamur neceſſario officio. Oppidum eſt prædiis noſtris vicinum, nomen, Tifernum Tiberinum, quod me pene adhuc puerum patronum cooptavit: tanto maiore ſtudio, quanto minore iudicio aduentus meos celebrat, profectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego ut referrem gratiam (nam vinci in amore turpiſſimum eſt) tem-

plum pecunia mea extruxi; cujus dedicationem, quum ſit paratum, differre longius, irreligioſum eſt. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare conſtitui. Subſiſtemus fortaſſe & ſequenti: ſed tanto magis viam ipſam corripiemus. Contingat modo te filiamque tuam fortes invenire! nam hilares certum eſt, ſi nos incolumes receperitis. Vale.

II. C. PLINIVS CLEMENTI SVO S.

Regulus filium amiſit: hoc uno malo indignus, quod neſcio an malum putet. Erat puer acris ingenii, ſed ambigui: qui tamen poſſet recta ſectari, ſi patrem non referret. Hunc Regulus emancipavit, ut heres matris exiſteret. Emancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) fœda & inſolita parentibus indulgentiæ ſimulatione captabat. Incredibile eſt; ſed Regum cogita. Amiſſum tamen luget inſane. Habebat puer manulos multos & vinctos & ſolutos: habebat canes majores minoreſque: habebat luſcinias, pſittacos, merulas: omnes Regulus circa rogum trucidavit. Nec dolor erat ille, ſed oſtentatio doloris. Convenitur ad eum mira celebritate. Cuncti deteſtantur, oderunt, &, quaſi probent, quaſi diligant, curſant, frequentant: utque breviter quod ſentio, enuntiem, in Regulo demerendo, Regulum imitantur. Tenet ſe trans Tiberim in hortis, in quibus latiſſimum ſolum porticibus immenſis, ripam ſtatuis ſuis occu-

pa-

pavit: ut eſt in ſumma avaritia ſumptuoſus, in ſumma infamia glorioſus. Vexat ergo civitatem [1] inſaluberrimo tempore: & quod vexat, ſolatium putat. Dicit ſe velle ducere uxorem: hoc quoque, ſicut alia, perverſe. Audies brevi nuptias lugentis, nuptias ſenis: quorum alterum, immaturum: alterum, ſerum eſt. Vnde hoc augurer quæris? non quia affirmat ipſe (quo mendacius nihil eſt) ſed quia certum eſt Regulum eſſe facturum quicquid fieri non oportet. Vale.

III. C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

QVod ſemel atque iterum conſul fuiſti, ſimilis antiquis, quod proconſul Aſię, qualis ante te, qualis poſt te vix unus aut alter, (non ſinit enim me verecundia tua dicere, qualis nemo) quod ſanctitate, quod auctoritate, ætate quoque princeps civitatis; eſt quidem venerabile & pulchrum: ego tamen te vel magis in remiſſionibus miror. Nam ſeveritatem iſtam pari jucunditate condire, ſummæque gravitati tantum comitatis adiungere, non minus difficile quam magnum eſt. Id tu cum incredibili quadam ſuavitate ſermonum, tum vel præcipue ſtylo aſſequeris. Nam & loquenti tibi illa Homerici ſenis mella profluere, & quæ ſcribis complere apes floribus, & [3] innectere videntur. Ita certe ſum refectus ipſe quum Græca epigrāmata tua, quum iambos proxime legerem. Quantum ibi humanitatis, venuſtatis! quam

dulcia illa! quam amantia! quam antiqua! quam arguta! quam recta! Callimachum me, vel Herodem, vel ſi quid his melius, tenere credebam; quorum tamen neuter utrumque aut abſolvit aut attigit. Hominemne Romanum tam Græce loqui? Non, medius fidius ipſas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? Invideo Græcis, quod illorum lingua ſcribere maluiſti. Neque enim coniectura eget quid ſermone patrio exprimere poſſis, quum hoc inſititio & inducto tam præclara opera perfeceris. Vale.

IV. C. PLINIVS SOSSIO SVO S.

CAlviſium Nepotem validiſſime diligo, virum induſtrium, rectum, diſertum, quod apud me vel potiſſimum eſt. Idem C. Calviſium, contubernalem meum, amicum tuum, arcta propinquitate complectitur. Eſt enim filius ſororis. Hunc ergo rogo ſemeſtri tribunatu ſplendidiorem & ſibi, & avunculo ſuo facias. Obligabis me, obligabis Calviſium noſtrum, obligabis ipſum, non minus idoneum debitorem quam nos putas. Multa beneficia in multos contuliſti: auſim contendere, nullum te melius, æque bene vix unum aut alterum collocaſſe. Vale.

V. C. PLINIVS SPARSO SVO S.

ÆSchinem aiunt petentibus Rhodiis legiſſe orationem ſuam, deinde Demoſthenis: ſummis utramque clamoribus eſſe probatam. Quod tantorum virorum contigiſſe ſcriptis non miror, quum orationem meam proxime doctiſſimi homines hoc ſtudio, hoc aſſenſu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamvis hanc intentionem eorum nulla hinc & inde collatio, nullum quaſi certamen accenderet. Nam Rhodii cum ipſis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: noſtra oratio ſine æmulationis gratia probabatur. An merito, ſcies quum legeris librum; cuius amplitudo non ſinit me longiore epiſtola præloqui. Oportet enim nos in hac certe, in qua poſſumus, breves eſſe: quo ſit excuſatius, quod librum ipſum, non tamen ultra cauſæ amplitudinem, extendimus. Vale.

VI. C. PLINIVS NASONI SVO S.

THuſci grandine excuſſi, in regione Tranſpadana ſumma abundantia, ſed par vilitas nuntiatur: ſolum mihi Laurentinum meum in reditu. Nihil quidem ibi poſſideo præter tectum & hortum, ſtatimque arenas: ſolum tamen mihi in reddItu. Ibi enim plurimum ſcribo: nec agrum (quem

non habeo) ſed ipſum me ſtudiis excolo ; ac jam poſſum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, ſic ibi ſcrinium oſtendere. Igitur tu quoque, ſi certa & fructuoſa prædia concupiſcis, aliquid in hoc litore para. Vale.

VII. C. PLINIUS LEPIDO SUO S.

SÆpe tibi dico, ineſſe vim Regulo. Mirum eſt quam efficiat in quod incubuit. Placuit ei lugere filium : luget ut nemo. Placuit ſtatuas ei & imagines quam plurimas facere : hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipſe etiam nuper, adhibito ingenti auditorio librum de vita ejus recitavit: tum eundem librum in exemplaria tranſcriptum mille per totam Italiam provinciaſque dimiſit. Scripſit publice, ut à decurionibus eligeretur vocaliſſimus aliquis ex ipſis, qui legeret eum populo : factum eſt. Hanc ille vim (ſeu quo alio nomine vocanda eſt intentio quicquid velis obtinendi) ſi ad potiora vertiſſet, quantum boni efficere potuiſſet ? quanquam minor vis bonis quam malis ineſt, ac ſicut *ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει*, ita recta ingenia debilitat verecundia, perverſa confirmat audacia. Exemplo eſt Regulus. Imbecillum latus, os confuſum, hæſitans lingua, tardiſſima inventio, memoria nulla : nihil denique præter ingenium inſanum : & tamen eo impudētia ipſoque illo furore pervenit, ut à plurimis orator habeatur.

Ita-

Itaque Herennius Senecio mirifice Catonis illud de oratore in hunc è contrario vertit; Orator eſt vir malus, dicendi imperitus. Non mehercule, Cato ipſe tam bene verum oratorem, quam hic Regulum expreſſit. Habeſne quo tali epiſtolæ parem gratiam referas? Habes, ſi reſcripſeris num aliquis in municipio veſtro ex ſodalibus meis, num etiam ipſe tu nunc luctuoſum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, ſcilicet, ut ait Demoſthenes, *ἐπάρας τὴν φωνὴν καὶ γεγηθὼς καὶ λαρυγγίζων*. Eſt enim tam ineptus, ut riſum magis poſſit exprimere, quam gemitum. Credas non de puero ſcriptum, ſed à puero. Vale.

VIII. C. PLINIVS ARIANO SVO S.

GRatularis mihi quod acceperim Auguratum: jure gratularis, primum, quod graviſſimi principis judicium in minoribus etiam rebus conſequi pulchrum eſt: deinde quod ſacerdotium ipſum cum priſcum & religioſum, tum hoc quoque ſacrum plane & inſigne eſt, quod non adimitur viventi. Nam cetera, quanquam dignitate propemodum paria, ut tribuuntur, ſic auferuntur: in hoc fortunæ hactenus licet, ut dari poſſit. Mihi vero etiam illud gratulatione dignum videtur, quod ſucceſſi Iulio Frontino, principi viro: qui me nominationis die per hos continuos annos inter ſacerdotes nominabat, tanquam in locum ſuum cooptaret. quod nunc eventus ita comprobavit,

ut

ut non fortuitum videretur. Te quidem (ut ſcribis) ob hoc maxime delectat Auguratus meus, quod Marcus Tullius augur fuit. Lætaris enim quod honoribus ejus inſiſtam, quem æmulari in ſtudiis cupio. Sed utinam ut ſacerdotium, idem & conſulatum, multo etiam junior quam ille, ſum conſequutus ita ſenex ſaltem ingenium ejus aliqua ex parte aſſequi poſſim! Sed nimirum quæ ſunt in manu hominum, & mihi & multis contigerunt: illud vero ut adipiſci arduum, ſic etiam ſperare nimium eſt, quod dari non niſi à Diis poteſt. Vale.

IX. C. PLINIVS VRSO SVO S.

Cauſam per hos dies dixit Iulius Baſſus, homo laborioſus & adverſis ſuis clarus. Accuſatus eſt ſub Veſpaſiano à privatis duobus: ad Senatum admiſſus, diu pependit; tandemque abſolutus vindicatuſque eſt. Titum timuit: ut Domitiani amicus à Domitiano relegatus eſt. Revocatus à Nerva, ſortituſque Bithyniam, rediit reus, accuſatus non minus acriter quam fideliter defenſus, Varias ſententias habuit, plures tamen, quaſi mitiores. Egit contra eum Pomponius Rufus, vir [6] paratus & vehemens. Rufo ſucceſſit Theophanes, unus ex legatis, princeps & fax accuſationis & origo. Reſpondi ego. Nam mihi Baſſus injunxerat ut totius defenſionis fundamenta jacerem; dicerem de ornamentis ſuis, quæ illi & ex generis claritate & ex periculis ipſis magna erant; dicerem

rem de 7 conſpiratione delatorum, quam in quæſtu habebant; dicerem cauſas, quibus factioſiſſimum quemque, ut illum ipſum Theophanem, offendiſſet. Eundem me voluerat occurrere crimini, quo maxime premebatur, in aliis enim, quamvis auditu gravioribus, non abſolutionem modo, verum etiam laudem merebatur. Hoc illum alias onerabat, quod homo ſimplex & incautus quædam à provincialibus, ut amicus, acceperat. Nam fuerat in provincia eadem quæſtor. Hæc accuſatores furta ac rapinas; ipſe munera vocabat: ſed lex munera quoque accipi vetat. Hic ego quid agerem? quod iter defenſionis ingrederer? Negarem? Verebar ne plane furtum videretur, quod confiteri timerem. Præterea rem manifeſtam inficiari, augentis erat crimen, non diluentis: præſertim quum reus ipſe nihil integrum advocatis reliquiſſet. Multis enim, atque etiam principi, dixerat, ſola ſe munuſcula, duntaxat natali ſuo aut Saturnalibus, accepiſſe, & pleriſque miſiſſe. Veniam ergo peterem? Iugularem reum, quem ita deliquiſſe concederem, ut ſervari, niſi venia, non poſſet. Tanquam recte factum tuerer? Non illi profuiſſem, ſed ipſe impudens extitiſſem. In hac difficultate placuit medium quiddam tenere. Videor tenuiſse. Actionem meam, ut prælia ſolet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia; ſupererat ſeſquihora. Nam quum è lege accuſator ſex horas, novem reus accepiſſet, ita diviſerat tempus reus inter me & eum qui dicturus poſt erat, ut ego quinque horis, ille reliquis

quis uteretur. Mihi ſucceſsus actionis ſilentium finemque ſuadebat. Temerarium eſt enim ſecundis non eſse contentum. Ad hoc verebar ne me corporis vires iterato labore desererent; quem difficilius eſt repetere quam jungere. Erat etiam periculum ne reliqua actio mea & frigus ut depoſita, & tædium ut reſumpta pateretur. Vt enim faces ignem aſſidua concuſsionem cuſtodiunt, dimiſsum ægerrime reperant, ſic & dicentis calor & audientis intentio continuatione ſervatur, intercapedine & quaſi remiſsione langueſcit. Sed Baſsus multis precibus, pene etiam lacrymis, obſecrabat implerem meum tempus. Parui, utilitatemque ejus prætuli meæ. Bene ceſſit: inveni ita erectos animos Senatus; ita recentes ut priore actione incitati magis quam ſatiati viderentur. Succeſsit mihi Lucius Albinus tam apte, ut orationes noſtræ varietatem duarum, contextum unius habuiſse credantur. Reſpondit Herennius Pollio inſtanter & graviter: Deinde Theophanes rurſus. Fecit enim hoc quoque, ut cetera, impudentiſsime, quod poſt duos, & conſulares & diſertos, tempus ſibi, & quidem laxius, vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam nocte, illatis lucernis. Poſtero die egerunt pro Baſso Titius Homulus, & Fronto, mirifice: quantum diem probationes occupaverunt. Cenſuit Bæbius Macer, conſul deſignatus, lege repetundarum Baſſum teneri: Cæpio Hiſpo, ſalva dignitate, judices dandos. Vterq; recte. Qui fieri poteſt (inquis) quum tam diverſa cenſuerint? quia
ſcili-

ſcilicet & Marco, legem intuenti, conſentaneum fuit damnare eum qui contra legem munera acceperat: & Cæpio, quum putaret licere Senatui, ſicut licet, & mitigare leges & intendere, non ſine ratione veniam dedit facto; vetito quidem, non tamen inuſitato. Prævaluit ſententia Cæpionis: quinimmo conſurgenti ei ad cenſendum, acclamatum eſt quod ſolet reſidentibus. Ex quo potes æſtimare, quanto conſenſu ſit exceptum quum diceret quod tam favorabile fuit, quum dicturus videretur. Sunt tamen ut in Senatu, ita in civitate, in duas partes hominum judicia diviſa. Nam quibus ſententia Cæpionis placuit, ſententiam Macri ut duram rigidamque reprehendunt: quibus Macri, illam alteram diſſolutam atq; etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens eſſe, retinere in Senatu cui judices dederis. Fuit & tertia ſententia, Valerius Paulinus aſſenſus Cæpitoni, hoc amplius cenſuit, referendum de Theophane, quum legationem renuntiaſſet. Arguebat enim multa in accuſatione fecisse, quæ illa ipſa lege, qua Baſſum accuſaverat, tenerentur. Sed hanc ſententiam conſules (quanquam maximæ parti Senatus mire probatur) non ſunt proſequuti. Paulinus tamen & juſtitiæ famam & conſtantiæ tulit. Miſſo Senatu Baſſus, magna hominum frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus eſt. Fecerat eum favorabilem renovata diſcriminum vetus fama, notumq; periculis nomen, & in procero corpore mœſta & ſqualida ſenectus. Habebis hanc interim epiſtolã ut πρόδρομον: exſpe-

exſpectabis orationem plenam onuſtamque; & expectabis diu; neque enim leviter, & curſim, ut de re tanta, retractanda eſt. Vale.

X. C. PLINIVS SABINO SVO S.

SCribis mihi, Sabinam, quæ nos reliquit heredes, Modeſtum ſervum ſuum nuſquam liberum eſſe juſſiſſe: idem tamen, ſic adſcripſiſſe legatum, Modeſto, quem liberum eſſe juſſi. Quæris quid ſentiam? Contuli 9 cum prudentibus. Convenit inter omnes nec libertatem deberi, quia non ſit data; nec legatum, quia ſervo ſuo dederit. Sed mihi manifeſtus error videtur: ideoque puto nobis, quaſi ſcripſerit. Sabina, faciendum, quod ipſa ſcripſiſſe ſe credidit. Confido acceſſurum te ſententiæ meæ, cum religioſiſſime ſoleas cuſtodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexiſſe pro jure eſt. Neque enim minus apud nos honeſtas, quam apud alios neceſſitas valet. Moretur ergo in libertate, ſinentibus nobis, fruatur legato, quaſi omnia diligentiſſime caverit. Cavit enim quæ heredes bene elegit. Vale.

XI.

XI. C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

AVdiſtine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audiſſe: eſt enim recens nuntius. Prætorius hic modo inter eloquentiſſimos cauſarum actores habebatur: nunc eo decidit ut exul de ſenatore, rhetor de oratore fieret. Itaque ipſe in præfatione dixit dolenter & graviter, Quos tibi fortuna ludos facis? Facis enim ex profeſſoribus ſenatores, ex ſenatoribus profeſſores. Gui ſententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis ineſt, ut mihi videatur ideo profeſſus, ut hoc diceret. Idem, quum Græco pallio amictus intraſſet (carent enim togæ jure, quibus aqua, & igni interdictum eſt) poſtquam ſe compoſuit, circumſpexitque habitum ſuum, Latine [inquit] declamaturus ſum: [10] dicens triſtia & miſeranda. [11] dignum tamen illum, qui hæc ipſa ſtudia inceſti ſcelere maculaverit. Confeſſus eſt quidem inceſtum: ſed incertum utrum quia verum erat, an quia graviora metuebat, ſi negaſſet. Fremebat enim Domitianus, æſtuabatque ingenti invidia deſtitutus. Nam quum Corneliam Maximillam Veſtalem defodere vivam concupiſſet, ut qui illuſtrari ſeculum ſuum ejuſmodi exemplo arbitraretur, Pontificis maximi jure, ſeu potius immanitate tyranni, licentia domini, reliquos Pontifices non in regiam, ſed in Albanam villam convocavit. Nec minore ſcelere quam quod ulciſ-

ulciſci videbatur, abſentem inauditamque damnavit inceſti, quum ipſe fratris filiam inceſto non polluiſset ſolum, verum etiam occidiſset. Nam vidua abortu periit. Miſſi ſtatim Pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Veſtam, nunc ad ceteros deos manus tendens, multa, ſed hoc frequentiſſime, clamitabat; ME CÆSAR INCESTAM PVTAT; QVA SACRA FACIENTE, VICIT, TRIVMPHAVIT. Blandiens hæc, an irridens, ex fiducia ſui, an ex contemptu principis dixerit, dubium eſt. dixit, donec ad ſupplicium, neſcio an innocens, certe tanquam nocens ducta eſt. Quin etiam, quum in illud ſubterraneum cubiculum demitteretur, hæſiſſetque deſcendenti ſtola, vertit ſe ac recollegit; quumque ei carnifex manum daret averſata eſt, & reſiluit, fœdumque 11 contagium, quaſi plane à caſto puroque corpore, noviſſima ſanctitate rejecit; omnibuſque numeris pudoris, πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν, εὐσχημόνως πεσεῖν. Præterea Celer, eques Romanus, cui Cornelia obiiciebatur, quum in comitio virgis cæderetur, in hac voce perſtiterat, Quid feci? nihil feci. Ardebat ergo Domitianus & crudelitatis & iniquitatis infamia. Arripit Licinianum, quod in agris ſuis occultaſset Corneliæ libertam: ille ab iis, quibus erat curæ, premonetur, ſi comitium & virgas pati nollet, ad confeſſionem confugeret, quaſi ad veniam: fecit. Loquutus eſt pro abſente Herennius Senecio tale quiddam, quale eſt illud, Κεῖται Πάτροκλος.

Ait

Ait enim, ex Advocato nuntius factus ſum. Receſſit Licinianus. Gratum hoc Domitiano, adeo quidem ut gaudio proderetur, diceretque; Abſolvit nos Licinianus. Adiecit etiam, non eſse verecundiæ eius inſtandum: ipſi vero permiſit ſi qua poſset, ex rebus ſuis raperet antequam bona publicarentur, exiliumque molle, velut præmium, dedit. Ex quo tamen poſtea clementia divi Nervæ translatus eſt in Siciliam, ubi nunc profitetur, ſeque de fortuna præfationibus vindicat. Vides quam obſequenter paream tibi, qui non ſolum res urbanas, verum etiam peregrinas tam ſedulo ſcribo, ut altius repetam. Et ſane putabam te, quia tunc abſuiſti, nihil aliud de Liciniano audiſse, quam relegatum ob inceſtum. Summam enim rerum nuntiat fama, non ordinem. Mereor ut viciſſim quid in oppido tuo, quid in finitimis agatur (ſolent enim notabilia quædam incidere) perſcribas: denique quicquid voles, dummodo non minus longa epiſtola nunties. Ego non paginas tantum, ſed etiam verſus ſyllabaſque numerabo. Vale.

XII.

XII. C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

AMas Egnatium Marcellinus atque etiam mihi ſæpe commendas: amabis magis commendabiſque, ſi cognoveris recens ejus factum. Quum in provinciam quæſtor exiſſet, ſcribamque, qui ſorte obtigerat, ante legitimum ſalarii tempus amiſiſſet, quod acceperat ſcribæ daturus, intellexit & ſtatuit ſubſidere apud ſe non oportere. Itaque reverſus, Cæſarem, deinde, Cæſare auctore, Senatum conſuluit, quid fieri de ſalario vellet. Parva quæſtio, ſed tamen quæſtio. Heredes ſcribæ ſibi, præfecti ærario populoque vindicabant. Acta cauſa eſt: dixit heredum advocatus, deinde populi: uterque percommode. Cæcilius Strabo ærario cenſuit inferendum; Bæbius Macer heredibus dandum. Obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum, ut ego ſtatim feci: Quamvis enim abunde ſufficiat illi, quod eſt & à Principe & à Senatu probatus, gaudebit tamen teſtimonio tuo. Omnes enim, qui gloria famaque ducuntur, mirum in modum aſſenſio, & laus à minoribus etiam profecta delectat. Te vero Marcellinus ita reveretur, ut judicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quod ſi cognoverit factum ſuum iſto uſque penetraſſe, neceſse eſt laudis ſuæ ſpatio & curſu & peregrinatione lætetur. Etenim neſcio quo pacto vel magis homines juvat gloria lata quam magna. Vale.

XIII.

XIII. C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

SAlvum te in urbem veniſse gaudeo. Veniſti autem, ſi quando alias, nunc maxime mihi deſideratus. Ipſe pauculis adhuc diebus in Tuſculano commorabor, ut opuſculum quod eſt in manibus, abſolvam. Vereor enim ne, ſi hanc intentionem jam in fine[13] intermiſero, ægre reſumam: interim ne quid feſtinationi meæ pereat, quod ſum præſens petiturus, hac quaſi præcurſoria epiſtola rogo. Sed prius accipe cauſas rogandi, deinde ipſum quod peto. Proxime quum in patria mea fui, venit ad me ſalutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ergo, Studes? inquam. Reſpondit, Etiam. Vbi? Mediolani. Cur non hic? Et pater ejus (erat enim una, atque etiam ipſe adduxerat puerum), Quia nullos hic præceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intereat veſtra qui patres eſtis (& opportune complures patres audiebant), liberos veſtros hic potiſſimum diſcere. Vbi enim aut jucundius morarentur quam in patria; aut pudicius continerentur quam ſub oculis parentum? aut minore ſumptu quam domi? Quantulum eſt ergo collata pecunia conducere præceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea quæ peregre emuntur (omnia autem peregre emuntur) impenditis, adiicere mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus ſum pro repub. noſtra, quaſi

pro

pro filia vel parente, tertiam partem ejus quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, niſi timerem ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumperetur: ut accidere multis in locis video, in quibus præceptores publice conducuntur. Huic vitio uno remedio occurri poteſt, ſi parentibus ſolis jus conducendi relinquatur, iiſdemque religio recte judicandi neceſſitate collationis addatur. Nam qui fortaſſe de alieno negligentes, certe de ſuo diligentes erunt: dabuntque operam, ne eam à me pecuniam non niſi dignus accipiat, ſi accepturus & ab ipſis erit. Proinde conſentire, conſpirate, majoremque animum ex meo ſumite, qui cupio eſſe quam plurimum quod debeam conferre. Nihil honeſtius præſtare liberis veſtris, nihil gratius patriæ poteſtis. 14 Edoceantur hic qui hic naſcuntur, ſtatimque ab infantia natale ſolum amare, frequentare conſueſcant. Atque utinam tam claros præceptores inducatis, ut à finitimis oppidis ſtudia hinc petantur! utque nunc liberi veſtri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant: Hęc putavi altius & quaſi à fonte repetenda; quo magis ſcires quam gratum mihi foret ſi ſuſciperes quod injungo. Injungo autem, & pro rei magnitudine rogo, ut ex copia ſtudioſorum, quæ ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumſpicias præceptores quos ſolicitare poſſimus: ſub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obſtringam. Omnia enim libera parentibus ſervo. Illi judicent, illi eligant: ego mihi curam tantum & impendium vindico. Pro-

inde

inde ſi quis fuerit repertus qui ingenio ſuo fidat, eat illuc ea lege ut hinc nihil aliud certum quam fiduciam ſuam ferat. Vale.

XIV. C. PLINIVS PATERNO SVO S.

TV fortaſſe orationem, ut ſoles, & flagitas & expectas: at ego quaſi ex aliqua peregrina delicataque merce luſus meos tibi probo. Accipies cum hac epiſtola hendecaſyllabos noſtros: quibus nos in vehiculo, in balineo, inter cœnam oblectamus otium temporis. His jocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimur, iraſcimur: deſcribimus aliquid modo preſſius, modo elatius: atque ipſa varietate tentamus efficere ut alia aliis, quædam fortaſſe omnibus, placeant. Ex quibus tamen ſi nonnulla tibi paulo petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuæ cogitare, ſummos illos & graviſſimos viros qui talia ſcripſerunt, non modo laſcivia rerum, ſed ne verbis quidem nudis abſtinuiſſe. quæ nos refugimus, non quia ſeveriores (unde enim?) ſed quia timidiores ſumus. Scimus alioqui hujus opuſculi illam eſſe veriſsimam legem quam Catullus expreſsit.

Nam caſtum eſſe decet pium poetam
Ipſum, verſiculos nihil neceſſe eſt;
Qui tunc denique habent ſalem & leporem,
Si ſunt molliculi & parum pudici.

Ego quanti aciam judicium tuum, vel ex hoc potes æſtimare, quod malui omnia à te penſitari quam electa laudari. Et ſane quæ

ſunt commodiſſima, deſinunt videri quum paria eſſe cœperunt. Præterea ſapiens ſubtiliſque lector debet non diverſis conferre diverſa, ſed ſingula expendere, nec deterius aliquid putare quod eſt in ſuo genere perfectum. Sed quid ego plura? Nam longiore præfatione vel excuſare vel commendare ineptias, ineptiſſimum eſt. Vnum illud prædicendum videtur, cogitare me has nugas meas ita inſcribere, Hendecaſyllabi, qui titulus ſola metri lege conſtringitur. Proinde ſive epigrammata, ſive idyllia, ſive eclogas, ſive (ut multi) poemata, ſeu quod aliud vocare malueris, licebit voces: ego tantum hendecaſyllabos præſto. A ſimplicitate tua peto ut quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas, neque eſt difficile quod poſtulo. nam ſi hoc opuſculum noſtrum aut potiſſimum eſſet aut ſolum, fortaſſe poſſet durum videri dicere, Quære quod agas: molle & humanum eſt, Habes quod agas. Vale.

XV. C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

SI quid omnino, hoc certe judicio facio, quod Aſinium Rufum ſingulariter amo. Eſt homo eximius & bonorum amantiſſimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (ſcis quem virum) arcta familiaritate complexus eſt. Proinde ſi utrumque noſtrum probas, de Rufo quoque neceſſe eſt idem ſentias, cum ſit ad connectendas amicitias vel tenaciſſimum vinculum, morum ſimilitudo.

Sunt

Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque ſunctus eſt optimi civis officio, quod fœcunditate uxoris large frui voluit eo ſeculo, quo pleriſque etiam ſingulos filios orbitatis præmia graves faciunt: quibus ille deſpectis, avi quoque nomen aſſumpſit. Eſt enim avus, & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges ut ego, ſi, ut ego, propius inſpexeris. Hæc eo pertinent, ut ſcias quam copioſam, quam numeroſam domum uno beneficio ſis obligaturus: ad quod petendum, voto primum, deinde bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi ominamurque in proximum annum conſulatum. Ita nos virtutes tuæ, ita judicia principis augurari volunt. Concurrit autem, ut ſit eodem anno quæſtor maximus ex liberis Rufi, Aſinius Baſſus, juvenis (neſcio an dicam quod me pater & ſentire & dicere cupit, adoleſcentis verecundia vetat), ipſo patre melior. Difficile eſt, ut mihi de abſente credas, quanquam credere ſoles omnia, tantum in illo induſtriæ, probitatis, eruditionis, ingenii, ſtudii, memoriæ denique eſſe, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax ſeculum bonis artibus haberemus ut aliquos Baſſo præferre deberes: tum ego te primus hortarer moneremque, circumferres oculos, ac diu penſitares quem potiſſimum eligeres. Nunc vero: ſed nihil volo de amico meo arrogantius dicere: hoc ſolum dico, dignum eſſe juvenem quem more majorum in filii locum aſſumas. Debent autem ſapientes viri, ut tu, tales quaſi à repub. liberos accipere, quales à natura ſolemus optare. Decorus erit

tibi conſuli quæſtor patre prætorio, propinquis conſularibus: quibus, iudicio ipſorum, quanquam adoleſcentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento eſt. Proinde indulge precibus meis, obſequere conſilio: & ante omnia, ſi feſtinare videor, ignoſce: primum quia votis ſuis amor plerunque præcurrit: deinde quod in ea civitate in qua omnia quaſi ab occupantibus aguntur, quæ legitimum tẽpus exſpectant, non matura, ſed ſera ſunt; in ſumma, quod rerum quas aſſequi cupias, præſumptio ipſa jucunda eſt. Revereatur jam te Baſſus ut conſulem; tu dilige eum ut quæſtorem: nos denique, utriuſque veſtrum amantiſſimi, duplici lætitia perfruamur. Etenim quum ſic te, ſic Baſſum diligamus ut & illum cujuſcunque & tuum quemcumque quæſtorem in petendis honoribus omni opera, omni labore, gratia ſimus juvaturi, perquam jucundum nobis erit, ſi in eundem juvenem ſtudium noſtrum, & amicitiæ meæ & conſulatus tui ratio contulerit: ſi denique precibus meis tu potiſſimus adjutor acceſſerit, cujus Senatus & ſuffragiis libentiſſime indulgeat, & teſtimonio plurimum credat. Vale.

XVI. C. PLINIUS VALERIO PAULINO SUO S.

GAude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor ſtudiis durat. Proxime, quum dicturus apud centumviros eſſem, adeundi mihi locus, niſi à tribunali, niſi per ipſos judices, non fuit: tanta ſtipa-

patione cetera tenebantur. Ad hoc, quidam ornatus adoleſcens, ſciſſis tunicis, ut in frequentia ſolet, ſola velatur toga perſtitit, & quidem horis ſeptem. Nam tandiu dixi, magno cum labore, ſed majore cum fructu. Studeamus ergo, nec deſidiæ noſtræ prætendamus alienam. Sunt qui audiant, ſunt qui legant; nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

XVII. C. PLINIVS GALLO SVO S.

ETadmones & rogas ut ſuſcipiam abſentis Corelliæ cauſam contra C. Cæcilium, conſulem deſignatum. Quod admones, gratias ago: quod rogas, queror. Admóneri enim debeo, ut ſciam: rogari non debeo ut faciam quod mihi non facere turpiſſimum eſt. An ego tueri Corelli filiam dubitem? Eſt quidem mihi cum iſtos, contra quem me advocas, non plane familiaritas, ſed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipſe cui deſtinatus eſt honor: cujus nobis hoc major agenda reuerentia eſt, quod jam illo functi ſumus. Naturale eſt enim cuique, ut ea quæ quis adeptus eſt, ipſa quam ampliſſima eximinari velit. Sed mihi cogitanti adfuturum me Corelli filiæ, omnia iſta frigida & inania videntur. Obverſatur oculis vir, quo neminem ætas noſtra graviorem, ſanctiorem, ſubtiliorem denique tulit: quem ego quum ex admiratione diligere cœpiſſem, quod evenire contra ſolet, magis admiratus

ſum, poſtquam penitus inſpexi. Inſpexi enim penitus: nihil à me ille ſecretum, non joculare, non ſerium, non triſte, non lætum. Adoleſcentulus eram, & jam mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere) reverentia, ut æquali, habebatur. Ille meus in petendis honoribus ſuffragator & teſtis; ille in inchoandis deductor & comes; ille in gerendis conſiliator & rector; ille deniq; in omnibus officiis noſtris, quanquam & imbecillus & ſenior, quaſi juvenis & validus conſpiciebatur. Quantum ille famæ meæ domi, quantum in publico, quantum etiam apud principem adſtruxit? Nam quum forte de bonis juvenibus apud Nervam imperatorem ſermo incidiſſet, & plerique me laudibus ferrent, paulisper ſe intra ſilentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat; deinde gravitate, quam noras, Neceſſe eſt, inquit, parcius laudem Secundum, quia nihil niſi ex conſilio meo facit. Qua voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat, nihil me facere non ſapientiſſime, quum omnia ex conſilio ſapientiſſimi viri facerem. Quinetiam moriens, filiæ ſuæ (ut ipſa ſolet prædicare), Multos quidem amicos, inquit, tibi in longiore vita paravi, præcipuos tamen, Secundum & Cornutum. Quod dum recordor, intelligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam providentiſſimi viri [17] deſtituiſſe. Quare ego vero Corelliæ adero promptiſſime; nec ſubire offenſas recuſabo: quanquam non ſolum veniam me, verum etiam laudem apud iſtum ipſum, à quo, ut ais, nova lis fortaſſe ut fe-

minæ

minæ intenditur, arbitror conſequuturum, ſi hæc eadem in actione, latius ſcilicet & uberius quam epiſtolarum anguſtiæ ſinunt, contigerit mihi vel in excuſationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII. C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

QVemadmodum magis approbare tibi poſſum, quantopore mirer epigrammata tua Græca, quam quod quædam æmulari Latine & exprimere tentavi? In deterius tamen accidit hoc, primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius, ut Lucretius ait, hac egeſtate patrii ſermonis. Quod ſi hæc, quæ ſunt Latina, & mea, habere tibi aliquid venuſtatis videbuntur, quantum putas ineſſe eis gratiæ, quæ & à te, & Græce, proferuntur? Vale.

XIX. C. PLINIVS HISPVLLÆ SVÆ S.

CVm ſis pietatis exemplum, fratremq; optimum, & amantiſſimum tui, pari caritate dilexeris, filiamque ejus ut tuam diligas, nec tantum amitæ ejus, verum etiam patris amiſſi affectum repræſentes, non dubito, maximo tibi gaudio fore quum cognoveris, dignam patre, dignam te, dignam avo evadere. Summum eſt acumen, ſumma frugalitas: amat me, quod caſtitatis indicium eſt. Accedit his ſtudium literarum, quod ex mei caritate concepit. Meos libel-

los, habet lectitat, ediſcit etiam. Qua illa ſolicitudine, quum videor acturus, quanto, quum egi, gaudio afficitur? Diſponit qui nuntient ſibi, quem aſſenſum, quos clamores excitarim, quem eventum judicii tulerim. Eadem, ſi quando recito, in proximo diſcreta velo, ſedet, laudeſque noſtras avidiſsimis auribus excipit. Verſus quidem meos cantat formatque cithara non artifice aliquo docente, ſed amore, qui magiſter eſt optimus. His ex cauſis in ſpem certiſsimam adducor, perpetuam nobis majoremque in dies futuram eſſe concordiam. Non enim ætatem meam, aut corpus, quæ paulatim occidunt ac ſeneſcunt, ſed gloriam diligit. Nec aliud decet tuis manibus educatam, tuis præceptis inſtitutam: quæ nihil in contubernio tuo viderit, niſi ſanctum honeſtumque: quæ denique amare me ex tua prædicatione conſueverit. Nam quum matrem meam parentis loco venerareris meque à pueritia ſtatim formares, laudare, talemque, qualis nunc uxori meæ videor, ominari ſolebas. Certatim ergo tibi gratias agimus: ego, quod illam mihi: illa, quod me ſibi dederis, quaſi invicem 18 delegeris. Vale.

XX. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

QVid ſenſerim de ſingulis libris tuis, notum tibi ut quemque perlegeram feci. Accipe nunc quid de univerſis generaliter judicem. Eſt opus pulchrum, validum, acre, ſubli-

ſublime, varium, elegans, purum, figuratum, ſpatioſum etiam, & cum magna tua laude diffuſum. In quo tu ingenij ſimul dolorisq; velis latiſſime vectus es, & horum utrunque invicem adiumento fuit. Nam dolori ſublimitatem & magnificentiam, ingenium; ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI. C. PLINIVS VELIO CEREALI SVO S.

TRiſtem & acerbum caſum Helvidiarum ſororum! Vtraque à partu, utraque filiam enixa deceſſit. Afficior dolore, nec tamen ſupra modum doleo. Ita mihi luctuoſum videtur, quod puellas honeſtiſſimas in flore primo fœcunditas abſtulit. Angor infantium ſorte, quæ ſunt parentibus ſtatim, & dum naſcuntur, orbatæ. Angor optimorum maritorum, angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoq; perſeverantiſſime diligo, ut actione mea, librisque teſtatum eſt: cui nunc unus ex tribus liberis ſupereſt, domumque pluribus adminiculis paulo ante fundatam deſolatus fulcit ac ſuſtinet. Magno tamen fomento dolor meus acquieſcet, ſi hunc ſaltem fortem & incolumem, paremque illi patri, illi avo fortuna ſervaverit. Cujus ego pro ſalute, pro moribus, hoc ſum magis anxius, quod unicus factus eſt. Noſti in amore molitiem animi mei, noſti metus. Quo minus te mirari oportebit, quod plurimum timeam de quo plurimum ſpero. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEMPRONIO RVFO SVO S.

INterfui Principis optimi cognitioni, in conſilium aſſumptus. Gymnicus agon apud Viennenſes, ex cujuſdam teſtamento, celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius nobiſque amicus, in duumviratu ſuo tollendum abolendumque curavit. Negabatur ex auctoritate publica feciſſe. Egit ipſe cauſam non minus feliciter quam diſerte. Commendabat actionem, quod tanquam homo Romanus & bonus civis in negotio ſuo mature & graviter loquebatur. Quum ſententiæ rogarentur, dixit Iunius Mauricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non eſſe reſtituendum Viennenſibus agona: adjecit, Vellem etiam Romæ tolli poſſet. Conſtanter, inquis, & fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico novum non eſt. Idem apud Nervam imperatorem non minus fortiter. Cœnabat Nerva cum paucis. Veiento proximus, atque etiam in ſinu recumbebat. Dixi omnia, quum hominem nominavi. Incidit ſermo de Catullo Meſſalino, qui luminibus orbatus, ingenio ſævo mala cæcitatis addiderat. Non verebatur, non erubeſcebat, non miſerebatur. Sæpius à Domitiano non ſecus ac tela, quæ & ipſa cæca & improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De ejus nequitia ſanguinariiſque ſententiis in commune omnes ſuper cœnam loquebantur: tum ipſe Imperator, Quid putamus paſſurum fuiſſe, ſi viveret?

ret? Et Mauricus, Nobiſcum cœnaret. Longius abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores Viennenſium infecerat, ut noſter hic omnium. Nam Viennenſium vitia intra ipſos reſident, noſtra late vagantur. Vtq; in corporibus, ſic in imperio, graviſſimus eſt morbus qui à capite diffunditur. Vale.

XXIII. C. PLINIVS POMPONIO BASSO SVO S.

MAgnam cepi voluptatem quum ex communibus amicis cognovi, te, ut ſapientia tua dignum eſt, diſponere otium & ferre, habitare amoniſſime, & nunc terra nunc mari corpus agitare; multum diſputare, multum audire, multum lectitare; quumque plurimum ſcias, quotidie tamen aliquid addiſcere. Ita ſeneſcere oportet virum qui magiſtratus ampliſſimos geſſerit, exercitus rexerit, totumque ſe reipub. quandiu decebat, obtulerit. Nam & prima vitæ tempora & media patriæ, extrema nobis impertire debemus, ut ipſæ leges monent, quæ majorem annis LX otio reddunt. Quando mihi licebit? Quando per ætatem honeſtum erit imitari iſtud pulcherrimæ quietis exemplum? Quando ſeceſſus mei non deſidiæ nomen, ſed tranquillitatis accipient? Vale.

XXIV. C. PLINIVS VALENTI SVO S.

PRoxime cum apud centumviros in quadruplici iudicio dixiſſem,19 ſubiit recordatio, egiſſe me iuvenem æque in quadruplici iudicio. Proceſſit animus, ut ſolet, longius: cœpi reputare quos in hoc iudicio, quos in illo ſocios laboris habuiſsem. Solus eram qui in utroque dixiſſem: tantas converſiones aut fragilitas mortalitatis, aut fortunæ mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc egerant, deceſserunt, exulant alii; huic ætas & valetudo ſilentium ſuaſit; hic ſponte beatiſſimo otio fruitur; alius exercitum regit; illum civilibus officiis principis amicitia exemit. Circa nos ipſos quam multa mutata? Studiis proceſſimus: ſtudiis periclitati ſumus: rurſuſque proceſſimus. Profuerunt nobis bonorum amicitiæ, bonorum obfuerunt, iterumque proſunt. Si computes annos, exiguum tempus: ſi vices rerum, ævum putes. Quod poteſt eſse documento, nihil deſperare, nulli rei fidere, cum videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare eſt, omnes cogitationes meas tecum communicare, iiſdemque te vel præceptis vel exemplis monere, quibus ipſe me moneo: quæ ratio huius epiſtolæ fuit. Vale.

XXV. C. PLINIVS MESSIO SVO S.

SCripſeram tibi verendum eſse ne ex tacitis ſuffragiis vitium aliquod exiſteret: factum eſt proximis comitiis, in quibuſdam tabellis multa iocularia, atque etiam fæda dictu: in una vero pro candidatorum nominibus, ſuffragatorum nomina inventa ſunt. Excanduit ſenatus, magnoque clamore ei qui ſcripſiſset, iratum principem eſt comprecatus: ille tamen fefellit, & latuit, fortaſse etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam ſerio tempore, tam ſcurriliter ludat? qui denique omnino in ſenatu dicax & urbanus & bellus eſt? Tantum licentiæ pravis ingeniis, addicit illa fiducia, Quis enim ſciet? Popoſcit tabellas, ſtylum accepit, demiſit caput, neminem veretur, ſe contemnit. Inde iſta ludibria, ſcena & pulpito digna. Quo te vertas? quæ remedia conquiras? ubique vitia remediis fortiora: ἀλλὰ ταῦτα τῷ ὑπὲρ ἡμᾶς ἄλλῳ μελήσει. cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adiicit hęc noſtra iners, ſed tamen effrænata petulantia. Vale.

XXVI. C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

PEtis ut libellos meos, quos ſtudioſiſſime comparaſti, recognoſcendos emendandoſq curem: faciam. Quid enim ſuſcipere libentius debeo, te præſertim exigente? Nam

quum

quum vir graviſſimus, doctiſſimus, diſertiſſimus, ſuper hæc occupatiſſimus, maximæ provinciæ præfuturus, tanti putes ſcripta noſtra circumferre tecum, quantopere mihi providendum eſt ne hæc pars ſarcinarum, tanquam ſupervacua offendat? Adnitar ergo primum ut comites iſtos quam commodiſſimos habeas, deinde ut reverſus invenias quos iſtis addere velis. Neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

XXVII. C. PLINIUS FALCONI SVO S.

TErtius dies eſt quod audivi recitantem Sentium Augurinum cum ſumma mea voluptate, immo etiam admiratione (poematia appellat) multa tenuiter, multa ſublimiter, multa venuſte, multa tenere, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis puto nihil generis ejuſdem abſolutius ſcriptum, niſi forte me fallit aut amor ejus, aut quod me ipſum laudibus evexit. Nam lemma ſibi ſumpſit quod ego interdum verſibus ludo; Atque adeo judicii mei te judicem faciam, ſi mihi ex hoc ipſo lemmate ſecundus verſus occurrerit. nam ceteros teneo & jam explicui.

Canto carmina verſibus minutiis,
His olim quibus & meus Catullus,
Et Calvus,vetereſque. Sed quid ad me?
Unus Plinius eſt mihi, priores.
Mavult verſiculos, foro relicto,
Et quærit quod amet, putatque amari.

Ille

Ille Plinius, ille quid Catones?
I nunc qui ſapias, amare noli.

Vides quam acuta omnia, quam apta, quam expreſſa? Ad hunc guſtum totum librum repromitto; quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo. Interim ama juvenem, & temporibus noſtris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurinna, vivit cum 20 Antonio: quorum alteri affinis, utrique contubernalis eſt. Poſſis ex hoc facere conjecturam, quam ſit emendatus adoleſcens, qui à graviſſimis ſenibus ſic amatur. Eſt enim illud veriſſimum;

—— γιγνώσκων ὅτι
Τοιοῦτός ἐςὶ ἕκαςος, οἷςπερ ἥδεται ξυνών. Vale.

XXVIII. C. PLINIVS SEVERO SVO S.

HErennius Severus, vir doctiſſimus, magni æſtimat in bibliotheca ſua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis & Titi Caſſii: petitque, ſi ſunt iſtic, ut eſſe credibile eſt, exſcribendas pingendaſque delegem. Quam curam tibi potiſſimum injungo: primum, quia deſideriis meis amiciſſime obſequeris: deinde, quia tibi ſtudiorum ſumma reverentia, ſummus amor ſtudioſorum: poſtremo, quod patriam tuam, omneſque qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipſam, veneraris & diligis. Peto autem ut pictorem quam diligentiſſimum aſſumas. Nam quum eſt arduum ſimilitudinem effingere ex vero, tum longe

longe difficillima eſt imitationis imitatio. A qua rogo ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem, ſinas aberrare. Vale.

XXIX. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Ela tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad judicandum veni. Nihil eſt quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune ceſſatur. Ecce, Licinius Nepos, prætor, acer & fortis vir, mulctam dixit etiam ſenatori. Egit ille in Senatu cauſam ſuam: egit autem ſic, ut deprecaretur. Remiſſa eſt mulcta: ſed timuit, ſed rogavit, ſed opus venia fuit. Dices, Non omnes prætores tam ſeveri. Falleris. Nam vel inſtituere vel reducere ejuſmodi exemplum, non niſi ſeveri: inſtitutum, reductumve exercere, etiam leniſſimi poſſunt. Vale.

XXX. C. PLINIVS LICINIO SVO S.

Attuli tibi ex patria mea pro munuſculo quæſtionem, altiſſima iſta eruditione digniſſimam. Fons oritur in monte, per ſaxa decurrit, excipitur cœnatiuncula manu facta: ibi paululum retentus in Larium lacum decidit. Hujus mira natura: ter in die, ſtatis auctibus ac diminutionibus, creſcit decreſcitq. Cernitur id palam, & cum ſumma voluptate deprehenditur. Iuxta recumbis, & veſceris: atque etiam ex ipſo fonte (nam eſt frigidiſſimus) potas: interim ille certis di-

imenſiſque momentis vel ſubtrahitur vel ſurgit. Annulum, ſeu quid aliud, ponis n ſicco, alluitur ſenſim, ac noviſſime operitur: detegitur rurſus, paulatimque deſeritur: ſi diutius obſerves, utrumque iterum ac tertio videas. Spiritusque aliquis occultior os fontis & fauces modo laxat, modo ncludit, prout in latus ii occurrit, aut deceſſit expulſus. Quod in ampullis ceteriſque generis ejuſdem videmus accidere, quibus non hians, nec ſtatim patens, exitus. Nam illa quoque, quanquam prona & vergentia, per quaſdam obluctantis animæ moras crebris quaſi ſingultibus ſiſtunt quod effundunt. An quæ Oceano natura, fonti quoque? quaque ille ratione aut impellitur aut reſorbetur, hac modicus hic humor vicibus alternis ſupprimitur vel egeritur? An ut flumina, quæ in mare deferuntur, adverſantibus ventis, obvioque æſtu retorquentur, ita eſt aliquid, quod huius fontis excurſum per momenta repercutiat? An latentibus venis certa menſura, quæ dum colligit quod exhauſerat, minor rivus eſt & pigrior: quum collegit, agilior maiorque profertur? An neſcio quod libramentum abditum, & cæcum, quod quum exinanitum eſt, ſuſcitat & elicit fontem: quum repletum, moratur & ſtrangulat? Scrutare tu cauſas (potes enim) quæ tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde eſt, ſi ſatis expreſſi quod efficitur. Vale.

LI-

LIBER V.

I. C. PLINIVS SEVERO SVO S.

LEGATVM mihi obvenit modicum, ſed ampliſſimo gratius. Cur ampliſſimo gratius? Pomponia Gratilla exheredato filio Aſſudio Curiano, heredem reliquerat me: dederat coheredes Sertorium Severum, prætorium virum, alioſque equites Romanos ſplendidos. Curianus filius orabat, ut ſibi donarem portionem meam, ſeque præjudicio juvarem: eandem tacita conventione ſalvam mihi pollicebatur. Reſpondebam; non convenire moribus meis aliud palam, aliud agere ſecreto. Præterea, Non eſſe ſatis honeſtum dare & locupleti & orbo: in ſumma, non profuturum ei, ſi donaſſem: profuturum, ſi ceſſiſſem: eſſe autem me paratum cedere, ſi inique exheredatum mihi liqueret. Ad hoc ille, Rogo cognoſcas. Cunctatus paulum, Faciam, inquam: neque enim video cur ipſe me minorem putem quam tibi videor. Sed jam nunc memento; non defuturam mihi conſtantiam, ſi ita fides duxerit ſecundum matrem tuam pronuntiandi. Vt voles, ait: voles enim quod æquiſſimum. Adhibui in conſilium duos, quos tunc civitas noſtra ſpectatiſſimos habuit, Corellium & Frontinum. His circumdatus, in cubiculo meo ſedi. Dixit Curianus quæ pro ſe putabat. Reſpondi paucis ego (neque enim aderat alius qui defun-

ſunctæ pudorem tueretur), deinde ſeceſſi,& ex conſilii ſententia; Videtur, inquam, Curiane, mater tua juſtas habuiſſe cauſas iraſcendi tibi. Poſt hoc ille, cum ceteris ſubſcripſit centumvirale judicium, mecum non ſubſcripſit. Appetebat judicii dies. coheredes mei componere & tranſigere cupiebant: non diffidentia cauſę, ſed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidiſſe, ne ex centumvirali judicio capitis rei exirent. Et erant quidam in illis, quibus obiici & Gratillæ amicitia & Ruſtici poſſet: rogant me, ut cum Curiano loquar. Convenimus in ædem Concordiæ. Ibi ego; Si mater (inquam) te ex parte quarta ſcripſiſſet heredem, num queri poſſes? Quid ſi heredem quidem inſtituiſſet ex aſſe, ſed legatis ita exhauſiſſet,ut non amplius apud te quam quarta remaneret? Igitur ſufficere tibi debet, ſi exheredatus à matre quartam partem ab heredibus ejus accipias, quam tamen ego augebo. Scis te non ſubſcripſiſſe mecum & jam biennium tranſiſſe, omniaque me uſucepiſſe, ſed ut te coheredes mei tractabiliorem experiantur: utque tibi nihil abſtulerit reverentia mei, offero pro mea parte tantundem. Tuli fructum non conſcientiæ modo, verum etiam famæ. Ille ergo Curianus legatum mihi reliquit:& factum meum, niſi forte blandior mihi, antiquorum notabili honore ſignavit. Hæc tibi ſcripſi, quia de omnibus quæ me vel delectant vel angunt, non aliter tecum quam mecum loqui ſoleo: deinde, quod durum exiſtimabam, te amantiſſimum mei fraudare voluptate,

quam

quam ipſe capiebam. Neque enim ſum tam ſapiens, ut nihil mea interſit, an iis quæ honeſte feciſſe me credo, teſtificatio quædam, & qu aſi præmium accedat. Vale.

II. C. PLINIVS FLACCO SVO S.

ACcepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec ullis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempeſtatibus poſſum. Recipies ergo epiſtolas ſteriles, & ſimpliciter ingratas: ac ne illam quidem ſolertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quæ facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod ſe non mereri fatentur. Vale.

III. C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

CVm plurima officia tua mihi grata & iucunda ſunt, tum vel maxime quod me celandum non putaſti, fuiſſe apud te de verſiculis meis multum copioſumque ſermonem, eumque diverſitate judiciorum longius proceſſiſſe: extitiſſe etiam quoſdam qui ſcripta quidem ipſa non improbarent, me tamen amice ſimpliciterque reprehenderent, quod hęc ſcriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam; ita reſpondeo: Facio nonnunquam verſiculos, ſeveros parum, facio comœdias, & audio & ſpecto mimos, & lyricos lego, & ſatyricos intelligo: aliquando præterea rideo, jocor ludo: utque omnia innoxiæ remiſſionis genera

ıera breviter amplectar, homo ſum. Nec
'ero moleſte fero hanc eſſe de moribus meis
:xiſtimationem, ut qui neſciunt talia do-
:tiſſimos, graviſſimos, ſanctiſſimos homi-
ıes ſcriptitaſſe, me ſcribere mirentur. Ab
llis autem, quibus notum eſt quos quan-
oſque auctores ſequar, facile impetrari
›oſſe confido, ut errare me ſed cum illis,
inant, quorum non ſeria modo, verum
:tiam luſus exprimere, laudabile eſt. An
:go verear (neminem viventium, ne quam
n ſpeciem adulationis incidam, nominabo)
'ed ego verear ne me non ſatis deceat quod
lecuit M. Tullium, Caium Calvum, Aſi-
ıium Pollionem, Marcum Meſſalam,
Quintum Hortenſium, M. Brutum, L.
Sullam, Q. Catulum, Quintum Scævolam,
Ser. Sulpitium, Varronem, Torquatum
(immo Torquatos), C. Memmium, Len-
:ulum, Gætulicum, Annæum Senecam,
Luceium, & proxime Virginum Rufum,
&, ſi non ſufficiunt exempla privata, divum
Iulium, divum Auguſtum, divum Ner-
/am, T. Cæſarem? Neronem enim tranſeo
quamvis ſciam non corrumpi in deterius
quæ aliquando etiam à malis, ſed honeſta
nanere quæ ſæpius à bonis fiunt. Inter quos
/el præcipue numerandus eſt P. Vergilius,
Corn. Nepos, & prius Ennius, Acciuſque;
non quidem hi ſenatores, ſed ſanctitas mo-
rum non diſtat ordinibus. Recito tamen,
quod illi an fecerint neſcio; ſed illi judicio
ſuo poterant eſſe contenti; mihi modeſtior
conſcientia eſt quam ut ſatis abſolutum pu-
tem quod à me probetur. Itaq; has recitandi

caufas

cauſas ſequor: primum quod ipſe qui recitat, aliquanto acrius ſcriptis ſuis, auditorum reverentia, intendit: deinde, quod de quibus dubitat, quaſi ex conſilii ſententia ſtatuit. Multa etiam à multis admonetur: &, ſi non admoneatur, quid quiſque ſentiat, perſpicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, ſilentio; quæ ſatis apertis notis judicium ab humanitate diſcernunt. Atque adeo, ſi cui forte eorum qui interfuerunt, curæ fuerit eadem illa legere intelliget me quædam aut commutaſſe, aut præteriſſe, fortaſſe etiam ex ſuo judicio, quamvis ipſe nihil dixerit mihi. Atque hæc ita diſputo, quaſi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocarim, quos plures habere, multis glorioſum, reprehenſioni nemini fuit. Vale.

IV. C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Res parva, ſed initium non parvum. *Solers* vir prætorius à ſenatu petiit ut ſibi inſtituere in agris ſuis nundinas permitteretur: contradixerunt Vicentinorum legati: adſuit Tuſcillus Nominatus: dilata cauſa eſt. alio ſenatu Vicentini ſine advocato intraverunt: dixerunt ſe deceptos. Lapſine verbo, an quia ita ſentiebat? Interrogati à Nepote prætore quem docuiſſent, reſponderunt, Quem prius. Interrogati an tunc gratis adfuiſſet: reſponderunt, Sex milibus nummum. an rurſus aliquid dediſſent: dixerunt, Mille denarios. Nepos poſtulavit

ut

ut Nominatus induceretur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacita, tantum ex minimo commota, latiſſime ſerpunt. Erexi aures tuas. Quam diu nunc oportet quam blande roges ut reliqua cognoſcas, ſi tamen non ante ob hæc ipſa veneris Romam ſpectatorque malueris eſſe, quam lector. Vale.

V. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

NUntiatum mihi eſt, C. Fannium deceſſiſſe, qui nuntius gravi me dolore confudit. Primum, quod amavi hominem elegantem & diſertum: deinde, quod judicio ejus uti ſolebam. Erat enim natura acutus, uſu exercitatus, varietate promptiſſimus. Angit me ſuper iſta, caſus ipſius. Deceſſit veteri teſtamento: omiſit quos maxime diligebat: proſecutus eſt quibus offenſior erat. Sed hoc utcunque tolerabile: gravius illud, quod pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim agendis cauſis diſtringeretur, ſcribebat tamen exitus occiſorum aut relegatorum à Nerone: & jam tres libros abſolverat, ſubtiles, & diligentes Latinos, atque inter ſermonem hiſtoriamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat, quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba ſemper & immatura mors eorum qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti quaſi in diem vivunt, vivendi cauſas quoti-

die

die finiunt : qui vero poſteros cogitant, & memoriam ſui operibus extendunt, his nulla mors non repentina eſt, ut quæ ſemper inchoatum aliquid abrumpat. Caius quidem Fannius quod accidit, multo ante præſenſit. Viſus eſt ſibi per nocturnam quietem jacere in lectulo ſuo compoſitus in habitum ſtudentis, habere ante ſe ſcrinium (ita ſolebat) mox imaginatus eſt veniſſe Neronem, in toro ſediſſe: prompſiſſe primum librum quem de ſceleribus ejus ediderat, eumque ad extremum revolviſſe; idem in ſecundo ac tertio feciſſe, tunc abiiſſe. Expavit; & ſic interpretatus eſt, tanquam idem ſibi futurus eſſet ſcribendi finis, qui fuiſſet illi legendi: & fuit idem. Quod me recordantem miſeratio ſubit, quantum vigiliarum, quantum laboris exhauſerit fruſtra. Occurſant animo mea mortalitas, mea ſcripta. Nec dubito te quoque eadem cogitatione terreri pro iſtis quæ inter manus habes. Proinde, dum ſuppetit vita, enitamur ut mors quam pauciſſima quæ abolere poſſit, inveniat. Vale.

VI. C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

AMavi curam & ſolicitudinem tuam, quod quum audiſſes me æſtate Tuſcos meos petiturum, ne facerem ſuaſiſti, dum putas inſalubres. Eſt ſane gravis, & peſtilens ora Tuſcorum, quæ per litus extenditur. Sed hi procul à mari receſſerunt: quin etiam Apennino, ſaluberrimo montium,

tium, ſubjacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem cæli, regionis ſitum, villæ amœnitatem: quæ & tibi auditu & mihi relatu jucunda erunt. Cœlum eſt hyeme frigidum & geludum, Myrtos, oleas, quæque alia aſſiduo tepore lætantur, aſpernatur ac reſpuit: laurum tamen patitur, atque etiam viridiſſimam, profert interdum; ſed non ſæpius quam ſub urbe noſtra, necat. Æſtatis mira clementia. Semper, ac ſpiritu aliquo, movetur; frequentius tamen auras quam ventos habet. Hinc ſenes multos videas, avos proavoſque jam juvenum; audias fabulas veteres, ſermoneſque majorum: quumque veneris illo, putes alio te ſeculo natum. Regionis forma pulcherrima: imaginare amphitheatrum aliquod immenſum, & quale ſola rerum natura poſſit effingere. Lata & diffuſa planities montibus cingitur; montes ſumma ſui parte procera nemora & antiqua habent. Frequens ibi & varia venatio: inde cæduæ ſilvæ cum ipſo monte deſcendunt: has inter pingues terrenique colles (neque enim facile vſquam ſaxum, etiam ſi quæratur, occurrit:) planiſſimis campis fertilitate non cedunt, opimamq; meſſem ſerius tantum, ſed non minus percoquunt. Sub his per latus omne vineæ porriguntur, unamque faciem longe lateque contexunt; quarum à fine imoque, quaſi margine, arbuſta naſcuntur; prata inde, campique. Campi, quos non niſi ingentes boves & fortiſſima aratra perfringunt. Tantis glebis tenaciſſimum ſolum, quum primum proſeca-

tur, aſſurgit, ut novo demum ſulco perdometur. Prata florida & gemmea, trifolium, aliaſque herbas, teneras ſemper & molles, & quaſi novas, alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur: ſed ubi aquæ plurimum, palus nulla; quia devexa terra quicquid liquoris accepit, nec abſorbuit, effundit in Tiberim. Medios ille agros ſecat, navium patiens, omneſque fruges devehit in urbem, hyeme duntaxat & vere; æſtate ſumittitur, immenſique fluminis nomen arenti alveo deſerit, autumno reſumit. Magnam capies voluptatem, ſi hunc regionis ſitum ex monte proſpexeris. Neque enim terras tibi, ſed formam aliquam, ad eximiam pulchritudinem pictam, videberis cernere. Ea varietate, ea deſcriptione, quocunq; inciderint oculi, reficiuntur. Villa in colle imo ſita proſpicit quaſi ex ſummo, ita leviter & ſenſim clivo fallente conſurgit, ut quum aſcendere te non putes, ſentias aſcendiſſe. A tergo Apenninum, ſed longius habet. Accipit ab hoc auras quamlibet ſereno & placido die, non tamen acres & immodicas, ſed ſpatio ipſo laſſas & infractas. Magna ſui parte meridiem ſpectat, æſtivumque ſolem ab hora ſexta, hybernum, aliquanto maturius, quaſi invitat in porticum latam, & pro modo longam. Multa in hac membra; atrium etiam ex more veterum. Ante porticum xyſtus conciſus in plurimas ſpecies, diſtinctuſque buxo; demiſſus inde pronuſque pulvinus, cui beſtiarum effigies invicem adverſas buxus inſcripſit. Acanthus in plano mollis, &, pene dixerim, li-

qui-

quidus. Ambit hunc ambulatio preſſis variéq; tonſis viridibus incluſa: ab his geſtatio in modum circi, quæ buxum multiformem, humileſque & retonſas manu arbuſculas circumit. Omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus aperit & ſubtrahit. Pratum inde non minus natura, quam ſuperiora illa arte, viſendum: campi deinde porro, multaque alia prata & arbuſta. An capite porticus triclinium excurrit, valvis xyſtum deſinentem, & protinus pratum, multumque ruris, videt feneſtris. Hæc latus xyſti, & quod profilit villę, ac adjacentis hippodromi nemus comaſque proſpectat. Contra mediam fere porticum diæta paulum recedit; cingit areolam, quæ quatuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumjectaſque platanos, & ſubjecta platanis gramina, leni aſpergine fovet. Eſt in hac diæta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem ſonumque excludit: junctaque ei quotidiana amicorumque cœnatio. Areolam illam porticus alia, eademque omnia quæ porticus, aſpicit. Eſt & aliud cubiculum à proxima platano, viride & umbroſum, marmore exſculptum podio tenus: nec cedit gratiæ marmoris, ramos, inſidenteſque ramis aves imitata pictura, cui ſubeſt fonticulus. In hoc fonte crater, circa ſipunculi plures miſcent jucundiſſimum murmur. In cornu porticus ampliſſimum cubiculum à triclinio occurrit; aliis feneſtris xyſtum, aliis deſpicit pratum. Sed ante piſcina, quæ feneſtris ſeruit ac ſubjacet, ſtrepitu viſuque iucunda. Nam ex edito de-

filiens aqua, ſuſcepta marmore, albeſcit. Idem cubiculum hyemie tepidiſſimum, quia plurimo ſole perfunditur. Cohæret hypocauſton,&, ſi dies nubilus, immiſſo vapore, ſolis vicem ſupplet. Inde apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella frigidaria, in qua baptiſterium amplum atque opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in area piſcina eſt, in proximo puteus, ex quo poſſis rurſus 3 aſtringi ſi pœniteat teporis. Frigidariæ cellæ connectitur media, cui ſol benigniſſime præſto eſt? caldariæ magis: prominet enim. In hac tres deſcenſiones: duæ in ſole tertia à ſole longius, à luce non longius Apodyterio 4 ſuperpoſitum eſt ſphæriſterium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Nec procul à balineo ſcalæ, quæ in cryptoporticum ferunt, prius ad diætas tres. harum alia areolæ illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet diverſis, diverſaſque cæli partes, ac proſpectus, habet. In ſumma cryptoporticu cubiculum, ex ipſa cryptoporticu exciſum, quod ipprodomum, vineas, montes, intuetur. Iungitur cubiculum obvium ſoli, maxime hyberno. Hinc oritur diæta, quæ villæ hipprodromum adnectit. Hæc facies, hic viſus à fronte. A latere æſtivo cryptoporticus in edito poſita; quæ non aſpicere vineas, ſed tangere videtur. In media triclinium ſaluberrimum afflatum ex Apenninis valibus recipit: poſt latiſſimis feneſtris vineas, valvis æquæ vineas, ſed per cryptoporticum quaſi, admittit. A latere triclinii, quod feneſtris caret, ſcalæ

con-

convivio utilia ſecretiore ſ ambitu ſuggerunt. In fine cubiculum; cui non minus jucundum. proſpectum cryptoporticus ipſa quam vineæ præbent. Subeſt cryptoporticus. ſubterraneæ ſimilis; æſtate incluſo frigore riget, contentaque aere ſuo nec deſiderat auras nec admittit. Poſt utramque cryptoporticum, unde triclinium deſinit, incipit porticus; ante medium diem, hyberna; inclinato die, æſtiva. Hac adeuntur diætæ duæ, quamrum in altera cubicula quatuor, altera tria, ut circuit ſol, aut ſole utuntur, aut umbra. Hanc diſpoſitionem amœnitatemque tectorum longe lateque præcedit hippodromus: medius pateſcit, ſtatimque intrantium oculis totus offertur; platanis circuitur. Illæ hedera veſtiuntur, vtque ſummæ ſuis, ita imæ alienis frondibus virent. Hedera truncum & ramos pererrat, vicinaſque platanos tranſitu ſuo copulat; has buxus interjacet. Exteriores buxos circumvenit larus, umbræque platanorum ſuam confert. Rectus hic hippodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem: cupreſſis ambitur & tegitur, denſiore umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (ſunt enim plures) puriſſimum diem recipit. Inde etiam roſas effert, umbrarumque frigus non ingrato ſole diſtinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viæ plures, intercedentibus buxis, dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipſa buxus intervenit in formas mille deſcripta, literis interdum, quæ modo nomen domi-

ni dicunt, modo artificis: alternis metulæ ſurgunt, alternis inſerta ſunt poma: & in opere urbantiſſimo ſubita velut illati ruris imitatio medium in ſpatium brevioribus utrinque platanis adornatur. Poſt has acanthus hinc inde lubricus & flexuoſus, deinde plures figuræ, pluraque nomina. In capite ſtibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellæ Caryſtiæ ſubeunt. E ſtibabio aqua, velut expreſſa cubantium pondere, ſipunculis effluit; cavato lapide ſuſcipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte temperatur, ut impleat, nec redundet. Guſtatorium, graviorque cœnatio, margini imponitur; levior navicularum & avium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam & recipit: nam expulſa in altum in ſe cadit, junctiſque hiatibus & abſorbetur & tollitur. E regione ſtibadii adverſum cubiculum tantum ſtibadio reddit ornatus, quantum accipit ab illo. A marmore ſplendet, valvis in viridia prominet [& 7 texit:] Dehinc alia viridia ſuperioribus inferioribuſq; feneſtris ſuſpicit deſpicitque. Mox diætula refugit quaſi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic, & undique feneſtræ, & tamen lumen obſcurum umbra premente. Nam lætiſſima vitis per omne tectum in culmen nititur & aſcendit. Non ſecus ibi, quam in nemore, jaceas: imbrem tantum, tanquam in nemore, non ſentias. Hic quoque fonas naſcitur, ſimulque ſubducitur. Sunt locis pluribus diſpoſita ſedilia è marmore, quæ ambulatione feſſos, ut cubiculum ipſum, juvant. Fonticuli ſedilibus

adja-

adjacent; per totum hippodromum inductis fiſtulis ſtrepunt rivi, & , qua manus duxit, ſequuntur. His nunc illa viridia, nunc hæc. interdum ſimul omnia,[8] juvantur. Vitaſſem iamdudum, ne viderer argutior, niſi propoſuiſſem omnes angulos tecum epiſtola circumire. Neque enim verebar, ne laborioſum eſſet legenti tibi, quod viſenti non fuiſſet; præſertim quum interquieſcere, ſi liberet, depoſitaſque epiſtola, quaſi reſidere, ſæpius poſſes. Præterea indulſi amori meo. Amo enim quæ maxima ex parte ipſe inchoavi, aut inchoata percolui. In ſumma (cur enim non aperiam tibi vel iudicium meum vel errorem) primum ego officium ſcriptoris exiſtimo, ut titulum ſuum legat, atque identidem interroget ſe, quid cœperit ſcribere; ſciatque, ſi materiæ immoratur, non eſſe longum; longiſſimum, ſi aliquid accerſit atque attrahit. Vides quot verſibus Homerus, quot Vergilius arma, hic Æneæ, Achillis ille, deſcribat: Brevis tamen vterque eſt, quia facit quod inſtituit. Vides ut Aratus minutiſſima etiam ſidera conſectetur & colligat, modum tamen ſervat. Non enim excurſus hic eius, ſed opus ipſum eſt. Similiter nos, ut parva magnis conferamus, quum totam villam oculis tuis ſubiicere conamur, ſi nihil inductum, & quaſi devium, loquimur, non epiſtola, quæ deſcribit, ſed villa, quæ deſcribitur, magna eſt. Verum illuc, unde cœpi; ne ſecundum legem meam jure reprehendar, ſi longior fuero in hoc quod exceſſi. Habes cauſas; cur ego Tuſcos meos Tuſculanis, Tyburtinis Præneſtiniſ-

que meis præponam. Nam ſuper illa quæ retuli, altius ibi otium & pinguius, eoque ſecurius, nulla neceſsitas togæ, nemo acceſſitor ex proximo. Placida omnia & quieſcentia; quod ipſum ſalubritate regionis, ut purius cælum, ut aer liquidior accidit. Ibi animo, ibi corpore, maxime valeo. Nam ſtadiis animum; venatu corpus exerceo. Mei quoque nuſquam ſalubrius degunt; uſque adhuc certe neminem ex iis quos eduxeram mecum (venia ſit dicto) ibi amiſi. Dii modo in poſterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco ſervent. Vale.

VII. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

NEc heredem inſtitui, nec præcipere poſſe Rempub., conſtat: Saturninus autem, qui nos reliquit heredes, quadrantem Reip. noſtræ, deinde pro quadrante præceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, ſi jus aſpicias, irritum; ſi defuncti voluntatem, ratum & firmum eſt. Mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem iuriſconſulti quod ſum dicturus accipiant) antiquior iure eſt; utiq; in eo quod ad communem patriam voluit pervenire. An cui de meo ſeſtertium undecies contuli, huic quadringentorum millium paulo amplius tertiam partem ex adventitio denegem? Scio te quoque à iudicio meo non abhorrere, cum eandem Rempub. ut civis optimus diligas. Velim ergo quum proxime decuriones contrahantur, quid ſit iuris indices; parce tamen & modeſte deinde ſubiungas,

nos

nos quadringinta millia offerre, ſicut præceperit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas: noſtrum tantum obſequium vocetur. Hæc ego ſcribere publice ſuperſedi: primum, quod memineram pro neceſſitudinæ amicitiæ noſtræ, pro facultate prudentiæ tuæ, & debere te & poſſe perinde meis ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar ne modum, quem tibi in ſermone cuſtoſtire facile eſt, tenuiſſe in epiſtola non viderer. Nam ſermonem vultus, geſtus, vox ipſa moderatur; epiſtola, omnibus commendationibus deſtituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII. C. PLINIVS [10] CAPITONI SVO S.

SVades ut hiſtoriam ſcribam, & ſuades non ſolus: multi hoc me ſæpe monuerunt & ego volo, non quia commode factu rum eſſe confido (id enim temere credas, niſi expertus) ſed quia mihi pulchrum inprimis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, aliorumque famam cum ſua extendere. Me autem nihil æque ac diuturnitatis amor & cupido ſolicitat: res homine digniſſima, præſertim qui nullius ſibi conſcius culpæ, poſteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito ſi qua me quoque poſſim *tollere humo*. (Id enim voto meo ſufficit: illud ſupra votum) *victorque virum volitare per ora*. *Quanquam ò*. Sed hoc ſatis eſt, quod prope ſola hiſtoria polliceri videtur. Orationi enim

& carmini eſt parva gratia, niſi eloquentia ſit ſumma: hiſtoria quoquo modo ſcripta delectat. Sunt enim homines natura curioſi, & qualibet nuda rerum cognitione capiuntur, ut qui ſermunculis etiam fabelliſque ducantur: me vero ad hoc ſtudium impellit domeſticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per adoptionem pater, hiſtorias, & quidem religioſiſſime, ſcripſit. Invenio autem apud ſapientes, honeſtiſſimum eſſe majorum veſtigia ſequi, ſi modo recto itinere præceſſerint. Cur ergo cunctor? Egi magnas & graves cauſas. Has (etiamſi mihi tenuis ex eis ſpes) deſtino retractare, ne tantus ille labor meus, in hoc quod reliquum eſt ſtudii addidero, mecum pariter intercidat. Nam ſi rationem poſteritatis habeas, quicquid non eſt peractum, pro non inchoato eſt. Dices, Potes ſimul & reſcribere actiones, & componere hiſtoriam. Vtinam! ſed utrunque tam magnum eſt, ut abunde ſit alterum efficere. Vndeviceſimo ætatis anno dicere in foro cœpi, & nunc demum quid præſtare debeat orator, adhuc tamen per caliginem video. Quid ſi huic oneri novum acceſſerit? Habet quidem oratio & hiſtoria multa communia, ſed plura diverſa in his ipſis quæ communia videntur. Narrat ſane ipſa; narrat hæc, ſed aliter. Huic pleraque humilia & ſordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, ſplendida, excelſa conveniunt. Hanc ſæpius oſſa, muſculi, nervi; illam tori quidam & quaſi jubæ decent. Hæc vel maxime vi, amaritudine, inſtantia; illa tractu & ſuavitate, atque

etiam.

etiam dulcedine, placet. Poſtremo alia verba, alius ſonus, alia conſtructio. Nam plurimum refert, ut Thucydides ait, κτῆμα ſit, an ἀγώνισμα: quorum alterum oratio, alterum hiſtoria eſt. His ex cauſis non adducor, ut duo diſſimilia, & hoc ipſo diverſa quod maxima, confundam miſceamque, ne tantum quaſi colluvione turbatus ibi faciam quod hic debeo. Ideoque interim veniam, ne à forenſibus verbis recedam, advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita quæ potiſſimum tempora aggrediamur. vetera & ſcripta aliis? parata inquiſitio, ſed onerosa collatio; intacta & nova? graves offenſæ, levis gratia. Nam præter id quod in tantis vitiis hominum plura culpanda ſunt quam laudanda: tum ſi laudaveris, parcus: ſi culpaveris, nimius fuiſſe dicaris: quamvis illud pleniſſime, hoc reſtrictiſſime feceris. Sed hæc me non retardant: eſt enim mihi pro fide ſatis animi. Illud peto, præſtruas ad quod hortaris, eligaſque materiam, ne mihi, jam ſcribere parato, alia rurſus cunctationis & moræ juſta ratio naſcatur. Vale.

IX. C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

VArie me affecerunt literæ tuæ: nam partim læta, partim triſtia continebant. Læta, quod te in urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis. ſed ego volo, propterea quod recitaturum ſtatim ut ego veniſſem pollicebantur. Ago gratias quod expector. Triſte illud, quod Iulius Valens

graviter jacet; quanquam ne hoc quidem triſte, ſi illius utilitatibus æſtimetur, cujus intereſt quam maturiſſime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triſte ſolum, verum etiam luctuoſum, quod Iulius Avitus deceſſit, dum ex quæſtura redit. Deceſſit autem in navi, procul à fratre amantiſſimo, procul à matre, à ſororibus. Nihil iſta ad mortuum pertinent; ſed pertinuerunt quum moreretur; pertinent ad hos qui ſuperſunt. Iam quidem in flore primo tantæ indolis juvenis extinctus eſt, ſumma conſequuturus, ſi virtutes ejus maturuiſſent. Quo ille ſtudiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam ſcripſit? quæ nunc omnia cum ipſo ſine fructu poſteritatis abierunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui ſi frenos remittas, nulla materia non maxima eſt. Finem epiſtolæ faciam, ut facere poſſim etiam lacrymis, quas epiſtola expreſſit. Vale.

X. C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

CVm verſus tuos æmulor, tum maxime quam ſint boni experior. Vt enim pictores pulchram abſolutamque faciem raro, niſi in pejus, effingunt; ita ego ab hoc archetypo labor & decido. Quo magis hortor, ut quamplurima proferas, quæ imitari omnes concupiſcant, nemo, aut pauciſſimi, poſſint. Vale.

XI. C.

XI. C. PLIN. TRANQVILLO SVO S.

LIbera tandem hendecaſyllaborum meorum fidem, qui ſcripta tua communibus amicis ſpoponderunt. Appellantur quotidie & flagitantur: ac jam periculum eſt, ne cogantur ad exibendum formulam accipere. Sum & ipſe in edendo hæſitator, tu mora tamen meam quoqne cunctationem tarditatemque viciſti. Proinde aut rumpe jam moras, aut cave ne eoſdem illos libellos, quos tibi hendecaſyllabi noſtri blanditiis elicere non poſſunt, convitio ſcazontes extorqueant. Perfectum opus abſolutumque eſt, nec jam ſplendeſcit lima, ſed atteritur. Patere me videre titulum tuum; patere audire, deſcribi, legi, vænire volumina Tranquilli mei. Æquum eſt nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII. C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

ACcepi literas tuas, ex quibus cognovi ſpecioſiſſimam te porticum ſub tuo filiique tui nomine dedicaſſe; ſequenti die in portarum ornatum pecuniam promiſiſſe, ut initium novæ liberalitatis eſſet conſummatio prioris. Gaudeo primum tua gloria, cujus ad me pars aliqua pro neceſſitudine noſtra redundat: deinde, quod memoriam ſoceri mei pulcherrimis operibus video proferri: poſtremo, quod patria noſtra floreſcit; quam mihi à quocunq; excoli iucūdum, à te

vero

vero lætiſſimum eſt. Quod ſupereſt, Deos precor, ut animum iſtum tibi, animo iſti tempus quam longiſſimum, tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto quod proxime promiſiſti, inchoes aliud. Neſcit enim ſemel incitata liberalitas ſtare, cujus pulchritudinem uſus ipſe commendat. Vale.

XIII. C. PLINIVS SCAVRO SVO S.

RE citaturus oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vererer: paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut ſolicitudine [12] incendar; altera, ut admonear, ſi quid forte me, ut meum, fallat. Tuli quod petebam: inveni qui mihi copiam conſilii ſui facerent. Ipſe præterea quædam emendanda annotavi. Emendavi librum quem miſi tibi. Materiam ex titulo cognoſces, cetera liber explicabit: quem jam nunc oportet [13] ibi conſueſcere, ut ſine præfatione intelligatur. Tu velim quid de uniuerſo, quid de partibus, ſentias, ſcribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel conſtantior in edendo, ſi huc vel illuc auctoritas tua acceſſerit. Vale.

XIV. C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

ET tu rogas, & ego promiſi, ſi rogaſſes, ſcripturum me tibi, quem habuiſſet eventum poſtulatio Nepotis circa Tuſcilum.

ſum Nominatum. Inductus eſt Nominatus; egit ipſe pro ſe, nullo accuſante. Etenim legati Vicentinorum non modo non preſſerunt eum, verum etiam ſublevaverunt. Summa defenſionis, non fidem ſibi in advocatione, ſed conſtantiam defuiſſe; deſcendiſſe ut acturum, atque etiam in curia viſum; deinde ſermonibus amicorum perterritum receſſiſſe; monitum enim, ne deſiderio ſenatoris, non jam quaſi de nundinis, ſed quaſi de gratia, fama, dignitate certantis, tam pertinaciter, præſertim in Senatu, repugnaret: alioqui majorem invidiam quam proxime paſſurus. Erat ſane verum; tamen à paucis acclamatum eſt. Inde ſubjunxit preces multumque lacrymarum: quin etiam tota actione, homo in dicendo exercitatus, operam dedit, ut deprecari magis (id enim & favorabililius & tutius) quam defendi videretur. Abſolutus eſt ſententia deſignati conſulis Afranii Dextri, cujus hæc ſumma: Melius enim Nominatum fuiſſe facturum, ſi cauſam Vicentinorum eodem animo quo ſuſceperat pertuliſſet; quia tamen in hoc genus culpæ non fraude incidiſſet, nihilque dignum animadverſione admiſiſſe convinceretur, liberandam; ita ut Vicentinis, quod acceperat, redderet. Aſſenſerunt omnes, præter Flavium Aprum. Is interdicendum ei advocationibus in quinquennium cenſuit: & quamvis neminem auctoritate traxiſset, conſtanter in ſententia manſit: quin etiam Dextrum, qui primus diverſum cenſuerat, perlata lege de Senatu habendo, jurare coegit è Repub. eſse quod cenſuiſset. Cui, quanquam legitimæ

poſtu-

poſtulationi, à quibuſdam reclamatum eſt. Exprobare enim cenſenti ambitionem videbatur. Sed priuſquam ſententiæ dicerentur, Nigrinus, Tribunus plebis, recitavit libellum diſertum & gravem, quo queſtus eſt venire advotiones, vænire etiam prævaricationes; in lites coiri: & gloriæ loco poni ex ſpoliis civium magnos & ſtatos reditus. Recitavit capita legum, admonuit SCtorum: in fine dixit; petendum ab optimo principe, ut quia leges, quia Senatuſconſulta contemnerentur, ipſe tantis vitiis mederetur. Pauci dies, & liber principis ſeverus, & tamen moderatus. Leges ipſum; eſt in publicis actis. Quam me juvat quod in cauſis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis ſemper abſtinui! Oportet quidem quæ ſunt inhoneſta, non quaſi illicita, ſed quaſi pudenda, vitare: jucundum tamen ſi prohiberi publice videas, quod nunquam tibi ipſe permiſeris. Erit fortaſſe, immo non dubie, hujus propoſiti mei & minor laus, & obſcurior fama, quum omnes ex neceſſitate facient, quod ego ſponte faciebam. Interim fruor voluptate, quum alii divinum me, alii meis rapinis, meæ avaritiæ occurſum per ludum ac iocum dictitant. Vale.

XV. C. PLINIUS PONTIO SVO S.

SEceſſeram in municipium, quum mihi nuntiatum eſt, Cornutum Tertulum accepiſſe Æmiliæ viæ curam. Exprimere non poſ-

poſſum quanto ſim gaudio affectus & ipſius
x meo nomine. Ipſius, quod ſit, licet,
icut eſt, ab omni ambitione longe remo-
us, debeat tamen ei jucundus eſſe honor vi-
ro datus; meo, quod aliquanto magis me
delectat mandatum mihi officium, poſt-
quam par Cornuto datu video. Neque
nim augeri dignitate quam æquari bo-
nis, gratius. Cornuto autem quid me-
ius? quid ſanctius? Quid in omni genere
audis ad exemplar anquitatis expreſſius?
Quod mihi cognitum eſt non fama, qua
liöqui optima & meritiſſima fruitur, ſed
ongis magniſque experimentis. Vna di-
igimus, una diliximus omnes fere, quos
ætas noſtra in utroque ſexu æmulandos tu-
it: quæ ſocietas amiciarum arctiſſima nos
amiliaritate conjunxit. Acceſſit vinculum
neceſſitudinis publicæ. Idem enim mihi,
ut ſcis, collega, quaſi voto petitus, in præ-
ectura ærarii fuit: fuit & in conſulatu. tum
go qui vir, & quantus, eſſet, altiſſime inſpe-
i, quum ſequerer ut magiſtrum, ut paren-
em vererer: quod non tam ætatis maturita-
e, quam vitæ, merebatur. His ex cauſis ut
lli, ſic mihi gratulor; nec privatim magis
uam publice, quod tandem homines non
d pericula, ut prius, verum ad honores vir-
ute perveniunt. In infinitum epiſtolam ex-
endam, ſi gaudio meo indulgeam. Præver-
or ad ea, quæ me, agentem hic, nuntius
deprehendit. Eram cum proſocero meo,
ram cum amita uxoris, eram cum amicis
liu deſideratis; circumibam agellos; audie-
bam multũ ruſticarum querelarum: rationes
le-

legebam invitus & curſim(aliis enim chartis,aliis ſum literis initiatu.) cœperam etiam itineri me præparare. Nam includor angustiis commeatus, eoque ipſo, quod delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque ſub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quum in urbem rediero, contubernio noſtro die pereat. Vale.

XVI. C. PLIN. MARCELLINO SVO S.

TRiſtiſſimus hæc tibi ſcribo. Fundani noſtri filia minor eſt defuncta: qua puella nihil unquam feſtivius, amabilius, nec modo longiore vita, ſed prope immortalitate, dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleverat, & iam illi anilis prudentia, matronalis grauitas erat: & tamen ſuavitas puellaris cum virginali verecundia. Vt illa patris cervicibus inhærebat? ut nos amicos paternos & amanter & modeſte complectebatur? ut nutrices, ut pædagogos, ut præceptores, pro ſuo quemque officio, diligebat? Quam ſtudioſe, quam intelligenter, lectitabat? Vt parce cuſtoditeq; ludebat? Qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam conſtantia, noviſſimam valetudinem tulit? Medicis obſequebatur, ſororem, patrem adhortabatur, ipſamque ſe deſtitutam corporis ſui viribus, vigore animi ſuſtinebat. Duravit hic illi uſque ad extremum, nec aut ſpatio valetudinis, aut metu mortis infractus eſt; quo plures gravioresq; nobis cauſas relinqueret & deſiderii & doloris.

loris. O triſte plane acerbumque funus! o morte ipſa mortis tempus indignius! Iam deſtinata erat egregio iuveni, iam electus nuptiarum dies, iam nos advocati. Quod gaudium quo mœrore mutatum eſt. Non poſſum exprimere verbis, quantum animo vulnus acceperim quum audivi, Fundanum ipſum (ut multa luctuoſa dolor invenit) præcipientem, quod in veſtes, margaritas, gemmas, fuerat erogaturus, hoc in thura & unguenta & odores impenderetur. Eſt quidẽ ille eruditus & ſapiens, ut qui ſe ab ineunte ætate altioribus ſtudiis artibuſque dediderit: ſed nunc omnia quæ audiit ſæpe, quæ dixit, aſpernatur; expulſiſque virtutibus aliis, pietatis eſt totus. Ignoſces, laudabis etiam ſi cogitaveris quid amiſerit. Amiſit enim filiam quæ non minus mores eius quam os vultumque referebat, totumque patrem mira ſimilitudine exſcripſerat. Proinde ſi quas ad eum de dolore tam iuſto literas mittes, memento adhibere ſolatium, non quaſi caſtigatorium & nimis forte, ſed molle & humanum. Quod ut facilius admittat, multum faciet medii temporis ſpatium. Ut enim crudum adhuc vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atq; ultro requirit; ſic recens animi dolor conſolationes reiicit ac refugit, mox deſiderat, & clementer admotis acquieſcit. Vale.

XVII.

XVII. C. PLINIVS SPVRINÆ SVO S.

SCio quantopere bonis artibus faveas, quantum gaudii capias, ſi nobiles iuvenes dignum aliquid maioribus ſuis faciant: quo feſtinantius nuntio, tibi, fuiſſe me hodie in auditorio Calpurnii Piſonis. Recitabat ἐροτοπαίγνιον; eruditam ſane luculentamque materiam. Scripta elegis erat fluentibus, & teneris, & enodibus, ſublimibus etiam verbis, ut popoſcit locus. Alte enim & varie nunc attollebatur, nunc reſidebat: excelſa depreſsis, exilia plenis, ſeveris iucunda mutabat: omnia ingenio pari. Commendabat hæc voce ſuaviſsima, 15 vocem verecundia; multum ſanguinis, multum ſolicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim, neſcio quo pacto, magis in ſtudiis homines timor quam fiducia decet. Ne plura (quanquam libet plura, quo ſunt pulchiora de iuvene, rariora de nobili) recitatione finita, multum ac diu exoſculatus adoleſcentem, qui eſt accerrimus ſtimulus monendi, laudibus incitavi pergeret qua cœpiſſet, lumenq; quod ſibi maiores ſui prætuliſſent, poſteris ipſe præferret. Gratulatus ſum optimæ matri, gratulatus & fatri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam quam ille alter eloquentiæ tulit. Tam notabiliter pro fatre recitante primum metus eius, mox gaudium eminuit. Dii faciant, ut talia tibi ſæpius nuntiem! Fave enim ſeculo, ne ſit ſterile & effœtum: m

reque

reque cupio ne nobis noſtri nihil in domibus ſuis pulchrum niſi imagines habeant; quæ nunc mihi hos adoleſcentes tacite laudare, adhortari, &, quod amborum gloriæ ſatis magnum eſt, agnoſcere videntur. Vale.

XVIII. C. PLINIVS 16 MARCO SVO S.

BEne eſt mihi, quia tibi bene eſt. Habes uxorem tecum; habes filium. Frueris mari, fontibus 17 viridibus, agro, villa amœniſsima. Neque enim dubito eſſe amœniſſimam, in qua ſe compoſuerat homo, felicior antequam feliciſsimus fieret. Ego in Tuſcis & venor & ſtudeo, quæ interdum alternis, & interdum ſimul facio: nec tamen adhuc poſſum pronuntiare, utrum ſit difficilius capere aliquid, an ſcribere. Vale.

XIX. C. PLINIVS PAVLINO SVO S.

VIdeo quam molliter tuos habeas: quo ſimplicius tibi confitebor qua indulgentia meos tractem. Eſt mihi ſemper in animo & Homericum illud, πατὴρ δ' ὡς ἤπιος ἦεν & hoc noſtrum, paterfamilias. Quod ſi eſſem natura aſperior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zoſimi: cui tanto maior humanitas exhibenda eſt, quando nunc illa magis eget. Eſt homo probus, officioſus, literarus, & ars quidem eius, & quaſi inſcriptio, comœdus in qua plurimum facit. Nam pronuntiat acriter, ſapien-

ſapienter, apte, decentes etiam; utitur & cithara perite ultra quam comœdio neceſſe eſt. Idem tam commode orationes & hiſtorias & carmina legit, ut hoc ſolum didiciſſe videatur. Hæc tibi ſedulo expoſui, quo magis ſcires quam multa vnus mihi & quam jucunda miniſteria præſtaret. Accedit huc longa jam caritas hominis, quam ipſa pericula auxerunt. Eſt enim à natura comparatum, ut nihil æque amorem incitet & accendat quam carendi metus, quem ego pro hoc non ſemel patior. Nam ante aliquot annos, dum intente inſtanterque pronuntiat, ſanguinem reiecit, atque ob hoc in Ægyptum miſſus à me, poſt longam peregrinationem confirmatus rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tuſſicula admonitus, rurſus ſanguinem reddidit. Qua ex cauſa deſtinavi eum mittere in prædia tua, quæ Foroiulii poſſides. Audivi enim te ſæpe referentem, eſſe ibi & aerem ſalubrem, & lac huiuſmodi curationibus accommodatiſſimum. Rogo ergo ſcribas tuis ut illi villa, ut domus pateat; offerant etiam ſumptibus eius, ſi quid opus erit: erit autem opus modico. Eſt enim tam parcus & continens, ut non ſolum delicias, verum etiam neceſſitates valetudinis frugalitate reſtringat. Ego proficiſcenti tantum viatici dabo, quantum ſufficit & moderato & eunti in tua. Vale.

XX. C.

XX. C. PLINIVS VRSO SVO S.

ITerum Bithyni, poteſt breve tempus à Iulio Baſſo, etiam Rufum Varenum proconſulem detulerunt. Varenum, quem nuper adverſus Baſſum advocatum & poſtularant & acceperant. Inducti in Senatum, inquiſitionem poſtulaverunt: tum Varenus petiit ut ſibi quoque defenſionis cauſa vocare teſtes liceret: recuſantibus Bithynis; cognitio ſuſcepta eſt. Egi ego pro Vareno, non ſine eventu: nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim vtramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit & affert memoria, vox, geſtus, tempus ipſum; poſtremo vel amor vel odium rei. Liber offenſis, liber gratia, liber & ſecundis caſibus, & adverſis caret: Reſpondit mihi Fonteius Magius, unus ex Bithynis, plurimis verbis, pauciſſimis rebus. Mos eſt pleriſque Græcorum, ut illis ſit pro copia volubilitas: tam longas tamque rigidas periodos uno ſpiritu, quaſi torrente, contorquent. Itaque Iulius Candidus non invenuſte ſolet dicere, Aliud eſſe eloquentiam, aliud loquentiam. Nam eloquentia vix uni aut alteri, immo, ſi Marco Antonio credimus, nemini; hæc vero quam Candidus loquentiam appellat, multis atque etiam impudentiſſimo cuique maxime contingit. Poſtero die dixit pro Vareno Homullus callide, acriter, culte; contra Nigrinus preſſe, graviter, ornate. Cenſuit Acilius Ru-

Rufus, conſul deſignatus, inquiſitionem Bithynis dandam: poſtulationem Vareni ſilentio præteriit. Hæc forma negandi fuit: Cornelius Priſcus conſularis & accuſatoribus quæ petebant & reo tribuit, vicitque numero. Impetravimus rem nec lege comprehenſam, nec ſatis uſitatam, iuſtam tamen. Quare iuſtam, non ſum epiſtola exequuturus, ut desideres actionem. Nam si verum eſt Homericum illud,

τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
Ἥπερ ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται,

apud te providendum eſt mihi, ne gratiam novitatis & ſtorem, quæ oratiunculam meam vel maxime commendat, epiſtolæ loquacitate [18] præcerpam. Vale.

XXI. C. PLINIVS RVFO SVO S.

DEſcenderam in Baſilicam Iuliam, auditurus quibus proxima comperendinatione reſpondere debebam. Sedebant iudices, [19] centum viri venerant, obſervabantur aduocati; ſilentium longum, tandem à prætore nuntius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus ſum, ut non mora læter. Cauſa dilationis, Nepos prætor, qui legibus quærit. Propoſuerat breve editum; admonebat accuſatores, admonebat reos, executurum ſe quæ SC. continerentur. Suberat dicto SC. hoc, OMNES, QVICQVID NEGOTII HABERENT, IVRARE PRIVS QVAM

AGE-

AGERENT IVBEBANTVR, NIHIL SE OB ADVOGATIONEM CVIQVAM DEDISSE, PROMISISSE, CAVISSE. His enim verbis, ac mille præterea, & vænire advocationes & emi vetabantur. Peractis tamen negotiis, permittebantur pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui centumviralibus præſidet, deliberaturus an ſequeretur exemplum inopinatum, nobis otium dedit. Interim tota civitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, *Invenimus qui curva corrigerrent. Quid? ante hunc prætores non fuerunt? Quis autem hic eſt qui emendet publicos mores?* Alii contra, *Rectiſſime fecit initurus magiſtratum: jura cognovit: ſenatuſconſulta legit! reprimit fœdiſſimas pactiones: rem pulcherrimam turpiſſime vænire non patitur.* Tales ubique ſermones: qui tamen alterutram in partem ex eventu prævalebunt. Eſt omnino iniquum, ſed uſu receptum, quod honeſta conſilia vel turpia, prout male aut proſpere cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerunque eadem facta, modo diligentiæ, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris, nomen accipiunt. Vale.

LIBER VI.

I. C. PLINIVS TIRONI SVO S.

QVANDIV ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam: poſtquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: ſeu quod ipſa loca, in quibus eſſe una ſolemus, acrius me tui commonent: ſeu quod deſiderium abſentium nihil perinde ac vicinitas acuit: quoque propius acceſſeris ad ſpem fruendi, hoc impatientius careas. Quicquid in cauſa, eripe me huic tormento. Veni, aut ego illuc, unde inconſulte properavi, revertar, vel ob hoc ſolum, ut experiar an mihi, quum ſine me Romæ cœperis eſſe, ſimiles his epiſtolas mittas. Vale.

II. C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

SOleo nonnunquam in judiciis quærere Marcum Regulum, nolo enim dicere, deſiderare. Cur ergo quæro? Habebat ſtudiis honorem, timebat, pallebat, ſcribebat: quamvis non poſſet dediſcere illud ipſum, quod oculum modo dextrum, modo ſiniſtrum circumlinebat; dextrum, ſi à petitore; alterum, ſi à poſſeſſore eſſet acturus; quod candidum ſplenium in hoc aut illud ſupercilium transferebat: quod ſemper aruſpices conſulebat de actionis eventu, ani

ſuper-

ſuperſtitione, ſed tamen à magno ſtudiorum honore veniebat. Iam illa perquam jucunda una dicentibus, quod libera tempora petebat, quod audituros conrogabat. Quid enim jucundiusquam ſub alterius invidia, quandiu velis, & in alieno auditorio quaſi deprehenſum commode dicere? Sed utcunque ſe habent iſta, bene fecit Regulus, quod eſt mortuus, melius ſi ante. Nunc enim ſane poterat ſine malo publico vivere ſub eo Principe, ſub quo nocere non poterat. Ideo fas eſt, nonnunquam eum quærere. Nam poſtquam obiit ille, increbuit paſſim & invaluit conſuetudo, binas vel ſingulas clepſydras interdum & dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, egiſſe malunt quam agerre; & qui audiunt, finire quam judicare. Tanta negligentia, tanta deſidia, tanta denique irreverentia ſtudiorum periculorumque eſt. An nos ſapientiores majoribus noſtris? nos legibus ipſis juſtiores, quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? hebetes illi & ſupra modum tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus, religioſius judicamus, qui paucioribus clepſydris præcipitamus cauſas, quam diebus explicari ſolebant? O Regule, qui ambitione ab omnibus obtinebas quod fidei pauciſſimi præſtant! Equidem quoties judico, quod ſæpius facio quam dico, quantum quis plurimum poſtulat aque do. Etenim temerarium exiſtimo, divinare quam ſpatioſa ſit cauſa inaudita, tempuſque negotio finire, cujus modum ignores: præ-

H 2 ſer-

ſertim cum primum religioni ſuæ judex patientiam debeat, quæ pars magna juſtitiæ eſt. At quædam ſupervacua dicuntur: etiam; ſed ſatius eſt & hæc dici, quam non dici neceſſaria. Præterea, an ſint ſupervacua, niſi quum audieris, ſcire non poſſis. Sed de his melius coram, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque amore communium ſoles emendari cupere, quæ jam corrigere difficile eſt. Nunc reſpiciamus domos noſtras. Ecquid omnia in tua recte? in mea novi nihil. Mihi autem & gratiora ſunt bona, quod perſeuerant; & leviora incommoda, quod aſſuevi. Vale.

III. C. PLINIVS VERO SVO S.

GRatias ago quod agellum, quem nutrici meæ donaveram, colendum ſuſcepiſti. Erat quum donarem centum millium nummum: poſtea, decreſcente reditu, etiam pretium minuit, quod nunc te curante reparabit. Tu modo memineris, commendari tibi à me non arbores & terram (quanquam hæc quoque) ſed munuſculum meum; quod eſſe quam fructuoſiſſimum non illius magis intereſt quæ accepit, quam mea qui dedi. Vale.

IV. C.

IV. C. PLINIVS CALPVRNIÆ SVÆ S.

NVnquam ſum magis de occupationibus meis queſtus; quæ me non ſunt paſſæ aut proficiſcentem te, valetudinis cauſa, in Campaniam proſequi, aut profectam è veſtigio ſubſequi. Nunc enim præcipue ſimul eſſe cupiebam, ut oculis meis crederem quid viribus, quid corpuſculo acquireres, & qui denique ſeceſſus, voluptates, regioniſque abundantiam inoffenſa tranſmitteres. Equidem etiam fortem te & non ſine cura deſiderarem. Eſt enim ſuſpenſum & anxium de eo quem ardentiſſime diligas, interdum nihil ſcire. Nunc vero me cum abſentiæ, tum infirmitatis tuæ ratio, incerta & varia ſolicitudine exterret. Vereor omnia [imaginor omnia] quæque natura metuentium eſt, ea maxime mihi quæ maxime abominor fingo. Quo impenſius rogo, ut timori meo quotidie ſingulis, vel etiam binis epiſtolis conſulas. Ero enim ſecurior, dum legam; ſtatimque timebo, quum legero. Vale.

V. C. PLINIVS VRSO SVO S.

SCripſeram tenuiſſe Varenum, ut ſibi evocare teſtes liceret: quod pluribus æquum, quibuſdam iniquum, & quidem pertinaciter viſum, maxime Licinio Nepoti, qui ſequenti Senatu, quum de rebus aliis referretur, de

porximo SC. diſſeruit, finitamque cauſam retractavit. Addidit etiam, petendum à conſulibus ut referrent ſub exemplo legis ambitus de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adiici, ut, ſicut accuſatoribus inquirendi, teſtibuſque denunciandi poteſtas ex ea lege eſſet, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus hæc eius oratio, ut ſera & intempeſtiva & præpoſtera, diſpliceret: quæ omiſſo contradicendi tempore caſtigaret peractum, cui potuiſſet occurrere. Iubentius quidem Celſus prætor, tanquam emendatorem Senatus, & multis & vehementer increpuit. Reſpondit Nepos, rurſuſque Celſus. neuter contumeliis temperavit. Nolo referre quæ dici ab ipſis moleſte tuli: quo magis quoſdam è numero noſtro improbavi, qui modo ad Celſum, modo ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi curſitabant; & nunc quaſi ſtimularent & accenderent, nunc, quaſi reconciliarent componerentque, frequentius ſingulis, ambobus interdum, propitium Cæſarem, ut in ludicro aliquo, precarentur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod ſunt alter alteri quid pararent indicati. Nam & Celſus Nepoti ex libello reſpondit, & Celſo Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum fuit, ut homines iurgaturi id ipſum invicem ſcirent, tanquam conveniſſent. Vale.

VI. C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

SI quando, nunc præcipue cuperem eſſe te Romæ, & ſis, rogo. Opus eſt mihi voti, laboris, ſolicitudinis ſocio. Petit honores Iulius Naſo: petit cum multis, cum bonis; quos ut glorioſum, ſic eſt difficile ſuperare. Pendeo ergo, & exerceos ſpe, atque afficior metu, & me conſularem eſſe non ſentio. Nam rurſus mihi videor omnium quæ decurri candidatus. Meretur hanc curam longa mei caritate. Eſt mihi cum illo non ſane paterna amicitia; neque enim potuit eſſe per meam ætatem. Solebat tamen vixdum adoleſcentulo mihi pater ejus cum magna laude monſtrari. Erat non ſtudiorum tantum, verum etiam ſtudioſorum amantiſſimus: ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum & Niceten ſacerdotem ventitabat: vir alioqui clarus & gravis, & qui prodeſſe filio memoria ſui debeat. Sed multi nunc in Senatu, quibus ignotus ille, multi quibus notus, ſed non niſi viventes reverentur, quo magis huic, omiſſa gloria patris, in qua magnum ornamentum, gratia infirma, ipſi enitendum & laborandum eſt. Quod quidem ſemper, quaſi provideret hoc tempus, ſedulo fecit; paravit amicos; quos paraverat, coluit: me certe, ut primum ſibi judicare permiſit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti mihi ſolicite aſſiſtit, aſſidet recitanti: primus etiam & cum maxime naſcentibus opuſculis meis intereſt, nunc ſo-

lus, ante cum fratre, cujus nuper amiſſi ego ſuſcipere partes, ego vicē debeo implere. Doleo enim & illum immatura morte indigniſſime raptum, & hunc optimi fratris adjumento deſtitutum, ſoliſque amicis relictum. Quibus ex cauſis exigo ut venias, & ſuffragio meo tuum jungas. Permultum intereſt mea, te oſtentare & mecum circuire. Ea eſt autoritas tua, ut putem me efficacius tecum etiam meos amicos rogaturum. Abrumpe ſi qua te retinent: hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas poſtulat. Suſcepi candidatum, & ſuſcepiſſe me nōtum eſt: ego ambio, ego periclitor. In ſumma, ſi datur Naſoni quod petit, illius honor; ſi negatur, mea repulſa eſt. Vale.

VII. C. PLINIVS CALPHVRNIÆ SVÆ S.

SCribit te abſentia mea non mediocriter affici; unumque habere ſolatium, quod pro me libellos meos teneas, ſæpe etiam in veſtigio meo colloces. Gratum eſt quod nos requiris, quod his fomentis acquieſcis: invicem ego epiſtolas tuas lectito, atque identidem in manus quaſi novas ſumo; ſed eo magis ad deſiderium tui accendor. Nam cujus literæ tantum habent ſuavitatis, hujus ſermonibus quantum dulcedinis ineſt? Tu tamen frequentiſſime ſcribe, licet hoc ita me delectet ut torqueat. Vale.

VIII.

VIII. C. PLINIVS PRISCO SVO S.

ATilium Creſcentem & noſti & amas. Quis enim illum ſpectatior paulo aut non nouit, aut non amat? Hunc ego non ut multi, ſed arctiſſime diligo. Oppida noſtra unius diei itinere dirimuntur: ipſi amare inuicem, qui eſt flagrantiſſimus amor, adoleſcentuli cœpimus. Manſit hic poſtea, nec refrixit judicio, ſed invaluit. Sciunt qui alterutrum noſtrum familiarius intuentur. Nam & ille amicitiam meam, latiſſime prædicationem circumfert, & ego prę me fero, quam ſit mihi curæ modeſtia, quies, ſecuritas eius. Quin etiam quum in ſolentiam cuiuſdam tribunatum plebis inituri vereretur, idque indicaſſet mihi, reſpondi.

Οὔτις ἐμεῦ ζῶντο; καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο,
Σοὶ κοίλης παρὰ νηύσι βαρείας χεῖρας ἐποίσει.

Quorſum hæc? Vt ſcias non poſſe Attilium, me incolumi, iniuriam accipere. Iterum dices, Quorſum hæc? Debuit ei pecuniam Valerius Varus: huius eſt heres Maximus noſter, quem & ipſe amo, ſed coniunctus tu. Rogo ergo, exigo etiam pro iure amicitiæ, cures ut Attilio meo ſalva ſit non ſors modo, ſed etiam uſura plurium annorum. Homo eſt alieni abſtinentiſſimus, ſui dilagens: nullis quæſtibus ſuſtinetur, nullus illi, niſi ex frugalitate reditus. Nam ſtudia, quibus plurimum præſtat, ad voluptatem tantum & gloriam exercet. Gravis eſt ei vel mi-

nima jactura, quia reparare quod amiſeris gravius eſt. Exime hunc illi, exime hunc mihi ſcrupulum: ſine me ſuavitate eius, ſine leporibus perfrui. Neque enim poſſum triſtem videre, cuius hilaritas me triſtem eſſe non patitur. In ſumma, noſti facietias hominis: quas velim attendas, ne in bilem & amaritudinem vertat iniuria. Quam vim habeat oſtenſus, crede ei quam in amore habet. Nam feret magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Verum ut ferat ille, ego meum damnum, meam contumeliam iudicabo: ſed non tanquam pro mea (hoc eſt gravius) iraſcar. Quanquam quid denuntiationibus & quaſi minis ago; Quin potius, ut cœperam, rogo, oro des operam, ne ille ſe, quod validiſſime vereor, à me, ego me neglectum à te putem. Dabis autem, si hoc perinde curæ eſt tibi quam illud mihi. Vale.

IX. C. PLINIVS TACITO SVO S.

COmmendas mihi Iulium Naſonem candidatum. Naſonem mihi? quid si meipſum. Foro tamen & ignoſco. Eundem enim commendaſſem tibi, si, te Romæ morante, ipſe abfuiſſem. Habet hoc ſolicitudo, quod omnia neceſſaria putat. Tu tamen cenſeo alios roges, ego precum tuarum miniſter, adiutor, particeps ero. Vale.

X. C. PLINIVS ALBINO SVO S.

QVum veniſſem in ſocrus meæ villam Alſienſem, quæ aliquando Rufi Virginii fuit, ipſe mihi locus optimi illius & maximi viri deſiderium non ſine dolore renovavit. Hunc enim incolere ſeceſſum, atque etiam ſenectutis ſuæ nidulum vocare conſueverat. Quocunque me contuliſſem, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monimentum ejus videre, & vidiſſe pœnituit. Eſt enim ad huc imperfectum, nec difficultas operis in cauſa, modici, ac potius exigui; ſed inertia ejus, cui cura mandata eſt. Subit indignatio cum miſeratione, poſt decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem, ſine titulo, ſine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloria pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum illud & immortale factum verſibus inſcriberetur.

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI VINDICE QVONDAM,
IMPERIVM ASSERVIT NON SIBI, SED PATRIÆ.

Tam rara in amicitiis fides, tam parata oblivio, mortuorum, ut ipſi nobis debeamus etiam conditoria exſtruere, omniaque heredum officia præſumere. Nam cui non eſt verendum quod videmus accidiſſe Virginio? cujus injuriam ut indigniorem, ſic etiam notiorem ipſius claritas facit. Vale. an. Ch. 107.

Decennio ante mortuus est Rufus ... Nerva. an. 97.

XI. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

O Diem lætum! Adhibitus in conſilium à præfecto urbis audivi ex diverſo agentes ſummæ ſpei, ſummæ indolis juvenes duos, Fuſcum Salinatorem & Numidium Quadratum, egregium par, nec modo temporibus noſtris, ſed literis ipſis ornamento futurum. Mira utrique probitas, conſtantia ſalva, decorus habitus, os Latinum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, iudicium æquale: quæ ſingula mihi voluptati fuerunt: atque inter hæc illud, quod & ipſi me ut rectorem, ut magiſtrum intuebantur, & iis qui audiebant me æmulari, meis inſtare veſtigiis videbantur. O diem (repetam enim) lætum, notandumque mihi candidiſſimo calculo! Quid enim aut publice lætius quam clariſſimos iuvenes nomen & famam ex ſtudiis petere, aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus quaſi exemplar eſſe propoſitum? Quod gaudium ut perpetuo capiam, deos oro: ab iiſdem, teſte te, peto, ut omnes qui me imitari tanti putabunt, meliores eſſe quam me velint. Vale.

XII. C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

TV vero non debes ſuſpenſa manu commendare mihi quos tuendos putas. Nam & te decet multis prodeſſe, & [illegible]

ſuſci-

[illegible]

ſuſcipere quicquid ad curam tuam pertinet: Itaque Vectio Priſco quantum plurimum potuero, præſtabo, præſertim in arena mea, hoc eſt, apud Centumviros. Epiſtolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore ſcripſiſti, obliviſci me jubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel præcipue ſentio quantopere me diligas, cum ſic 4 exegeris mecum ut ſolebas cum tuo filio. Nec diſſimulo, hoc mihi jucundiores eas fuiſſe, quod habebam bonam cauſam, cum ſummo ſtudio curaſſem quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi ſemper eadem ſimplicitate, quoties ceſſare videbor (nunquam enim ceſſabo) convitium facias. Quod & ego intelligam à ſummo amore proficiſci, & tu non merviſſe me gaudeas. Vale.

XIII. C. PLINIVS VRSO SVO S.

VNquamne vidiſti quemquam tam 1 laborioſum & exercitum, quam Varenum meum? cui quod ſumma contentione impetraverat, defendendum & quaſi rurſus petendum fuit. Bithyni SC. apud conſules carpere & labefactare ſunt auſi, atque etiam abſenti principi criminari: ab illo ad ſenatum remiſſi, non deſtiterunt. Egit Claudius Capito irreverenter magis quam conſtanter, ut qui ipſum SC. apud ſenatum accuſaret. Reſpondit Fronto Catius graviter magis & firme: ſenatus ipſe mirifi-4 cus. Nam illi quoque, qui prius negarant,

Vare-

Vareno quæ petebat, eadem danda, poſtquam erant data, cenſuerunt. Singulos enim, integra re, diſſentire fas eſſe; peracta, quod pluribus placuiſſet, cunctis tuendum. Acilius tantum Rufus, & cum eo ſeptem an octo? (ſeptem immo) in priore ſententia perſeverarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria gravitas, vel potius gravitatis imitatio, ridebatur. Tu tamen æſtima, quantum nos in ipſa pugna prælii & certaminis maneat, cujus quaſi præluſio atque præcurſio has contentiones excitavit. Vale.

XIV. C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

SOlicitas me in Formianum: veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias: qua pactione invicem mihi caveo. Neque enim mare & litus, ſed te, otium, libertatem ſequor: alioqui ſatius eſt in urbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad ſuum facere: mei certe ſtomachi hæc natura eſt, ut nihil niſi totum & merum velit. Vale.

XV. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

MIrificæ rei non interfuiſti: ne ego quidem, ſed me recens fabula excepit. Paſſienus Paulus, ſplendidus eques Romanus, & inprimis eruditus, ſcribit elegos.

Gentilitium hoc illi. Eſt enim municeps Propertii, atque etiam inter majores ſuos Propertium numerat. Is quum recitaret, ita cœpit dicere, *Priſce jubes?* Ad hoc Iabolenus Priſcus (aderat enim ut Paulo amiciſſimus) *Ego vero non jubeo.* Cogita qui riſus hominum, qui joci. Eſt omnino Priſcus dubiæ ſanitatis: intereſt tamen officiis, adhibetur conſiliis, atque etiam jus civile publice reſpondet: quo magis quod tunc fecit, & ridiculum & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam ſolicite recitaturis providendum eſt non ſolum ut ſint ipſi ſani, verum etiam ut ſanos adhibeant. Vale.

XVI. C. PLINIVS TACITO SVO S.

PEtis ut tibi avunculi mei exitum ſcribam, quo verius tradere poſteris poſſit: gratias ago. Nam video, morti ejus, ſi celebretur à te, immortalem gloriam eſſe propoſitam. Quamvis enim pulcherrimum clade terrarum, ut populi, ut urbes memorabili caſu, quaſi ſemper victurus occiderit: quamvis ipſe plurima opera & manſura condiderit, multum tamen perpetuitati ejus ſcriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum eſt aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda: beatiſſimos vero quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & ſuis libris & tuis erit. Quo libentius ſuſcipio, depoſco etiam quod injungis. Erat Miſeni,

ſeni, claſſemque imperio præſens regebat. Nono calend. Septembris, hora diei fere ſeptima, mater mea indicat ei, apparere nubem inuſitata & magnitudine & ſpecie. Vſus ille ſole mox frigidam guſtaverat jacent, ſtudebatque: poſcit ſoleas, aſcendit locum ex quo maxime miraculum illud conſpici poterat. Nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte: Veſuvium fuiſſe poſtea cognitum eſt) oriebatur, cujus ſimilitudinem & formam non alia magis arbor quam pinus expreſſerit. Nam longiſſimo velut trunco elata in altum, quibuſdam ramis diffundebatur. credo quia recenti ſpiritu evecta, deinde ſeneſcente eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo victa, in latitudinem vaneſcebat: candida interdum, interdum ſordida & maculoſa, prout terram cineremve ſuſtulerat. Magnum propiuſque noſcendum id eruditiſſimo viro viſum. Iubet Liburnicam aptari: mihi ſi venire una vellem, facit copiam. Reſpondi, ſtudere me malle: & forte ipſe quod ſcriberem dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos.[6] Retinæ Claſſiarii imminēti periculo exterriti (nam villa ea ſubjacebat, nec ulla niſi navibus fuga) vt ſe tanto diſcrimini eriperet orabant. Non vertit ille conſilium, ſed quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes, aſcendit ipſe non Retinæ modo, ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc unde alii fugiunt; rectumque curſum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo ſolutus metu, ut omnes illius mali motus, om-

nes

nes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Iam navibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior & denſior: jam pumices etiam, nigrique & ambuſti & fracti igne lapides: jam vadum ſubitum, ruinaque montis litora obſtantia, cunctatuſq; paulum an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna juvat*: Pomponianum pete. Stabiis erat, diremptus ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curvatiſque litoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen, &, quum creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves, certus fugæ, ſi contrarius ventus reſediſſet: quo tunc avunculus meus ſecundiſſimo invectus, complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur: utque timorem ejus ſua ſecuritate leniret, deferri ſe in balineum jubet; lotus accubat, cœnat, atque hilaris aut, quod eſt æque magnum, ſimilis hilari. Interim è Veſuvio monte pluribus locis latiſſimæ flammæ alatque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas 7 tenebris noctis excitabatur. Ille agreſtium trepidatione ignis relictas deſertaſque villas per ſolitudinem ardere, in remedium formidinis, dictabat: tum ſe quieti dedit, & quievit veriſſimo quidem ſomno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & ſonantior erat, ab iis qui limini obverſabantur, audiebatur. Sed area ex qua diæta adibatur, ita jam cinere, mixtiſque pumicibus oppleta ſurrexerat, ut ſi longior in cubiculo mora eſſet,

exi-

exitus negaretur. Excitatus procedit, ſeq; Pomponiano, ceteriſque qui pervigilarant reddit. In commune conſultant an intra tecta ſubſiſtant, an in aperto vagentur. Nam crebris vaſtiſque tremoribus tecta nutabant, & quaſi emota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rurſus, quanquam levium exeſorumque pumicum caſus metuebatur. quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus impoſita linteis conſtringunt. Id munimentum adverſus decidentia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior denſiorque: quam tamen faces multæ variaque lumina ſolvebant. Placuit egridi in litus, & è proximo aſpicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vaſtum & adverſum permanebat: Ibi ſuper abjectum linteum recubans, ſemel atque iterum frigidam popoſcit, hauſitque, deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor ſulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus ſervis duobus aſſurrexit, & ſtatim concidit, ut ego ſ conjecto, craſſiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi natura invalidus & anguſtus & frequenter interæſtuans erat. Vbi dies redditus (is ab eo, quem noviſſime viderat, tertius) corpus inventum eſt integrum, illæſum opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quieſcenti quam defuncto ſimilior. Interim Miſeni ego & matet. Sed nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud quam de exitu ejus ſcire voluiſti. Finem ergo faciam: unum.

unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque ſtatim quum maxime vera memorantur, audiveram, vere perſequutum: tu potiſſima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam; aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

XVII. C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

INdignatiunculam, quam in cujuſdam amici auditorio cepi, non poſſum mihi temperare quo minus apud te, quia non contingit coram, per epiſtolam effundam. Recitabatur liber abſolutiſſimus: hunc duo aut tres, ut ſibi & paucis videntur, diſerti, ſurdis mutiſque ſimiles audiebant. Non labra diduxerunt, non moverunt manum non denique aſſurrexerunt ſaltem laſſitudine ſedendi. Quæ tanta gravitas. quæ tanta ſapientia. quæ immo pigritia, arrogantia, ſiniſteritas, ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquas, ad quem tanquam amiciſſimus veneris? Diſertior ipſe es? tanto magis ne invideris. nam qui invidet, minor eſt. Denique, ſive plus, ſive minus, ſive idem præſtas, lauda vel inferiorem, vel ſuperiorem, vel parem. Superiorem, quia niſi laudandus ille eſt, non potes ipſe laudari; inferiorem aut parem, quia pertines ad tuam gloriam quam maximum videri quem præcedis vel exæquas. Equidem omnes qui aliquid in ſtudiis faciunt, venerari etiam mirarique ſoleo. Eſt enim res difficilis, ardua, faſtidio-

ſa

ſa, & quæ eos à quibus contemnitur, dedignatur. Niſi forte aliud judicas tu: quanquam quis uno te reverentior hujus operis, quis benignior æſtimator? Qua ratione ductus, tibi potiſſimum indignationem meam prodidi, quem habere ſocium maxime poteram. Vale.

XVIII. C. PLINIVS SABINO SVO S.

ROgas ut agam 9 Firmanorum publicam cauſam: quod ego, quanquam plurimis occupationibus diſtentus, adnitar. Cupio enim & ornatiſſimam coloniam advocationis officio, & te gratiſſimo tibi munere obſtringere. Nam cum familiaritatem noſtram, ut ſoles prædicare, ad præſidium ornamentumque tibi ſumpſeris, nihil eſt quod negare debeam, præſertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honeſtius piis, aut efficacius amantis? Proinde Firmanis tuis, ac jam potius noſtris obliga fidem meam; quos labore & ſtudio meo dignos cum ſplendor ipſorum, tum hoc maxime pollicetur, quod credibile eſt optimos eſſe, inter quos tu talis extiteris. Vale.

XIX. C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

SCis tu acceſſiſſe pretium agris, præcipuè ſuburbanis. Cauſa ſubitæ caritatis, res multis agitata ſermonibus, proximis comitijs honeſtiſſimas voces Senatui expreſſit; Candi-

Candidati ne conviventur, ne mittant munera, ne pecunias deponant. Ex quibus duo priora tam aperte quam immodice fiebant: hoc tertium, quanquam occultaretur, pro comperto habebatur. Homulus deinde noſter uſus vigilanter hoc conſenſu Senatus, ſententiæ loco poſtulavit, ut conſules deſiderium univerſorum notum principi facerent, peterentque ſicut aliis vitiis, huic quoque providentia ſua occurret: occurrit. Nam ſumptus candidatorum, fœdos illos & infames, ambitus lege reſtrinxit: eoſdem patrimonii tertiam partem conferre iuſſit in ea quæ ſolo continerentur, deforme arbitratus (ut erat) honorem petituros, urbem Italiamque non pro patria, ſed pro hoſpitio aut ſtabulo quaſi peregrinantes habere. Concurſant ergo candidati certatim: quicquid venale audiunt, emptitant; ut ſint quoque plura venalia, efficiunt. Proinde, ſi pœnitet te Italicorum prædiorum, hoc vendendi tempus, tam hercule quam in provinciis comparandi, dum iidem candidati illic vendunt, ut hic emant. Vale.

XX. C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Ais te adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei ſcripſi, cupere cognoſcere, quos ego Miſeni relictus (id enim ingreſſus abruperam) non ſolum metus, verum etiam caſus pertulerim. Quanquam animus meminiſſe horret, incipiam. Profecto avunculo, ipſe reliquum

quum tempus ſtudiis (ideo enim remanſeram) impendi : mox balineum , cœna, ſomnus inquietus & brevis. Præceſſerat per multos dies tremor terræ minus formidoloſus , qui Campaniæ non ſolum caſtella , verum etiam oppida vexare ſolitus : illa vero nocte ita invaluit , ut non moveri omnia, ſed everti crederentur . Irrumpit cubiculum meum mater, ſurgebam invicem, ſi quieſceret, excitaturus . Reſedimus in area domus , quæ mare à tectis modico ſpatio dividebat . Dubito conſtantiam vocare an prudentiam debeam : agebam enim duodevicesſimum annum . Poſco librum Titi Livii, & quaſi per otium lego , atque etiam , ut cœperam , excerpo, Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hiſpania venerat , ut me & matrem ſedentes , me vero etiam legentem videt , illius patientiam , ſecuritatem meam corripit : nihilo ſegnius ego intentus in librum. Iam hora diei prima, & adhuc dubius & quaſi languidus dies , jam quaſſatis circumjacentibus tectis , quanquam in aperto loco , anguſto tamen , magnus & certus ruinæ metus . Tum demum excedere oppido viſum. Sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore ſimile prudentiæ , alienum conſilium ſuo præfert , ingentique agmine abuntes premit & impellit . Egreſſi tecta conſiſtimus , multa ibi miranda , multas formidines patimur . Nam vehicula quæ produci juſſeramus , quanquam in planiſſimo campo , in contrarias partes agebantur , ac ne lapidibus quidem ſulta , in eodem veſtigio quieſcebant . Præterea mare in ſe reſor-

be-

beri, & tremore terræ quaſi repelli videbatur. Certe proceſſerat litus, multaque animalia maris in ſiccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda ignei ſpiritus tortis vibratiſque diſcurſibus rupta, in longas flammarum figuras dehiſcebat: fulgoribus illæ & ſimiles & majores erant. Tum vero ille idem ex Hiſpania amicus, acrius & inſtantius, Si frater inquit, tuus, ſi 10 tuus avunculus vivit, vult eſſe vos ſalvos: ſi periit, ſuperſtites voluit: proinde quid ceſſatis evadere? Reſpondimus, non commiſſuros nos, ut de ſalute ejus incerti, noſtræ conſuleremus. Non moratus ultra proripit ſe, effuſoque curſu periculo aufertur: nec multo poſt, illa nubes deſcendere in terras, operire maria. Cinxerat Caperas & abſconderat: Miſeni quod procurrit, abſtulerat. Tum mater orare, hortari, jubere, quoquo modo fugerem: poſſe enim juvenem, ſe & annis & corpore gravem bene morituram, ſi mihi cauſa mortis non fuiſſet. Ego contra, ſalvum me, niſi una, non futurum: deinde manum ejus amplexus, addere gradum cogo: paret ægre, incuſatque ſe quod me moretur. Iam cinis adhuc tamen rarus: reſpicio, denſa caligo tergis imminebat, quæ nos torrentis modo infuſa terræ, ſequebatur. Deflectamus (inquam) dum videmus, ne in via ſtrati, comitantium turba in tenebris obteramur. 11
Vix conſederamus, & nox, non quaſi illunis aut nubila, ſed qualis in locis clauſis lumine extincto: audires ululatus feminarum, infantium quiritatus, clamores virorum: alii parentes, alii liberos, alii conjuges

vocibus requirebant, vocibus noſcitabant: hi ſuum caſum, illi ſuorum miſerabantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manu tollere, plures nuſquam jam deos ullos, æternamque illam & noviſſimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt qui fictis mentitiſque terroribus vera pericula augerent. Aderant qui Niſeni illud ruiſſe, illud ardere, falſo, ſed credentibus nuntiabant. Paulum reluxit; quod non dies nobis, ſed adventantis ignis indicium videbatur: & ignis quidem longius ſubſtitit: tenebræ rurſus, cinis rurſus multus & gravis: hunc identidem aſſurgente excutiebamus: operti alioqui, atque etiam obliſi pondere eſſemus. Poſſem gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidiſſe, niſi me cum omnibus omnia mecum perire, miſero, magno tamen mortalitatis ſolatio crediidiſſem. Tandem illa caligo tenuata quaſi in fumum nebulamve deceſſit: mox dies verus; ſol etiam effulſit, luridus, tamen; qualis eſſe quum deficit ſolet. Eccuſabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altoque cinere tanquam nive obducta. Regreſſi Miſenum, curatis ut cunque corporibus, ſuſpenſam dubiamque [12] mentem ſpe ac metu exegimus: metus prævalebat. Nam & tremor terræ perſeverabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus & ſua & aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quanquam & expertis periculum, & exſpectantibus, abeundi conſilium donec de

avun-

avunculo nuntius veniret. Hæc, nequaquam hiſtoria digna, non ſcripturus leges, & tibi, ſcilicet qui requiſiſti, imputabis, ſi digna ne epiſtola quidem videbuntur. Vale.

XXI. C. PLINIVS CANINIO SVO S.

SVm ex iis qui mirer antiquos: non tamen, ut quidam, temporum noſtrorum ingenia deſpicio. Neque enim quaſi laſſa & effœta natura, ut nihil jam laudabile pariat. Atque adeo nuper audii Verginium Romanum paucis legentem comœdiam, ad exemplar veteris comędiæ ſcriptam, tam bene, ut eſſe quandoque poſſit exemplar. Neſcio an noris hominem, quanquam noſſe debes. Eſt enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate monſtrabilis. Scripſit mimiambos tenuiter, argute, venuſte, atque in hoc genere eloquentiſſime. Nullum eſt enim genus quod abſolutum, non poſſit eloquentiſſimum dici. Scripſit comœdias, Menandrum alioſque ætatis, ejuſdem æmulatus Licet has inter Plautianas, Terentianaſque numeres. Nunc primum ſe in vetere comędia, ſed non tanquam inciperet, oſtendit: Non illi vis, non granditas, non ſubtilitas, non amaritudo, nō dulcedo, non lepos defuit Ornavit virtutes, inſectatus eſt vitia, fictis nominibus decenter, veris uſus eſt apte. Circa me tantum benignitate nimia modum exceſſit, niſi quod tamen poetis mentiri licet. In ſumma,

ma, extorquebo ei librum, legendumque, immo ediſcendum, mitam tibi. Neque enim dubito futurum ut non de ponas, ſi ſemel ſumpſeris. Vale.

XXII. C. PLINIVS TIRONI SVO S.

MAgna res acta eſt omnium qui ſunt provinciis præfuturi, magna omnium qui ſe ſimpliciter credunt amicis. Luſtricus Bruttianus quum Montanum Atticinum comitem ſuum in multis flagitiis deprehendiſſet, Cæſari ſcripſit. Atticinus flagittis addidit, ut quem deceperat, accuſaret. Recepta cognitio eſt: fui in conſilio; egit uterque pro ſe; egit autem carptim, & κατὰ κεφάλαια, quo genere veritas ſtatim oſtenditur. Protulit Bruttianus teſtamentum ſuum, quod Atticini manu ſcriptum eſſe dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & querendi de eo quem ſic amaſſet, neceſſitas indicabatur. Enumeravit crimina fœda manifeſtaque: ille, quum diluere non poſſet, ita receſſit, ut, dum defenditur, turpis; dum accuſat, ſceleratus probaretur. Corrupto enim ſcribæ ſervo, interceperat commentarios, interciderat que, ac per ſummum nefas utebatur adverſus amicum crimine ſuo. Fecit pulcherrime Cæſar. Non enim de Bruttiano, ſed ſtatim de Atticino [14] pronuntiavit. Damnatus & in inſulam relegatus: Bruttiano juſtiſſimum integritatis teſtimonium redditum, quem quidem etiam conſtantiæ gloria ſecuta eſt. Nam defenſus expeditiſſime,

me, accuſavit venementer; nec minus acer quam bonus & ſincerus apparuit. Quod tibi ſcripſi, ut te ſortitum provinciam præmonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam ſatis fidas: deinde ſcias, ſi quis ſorte te, quod abominor, fallat, paratam vltionem: qua tamen ne ſit opus, etiem atque etiam attende. Neque enim tam jucundum eſt vindicari, quam decipi miſerum. Vale.

XXIII. C. PLINIVS TRIARIO SVO S.

IMpenſe petis ut agam cauſam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin & famoſam: faciam, ſed non gratis Qui fieri poteſt (inquis) ut non gratis tu? Poteſt. Exigam enim mercedem honeſtiorem gratuito patrocinio. Peto, atque etiam paciſcor, ut ſimul agat Cremutius Ruſo. Solitum hoc mihi, & jam in pluribus claris adoleſcentibus factitatum. Nam mire concupiſco bonos juvenes oſtendere foro, aſſignare famæ. Quod, ſi cui, præſtare Ruſoni meo debeo, vel propter natales ipſius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni æſtimo in iiſdem judiciis, ex iiſdem etiam partibus, conſpici, audiri. Obliga me, obliga antequam dicat. Nam quum dixerit, gratias ages. Spondeo ſolicitudini tuæ, ſpei meæ, magnitudini cauſæ ıs ſuffecturum. Eſt indolis optimæ, brevi producturus alios, ſi interim provectus fuerit à nobis. Neque enim cuiquam tam clarum ſtatim ingenium eſt, ut

poſſit emergere, niſi illi materia, occaſio, fautor etiam commendatorque contigat. Vale.

XXIV. C. PLINIVS MACRO SVO S.

QVammultum intereſt, quid à quo fiat. Eadem enim facta claritate vel obſcuritate facientium aut tolluntur altiſſime, aut humillime deprimuntur. Navigabam per Larium noſtrum, quum ſenior amicus oſtendit mihi villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet. Ex hoc, (inquit), aliquando municeps noſtra cum marito ſe præcipitavit. Cauſam requiſivi. Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis, ulceribus putreſcebat: uxor ut inſpiceret exegit: neque enim quemquam fidelius judicaturum, poſſetne ſanari. Vidit, deſperavit: hortata eſt ut moreretur, comeſque ipſa mortis, dux immo & exemplum, & neceſſitas fuit. Nam ſe cum marito ligavit, abjecitque in lacum. Quod factum ne mihi quidem, qui municeps, niſi proxime auditum eſt: non quia minus illo clariſſimo Arriæ facto, ſed quia minor eſt ipſa. Vale.

XXV. C. PLINIVS [16] HISPANO SVO S.

SCribis, Robuſtum, ſplendidum equitem Romanum cum Attilio Scauro, amico meo, Ocriculum uſque commune iter feciſ-

eſſe, deinde nuſquam comparuiſſe: petis ut Scaurus veniat, noſque, ſi poteſt in aliqua inquiſitionis veſtigia inducat. Veniet; vereor ne fruſtra. Suſpicor enim tale neſcio quid Robuſto accidiſſe, quale aliquando Metilio Criſpo, municipi meo. Huic ego ordines impetraveram, atque etiam proficiſcenti 17 quadringenta millia nummum ad inſtruendum ſe ornandumque donaveram; nec poſtea aut epiſtolas ejus, aut aliquem de exitu nuntium accepi. Interceptuſne ſit à ſuis, an cum ſuis, dubium: certe non ipſe, non quiſquam ex ſervis ejus apparuit. Vtinam ne in Robuſto idem experiamur! Tamen acceršamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adoleſcentis honeſtiſſimis precibus, qui pietate ſumma, mira etiam ſagacitate, patrem quærit. Dii faveant ut ſic inveniat ipſum, quemadmodum jam cum quo fuiſſet, invenit! Vale.

XXVI. C. PLINIVS SERVIANO SVO S.

GAudeo, & gratulor, quod Fuſco Salinatori filiam tuam deſtinaſti. Domus patritia; pater honeſtiſſimus; mater pari laude. Ipſe eſt ſtudioſus, literatus, etiam diſertus; puer ſimplicitate, comitate iuvenis, ſenex gravitate: neque enim amore decipior. Amo quidem effuſe (ita officiis, ita reverentia meruit) iudicio tamen, & quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibique, vt qui exploraverim, ſpondeo, habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem,

 po-

potuit. Supereſt ut avum te quam maturiſſime ſimillimo ſui faciat. Quam felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes, ex veſtro ſinu ſumere, & quaſi pari jure tenere continget! Vale.

XXVII. C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Rogas ut cogitem quid deſignatus conſul in honorem principis cenſeas. Facilis inventio, non facilis electio. Eſt enim ex virtutibus ejus larga materia; tamen quod ſentiam indicabo, ſi prius hæſitationem meam oſtendero. Dubito num idem tibi ſuadere, quod mihi, debeam. Deſignatus ego conſul, omni hac, etſi non adulatione, ſpecie tamen adulationis, abſtinui: non tanquam liber & conſtans, ſed tanquam intelligens principis noſtri: cujus videbam hanc eſſe præcipuam laudem, ſi nihil quaſi ex neceſſitate decernerem. Recordabar etiam, plurimos honores peſſimo cuique delatos; à quibus hic Optimus ſeparari non alio modo magis poterat quam diverſitate cenſendi: quod ipſum diſſimulatione & ſilentio non præterii, ne forte non judicium illud meum, ſed oblivio videretur. Hoc tunc ego: ſed non omnibus eadem placent, nec conveniunt quidem. Præterea, faciendi aliquid, vel non faciendi, vera ratio, cum hominum ipſorum, tum rerum etiam ac temporum conditione [18] nititur. Nam recentia opera maximi principis præ-

bent

bent facultatem nova, magna, vera cenſendi: quibus ex cauſis (ut ſupraſcripſi) dubito, an idem nunc tibi quod tunc mihi ſuadeam. Illud non dubito, debuiſſe me in parte conſilii tui ponere quod ipſe feciſſem. Vale.

XXVIII. C. PLINIVS PONTIO SVO S.

SCio quæ tibi cauſa fuerit impedimento, quo minus præcurrere adventum meum in Campaniam poſſes: ſed, quanquam abſens, totus huc migraſti: tantum mihi copiarum tam urbanarum quam ruſticarum nomine tuo oblatum eſt, quas omnes improbe quidem, accepi tamen. Nam me tui, ut ita facerem, rogabant; & verebar ne & mihi & illis iraſcereris ſi non feciſſem: in poſterum, niſi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denuntiavi, ſi rurſus tam multa attuliſſent, omnia relaturos. Dices, oportere me tuis rebus ut meis uti: etiam; ſed perinde illis ac meis parco. Vale.

XXIX. C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

AVidius Quietus, qui me unice dilexit, &, quo non minus gaudeo, probavit, ut multa alia Thraſeæ (fuit enim familiaris) ita hoc ſæpe referebat, præcipere ſolitum, ſuſcipiendas eſſe cauſas aut amicorum, aut deſtitutas, aut ad exemplum pertinentes. Cur amicorum? Non eget interpreta-

tione. Cur deſtitutas? Quod in illis maxime & conſtantia agentis & humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? Quia plurimum refert, bonum an malum
19 induceretur. Ad hæc ego genera cauſarum, ambitioſe fortaſſe, addam tamen claras & illuſtres. Æquum enim eſt agere nonnunquam gloriæ & famæ: id eſt, ſuam cauſam. Hos terminos, quia me conſuluiſti, dignitati ac verecundiæ tuæ ſtatuo. Nec me præterit, uſum & eſſe & haberi optimum dicendi maſtrum. Video etiam, multos parvo ingenio, literis nullis, ut bene agerent agendo conſequutos. Sed & illud quod vel Pollionis, vel tanquam Pollionis, accepi, veriſſimum experior; *Commode agendo factum eſt, ut ſæpe agerem: ſæpe agendo, ut minus commode* quia ſcilicet aſſiduitate nimia facilitas magis quam facultas, nec fiducia, ſed temeritas, paratur. Nec vero Iſocrati, quo minus haberetur ſummus orator offecit, quod infirmitate vocis, millitie frontis, ne in publico diceret impediebatur. Proinde multum lege, ſcribe, meditare, ut poſſis, quum voles, dicere; dicas quum velle debebis. Hoc fere temperamentum ipſe ſervavi. Nonnunquam neceſſitati, quæ pars rationis eſt, parui. Egi enim quoſdam, à Senatu juſſus, quæ tertio in numero fuerunt ex illa Thraſeæ diviſione, hoc eſt, ad exemplum pertinentes. Adſui Bæticis contra Bæbium Maſſam. Quæſitum eſt, an danda eſſet inquiſitio: data eſt. Adſui rurſus, iiſdem querentibus de Cæcilio Claſſico. Quæſitum eſt, an provinciales, ut ſocios miniſtroſq; proconſulis.

ſulis, plecti oporteret: pœnas luerunt. Accuſavi Marium Priſcum; qui, lege Repetundarum damnatus, utebatur clementia legis, cujus ſeveritatem immanitate criminum exceſſerat: relegatus eſt. Tuitus ſum Iulium Baſſum, ut incuſtoditum nimis & incautum, ita minime malum; judicibus acceptis in Senatu remanſit. Dixi proxime pro Vareno; poſtulante ut ſibi invicem vocare teſtes liceret: impetratum eſt. In poſterum opto, ut ea potiſſimum iubeat, quæ me deceat vel ſponte feciſſe. Vale.

XXX. C. PLINIVS FABATO SVO S.

DEbemus, me hercule, [20] natales tuos perinde ac noſtros celebrare, cum lætitia noſtrorum ex tuis pendeat, cuius diligentia & cura hic hilares, iſtic ſecuris ſumus. Villa Camilliana, quam in Campania poſſides, eſt quidem vetuſtate vexata; ea tamen quæ ſunt pretioſiora, aut integra manent, aut leviſſime læſa ſunt. Attendimus ergo, ut quam ſaluberrime reficiantur. Ego videor habere multos amicos, ſed huius generis, cuius & tu quæris, & res exigit, prope neminem. Sunt enim omnes togati & urbani: ruſticorum autem prædiorum adminiſtratio poſcit durum aliquem & agreſtem, cui nec labor ille gravis, nec cura ſordida, nec triſtis ſolitudo videatur. Tu de Rufo honeſtiſſime cogitas: fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi præſtare poſſit ignoro; velle plurimum, credo. Vale.

XXXI. C. PLINIVS CORNELIANO SVO S.

EVocatus in conſilium à Cæſare noſtro ad Centum Cellas (hoc loco nomen) longe maximam cepi voluptatem. Quid enim jucundius, quam principis juſtitiam, gravitatem, comitatem in ſeceſſu quoque, ubi hæc maxime recluduntur, inſpicere? Fuerunt variæ cognitiones; & quæ virtutes iudicis per plures ſpecies experirentur. Dixit cauſam Claudius Ariſto, princeps Epheſiorum, homo munificus, & innoxiæ popularitatis: inde invidia, & ab diſſimillimis diſſimilis delator immiſſus: itaque abſolutus vindicatuſque eſt. Sequenti die audita eſt Gallita, adulterii rea. Nupta hæc tribuno militum, honores petituro, & ſuam & mariti dignitatem centurionis amore maculáverat: maritus legato conſulari, ille Cæſari ſcripſerat. Cæſar, excuſſis probationibus, centurionem exauctoravit, atque etiam relegavit. Supererat crimini, quod niſi duorum eſſe non poterat, reliqua pars ultionis; ſed maritum, non ſine aliqua reprehenſione patientiæ, amor uxoris retardabat. quam quidem, etiam poſt delatum adulterium, domi habuerat, quaſi contentus æmulum removiſſe. Admonitus ut perageret accuſationem, peregit invitus, ſed illam damnari, etiam invito accuſatore, neceſſe erat: damnata, & Iuliæ legis pœnis relicta eſt. Cæſar & nomen centurionis, & comemorationem diſciplinæ militaris ſententiæ adiecit,

ne

ne omnes eiuſmodi cauſas revocare ad ſe videretur. Tertio die indulta cognitio eſt, multis ſermonibus, & vario rumore iactata. Iulii Tironis codicilli, quos ex parte veros eſſe conſtabat, ex parte falſi dicebantur. Subſtituebantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, & Eurythmus, Cæſaris libertus & procurator. Heredes, quum Cæſar eſſet in Dacia, communiter epiſtola ſcripta, petierant ut ſuſciperet cognitionem: ſuſceperat. Reverſus diem dixerat: &, quum ex heredibus quidam, quaſi reverentia Eurythmi, remitterent accuſationem, pulcherrime dixerat, *Nec ille*[21] *Polycletus eſt, nec ego Nero*. Indulſerat tamen petentibus dilationem; cuius tempore exacto, conſederat auditurus. A parte heredum intraverunt duo: omnino poſtularunt ut omnes heredes agere cogerentur, quum detuliſſent omnes, aut ſibi quoque deſiſtere permitteretur. Loquutus eſt Cęſar ſumma gravitate, ſumma moderatione: quumque advocatus Senecionis & Eurythmi dixiſſet, Suſpicionibus relinqui reos, niſi audirentur; *Non curo* (inquit) *an iſti ſuſpicionibus relinquantur, ego relinquor*. Dein, converſus ad nos, Ἐπίςασθε, quid facere debeamus? iſti enim queri volunt quod ſibi licuerit non accuſare. tum ex conſilii ſententia iuſſit denuntiari heredibus omnibus aut agerent, aut ſinguli approbarent cauſas non agendi, alioqui ſe vel de calumnia pronuntiaturum. Vides quam honeſti, quam ſeveri dies, quos iucundiſſimæ remiſſiones ſequebantur. Adhibebamur quotidie cœnæ: erat modica, ſi prin-

cipem cogites: interdum ἀκροάματα audiebamus; interdum jucundiſſimis ſermonibus nox ducebatur. Summo die abeuntibus nobis (tam diligens in Cæſare humanitas fuit) xenia ſunt miſſa: ſed mihi, vt gravitas cognitionum, conſilii honor, ſuavitas ſimplicitaſque convictus, ita locus ipſe periucundus fuit. Villa pulcherrima cingitur viridiſſimis agris: imminet litori, cuius in ſinu quam maximus portus, velut amphitheatrum. Huius ſiniſtrum brachium firmiſſimo opere munitum eſt; dextrum elaboratur. In ore portus inſula aſſurgit, quæ illatum vento mare objacens frangat, tutumque ab utroque latere decurſum navibus præſtet. Aſſurgit autem arte viſenda. Ingentia ſaxa latiſſima navis provehit: contra, hęc alia ſuper alia deiecta ipſo pondere manent, ac ſenſim, quodam velut aggere, conſtruuntur. Eminet iam & apparet ſaxeum dorſum: impactoſque fluctus in immenſum elidit & tollit. Vaſtus illic fragor, canumque circa mare. Saxis deinde pilæ adiiciuntur; quæ procedenti tempore enatam inſulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime ſalutaris. Nam per longiſſimum ſpatium litus importuoſum hoc receptaculo utetur. Vale

XXXII. C. PLINIVS QVINTILIANO SVO S.

QVamvis & ipſe ſis continentiſſimus, & filiam tuam ita inſtitueris, ut decebat filiam

filiam tuam, Tutilii neptem, quum tamen ſit nuptura honeſtiſſimo viro, Nonio Celeri; cui ratio civilium officiorum neceſſitatem quandam nitoris imponit; debet, ſecundum conditiones mariti, veſte, comitatu augeri: quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen & inſtruitur. Te porro animo beatiſſimum, modicum facultatibus ſcio: itaque partem oneris tui mihi vindico, &, tanquam parens atelr puellæ noſtræ, conferro quinquaginta millia nummum: plus collaturus, niſi à verecundia tua ſola mediocritate munuſculi impetrari poſſe confiderem, ne recuſares. Vale.

XXXIII. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

TOllite cuncta, inquit, *cœptoſque auferte labores*. Seu ſcribis aliquid, ſeu legis, tolli, auferri jube, & accipe orationem meam ut illi arma, divinam. (Num ſuperbius potui?) revera, ut inter meas pulchram. Nam mihi ſatis eſt certare mecum. Eſt hæc pro Accia Variola & dignitate perſonæ & exempli raritate, & judicii magnitudine inſignis. Nam femina ſplendide nata, nupta prætorio viro, exheredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quam ille novercam ei, amore captus, induxerat, quadruplici judicio bona paterna repetebat. Sedebant judices centum & octoginta: tot enim quatuor conſiliis colliguntur, ingens utrinque advocatio, & numeroſa ſubſellia: præterea denſa circumſtantium corona latiſſimum judi-

judicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, ſtipatum tribunal, atque etiam ex ſuperiore baſilicæ parte, qua feminæ, qua viri, & audiendi, quod erat difficile, &, quod facile, viſendi ſtudio imminebant. Magna expectatio patrum, magna filiarum, magna etiam novercarum. Secutus eſt varius eventus. Nam duobus conſiliis vicimus, totidem victi ſumus. Notabilis prorſus res & mira; eadem in cauſa, iiſdem judicibus, iiſdem advocatis, eodem tempore tanta diverſitas accidit caſu quidem, ſed non ut caſus videretur. Victa eſt noverca: ipſa heres ex parte ſexta, Victus Suburranus; qui exheredatus à patre ſingulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non auſus ſui petere. Hæc tibi expoſui, primum ut ex epiſtola ſcires quæ ex oratione non poteras. deinde (nam detegam artes), ut orationem libentius legeres, ſi non legere tibi, ſed intereſſe judicio videreris: quam, ſit licet magna, non deſpero gratiam breviſſimæ impetraturam. Nam & copia rerum, & arguta diviſione, & narratiunculis pluribus, & eloquendi varietate, renovatur. Sunt multa (non auderem niſi tibi dicere) elata; multa pugnantia, multa ſubtilia. Intervenit enim acribus illis & erectis frequens neceſſitas computandi, ac pene calculos tabulamque poſcendi, ut repente in privati judicii formam centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi; dedimus iræ, dedimus dolori; & in ampliſſima cauſa, quaſi magno mari, pluribus ventis ſumus vecti. In ſumma, ſolent quidam ex contuberna-

bernalibus noſtris exiſtimare hanc orationem (iterum dicam) præcipuam, ut inter meas ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος eſſe. An vere, tu facillime judicabis, quia tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc ſolam legis, poſſis. Vale.

XXXIV. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Recte feciſti, quod gladiatorium munus Veronenſibus noſtris promiſiſti; à quibus olim amaris, ſuſpiceris, ornaris. Inde etiam uxorem cariſſimam tibi & probatiſſimam habuiſti; cujus memoriæ aut opus aliquod, aut ſpectaculum, atque hoc potiſſimum, quod maxime funeri, debeatur. Præterea, tanto conſenſu rogabaris, ut negare non conſtans, ſed durum videretur. Illud quoque egregium, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuiſti. Nam per hæc etiam magnus animus oſtenditur. Vellem Africanæ, quas coemeras plurimas, ad præfinitum diem occurriſſent: ſed licet ceſſaverint illæ, tempeſtate detentæ, tu tamen meruiſti ut acceptum tibi fieret, quod quo minus exhiberes, non per te ſtetit. Vale.

LIBER

I. C. PLINIUS RESTITUTO SUO S.

TERRET me hæc tua tam pertinax valetudo, & quanquam te temperantiſſimum noverim, vereor tamen ne quid illi etiam in mores tuos liceat. Proinde moneo, patienter reſiſtas. Hoc laudabile, hoc ſalutare admittit humana natura, quod ſuadeo; ipſe certe ſic agere ſanus cum meis ſoleo. Spero quidem, ſi forte in adverſam valetudinem incidero, nihil me deſideraturum vel pudore vel pœnitentia dignum: ſi tamen ſuperaverit morbus, denuntio ne quid mihi detur, niſi permittentibus medicis: ſciantque ſi dederint, ita vindicaturum ut ſolent alii quæ negantur. Quinetiam quum peruſtus ardentiſſima febri, tandem remiſſus unctuſque acciperem à medico potionem, porrexi manum, utque me tangeret dixi, admotumque jam labris poculum reddidi. Poſtea quum viceſimo valetudinis die balineo præpararer, muſſanteſque medicos repente vidiſſem, cauſam requiſivi, reſponderunt, poſſe me tuto lavari, non tamen omnino ſine aliqua ſuſpicione. Quid (inquam) neceſſe eſt? Atque ita ſpe balinei, cui jam videbar inferri placide leniterque, dimiſſa, ad abſtinentiam rurſus, non ſecus ac modo ad balineum, animum vultumq; compoſui. Quæ tibi ſcripſi, primum ut te non ſine exemplo monerem; dein-

deinde ut in poſterum ipſe ad eandem temperantiam aſtringeres, quum me hac epiſtola quaſi pignore obligaviſſem. Vale.

II. C. PLINIVS IVSTO SVO S.

QVemadmodum congruit ut ſimul & affirmes te aſſiduis occupationibus impediri, & ſcripta noſtra deſideres, quæ vix ab otioſis impetrare aliquid perituri temporis poſſunt? Patiar ergo æſtatem inquietam nobis exercitamque tranſcurrere; & hyeme demum, quum credibile erit noctibus ſaltem vacare te poſſe, quæram quid potiſſimum ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde eſt, ſi epiſtolæ non ſunt moleſtæ. Sunt autem, & ideo breviores erunt. Vale.

III. C. PLINIVS PRÆSENTI SVO S.

TAntane perſeverantia tu modo in Lucania, modo in Campania? Ipſe enim (inquis) Lucanus uxor, Campana. Iuſta cauſa longioris abſentiæ, non perpetuæ tamen. Quin ergo aliquando in urbem redi? ubi dignitas, honor, amicitiæ tam ſuperiores quam minores. Quouſque regnabis? quouſque vigilabis quum voles? dormies quandiu voles? quouſque calcei? nuſquam toga feriata: liber totos dies? Tempus eſt, te reviſere moleſtias noſtras, vel hoc ſo-

ſolum, ne voluptates iſtæ ſatietate langueſcant. Saluta pauliſper, quo ſit tibi jucundius ſalutari: Terere in hac turba, ut te ſolitudo delectet. Sed quid imprudens quem revocare conor, retardo? Fortaſſe enim his ipſis admoneris, vt te magis ac magis otio involvas; quod ego non abrumpi, ſed intermitti volo. Vt enim ſi cœnam tibi facerem, dulcibus cibis acres acutoſque miſcerem, ut obtuſus illis & oblitus ſtomachus his excitaretur; ita nunc hortor, ut jucundiſſimum genus vitæ nonnullis interdum quaſi acrioribus condias. Vale.

IV. C. PLINIVS PONTIO SVO S.

AIs legiſſe te hendecaſyllabos meos: requiris etiam quemadmodum cœperim ſcribere, homo, ut tibi videor, ſeverus, ut ipſe fateor, non ineptus. Nunquam à poetice (altius enim repetam) alienus fui: quin etiam quatuordecim natus annos Græcam tragœdiam ſcripſi. Qualem? inquis. Neſcio, tragœdia vocabatur. Mox quum è militia rediens, in Icaria inſula ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipſum mare ipſamque inſulam feci. Expertus ſum me aliquando & heroico, hendecaſyllabis nunc primum, quorum hic natalis, hæc cauſa eſt. Legebantur in Laurentino mihi libri Aſinii Galli de comparatione patris & Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem ſuum: dein, quum meridie (erat enim æſtas) dormiturus me recepiſſem, nec obrepe-

peret ſomnus, cœpi reputare, maximos oratores hoc ſtudii genus, & in oblectationibus habuiſſe & in laude poſuiſſe. Intendi animum, contraque opinionem meam, poſt longam deſuetudinem, perquam exiguo temporis momento id ipſum quod me ad ſcribendum ſolicitaverat, his verſibus exaravi.

Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti
Auſus de Cicerone dare palmamque decuſque,
Laſcivum inveni luſum Ciceronis, & illo
Spectandum ingenio quo ſeria condidit, & quo
Humanis ſalibus, multo varioque lepore
Magnorum oſtendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur quod fraude mala fruſtratus amantem
Paucula cœnato ſibi debita ſuavia Tyro
Tempore nocturno ſubraxerit. His ego lectu,
Cur poſt hæc, inquam, noſtros celamus amores?
Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
Tironiſque dolos, Tironis noſque fugaces
Blanditias, & furta novas addentia flammas?

Tranſii ad elegos; hos quoque non minus celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptus: deinde in urbem reverſus, ſodalibus legi. Probaverunt. Dein plura metra, ſi quid otii, maxime in itinere, tentavi. Poſtremo placuit exemplo multorum unum ſeparatim hendecaſyllaborum volumen abſolvere, nec pœnitet. Legitur, deſcribitur, cantatur

tur etiam; à Græcis quoque, quos Latine hujus libelli amor docuit, nunc cithara nunc lyra perſonatur. Sed quid ego tam furioſe? quamquam poetis furere conceſſum eſt; & tamen non de meo, ſed de aliorum judicio loquor, qui ſive judicant, ſive errant, me delectant. Unum precor, ut poſteri quoque aut errent ſimiliter, aut judicent. Vale.

V. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUÆ S.

INcredibile eſt quanto deſiderio tui tenear. In cauſa amor primum; deinde, quod non conſuevimus abeſſe. Inde eſt quod magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo: inde quod interdiu quibus horis te viſere ſolebam, ad diætam tuam ipſi me, ut veriſſime dicitur, pedes ducunt: quod denique æger & moſtus, & ſimilis excluſo, à vacuo limine recedo. Unum tempus his tormentis caret, quo in foro & amicorum litibus conteror. Æſtima tu quæ vita mea ſit, cui requies in labore, in miſeria curiſque ſolatium eſt. Vale.

VI. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

RAra & notabilis res contingit Vareno, ſit licet adhuc dubia. Bithyni accuſationem ejus, ut temere inchoatam, omiſiſſe narrantur; de eo adeſt provinciæ legatus: attulit decretum conſilii ad Cæſarem, attulit ad multos principes viros, attu-

lit

ſit etiam ad nos, Vareni advocatos. Perſtat tamen idem ille Magius: quin etiam Nigrinum, optimum virum, pertinaciſſime exercet. Per hunc à Conſulibus poſtulabat, ut Varenus exhibere rationes cogeretur. Adſiſtebam Vareno jam tantum ut amicus, & tacere decreveram. [Nihil enim tam contrarium, quam ſi advocatus à Senatu datus defenderem ut reum, cui opus eſſet ne reus videretur.] Quum tamen, finita poſtulatione Nigrini, conſules ad me oculos retuliſſent: Scietis, inquam, conſtare nobis ſilentii noſtri rationem, quum veros legatos provinciæ audieritis contra Nigrinum, ad quem miſſi ſunt: ego ad me quoque habeo decretum provinciæ. Rurſus ille; Poteſt tibi liquere. Ad hoc ego: Si tibi ex diverſo liquet, poteſt & mihi quod eſt melius *in cauſa* liquere. Tum legatus Polyænus cauſas abolitæ accuſationis expoſuit, poſtulavitque ne cognitioni Cæſaris præjudicium fieret. Reſpondit Magius: iterumque Polyænus ipſe raro & breviter interloquutus. Multum me intra ſilentium tenui. Accepi enim, non minus interdum oratorium *eſſe tacere*, quam dicere: atque adeo repeto, quibuſdam me capitis reis vel magis ſilentio quam oratione accuratiſſima profuiſſe. Mater amiſſo filio (quid enim prohibet, quanquam alia ratio ſcribendæ epiſtolæ fuerit, de ſtudiis diſputare?) libertos ejus, eoſdemque coheredes ſuos, falſi, & veneficii reos detulerat ad Principem, judicemque impetraverat Iulium Servianum. Defenderam reos ingenti quidem cœtu. (Erat enim

cau-

cauſa notiſſima, præterea utrinque ingeniis clariſſima.) Finem cognitioni quæſtio impoſuit; quæ ſecundum reos dedit. Poſtea mater adiit Principem: affirmavit ſe novas probationes inveniſſe. Præceptum eſt Serviano, ut vacaret finitam cauſam retractanti, ſi quid novi afferret. Aderat matri Iulius Africanus; nepos Iulii oratoris: quo audito Paſſienus Criſpus dixit, Bene, me hercule, bene: 5 ſed quo tam bene? Iulius Nepos, juvenis ingenioſus, ſed parum callidus, quum multa dixiſſet, aſſignatumque tempus impleſſet. Rogo, inquit: Serviane, permittas mihi unum 6 verſum adjicere. Tum ego, quum omnes me, ut diu reſponſurum, intuerentur, Reſpondiſſem, inquam, ſi unum illum verſum Africanus adjeciſſet, in quo non dubito omnia nova fuiſſe. Non facile me repeto tantum conſequutum aſſenſum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc & probatum & exceptum eſt, quod pro Vareno hactenus tacui. Conſules, ut Polyænus poſtulabat, omnia integra. Principi ſervaverunt; cujus cognitionem ſuſpenſus expecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut ſecuritatem & otium dabit, aut intermiſſum laborem renovata ſolicitudine injunget. Vale.

VII. C.

VII. C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

ET proxime Priſco noſtro, & rurſus, quia ita juſſiſti, gratias egi, libentiſſime quidem. Eſt enim mihi perjucundum, quod viri optimi mihique amiciſſimi adeo cohæſiſtis, ut invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque præcipuam ſe voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honeſtiſſimo certamine mutuæ caritatis, quam ipſum tempus augebit. Te negotiis diſtineri ob hoc moleſte fero, quod deſervire ſtudiis non potes, ſi tamen alteram litem per judicem, alteram, ut ais, ipſe finieris, incipies primum iſtic otio frui, deinde ſatiatus ad nos reverti. Vale.

VIII. C. PLINIVS PRISCO SVO S.

EXprimere non poſſum, quam jucundum ſit mihi quod Saturninus noſter ſummas tibi apud me gratias aliis ſuper alias epiſtolis agit. Perge ut cœpiſti, virumque optimum quam familiariſſime dilige, magnam voluptatem ex amicitia ejus percepturus, nec ad breve tempus. Nam quum omnibus virtutibus abundet, tum hac præcipue, quod habet maximam in amore conſtantiam. Vale.

IX. C.

IX. C. PLINIVS 7 FVSCO SVO S.

QVæris quemadmodum in ſeceſſu, quo jamdiu frueris, putem te ſtudere oportere. Vtiſe inprimis, & multi præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas ſplendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, præterea imitatione optimorum ſimilia inveniendi facultas paratur: ſimul quæ legentem fefelliſſent, transferentem fugere non poſſunt. Intelligentia ex hoc & judicium acquiritur. Nihil obfuerit, quæ legeris hactenus, ut rem argumentumque teneas, quaſi æmulum ſcribere, lectiſque conferre, ac ſedulo penſitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, ſi tu nonnulla, tum magnus pudor, ſi cuncta ille melius. Licebit interdum & notiſſima eligere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia ſecreta, contentio: quanquam multos videmus ejuſmodi certamina ſibi cum multa laude ſumpſiſſe, quoſque ſubſequi ſatis habebant, dum non deſperant, anteceſſiſſe. Poteris & quæ dixeris poſt oblivionem retractare, multa retinere, plura tranſire; alia interſcribere, alia reſcribere. Laborioſum iſtud & tædio plenum, ſed difficultate ipſa fructuoſum, recaleſcere ex integro, & reſumere impetum fractum omiſſumque; poſtremo, nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen

prio-

priora turbare . Scio nunc tibi eſſe præcipuum ſtudium orandi ; ſed non ideo ſemper pugnacem hunc & quaſi bellatorium ſtylum ſuaſerim . Vt enim terræ variis mutatiſque ſeminibus, ita ingenia noſtra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur . Volo interdum aliquem ex hiſtoria locum apprehendas : volo epiſtolam diligentius ſcribas , volo carmina . Nam ſæpe in orationes quoque non hiſtorica modo , ſed prope
8 poetica deſcriptionum neceſſitas incidit ; & preſſus ſermo puruſque ex epiſtolis petitur . Fas eſt & carmine remitti , non dico continuo & longo (id enim perfici niſi in otio non poteſt) ſed hoc arguto & brevi , quod apte quantaslibet occupationes curaſque diſtinguit . Luſus vocantur; ſed hi luſus non minorem interdum gloriam quam ſeria conſequuntur : atque adeo (Cur enim te ad verſus non verſibus adhorter ?)

Vt laus eſt ceræ , mollis cedenſque ſequatur
Si doctos digitos , juſſaque 9 fiat opus
Et nunc informet Martem , caſtamque Minervam ,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum;
Vtque ſacri fontes non ſola incendia ſiſtunt ,
Sæpe etiam flores vernaque prata juvant ;
Sic hominum ingenium flecti duciq; per artes
Non rigidas docta mobilitate decet .

Itaq; ſummi oratores , ſummi etiam viri ſic ſe aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exercebantq; Nam mirum eſt , ut his opuſculis animus intẽdatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, miſericordiam , urbanitatem , omnia deniq; quæ

ad vitam pertinent, atque etiam in foro cauſiſque verſatur. Ineſt his quoq; eadem quæ aliis carminibus utilitas, quod metri neceſſitate devincti ſoluta oratione lætamur & quod facilius eſſe comparatio oſtendit, libentius ſcribimus Habes plura etiam fortaſſe quam requirebas; unum tamen omiſi. Non enim dixi quæ legenda arbitrarer: quanquam dixi, quum dicerem, quæ ſcribenda. Tu memineris, ſui cuiuſque generis auctores diligenter eligere. (Aiunt enim, multum legendum eſſe, non multa.) Qui ſint hi, adeo notum provulgatumque eſt, ut demonſtratione non egeant; & alioqui tam immodice ıı epiſtola me extendi, ut dum tibi quemadmodum ſtudere debeas ſuadeo, ſtudendi tempus abſtulerim. Quin ergo pugillares reſumis,& aliquid ex his,vel iſtud ipſum quod cœperas, ſcribis. Vale.

X. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

QVia ipſe, quum prima cognovi, iungere extrema quaſi avulſa cupio,te quoque exiſtimo velle de Vareno & Bithynis reliqua cognoſcere. Acta cauſa hinc à Polvæno, inde à Magio. Finitis actionibus Cæſar, Neutra, inquit, pars de mora queretur. Erit mihi curæ, explorare provinciæ voluntatem. Multum interim Varenus tulit. Etenim quam dubium eſt,an merito accuſetur, qui an omnino accuſetur, incertum eſt? Supereſt, ne rurſus provinciæ quod damnaſſe dicitur, placeat; agatque pœnitentiam pœnitentiæ ſuæ. Vale.

XI. C.

XI. C. PLINIUS FABATO SVO S.

MIraris quod Hermes libertus meus hereditarios meos, quos ego iuſſeram proſcribi, non expectata auctione pro meo quincunce [12] ex ſeptingẽtis millibus Corelliæ addixerit. Adiicis poſſe eos nongentis millibus vænire, ac tanto magis quæris, an quod geſſerit ratum ſervem. Ego vero ſervo: quibus ex cauſis accipe: cupio enim & tibi probatum & coheredibus meis excuſatum eſſe, quod me ab illis, maiore officio iubente, ſecerno. Corelliam cum ſumma reverentia diligo; primum ut ſororem Corellii Rufi, cuius mihi memoria ſacroſancta eſt; deinde ut matri meæ familiariſſimam. Sunt mihi & cum marito eius, [13] Minutio Fuſco, optimo viro, vetera iura: fuerunt & cum filio maxima: adeo quidem ut prætore me laudis meis præſederit. Hæc, quum proxime iſtic fui, indicavit mihi, cupere ſe aliquid circa Larium noſtrum poſſidere: ego illi ex prædiis meis quod vellet, obtuli, exceptis paternis materniſque: his enim cedere ne Corelliæ quidem poſſum. Igitur quum obveniſſet mihi hereditas in qua prædia iſta, ſcripſi, ei venalia futura. Has epiſtolas Hermes tulit, exigentique ut ſtatim portionem meam ſibi addiceret, paruit. Vides quam ratum habere debeam, quod libertus meus meis moribus geſſit? Supereſt ut coheredes æquoanimo ferant, ſeparatim me vendidiſſe quod mihi licuit omnino

nino vendere. Nec vero coguntur imitari meum exemplum. Non enim illis eadem cum Corellia jura ſunt. Poſſunt ergo intueri utilitatem ſuam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

XII. C. PLINIVS MINVTIO SVO S.

Libellum formatum à me, ſicut exegeras, quo amicus tuus. immo noſter (quid enim non commune nobis?), ſi res poſceret, uteretur, miſi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id eſt, diſperdendi, haberes. Habebis tamen, an emendandi neſcio, utique diſperdendi (ὑμεῖς γὰρ κακόζηλος) optima quæque ſi detraxeris. Quod ſi feceris, boni conſulam. Poſtea enim illis ex aliqua occaſione ut meis utar, & beneficio faſtidii tui ipſe laudabor, ut in eo quod annotatum invenies, [14] & ſupraſcripto aliter explicitum. Nam quum ſuſpicarer futurum ut tibi tumidius videretur quod eſt ſonantius & elatius, non alienum exiſtimavi, ne te torqueres, addere ſtatim preſſius quiddam & exilius, vel potius humilius & pejus, veſtro tamen judicio rectius. Cur enim non uſquequaque tenuitatem veſtram inſequar & exagitem? Hæc ut inter iſtas occupationes aliquid aliquando rideres: illud ſerio. Vide ut mihi viaticum reddas quod impendi [15] data opera curſore dimiſſo. Næ tu, quum hoc legeris, non partes libelli, ſed totum libellum improbabis, negabiſque ullius pretii eſſe cujus pretium repoſceris. Vale.

XIII. C. PLINIVS FEROCI SVO S.

EAdem epiſtola & ſtudere te & non ſtudere ſignificat. Ænigmata loquor. Ita plane, donec diſtinctius quod ſentio enuntiem. Negat enim te ſtudere, ſed eſt tam polita, quæ niſi à ſtudente non poteſt ſcribi: aut es tu ſuper omnes beatus, ſi talia per deſidiam & otium perficis. Vale.

XIV. C. PLINIVS CORELLIÆ SVÆ S.

TV quidem honeſtiſſime, quod tam impenſe & rogas & exigis, ut accipi jubeam à te pretium agrorum non ex ſeptingentis millibus, quanti illos à liberto meo, ſed ex nongentis, quanti à publicanis partem viceſimam emiſti. Invicem ego & rogo & exigo, ut non ſolum quid te, verum etiam quid me deceat, aſpicias, patiariſque me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obſequi ſoleo. Vale.

XV. C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

REquiris quid agam? Quo noſti diſtringor officio, amicis deſervio, ſtudeo interdum quod non interdum, ſed ſolum ſemperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatius erat. Te alia omnia quam quæ velis agere, moleſte ferrem, niſi ea quæ agis, eſſent honeſtiſſima. Nam & reipublicę ſuæ

negotia curare, & diſceptare inter amicos, laude digniſſimum eſt. Priſci noſtri contubernium jucundum tibi futurum ſciebam. Noveram ſimplicitatem ejus, noveram comitatem: eundem eſſe, quod minus noram, gratiſſimum experior, quod tam jucunde officiorum noſtrorum meminiſſe eum ſcribas. Vale.

XVI. C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

CAleſtrium Tironem familiariſſime diligo, & privatis mihi & publicis neceſſitudinibus implicitum. Simul militavimus, ſimul quæſtores Cæſaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum jure præceſſit; ego illum in prætura ſum conſecutus, quum mihi Cæſar annum remiſiſſet. Ego in villas ejus ſæpe ſeceſſi; ille in domo mea ſæpe convaluit. Hic nunc proconſul provinciam Bæticam per Ticinium eſt petiturus. Spero, immo confido, facile me impetraturum, ut ex itinere deflectat ad te. Si voles vindicta liberare quos proxime inter amicos manumiſiſti, nihil eſt quod verearis ne ſit hoc illi moleſtum, cui orbem terrarum circumire, non erit longum mea cauſa. Proinde nimiam verecundiam pone, teque quid velis conſule. Illi tam jucundum eſt quod ego, quam mihi quod tu jubes. Vale.

XVII. C.

XVII. C. PLINIVS CELERI SVO S.

SVa cuique ratio recitandi; mihi, quod ſæpe jam dixi, ut ſi quid me fugit, ut certe fugit admoneat. Quo magis miror quod ſcribis fuiſſe quoſdam, qui reprehenderent quod orationes omnino recitarem: niſi vero has ſolas non putant emendandas. A quibus libenter requiſierim, cur concedant (ſi concedant tamen) hiſtoriam debere recitari, quæ non oſtentationi, ſed fidei veritatique componitur: cur tragœdiam, quæ non auditorium, ſed ſcenam & actores: cur lyrica, quæ non lectorem, ſed chorum & lyram poſcunt? At horum recitatio uſu jam recepta eſt: num [6] ergo culpandus eſt ille qui cœpit? quanquam orationes quoque & noſtri quidam, & Græci lectitaverunt. Superuacuum tamen eſt recitare quæ dixeris: etiam, ſi eadem omnia iiſdem omnibus, ſi ſtatim recites: ſi vero multa inſeras, multa commutes; ſi quoſdam novos, quoſdam eoſdem, ſed poſt tempus, aſſumas, cur minus probabilis ſit cauſa recitandi quæ dixeris, quam edendi? Sed difficile eſt ut oratio dum recitatur, ſatisfaciat. Iam hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad rationem non recitandi. Nec vero ego dum recito, laudari, ſed dum legor, cupio. Itaque nullum emendandi genus omitto: ac primum quæ ſcripſi mecum ipſe pertracto; deinde duobus, aut tribus lego, mox aliis trado annotanda, notaſque eorum, ſi dubito,

cum uno rurſus aut altero penſito; noviſſime pluribus recito, ac, ſi quid mihi credis, tunc acerrime emendo. Nam tanto diligentius, quanto ſolicitus, intendo. Optime autem reverentia, pudor, metus judicant. Idque adeo ſic habe. Nonne, ſi loquuturus es cum aliquo, quamlibet docto, uno, tamen minus commoveris quam ſi cum multis vel indoctis? Nonne, quum ſurgis ad agendum, tum maxime tibi ipſe diffidis, tum commutata, non dico plurima, ſed omnia cupis? Vtique, ſi latior ſcena, & corona diffuſior. Nam illos quoque ſordidos pullatoſque reveremur. Nonne, ſi prima quæque improbari putas, debilitaris & concidis? Opinor; quia in numero ipſo eſt quoddam magnum collatumque conſilium; quibuſque ſingulis judicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus (hic ſcriptor tragœdiarum) ſi quid forte familiarior amicus tollendum, ipſe retinendum arbitraretur, dicere ſolebat; *Ad populum provoco*: atque ita ex populi vel ſilentio vel aſſenſu aut ſuam aut amici ſententiam ſequebatur. Tantum ille populo dabat. Recte an ſecus, nihil ad me. Ego enim non populum advocare, ſed certos electoſque ſoleo, quos intuear, quibus credam, quos denique & tanquam ſingulos obſervem, & tanquam non ſingulos timeam. Nam quod M. Cicero de ſtylo, ego de metu ſentio. Timor eſt emendator acerrimus. Hoc ipſum, quod nos recitaturos cogitamus, emendat: quod auditorium ingredimur, emendat: quod pallemus, horreſcimus, circumſpicimus, emen-

emendat. Proinde non pœnitet me conſuetudinis meæ, quam utiliſſimam experior: adeoque non deterreor ſermunculis iſtorum, ut ultro te rogem, monſtres aliquid quod his addam. Nihil enim curæ meæ ſatis eſt. Cogito, quam ſit magnum dare aliquid in manus hominum: nec perſuadere mihi poſſum, non & cum multis & ſæpe tractandum, quod placere & ſemper & omnibus cupias. Vale.

XVIII. C. PLINIVS CANINIO SVO S.

DEliberas mecum quemadmodum, pecunia, quam municipibus noſtris in epulum obtuliſti, poſt te quoque ſalva ſit. Honeſta conſultatio, non expedita ſententia. Numeres reip. ſummam? Verendum eſt, ne dilabatur. Des agros: Vt publici negligentur. Equidem nihil commodius invenio quam quod ipſe feci. Nam pro quingentis millibus nummum, quæ in alimenta ingenuorum promiſeram, agrum ex meis longe pluris actori publico mancipavi: eundem vectigali impoſito recepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim & reipublicæ ſors in tuto, nec reditus incertus, & ager ipſe propter id quod vectigali large ſupercurrit, ſemper dominum, à quo exerceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto quam donaſſe videor erogaviſſe, cum pulcherrimi agri pretium neceſſitas vectigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus

æternas anteferre; multoque diligentius muneri ſuo conſulere, quam facultatibus. Vale.

XIX. C. PLINIVS PRISCO SVO S.

ANgit me Fanniæ valetudo. Contraxit hanc dum aſſidet Iuniæ, virgini Veſtali, ſponte primum (eſt enim affinis), deinde etiam ex auctoritate pontificum. Nam virgines, quum vi morbi atrio Veſtę coguntur excedere, matronarum curæ cuſtodiæque mandantur. Quo munere Fannia dum ſedulo fungitur, hoc diſcrimine implicita eſt. Inſident febres, tuſſis increſcit, ſumma macies, ſumma defectio; animus tantum & ſpiritus vigent, Helvidio marito, Thraſea patre digniſſima: reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum etiam dolore conficiunt. Doleo enim maxime, feminam eripi oculis civitatis, neſcio an aliquid ſimile viſuris. Quæ caſtitas illius? quæ ſanctitas? quanta gravitas? quanta conſtantia? Bis maritum ſequuta in exilium eſt, tertio ipſa propter maritum relegata. Nam quum Senecio reus eſſet, quod de vita Helvidii libros compoſuiſſet, rogatumque ſe à Fannia in defenſione dixiſſet, quærente minaciter Mettio Caro an rogaſſet, reſpondit; Rogavi: an commentarios ſcripturo dediſſet; Dedi: an ſciente matre; Neſciente. Poſtremo nullam vocem cedentem periculo emiſit. Quin etiam illos ipſos libros, quanquam ex neceſſitate & metu temporum abolitos, SC. publicatis bonis, ſervavit, habuit, tulit.

tulitque in exilium exilii cauſam. Eadem quam jucunda, quam comis, quam denique (quod paucis datum eſt) non minus amabilis quam veneranda? Erit ſane, quam poſtea uxoribus noſtris oſtentare poſſimus: erit, à qua viri quoque fortitudinis exempla ſumamus; quam ſic cernentes audienteſque miramur, ut illas quæ leguntur. Ac mihi domus ipſa nutare, convulſaque ſedibus ſuis ruitura ſupra videtur; licet adhuc poſteros habeat. Quantis enim virtutibus, quantiſque factis aſſequentur, ut hæc non noviſſima occiderit? Me quidem illud etiam affligit & torquet, quod [18] matrem ejus, illam (nihil poſſum illuſtrius dicere) tantæ feminæ matrem, rurſus videor amittere, quam hæc ut reddit ac refert nobis, ſic auferet ſecum, meque & novo pariter & reſciſſo vulnere afficiet. Vtramque colui, utramque dilexi: utram magis, neſcio; nec diſcerni volebant. Habuerunt officia mea in ſecundis; Habuerunt in adverſis. Ego ſolatium relegatarum, ego ultor reverſarum: non feci tamen paria, atque eo magis hanc cupio ſervari, ut mihi ſolvendi tempora ſuperſint. In his eram curis quum ſcriberem ad te; quas ſi deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

XX. C. PLINIVS TACITO SVO S.

Librum tuum legi, &, quam diligentiſſime potui, annotavi quæ commutanda, quæ eximenda arbitrarer. Nam & ego

verum dicere aſſuevi, & tu libenter audire. Neque enim ulli patientius reprehenduntur quam qui maxime laudari merentur. Nunc à te librum meum cum annotationibus tuis exſpecto. O jucundas, o pulchras vices! Quam me delectat, quod, ſi qua poſteris cura noſtri uſquequaque narrabitur, qua concordia, ſimplicitate, fide vixerimus! Erit rarum & inſigne, duos homines ætate, dignitate propemodum æquales, nonnullius in literis nominis (Cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me ſimul dico), alterum alterius ſtudia foviſſe. Equidem adoleſcentulus, quum jam tu fama gloriaque floreres, te ſequi, tibi longo, ſed proximus, intervallo & eſſe & haberi concupiſcebam. Et erant multa clariſſima ingenia; ſed tu mihi (ita ſimilitudo naturæ ferebat) maxime imitabilis, maxime imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quod, ſi quis de ſtudiis ſermo, una nominamur; quod de te loquentibus ſtatim occurro. Nec deſunt qui uni ut utrique noſtrum præferantur. Sed nihil intereſt mea, quo loco jungimur. Nam hoc ego primus, quia tu proximus: quin etiam in teſtamentis debes annotaſſe, niſi quis forte alterutri noſtrum amiciſſimus, eadem legata, & quidem pariter, accipimus. Quę omnia huc ſpectant, ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos ſtudia, mores, fama, ſuprema denique hominum judicia conſtringant. Vale.

XXI. C.

XXI. C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

PAreo, collega cariſſime, & infirmitati oculorum, ut jubes, conſulo. Nam & huc, tecto vehiculo undique incluſus, quaſi in cubiculo, perveni, & non ſtylo modo, verum etiam lectionibus difficulter, ſed abſtineo, ſoliſque auribus ſtudeo. Cubicula obductis velis opaca, nec tamen obſcura, facio. Cryptoporticus quoque, adopertis inferioribus feneſtris, tantum umbræ quantum luminis habet. Sic paulatim lucem ferre condiſco. Balineum aſſumo, quia prodeſt: vinum, quia non nocet; parciſſime tamen. Ita aſſuevi, & nunc cuſtos adeſt. Gallinam, ut à te miſſam, libenter accepi; quam ſatis acribus oculis, quanquam adhuc lipus, pinguiſſimam vidi. Vale.

XXII. C. PLINIVS FALCONI SVO S.

MInus miraberis me tam inſtanter petiſſe, ut in amicum meum conferres tribunatum, quum ſcieris quis ille qualiſque. Poſſum autem jam tibi & nomen indicare, & deſcribere ipſum, poſtquam polliceris. Eſt Cornelius Minutianus, ornamentum regionis meæ, ſeu dignitate, ſeu moribus. Natus ſplendide abundat facultatibus; amat ſtudia, vt ſolent pauperes. Idem rectiſſimus judex, fortiſſimus advocatus, fideliſſimus amicus. Accepiſſe te beneficium credes, quum

quum proprius inſpexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modeſtiſſimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII. C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

GAudeo quidem, eſſe te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi poſſis: ſed ut perſeveres eſſe tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem ætatis tantum laboris injungas. Quinimmo denuntio, ut illum & domi, & intra domum, atque etiam intra cubiculi limen, exſpectes. Etenim quum à me ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco obſervo, exigere officium quod parenti ſuo remiſiſſet. Vale.

XXIV. C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

NVmidia Quadratilla paulo minus octogeſimo ætatis anno deceſſit, uſque ad noviſſimam valetudinem viridis, atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore & robuſto. Deceſſit honeſtiſſimo teſtamento. Reliquit heredes, ex beſſe nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum novi: nepotem familiariſſime diligo: adoleſcentem ſingularem, nec iis tantum, quos ſanguine attingit, intar propinquos amandum. Ac primum, conſpicuus forma omnes ſermones malignorum & puer & ju-

ve-

venis evaſit: intra quartum & viceſimum annum maritus, &, ſi deus annuiſſet, pater. Vixit in contubernio aviæ delicatæ ſeveriſſime, & tamen obſequentiſſime. Habebat illa pantomimos, fovebatque effuſius quam principi feminæ conveniret. Hos Quadratus non in theatro, non domi ſpectabat; nec illa exigebat. Audii ipſam, quum mihi commendaret nepotis ſui ſtudia, ſolere ſe, ut feminam in illo otio ſexus, laxare animum luſu calculorum, ſolere ſpectare pantomimos ſuos; ſed quum factura eſſet alterutrum, ſemper ſe nepoti ſuo præcepiſſe, abiret, ſtuderetque: quod mihi non amore ejus magis facere quam reuerentia videbatur. Mirabe-ris, & ego miratus ſum. Proximis ſacerdotalibus ludis, productis in commiſſione pantomimis, quum ſimul theatro ego & Quadratus egrederemur, ait mihi; Scis me hodie primum vidiſſe ſaltantem aviæ meæ libertum? Hoc nepos. At, hercule, alieniſſimi homines in honorem Quadratillæ (pudet me dixiſſe honorem) per adulationis officium, in theatrum curſitabant, exultabant, plaudebant, mirabantur: ac deinde ſingulos geſtus dominæ cum canticis reddebant; qui nunc exiguiſſima legata theatralis operæ corollarium, accipient ab herede qui non ſpectabat. Hæc ſcripſi, quia ſoles, ſi quid incidit novi, non invitus audire; deinde, quia jucundum eſt mihi, quod ceperim gaudium ſcribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctæ, honore optimi juvenis: lætor etiam quod domus aliquando C. Caſſii, hujus qui Caſſianæ ſcholæ prin-

princeps & parens fuit, ſerviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus ut decebit, rurſuſque ei priſtinam dignitatem, celebritatem, gloriamque reddet, quum tantus orator inde procedet, quantus juris ille conſultus. Vale.

XXV. C. PLINIVS RVFO SVO S.

O Quantum eruditorum aut modeſtia ipſorum, aut quies, operit & ſubtrahit famæ! At nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi timemus, qui ſtudia ſua proferunt; quum illi qui tacent, hoc amplius præſtent, quod maximum opus ſilentio reverentur. Expertus ſcribo quod ſcribo. Terentius Iunior, equeſtribus militiis, atque etiam procuratione Narbonenſis provinciæ integerrime functus, recepit ſe in agros ſuos, paratiſque honoribus tranquilliſſimum otium prætulit. Hunc ego invitatus hoſpitio, ut bonum patremfamiliæ, ut diligentem agricolam ituebar, de his locuturus, in quibus illum verſari putabam: & cœperam, quum ille me doctiſſimo ſermone revocavit ad ſtudia. Quam terſa omnia? quam Latina? quam Græca? Nam tantum utraque linqua valet, ut ea magis videatur excellere, quam cum maxime loquitur. Quantum ille legit? quantum tenet? Athenis vivere hominem, non in villa, putes. Quid multa? Auxit ſolicitudinem meam, effecitque ut illis quos doctiſſimos novi, non minus hos ſeductos & quaſi ruſticos verar. Idem ſua-

ſuadeo tibi. Sunt enim ut in caſtris, ſic etiam in literis noſtris plures cultu pagano, quos cinctos & armatos, & quidem ardentiſſimo ingenio, diligentius ſcrutatus invenies. Vale.

XXVI. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

NVper me cujuſdam amici languor admonuit, optimos eſſe nos dum infirmi ſumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido ſolicitat? Non amoribus ſervit, non appetit honores, opes negligit, & quantulumcunque, ut relicturus, ſatis habet: tunc deos, tunc hominem eſſe ſe meminit: invidet nemini, neminem miratur, neminem deſpicit, ac ne ſermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur & fontes. Hæc ſumma curarum, ſumma votorum; mollenque in poſterum & pinguem, ſi contingat evadere, hoc eſt, innoxiam beatamque deſtinat vitam. Poſſum ego quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philoſophi docere conantur, ipſe breviter tibi mihique præcipere, ut tales eſſe ſani perſeveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII. C. PLINIVS SVRÆ SVO S.

ET mihi diſcendi & tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim ſcire, eſſe aliquid phaſmata, & habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu noſtro imaginem accipere. Ego ut eſſe credam inprimis eo ducor quod audio accidiſſe Curtio Rufo: Tenuis adhuc & obſcurus obtinenti Africam comes hæſerat: inclinato die ſpatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque: perterrito Africam ſe, futurorum prænuntiam, dixit: iturum enim Romam, honoreſque geſturum, atque etiam cum ſummo imperio in eandem provinciam reverſurum, ibique moriturum. Facta ſunt omnia. Præterea accedenti Carthaginem, egredientique navem, eadem figura in litore occurriſſe narratur. Ipſe certe implicitus morbo, futura præteritis, adverſa ſecundis auguratus, ſpem ſalutis, nullo ſuorum deſperante, projecit. Iam illud, nonne & magis terribile, & non minus mirum eſt, quod exponam ut accepi? Erat Athenis ſpatioſa & capax domus, ſed infamis & peſtilens. Per ſilentium noctis ſonus ferri, &, ſi attenderes acrius, ſtrepitus vinculorum longius primo, deinde à proximo redebatur: mox apparebat idolon, ſenex macie & ſqualore confectus, promiſſa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat

bat quatiebatque. Inde inhabitantibus triſtes diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus &, creſcente formidine, mors ſequebatur. Nam interdiu quoque, quanquam abſceſſerat imago, memoria imaginis oculis [20] inhærebat; longiorîſque cauſa timoris timor erat. Deſerta inde & damnata ſolitudine domus, totaque illi monſtro relicta: proſcribebatur tamen ſeu quis emere, ſeu quis conducere ignarus tanti mali vellet. Venit Athenas philoſophus Athenodorus, legit titulum: auditoque pretio, quia ſuſpecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis, conducit: ubi cœpit adveſperaſcere, jubet ſterni ſibi in prima domus parte, poſcit pugillares, ſtylum, lumen: ſuos omnes in interiora dimittit, ipſe ad ſcribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita ſimulacra & inanes ſibi metus fingeret. Initio, quale ubique, ſilentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere ſtylum, ſed obfirmare animum, [21] auribuſque prætendere: tum crebreſcere fragor, adventare etiam, ac jam ut in limine, jam ut intra limen audiri; reſpicit, videt, agnoſcitque narratam ſibi effigiem. Stabat innuebatque digito, ſimilis vocanti: hic contra ut paululum exſpectaret, manu ſignificat, rurſuſque ceris & ſtylo incumbit: illa ſcribentis capiti catenis inſonabat: reſpicit rurſus idem quod prius innuentem: nec moratus tollit lumen, & ſequitur; Ibat illa lento gradu, quaſi gravis vinculis; poſtquam de-

deflexit in aream domus, repente dilapſa deſerit comitem; deſertus herbas & folia concerpta ſignum loco ponit. Poſtero die adit magiſtratus, monet ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur oſſa inſerta catenis & implicita, quæ corpus ævo terraque putrefactum nuda & exeſa relinquerat vinculis: collecta publice ſepeliuntur: domus poſtea rite conditis manibus caruit. Et hæc quidem affirmantibus credo: illud affirmare aliis poſſum. Eſt libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto quieſcebat. Is viſus eſt ſibi cernere quendam in toro reſidentem, admoventemque capiti ſuo cultros, atque etiam ex ipſo vertice amputantem capillos. Vbi illuxit, ipſe circa verticem tonſus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, & rurſus ſimile aliud priori fidem fecit. Puer in pædagogio miſtus pluribus dormiebat: venerunt per feneſtras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; & qua venerant, receſſerunt. Hunc quoque tonſum, ſparſoſque circa capillos dies oſtendit. Nihil notabile ſecutum, niſi forte, quod non fui reus: futurus, ſi Domitianus, ſub quo hæc acciderunt, diutius vixiſſet. Nam in ſcrinio ejus datus à Caro de me libellus inventus eſt; ex quo conjectari poteſt, quia reis moris eſt ſubmittere capillum, reciſos meorum capillos depulſi quod imminebat periculi ſignum fuiſſe. Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res eſt, quam diu multumque conſideres: ne ego quidem indi-

gnus,

gnus, cui copiam ſcientiæ tuæ facias. Liceſ etiam utramque in partem, ut ſoles, diſputes: ex altera tamen fortius, ne me ſuſpenſum incertumque dimittas, cum mihi conſulendi cauſa fuerit, ut dubitare deſinerem. Vale.

XXVIII. C. PLINIVS SEPTITIO SVO S.

AIs quoſdam apud te reprehendiſſe, tanquam amicos meos ex omni occaſione ultra modum laudem. Agnoſco crimen, amplector etiam. Quid enim honeſtius culpa benignitatis? Qui ſunt tamen iſti, qui amicos meos melius norint? Sed ut norint, quid invident mihi feliciſſimum errorem? Vt enim non ſint tales, quales à me prædicantur, ego tamen beatus quod mihi videntur. Igitur ad alios hanc ſiniſtram diligentiam conferant (nec ſunt parum multi) qui carpere amicos ſuos judicium vocant: mihi nunquam perſuadebunt ut meos amari à me nimium putem. Vale.

XXIX. C. PLINIVS MONTANO SVO S.

RIdebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, ſi legeris, quod niſi legeris, non potes credere. Eſt via Tiburtina intra primum lapidem (proxime annotavi) monimentum Pallantis, ita inſcriptum, HVIC SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQVE ERGA PATRONOS, ORNA-

NAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES: CVIVS HONORE CONTENTVS FVIT. Equidem nunquam ſum miratus quæ ſæpius à fortuna quam à judicio proficiſcerentur: maxime tamen hic me titulus admonuit, quam eſſent mimica & inepta quæ interdum in hoc cœnum, in has ſordes [22] abjicerentur: quæ denique ille furcifer & recipere auſus eſt, & recuſare, atque etiam, ut moderationis exemplum, poſteris prodere. Sed quid indignor? Ridere ſatius eſt, ne ſe magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

XXX. C. PLINIVS GENITORI SVO S.

TOrqueor quod diſcipulum, ut ſcribis, optimæ ſpei amiſiſti, cujus & valetudine & morte impedita ſtudia tua quid neſciam? cum ſis omnium officiorum obſervantiſſimus, cumque omnes quos probas, effuſiſſime diligas? Me huc quoque urbana negotia perſequuntur, non delectant. Sunt enim qui me aut judicem aut arbitrum faciant. Accedunt querelæ ruſticorum, qui auribus meis poſt longum tempus ſuo jure abutuntur. Inſtat & neceſſitas agrorum locandorum perquam moleſta. Adeo rarum eſt invenire idoneos conductores. Quibus ex cauſis precario ſtudeo: ſtudeo tamen. Nam & ſcribo aliquid & lego: ſed quum lego, ex comparatione ſentio quam male ſcribam;

bam; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii, Orationi Demoſthenis κατὰ Μειδίου confers: quam ſane, quum componerem illos, habui in manibus, non ut æmularer (improbum enim ac pene furioſum) ſed tamen imitarer & ſequerer, quantum aut diverſitas ingeniorum, maximi aut minimi, aut cauſæ diſſimilitudo pateretur. Vale.

XXXI. C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

CLaudius Pollio amari à te cupit: dignus hoc ipſo quod cupit: deinde, quod ipſe te diligit. Neque enim fere quiſquam exigit iſtud niſi qui facit. Vir alioqui rectus, integer, quietus, ac pene ultra modum (ſi quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc, quum ſimul militaremus, non ſolum ut commilito inſpexi (nam præerat alæ 23 militari.) Ego juſſus à legato conſulari rationem alarum & cohortium excutere, ut magnam quorundam fœdamque avaritiam, & negligentiam parem, ita hujus ſummam integritatem, ſolicitam diligentiam inveni. Poſtea promotus ad ampliſſimas procurationes, nulla occaſione corruptus ab inſito abſtinentiæ amore deflexit; nunquam ſecundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit: eademque firmitate animi laboribus ſuffecit, qua nunc otium patitur. Quod quidem pauliſper cum magna ſua laude intermiſit & poſuit, à Corelio

relio noſtro ex liberalitate imperatoris Nervæ emendis dividendiſque agris adjutor aſſumptus. Etenim qua gloria dignum eſt, ſummo viro in tanta eligendi facultate præcipue placuiſſe? Idem quam reverenter, quam fideliter amicos colat, multorum ſupremis judiciis, in his [24] Muſonii Baſſi, graviſſimi civis, credere potes, cujus memoriam tam grata prædicatione prorogat & extendit, ut librum de vita ejus (nam ſtudia quoque, ſicut alias artes bonas, veneratur) ediderit. Pulchrum iſtud, & raritate ipſa probandum, cum plerique hactenus defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem, appetentiſſimum tui (mihi crede) complectere, apprehende, immo & invita, ac ſic ama tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, ſed remunerandus eſt in amoris officio qui prior cœpit. Vale.

XXXII. C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

DElector jucundum tibi fuiſſe Tironis mei adventum. quod vero ſcribis, oblata occaſione proconſuli, plurimos manumiſſos, unicæ lætor. Cupio enim patriam noſtram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero. Id enim oppidis firmiſſimum ornamentum. Illud etiam me, non ut ambitioſum, ſed tamen juvat, quod adjicis, me teque & gratiarum actione & laude celebratos. Eſt enim, ut Xenophon ait, ἥδιςον ἄκουσμα ἔπαινος, utique ſi te mereri putes. Vale.

XXXIII. C.

XXXIII. C. PLINIVS TACITO SVO S.

AVguror (nec me fallit augurium) Hiſtorias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenue fatebor) inſeri cupio. Nam ſi eſſe nobis curæ ſolet ut facies noſtra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debus optare, ut operibus noſtris ſimilis tui ſcriptor prædicatorque contingat? Demonſtro itaque, quanquam diligentiam tuam fugere non poſſit, cum ſit in publicis actis, demonſtro tamen, quo magis credas, jucundum mihi futurum, ſi factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo teſtimonio ornaveris. Dederat me Senatus cum Harennio Senecione advocatum provinciæ Bæticæ contra Bæbium Maſſam: damnatoque Maſſa cenſuerat ut bona ejus publice cuſtodirentur. Senecio, quum exploraſſet conſules poſtulationibus vacaturos, convenit me; &, Qua concordia, inquit, injunctam nobis accuſationem exſequuti ſumus, hac adeamus conſules, petamuſque ne bona diſſipari ſinant, quorum eſſe in cuſtodia debent. Reſpondi; Quum ſimus advocati à Senatu dati, diſpice, num peractas putes partes noſtras, Senatus cognitione finita. Et ille; Tu quem voles tibi terminum ſtatues, cui nulla cum provincia neceſſitudo, niſi ex beneficio tuo; & hoc recenti: ipſe & natus ibi, & quæſtor in ea fui. Tum ego; ſi fixum tibi iſtud ac deliberatum, ſequar te, ut ſi qua ex hoc invidia

L erit,

erit, non tua tantum ſit. Venimus ad coſſ. dicit Senecio quæ res ferebat: aliqua ſubjungo. Vixdum conticueramus, & Maſſa queſtus Senecionem non advocati fidem, ſed inimici amaritudinem impleſſe, impietatis reum poſtulat. Horror omnium: ego autem, Vereor, inquam, clariſſimi conſules, ne mihi Maſſa ſilentio ſuo prævaricationem objecerit, quod non & me reum poſtulavit. Quæ vox & ſtatim excepta, & poſtea multo ſermone celebrata eſt. Divus quidem Nerua (nam privatus quoque attendebat his quæ recte in publico fierent) miſſis ad me graviſſimis literis, non mihi ſolum, verum etiam ſeculo eſt gratulatus, cui exemplum (ſic enim ſcripſit) ſimile antiquis contigiſſet. Hæc, utcunque ſe habent, notiora, clariora, majora tu facies: quanquam non exigo ut excedas actæ rei modum. Nam nec hiſtoria debet egredi veritatem, & honeſte factis veritas ſufficit. Vale.

LIBER VIII.

I. C. PLINIVS SEPTITIO SVO S.

ITER commode explicui, excepto quod quidam ex meis adverſam valetudinem ferveſcentibus æſtibus contraxerint Encolpius quidem lector, ille ſeria noſtra, ille deliciæ, exaſperatis faucibus pulvere, ſanguinem rejecit. Quam triſte hoc ipſi, quam acer-

bum

bum mihi, ſi is, cui omnis ex ſtudiis gratia, inhabilis ſtudiis fuerit. Quis deinde libelos meos ſic leget? ſic amabit? quem aures meæ ſic ſequentur? ſed dii lætiora promittunt. Stetit ſanguis, reſedit dolor. Præterea continens ipſe: nos ſoliciti, medici diligentes. Ad hoc ſalubritas cœli, ſeceſſus, quies, tantum ſalutis quantum otii, pollicentur. Vale.

II. C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

ALii in prædia ſua proficiſcuntur, ut locupletiores revertantur; ego, ut pauperior. Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus. Jnvitabat pretium; & quod tunc, & quod fore videbatur. Spes fefellit. Erat expeditum, omnibus remittere æqualiter, ſed non ſatis æquum. Mihi autem egregium inprimis videtur, ut foris, ita domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis, ita in ſuis, agitare iuſtitiam. Nam ſi paria peccata, pares etiam laudes. Jtaque omnibus quidem, ne quis mihi non donatus abiret, partem octavam pretii, quo quis emerat, conceſſi. deinde iis, qui ampliſſimas ſummas emptionibus occupaverant, ſeparatim conſului. Nam & me magis juverant, & maius ipſi fecerant damnum. Jgitur iis, qui pluris quam decem millibus emerant, ad illam communem, & quaſi publicam octavam, addidi decimam ejus ſummæ, quæ decem millia exceſſerat. Vereor, ne parum expreſſerim; apertius calculos oſtendam. Si

qui forte quindecim millibus emerant, hi & & quindecim millium octavam, & quinq; millium decimam, tulerunt. Præterea, quum reputarem, quoſdam ex debito aliquantum, quoſdam aliquid, quoſdam nihil repoſuiſſe, nequaquam verum arbitrabar, quos non æquaſſet fides ſolutionis, hos binignitate remiſſionis æquari. Rurſus ergo iis qui ſolverant, ejus, quod ſolverant, decimam remiſi. Per hoc enim aptiſſime & in præteritum ſingulis, pro cuiuſque merito, gratia referri, & in futurum omnes cum ad emendum, tum etiam ad ſolvendum allici videbantur. Magno mihi ſeu ratio hæc, ſeu facilitas ſtetit: ſed fuit tanti. Nam regione tota & novitas remiſſionis & forma laudatur. Ex ipſis etiam, quos non una (ut dicitur) pertica, ſed diſtincte gradatimque tractavi, quanto quis melior & probior; tanto mihi obligatior abit, expertus non eſſe apud me, Ἐν δ᾽ ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς, ἠδὲ καὶ ἐσθλός.

III. C. PLINIVS SPARSO SVO S.

Librum, quem noviſſime tibi miſi, ex omnibus meis vel maxime placere ſignificas. Eſt eadem opinio cujuſdam eruditiſſimi. Quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non eſt credibile utrumque falli, & quia tantum blandior mihi. Volo enim proxima queque abſolutiſſima videri: & ideo jam nunc contra iſtum librum faveo oratio-tioni, quam nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, ut primum diligen-

tem

tem tabellarium invenero. Erexi exſpectationem tuam; quam vereor ne deſtituat oratio in manus ſumpta. Interim tamen, tanplacituram (& fortaſſe placebit) exſpecta. Vale.

IV. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

OPtime facis, quod bellum Dacicum ſcribere paras. Nam quæ tam recens, tam copioſa, tam lata, quæ deniq; tam poetica, & quanquam in veriſſimis rebus) tam fabuloſa materia? Dices immiſſa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, inſeſſa caſtris montium abrupta, pulſum regia, pulſum etiam vita, regem nihil deſperantem. Super hæc, actos bis triumphos: quorum alter ex invicta gente primus alter noviſſimus fuit. Una, ſed maxima, difficultas, quod hæc æquare dicendo, arduum immenſum, etiam tuo ingenio, quanquam altiſſime aſſurgat, & ampliſſimis operibus increſcat. Nonnullus & in illo labor, ut barbara & fera nomina, inprimis regis ipſius, Græcis verſibus non reſultent. Sed nihil eſt quod non arte curaque, ſi non poteſt vinci, mitigetur. Præterea, ſi datur Homero & mollia vocabula & Græca ad lenitatem verſus contrahere, extendere, inflectere, cur tibi ſimilis audentia, præſertim non delicata, ſed neceſſaria, negetur? Proinde jure vatum, invocatis diis, & inter deos, ipſo, cujus res, opera, conſilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, ſi quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non

ego quoque poetice cum poeta? Illud jam nunc paciſcor; prima quæque ut abſolveris, mitte, immo etiam antequam abſolvas, ſic ut erunt recentia, & rudia, & adhuc ſimilia naſcentibus. Reſpondebis, non poſſe perinde carptim, ut contexta, perinde inchoata placere, ut effecta. *Scio*. Itaque & à me æſtimabuntur ut cœpta; ſpectabuntur ut membra; extremamque limam tuam operientur in ſcrinio noſtro. Patere hoc me ſuper cetera habere amoris tui pignus, ut ea quoque norim quæ noſſe neminem velles. In ſumma, potero fortaſſe ſcripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiusq;, ſed ipſum te magis amabo, magiſq; laudabo, quanto celerius & incautius miſeris. Vale.

V. C. PLINIVS GEMININO SVO S.

GRave vulnus Macrinus noſter accepit. Amiſit uxorem ſingularis exempli, etiam ſi olim fuiſſet. Vixit cum hac triginta novem annis, ſine jurgio, ſine offenſa. Quam illa reverentiam marito ſuo præſtitit cum ipſa ſummam mereretur? Quot quantaſque virtutes ex diverſis ætatibus ſumptas collegit & miſcuit? Habet quidem Macrinus grande ſolatium; quod tantum bonum tam diu tenuit: ſed hoc magis exacerbatur, quod amiſit. Nam fruendi voluptatibus creſcit carendi dolor. Ero ergo ſuſpenſus pro homine amiciſſimo, dum admittere avocamenta, & cicatricem pati poſſit, quam nihil æque ac neceſſitas ipſa, & dies longa, & ſatietas doloris inducit. Vale.

VI. C.

VI. C. PLINIVS MONTANO SVO S.

COgnoviſſe jam ex epiſtola mea debes, annotaſſe me nuper monimentum Pallantis ſub hac inſcriptione; HVIC SENATVS OB FIDEM PIETATEMQVE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES: CVIVS HONORE CONTENTVS FVIT. Poſtea mihi viſum eſt pretium curæ, ipſum SC. quærere. Inveni tam copioſum & effeſum, ut ille ſuperbiſſimus titulus, modicus atque etiam demiſſus videretur. Conferant ſe, non dico illi veteres, Africani, Achaici, Numantini, ſed hi proximi, Marii, Syllæ, Pompeni; (nolo progredi longius) infra Pallantis laudes jacebunt. Vrbanos, qui illa cenſetur, putem, an miſeros? Dicerem urbanos, ſi Senatum deceret urbanitas. Miſeros ergo? ſed nemo tam miſer eſt, ut ad illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido? Sed quis adeo demens, ut aut per ſuum aut per publicum dedecus procedere vellet in ea civitate, in qua hic eſſet uſus potentiſſimæ didignitatis, ut primus in Senatu laudare Pallantem poſſet? Omitto, quod Pallanti ſervo prætoria ornamenta offeruntur: (quippe offeruntur à ſervis) mitto quod cenſent, non exhortandum modo, verum etiam compellendum ad uſum aureorum annulorum. Erat enim contra majeſtatem Senatus,

ſi ferreis prætorius uteretur. Levia hæc & tranſeunda; illa memoranda, quòd nomine Pallantis Senatus (nec expiata poſtea curia eſt) Pallantis nomine Senatus gratias agit Cæſari; quod & ipſe, cum ſummo honore mentione ejus proſecutus eſſet, & Senatui facultatem feciſſet teſtandi erga eum benevolentiam ſuam. Quid enim Senatui pulchrius, quam ut erga Pallantem ſatis gratus videretur? Additur, ut Pallas, cui ſe omnes pro virili parte obligatos fatentur, ſingularis fidei, ſingularis induſtriæ fructum meritiſſimo ferat: Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipub. credas. Aſtruitur his, quum Senatui Populoq; Romano liberalitatis gratior repræſentari nulla materia poſſet, quam ſi abſtinentiſſimi fideliſſimiq; cuſtodis principalium opum facultates adjuvare contigiſſet. Hoc tunc votum Senatus; hoc præcipuum gaudium populi, hæc liberalitatis materia gratiſſima, ſi Pallantis facultates adiuvare publicarũ opum egeſtione contingeret. Iam quæ ſequuntur, voluiſſe quidẽ Senatum ſ cenſere, dandum ex ęrario ſeſtertium centies quinquagies, & quanto ab eiuſmodi cupiditatibus remotior eius animus eſſet, tanto impenſius petere à pub. parente, ut eum compelleret ad cedendum Senatui. Id vero deerat, ut cum Pallante auctoritate pub. ageretur; Pallas rogaretur ut Senatui cederet; ut illi ſuperbiſſimæ abſtinentiæ Cæſar ipſe patronus advocaretur, ne ſeſtertium centies quinquagies ſperneret. Sprevit quod ſolum potuit tãtis opibus pub. oblatis: arrogantius fecit quã ſi accepiſſet. Senatus tamẽ id quoq;

ſimi-

ſimilis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis; SED QVVM PRINCEPS OPTIMVS, PARENSQVE PVBLICVS, ROGATVS A PALLANTE, EAM PARTEM SENTENTIÆ, QVÆ PERTINEBAT AD DANDVM EI EX ÆRARIO CENTIES QVINQVAGIES SESTERTIVM, REMITTI VOLVISSET; TESTARI SENATVM ET SE LIBENTER AC MERITO HANC SVMMAM INTER RELIQVOS HONORES, OB FIDEM DILIGENTIAMQ; PALLANTIS, DECERNERE COEPISSE; VOLVNTATI TAMEN PRINCIPIS SVI, CVI IN NVLLA RE FAS PVTARET REPVGNARE, IN HAC QVOQ; RE OBSEQVI. Imaginare Pallantem velut intercedētem SC., moderantemq; honores ſuos, & ſeſtertium centies quinquagies, ut nimium, recuſantē, cum prætoria ornamēta, tanquā minus, recepiſſet. Imaginare Cęſarem, liberti precibus, vel potius imperio coram Senatu obtemperantē. Jmperat enim libertus patrono, quem in Senatu rogat. Jmaginare Senatum, uſquequaq; teſtantē, merito libenterque ſe hanc ſummam, inter reliquos honores, Pallanti cœpiſſe decernere; & perſeveraturum fuiſſe ſe, niſi obſequeretur Principis voluntati, cui non eſſet fas in ulla re repugnare. Ita, ne ſeſtertium centies quinquagies Pallas ex ærario referret, verecundia ipſius, obſequio Senatus opus fuit; in hoc præcipue non obſequuturi, ſi in ulla re putaſſet fas eſſe nō obſequi. Finē exiſtimas? Mane dū, & majora accipe. Vtiq; cum ſit utile, Principis benignitatem promptiſſimam ad laudem

præmiaque merentium illuſtrari ubique, & maxime iis locis, quibus incitari ad imitationem præpoſiti rerum ejus cura poſſent, & Pallantis ſpectatiſſima fides, atque innocentia exemplo provocare ſtudium tam honeſtæ æmulationis poſſet ea, quæ quarto Calend. Februarii, quæ proxime fuiſſent, in ampliſſimo ordine optimus Princeps recitaſſet, Senatuſque conſulta de his rebus facta in æs inciderunt, idque æs figeretur ad ſtatuam loricatam divi Julii. Parum viſum tantorum dedecorum eſſe curiam teſtem: delectus eſt celeberrimus locus, in quo legenda præſentibus, legenda futuris proderentur. Placuit ære ſignari omnes honores faſtidioſiſſimi mancipii: quoſque repudiaſſet, quoſque, quantum ad decernentes pertinet, geſſiſſet. Jncisa & inſculpta ſunt publicis æterniſque monimentis prætoria; ſic quaſi fœdera antiqua, ſic quaſi ſacræ leges. Tanta Principis, tanta Senatus, tanta Pallantis ipſius, Quid dicam, neſcio; ut vellet in oculis omnium figi Pallas inſolentiam ſuam, patientiam Cęſar, humilitatem Senatus. Nec puduit rationem turpitudini obtendere: egregiam quidem pulchramque rationem, ut exemplo Pallantis præmiorum ad ſtudium ęmulationis ceteri provocarentur. Ea honorum.[6] vilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non dedignabatur. Jnveniebantur tamen honeſto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti ſervis videbant. Quam juvant quod in tempora illa non incidi, quorum ſic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non dubito ſimiliter affici te.

Scio.

Scio quam ſit tibi vivus & ingenvus animus: ideoque facilius eſt, ut me (quanquam indignationem quibuſdam in locis fortaſſe ultra epiſtolæ modum extulerim) parum doluiſſe, quam nimis credas. Vale.

VII. C. PLINIVS TACITO SVO S.

NEque ut magiſtro magiſter, neque ut diſcipulo diſcipulus (ſic enim ſcribis); ſed ut diſcipulo magiſter (nam tu magiſter, ego contra. Atque ideo tu in ſcholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendo), librum miſiſti. Non potui longius hyperbaton facere, atque hoc ipſo probare, eum me eſſe, qui non modo magiſter tuus, ſed ne diſcipulus quidem debeam dici. Sumam tamen perſonam magiſtri; exeramque in librum tuum jus quod dediſti; eo liberius, quo nihil ex meis interim miſſurus ſum tibi, in quo te ulciſcaris. Vale.

VIII. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

VIdiſtine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum (& puto nondum: alioqui narraſſes mihi), vide; quem ego (pœnitet tarditatis) proxime vidi. Modicus collis aſſurgit, antiqua cupreſſu numeroſus & opacus. Hunc ſubter fons exit, & exprimitur pluribus venis, ſed imparibus; eluctatuſque facit gurgitem, qui lato gremio pateſcit pu-

rus & vitreus, ut numerare jactas ſtipes & relucentes calculos poſſis. Inde non loci devexitate, ſed ipſa ſui copia & quaſi pondere, impellitur. Fons ad hæc, & jam ampliſſimum flumen atque etiam navium patiens; quas obvias quoque & contrario niſu in diverſa tendentes, tranſmittit & perfert: adeo validus ut illa qua properat, ipſe, tanquam per ſolum planum, remis non adjuvetur: Idem ægerrime remis contiſque ſuperetur adverſus. Iucundum utrumque per jocum ludumque fluitantibus, ut flexerint curſum, laborem otio, otium labore variare. Ripæ fraxino multa, multa populo veſtiuntur: quas perſpicuus amnis, velut merſas, viridi imagini annumerat. Rigor aquæ certaverit nivibus; nec color cedit. Adjacet templum, priſcum & religioſum. Stat Clitumnus ipſe amictus ornatuſque prætexta. Præſens numen, atque etiam fatidicum, indicant ſortes. Sparſa ſunt circa ſacella complura, totidemque dei ſimulacra: ſua cuique veneratio, ſuum-que nomen; quibuſdam vero etiam fontes. Nam, præter illum quaſi parentem ceterorum, ſunt minores capite diſcreti; ſed flumini miſcerentur, quod ponte tranſmittitur. Is terminus ſacri profanique. In ſuperiore parte navigare tantum, infra etiam natare conceſſum. Balineum Hiſpellates, quibus illum locum divus Auguſtus dono dedit, publice præbent, & hoſpitium. Nec deſunt villæ, quæ ſecutæ fluminis amœnitatem, margini inſiſtunt. In ſumma, nihil erit ex quo non capias voluptatem. Nam ſtudebis quoque, & leges multa multorum omni-

omnibus columnis, omnibus parietibus inſcripta, quibus fons ille deuſque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis; quanquam tu vero, quæ tu humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX. C. PLINIVS VRSO SVO S.

OLim non librum in manus, non ſtylum ſumpſi. Olim neſcio, quid ſit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, jucundum tamen, nihil agere, nihil eſſe: adeo multa me negotia amicorum nec ſecedere nec ſtudere patiuntur. Nulla enim ſtudia tanti ſunt, ut amicitiæ officium deſeratur: quod religioſiſſime cuſtodiendum ſtudia ipſa præcipiunt. Vale.

X. C. PLINIVS FABATO, PROSOCERO SVO S.

QVo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc triſtior audies, neptem tuam abortum feciſſe, dum ſe prægnantem eſſe puellariter neſcit; ac per hoc quædam cuſtodienda prægnantibus omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis detrimentis expiavit, in ſummum periculum adducta. Igitur, ut neceſſe eſt, graviter accipias ſenectutem tuam quaſi paratis poſteris deſtitutam; ſic debes agere diis gratias, quod ita tibi in præſentia pronepotes negaverint, ut ſervarint neptem, illos reddituri quorum nobis ſpem certiorem hæc ipſa, quanquam

quam parum proſpere explorata, fœcunditas facit. Iiſdem nunc ego te, quibus ipſum me, hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor à meo tuoque latere pronum ad honores iter, & audita latius nomina, & non ſubitas imagines relicturus. Naſcantur modo, & hunc noſtrum dolorem gaudio mutent. Vale.

XI. C. PLINIUS HISPULLÆ SUÆ S.

QUum affectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem, intelligo prius tibi quod eſt poſterius nuntiandum, ut præſumpta lætitia ſolicitudini locum non relinquat: quanquam vereor ne poſt gratulationem quoque in metum redeas; atque ita gaudeas periculo liberatam, ut ſimul quod periclitata ſit perhorreſcas. Jam hilaris, jam ſibi, jam mihi reddita, incipit refici, tranſmiſſumque diſcrimen convaleſcendo remetiri. Fuit alioqui in ſummo diſcrimine (impune dixiſſe liceat) fuit nulla ſua culpa, ætatis aliqua. Jnde abortus, & ignorati uteri triſte experimentum. Proinde, etſi non contigit tibi deſiderium fratris amiſſi aut nepote ejus aut nepte ſolari, memento tamen, dilatum magis iſtud quam negatum, cum ſalva ſit, ex qua ſperari poteſt. Simul excuſa patri tuo caſum, cui paratior apud fœminas venia eſt. Vale.

XII. C.

XII. C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

HVnc ſolum diem excuſo. Recitaturus eſt Titinius Capito; quem ego audire neſcio magis debeam an cupiam. Vir eſt optimus, & inter præcipua ſeculi ornamenta numerandus: colit ſtudia, ſtudioſos amat, fovet, provehit, multorumque qui aliqua componunt, portus, ſinus, præmium, omnium exemplum; ipſarum denique literarum jam ſeneſcentium reductor ac reformator. Domum ſuam recitantibus præbet; auditoria non apud ſe tantum benignitate mira frequentat: mihi certe, ſi modo in urbe eſt, defuit nunquam. Porro, tanto turpius gratiam non referre, quanto honeſtior cauſa referendæ. An, ſi litibus tererer, obſtrictum eſſe me crederem obeunti ad vadimonia mea; nunc, quia mihi omne negotium, omnis in ſtudiis cura, minus obligor tanta ſedulitate celebranti, in quo obligari ego, ne dicam ſoleo, certe maxime poſſum? Quod ſi illi nullam vicem, nulla quaſi mutua officia deberem, ſolicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo & maximo, & in ſumma ſeueritate dulciſſimo, vel honeſtate materiæ. Scribit exitus illuſtrium virorum, in iis quorundam mihi cariſſimorum. Videor ergo fungi pio munere, quorumque exequias celebrare non licuit, horum quaſi funebribus laudationibus, ſeris quidem, ſed tanto magis veris, intereſſe. Vale.

XIII. C.

XIII. C. PLINIVS GENIALI SVO S.

PRobo quod libellos meos cum patre legiſti. Pertinet ad profectum tuum, à diſertiſſimo viro diſcere quid laudandum, quid reprehendendum: ſimul ita inſtitui, ut verum dicere aſſueſcas. Vides quem ſequi, cujus debeas implere veſtigia. O te beatum! cui contigit unum atque idem optimum & conjunctiſſimum exemplar: qui denique eum potiſſimum imitandum habes, cui natura eſſe te ſimillimum voluit. Vale.

XIV. C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

CVm ſis peritiſſimus & privati juris & publici, cujus pars ſenatorium eſt, cupio ex te potiſſimum audire erraverim in Senatu proxime, necne: non ut in præteritum (ſerum enim) verum ut in futurum, ſi quid ſimile inciderit, erudiar. Dices. Cur quæris quod noſſe debeas? Priorum temporum ſervitus, ut aliarum optimarum artium, ſic etiam juris ſenatorii oblivionem quandam & ignotationem induxit. Quotus enim quiſque tam patiens, ut velit diſcere quod in vſu non ſit habiturus? Adde, quod difficile eſt tenére quæ acceperis, niſi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos & imperitos deprehendit: cujus dulcedine accenſi cogimur quædam facere antequam noſſe. Erat autẽ antiquitus inſtitutum, ut à maio-

ribus

ibus natu, non auribus modo, verum etiam oculis diſceremus quæ facienda, mox ipſi, ac per vices quaſdam, tradenda minoribus haberemus. Inde adoleſcentuli ſtatim caſtrenſibus ſtipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere dum ſequuntur, aſſueſcerent. inde honores petituri aſſiſtebant curiæ foribus, & concilii publici ſpectatores antequam conſortes, erant. Suus cuique parens pro magiſtro, aut cui parens non erat, maximus quiſque & vetuſtiſſimus pro parente. Quæ poteſtas referentibus, quod cenſentibus jus, quæ vis magiſtratibus, quæ ceteris libertas; ubi cedendum, ubi reſiſtendum; quod ſilentii tempus, quis dicendi modus, quæ diſtinctio pugnantium ſententiarum, quæ executio prioribus aliquid addentium, omnem deniq; ſenatorium morem, quod fideliſſimum præcipiendi genus, exemplis docebantur. At nos juvenes fuimus quidem in caſtris; ſed quum ſuſpecta virtus, inertia in pretio, quum ducibus auctoritas nulla, nulla militibus verecundia, nuſquam imperium, nuſquam obſequium, omnia ſoluta, turbata, atque etiam in contrarium verſa, poſtremo obliviſcenda magis quam tenenda. Iidem proſpeximus curiam; ſed curiam trepidam & elinguem; quum dicere quod velles, periculoſum, quod nolles, miſerum eſſet. Quid tunc diſci potuit; quid didiciſſe juvit, cum Senatus aut ad otium ſummum, aut ad ſummum nefas vocaretur? & modo ludibrio, modo dolori retentus, nunquam ſeria, triſtia ſæpe cenſeret? Eadem mala jam ſenatores, jam

parti-

participes malorum, multos per annos vidimus, tulimuſque: quibus ingenia noſtra in poſterum quoque hebetata, fracta, contuſa ſunt. Breve tempus (nam tanto brevius omne, quanto felicius tempus) quod libet ſcire quid ſimus, libet exercere quod ſcimus. Quo juſtius peto, primum ut errori (ſi quis eſt error) tribuas veniam, deinde medearis ſcientia tua, cui ſemper fuit curæ, ſic jura publica ut privata, ſic antiqua ut recentia, ſic rara ut aſſidua, tractare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil eſſe ignotum patiebatur, genus quæſtionis quod affero ad te, aut non ſatis tritum, aut etiam inexpertum fuiſſe. Hoc & ego excuſatior, ſi forte ſum lapſus, & tu dignior laude, ſi potes id quoque docere, quod in obſcuro eſt an didiceris. Referebatur de libertis Afranii Dextri conſulis, incertum ſua an ſuorum manu, ſcelere an obſequio, perempti. Hos alius, (Quis? Ego; ſed nihil refert.) poſt quæſtionem ſupplicio liberandos, alius in inſulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum ſententiarum tanta diverſitas erat, ut non poſſent eſſe niſi ſingulæ. Quid enim commune habet, occidere & relegare? Non hercule magis quam relegare & abſolvere: quanquam propior aliquanto eſt ſententiæ relegantis, quę abſolverit, quam quę occiderit. Utraq; enim ex illis vitam relinquit, hęc adimit: quum interim & qui morte puniebant, & qui relegabant, una ſedebant, & temporaria ſimulatione concordiæ diſcordiam differebant. Ego poſtulabam ut tribus

ſen-

ſententiis conſtaret ſuus numerus, nec ſe brevibus induciis quæ jungerent. Exibam ergo, ut qui capitoli ſupplicio afficiendos putabant, diſcederent à relegante, nec interim contra abſolventes mox diſſenſuri congregarentur, quia parvulum referret an idem diſpliceret, quibus non idem placuiſſet. Illud etiam mihi permirum videbatur, eum quidem qui libertos relegandos, ſervos ſupplicio afficiendos cenſuiſſet, coactum eſſe dividere ſententiam: hunc autem qui libertos morte multaret, cum relegante numerari. Nam ſi oportuiſſet dividi ſententiam unius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam quemadmodũ poſſet jungi ſententia duorum tam diverſa cenſentium. Atque adeo permitte mihi, ſic apud te, tanquam ibi, ſic peracta te, tanquam adhuc integra, rationem judicii mei reddere: quæq; tunc carptim, multis obſtrepentibus, dixi, per otium iungere. Fingamus tres omnino iudices in hanc cauſam datos eſſe: horum uni placuiſſe, perire libertos, alteri, relegari, tertio, abſolvi: utrumne ſententiæ duæ, collatis viribus, noviſſimam ꝯperiment, an ſeparatim unaquæq; tantundem quantum altera valebit? nec magis poterit cum ſecunda prima connecti, quam ſecunda cum tertia? Igitur in Senatu quoq; numerari tanquam contrariæ debent, quæ tanquam diverſæ dicuntur. Quod ſi unus atq; idem & perdendos cenſeret & relegandos, num ex ſententia unius & perire poſſent & relegari? num deniq; omnino una ſententia putaretur, quæ tam diverſa coniungeret? Quemad-

dum

modum igitur cum alter puniendos , alter cenſeat relegandos , videri poteſt una ſententia, quæ dicitur à duobus : quæ non videretur una , ſi ab uno diceretur ? Quid ? Lex non aperte docet dirimi debere ſententias occidentis & relegantis, quum ita diſcenſſionem fieri jubet ; QVI HÆC SENTITIS, IN HANC PARTEM . QVI ALIA OMNIA , IN ILLAM PARTEM ITE QVA SENTITIS ? Examia ſingula verba expende, QVI HÆC CENSETIS , hoc eſt, qui relegandos putatis: IN HANC PARTEM, id eſt , in eam , in qua ſedet qui cenſuit relegandos. Ex quo manifeſtum, eſt, non poſſe in eadem parte remanere eos qui interficiendos arbitrantur. QVI ALIA OMNIA animadvertis , ut non contenta lex dicere ALIA, addiderit, OMNIA . Num ergo dubium eſt , alia omnia ſentire eos qui occidunt, quam qui relegan? IN ILLAM PARTEM ILLA QVA SENTITIS; nonne videtur ipſa lex eos qui diſſentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? num conſulere etiam ubi quiſq; remanere , quo tranſgredi debeat , non tantum ſolennibus verbis , ſed manu geſtuq; demonſtrat ? At enim futurum eſt , ut , ſi dividantur ſententiæ interficientis & relegantis , prævaleat illa quæ abſolvit . Quid illud ad cenſentes ? quos certe non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare ne fiat quod eſt mitius : oportet tamen eos qui puniunt & qui relegant , abſolventibus primum , mox inter ſe comparari ; ſcilicet ut in ſpectaculis quibuſdam ſors aliquem ſeponit ac ſervat, qui cum victo-

victore contendat: ſic in Senatu ſunt aliqua prima ſunt ſecunda certamina: & ex duabus ſententiis eam quæ ſuperior exierit, tertia exſpectat. Quid quod prima ſententia comprobata, ceteræ perimuntur? Qua ergo ratione poteſt eſſe non unus atq; idem locus ſententiarum, quarum nullus eſt poſtea? Planius repetam. Niſi, dicente ſententiam eo qui relegat, illi qui puniunt capite, initio ſtatim in alia diſcedunt, fruſtra poſtea in eo diſſentient ab eo cui paulo ante conſenſerint. Sed quid ego ſimilis docēti, cū diſcere velim, an ſententias dividi, an iri in ſingulas, oportuerint? Obtinui quidem quod poſtulabam: nihilominus tamen quæro, an poſtulare debuerim, an abſtinere, quemadmodum abſtinuit is qui ultimum ſupplicium ſumendum eſſe cenſebat. Neſcio an jure, certe æquitate poſtulationis meæ victus, omiſsa ſententia ſua, acceſſit releganti: veritus, ſcilicet, ne, ſi dividerentur ſententiæ [quod alioqui fore videbatur] ea quæ abſolvendos eſſe cenſebat, numero prævaleret. Etenim longe plures in hac una, quam in duabus ſingulis, erant. Tum illi quoque qui auctoritate ejus trahebantur, transeunte illo deſtituti, reliquerunt ſententiam ab ipſo auctore deſertam, ſequutique ſunt quaſi transfugam, quem ducem ſequebantur. Sic ex tribus ſententiis duæ factæ; tenuitque ex duabus altera, tertia expulſa, quæ quum ambas ſuperare non poſſet, elegit ab utra vinceretur. Vale.

XV. C.

XV. C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

ONeravi te tot pariter miſſis voluminibus. Sed oneravi, primum, quia exegeras; deinde, quia ſcripſeras tam graciles iſtic vindemias eſſe, ut plane ſcirem tibi vacaturum (quod vulgo dicitur) librum legere. Eadem ex meis agellis nuntiantur. Igitur mihi quoque licebit ſcribere quæ legas, ſit modo unde chartæ emi poſſint: quæ ſi ſcabræ bibulæve ſint, aut non ſcribendum, aut neceſſario quicquid ſcripſerimus bonis malive delebimus. Vale.

XVI. C. PLINIVS PATERNO SVO S.

COnfecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, & quidem juvenum. Solatia duo, nequanquam paria tanto dolori, ſolatia tamen: unum facilitas manumittendi (Videor enim non omnino immaturos perdidiſſe, quos jam liberos perdidi); alterum, quum permitto ſervis quoque quaſi teſtamenta facere, eaque ut legitima cuſtodio. Mandant rogantque quod viſum: pareo ocius. Suis dividunt, donant; relinquunt duntaxat intra domum. Nam ſervis reſp. quædam & quaſi civitas domus eſt. Sed quanquam his ſolatiis acquieſcam, debilitor & frangor eadem illa humanitate, qua

me,

me, ut hoc ipſum permitterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri: nec ignoro alios hujuſmodi caſus nihil amplius vocare quam damnum; eoque ſibi magnos homines & ſapientes videri. Qui an magni ſapientesque ſint, neſcio: homines non ſunt. Hominis eſt enim affici dolore, ſentire; reſiſtere tamen, & ſolatia admittere, non ſolatiis non egere. Verum de his plura fortaſſe debui, ſed pauciora quam volui. Eſt enim quædam etia dolendi voluptas: præſertim ſi in amici ſinu defleas, apud quem lacrymis tuis vel laus ſit parata, vel venia. Vale.

XVII. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

NUm iſtic quoque immite & turbidum? Hic aſſiduæ tempeſtates, & crebra diluvia. Tiberis alveum exceſſit, & demiſſioribus ripis alte ſuperfunditur. Quanquam foſſa, quam providentiſſimus imperator fecit, exhauſtus, premit valles, innatat campis; quaque planum ſolum, pro ſolo cernitur. Inde, quas ſolet flumina accipere, & permiſta devehere, velut obvius retro cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipſe non tangit. Anio, delicatiſſimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentuſque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole plu-

pluribus locis clauſus, dum amiſſum iter quærit, impulit tecta ac ſe ſuper ruinas evexit atque extulit. Viderunt hi, quos excelſioribus terris illa tempeſtas non deprehendit, alibi divitum apparatus, & gravem ſupellectilem, alibi inſtrumenta ruris: ibi boves, aratra, rectores; hic ſoluta & libera armenta; atque inter hæc arborum truncos, aut villarum trabes atque culmina, varie lateque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt ad quæ non aſcendit amnis. Nam pro amne imber aſſiduus, & dejecti nubibus turbines: " prorupta opera, quibus pretioſa rura cinguntur: quaſſata atque etiam decuſſa monimenta. Multi ejuſmodi caſibus debilitati, obruti, obtriti, & aucta luctibus damna. Ne quid ſimile iſtic, pro menſura periculi, vereor: teque rogo, ſi nihil tale eſt, quum maturiſſime ſolicitudini meæ conſulas: ſed &, ſi tale id quoque nunties. Nam parvulum differt, patiaris adverſa an exſpectes: niſi quod tantum eſt dolendi modus, non eſt timendi. Doleas enim, quantum ſcias accidiſſe; timeas, quantum poſſit accidedere. Vale.

XVIII. C. PLINIVS RVFINO SVO S.

Falſum eſt nimirum, quod creditur vulgo, teſtamenta hominum ſpeculum eſſe morum: quum Domitius Tullus lon-

ge melior apparuerit morte, quam vita: Nam, quum ſe captandum præbuiſſet, reliquit filiam heredem, quæ illi cum frater communis,quia genitam fratre adoptaverat. Proſequutus eſt nepotes plurimis jucundiſſimiſque legatis;proſequutus etiam pronepotem. In ſumma, omnia pietate pleniſſima; ac tanto magis, quoniam inexſpectata ſunt. Ergo varii tota civitate ſermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, ſeque ipſos, dum inſectantur illum, turpiſſimis confeſſionibus produnt, qui de illo uti de patre, avo, proavo, quaſi orbi, querantur: alii contra hoc ipſum laudibus fuerunt, quod ſit fruſtratus improbas ſpes hominum: quos ſic decipere, pro moribus temporum, prudentia eſt. Addunt etiam, non fuiſſe ei liberum, alio teſtamento mori; neque enim reliquiſſe opes filiæ, ſed reddidiſſe, quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtius Manati, peroſus generum ſuum Domitium Lucanum (frater eſt Tulli) ſub ea conditione ut filiam ejus, neptem ſuam, inſtitueret heredem, ſi eſſet manu patris emiſſa. Emiſerat pater, adoptaverat patruus: atque ita circumſcripto teſtamento, conſors frater in patris poteſtate emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, & quidem cum opibus ampliſſimis. Fuit alioqui fratribus illis quaſi fato datum, ut divites fierent invitiſſimis à quibus facti ſunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in nomen aſſumpſit, reliquit teſtamentum ante octo & decem annos nuncupatum; adeoque poſtea improbatum ſibi,

ut patris eorum bona proſcribenda curaverit. Mira illius aſperitas, mira felicitas horum: illius aſperitas, qui numero civium excidit, quem ſocium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus ſucceſſit in locum patris, qui patrem abſtulerat. Sed hæc quoque hereditas Afri, ut reliqua cum fratre quæſita, tranſmittenda erant filiæ fratris: à quo Tullus ex aſſe heres inſtitutus, prælatuſque filiæ fuerat, vt reconciliaretur. Quo laudabilius teſtamentum eſt, quod pietas, fides, pudor, ſcripſit: in quo denique omnibus affinitatibus, pro cujuſque officio, grata relata eſt, relata & uxori. Accepit amœniſſimas villas, accepit magnam pecuniam uxor optima & patientiſſima: ac tanto melius de viro merita, quanto magis eſt reprehenſa quod nupſit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, ætate declivis, diu vidua, mater olim, parum decore ſequuta matrimonium videbatur divitis ſenis, ita perditi morbo, ut eſſe tædio poſſet uxori, quam juvenis ſanuſque duxiſſet. Quippe omnibus membris extortus & fractus tantas opes ſolis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem, niſi ab aliis, movebatur. Quin etiam (fœdum miſerandumque dictu) dentes lavandos fricandoſque præbebat. Auditum eſt frequenter ab ipſo, quum quereretur de contumeliis debilitatis ſuæ, ſe digitos ſervorum ſuorum quotidie lingere. Vivebat tamen, & vivere volebat, ſuſtentante maxime uxore; quę culpam inchoati matrimonii in gloriam perſeverantia verterat. Habes omnes fabulas urbis. Iam ſunt venales tabulæ Tulli; ex-

ſpecta-

ſpectatur auctio. Fuit enim tam copioſus, ut ampliſſimos hortos eodem quo emerat die inſtruxerit plurimis & antiquiſſimis ſtatuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quæ negligebantur. Invicem tu, ſi quid iſtic epiſtola dignum, ne gravare ſcribere. Nam cum aures hominum novitate lætantur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur. Vale.

XIX. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

ET gaudium mihi & ſolatium in literis; nihilque tam lætum, quod his lætius; nihil tam triſte, quod non per has ſit minus triſte. Itaque & infirmitate vxoris, & meorum periculo, quorundam vero etiam morte, turbatus, ad unicum doloris levamentum ſtudia confugio; quæ præſtant ut adverſa magis intelligam, ſed patientius feram. Eſt autem mihi moris, quod ſum daturus in manus hominum, ante amicorum judicio examinare, inprimis tuo. Proinde, ſi qnando, nunc intende libro, quem cum hac epiſtola accipies: quia verreor ne ipſe, ut triſtis, parum intenderim Jmperare enim dolori ut ſcriberem, potuit, ut vacuo animo lætoque, non potui. Porro, ut ex ſtudiis gaudium, ſic ſtudia hilaritate proveniunt. Vale.

XX. C. PLINIVS GALLO SVO S.

AD quæ noſcenda iter ingredi, tranſmittere mare ſolemus, ea ſub oculis poſita negligimus: ſeu quia ita natura comparatum, ut proximorum incurioſi, longinqua ſectemur; ſeu quod omnium rerum cupido langueſcit quum facilis occaſio eſt; ſeu quod differimus, tanquam ſæpe viſuri quod datur videre, quoties velis cernere. Quacunque de cauſa, permulta in urbe noſtra, juxtaque urbem, non oculis modo, ſed ne auribus quidem novimus: quæ ſi tuliſset Ægyptus, Aſia, aliave quælibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perlecta, luſtrataque haberemus. Ipſe certe nuper, quod nec audieram ante, nec videram, audivi pariter & vidi. Exegerat proſocer meus, ut Amerina prædia ſua inſpicerem. Hæc perambulanti mihi oſtenditur ſubjacens lacus, nomine Vadimonis; ſimul quædam incredibilia narrantur. Perveni ad ipſum. Lacus eſt in ſimilitudinem jacentis rotæ circumſcriptus, & undique æqualis; nullus ſinus, obliquitas nulla, omnia dimenſa, paria, & quaſi artificis manu cavata & exciſa. Color cæruleo albidior, viridior, & preſſior: ſulphuris odor, ſaporque medicatus, vis qua fracta ſolidantur, ſpatium modicum, quod tamen ſentiat ventos, & fluctibus intumeſcat. Nulla in hoc navis (ſacer enim eſt) ſed innatant inſulæ herbidæ, omnes arundine & junco tectæ, quæque alia

fœcundior palus, ipſaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, ut motus: cunctis margo deraſus, quia frequenter vel litori vel ſibi illiſæ terunt teruntur que. Par omnibus altitudo; par levitas: quippe in ſpeciem carinæ humili radice deſcendunt. Hæc ab omni latere perſpicitur: eadem aqua pariter ſuſpenſa & merſa. Interdum junctæ copulatæque & continenti ſimiles ſunt; interdum diſcordantibus ventis digeruntur; nonnunquam deſtitutæ tranquillitate ſingulæ fluitant. Sæpe minores majoribus, velut [13] cymbulæ onerariæ, adhæreſcunt; ſæpe inter ſe majores minoreſque quaſi curſum certamenque deſumunt; rurſus omnes in eundem locum appulſæ, qua ſteterent, promovent terram, & modo hæc, modo illac, lacum reddunt auferuntque; ac tum demum, quum medium tenuere, non [14] contrahunt. Conſtat, pecora herbas ſequuta, ſic in inſulas illas, ut in extremam ripam, procedere ſolere, nec prius intelligere mobile ſolum, quam litore abrepta, quaſi illata & impoſita, circumfuſum undique lacum pavent; mox quo tulerit ventus egreſſa, non magis ſe deſcendiſſe ſentire, quam ſenſerint aſcendiſſe. Idem lacus in flumen egeritur: quod ubi ſe pauliſper oculis dedit, ſpecu mergitur, alteque conditum meat: ac, ſi quid ante quam ſubduceretur accepi, ſervat & profert. Hæc tibi ſcripſi, quia nec minus ignota quam mihi, nec minus grata credebam. Nam te quoque, ut me, nihil æque ac naturæ opera delectant. Vale.

XXI. C. PLINIVS ARIANO SVO S.

VT in vita, ſic in ſtudiis pulcherrimum & humaniſſimum exiſtimo, ſeveritatem comitatemque miſcere, ne illa in triſtitiam, hæc in petulantiam procedat. Qua ratione ductus, graviora opera luſibus iocisque diſtinguo. Ad hos proferendos & tempus & locum oportuniſſimum elegi; utque iam nunc aſſueſcerent & ab otioſis, & in triclinio, audiri, Iulio menſe, quo maxime lites interquieſcunt, poſitis ante lectos cathedris, amicos collocavi. Forte accidit, ut eo die mane in advocationem ſubitam rogarer: quod mihi cauſam præloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis ut irreverentem operis argueret, quod recitaturus, quanquam & amicis & paucis, idem iterum amicis, foro & negotiis non abſtinuiſſem. Addidi, hunc ordinem me & in ſcribendo ſequi, ut neceſſitates voluptatibus, ſeria iucundis anteferrem, ac primum amicis, tum mihi ſcriberem. Liber fuit & opuſculis varius & metris. Ita ſolemus qui ingenio parum fidimus, ſatietatis periculum fugere. Recitavi biduo: hoc aſſenſus audientium exegit: & tamen ut alii tranſeunt quædam, imputantque quod tranſeant; ſic ego nihil prætereo, atque etiam non præterire me, teſtor. Lego enim omnia, ut omnia emendem. Quod contingere non poteſt electa recitantibus. At illud modeſtius, & fortaſſe reverentius, ſed hoc ſimplicius & amantius. Amat enim,

qui

qui ſe ſic amari putat, ut tædium non pertimeſcat. Alioqui quid præſtant ſodales, ſi conveniunt voluptatis ſuę cauſa? [16] Delicatus ac ſimilis ignoto eſt qui amici librum bonum mavult audire quam facere. Non dubito, cupere te, pro cetera mei caritate, quam maturiſſime legere hunc adhuc muſteum librum. Leges, ſed retractatum; quæ cauſa recitandi fuit; & tamen nonnulla iam ex eo noſti. Hæc vel emendata poſtea, vel (quod interdum longiore mora ſolet) deteriora facta, quaſi nova rurſus, & reſcripta, cognoſces. Nam, pleriſque mutatis, ea quoque mutata videntur quæ manent. Vale.

XXII. C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

NOſtine hos, qui omnium libidinum ſervi ſic aliorum vitiis iraſcuntur, quaſi invideant, & graviſſime puniunt, quos maxime imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quam lenitas deceat. Atque ego optimum & emendatiſſimum exiſtimo, qui ceteris ita ignoſcit, tanquam ipſe quotidie peccet; ita peccatis abſtinet, tanquam nemini ignoſcāt. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitæ genere teneamus, ut nobis implacabiles ſimus; exorabiles iſtis etiam, qui dare veniam niſi ſibi neſciunt: mandemuſq; memoriæ, quod vir mitiſſimus, & ob hoc quoque maximus, Thraſea, crebro dicere ſolebat; QVI VITIA ODIT, HOMI-

NES ODIT. Fortaſſe quæris, quo commotus hæc ſcribam? Quidam nuper. Sed melius coram; quanquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id quod improbo eos ſectari, carpere, referre, huic, quòd quam maxime præcipimus, repugnet. Quiſquis ille, qualiſcunque, ſileatur: quem inſignire, exempli non nihil; non inſignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

XXIII. C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

OMnia mihi ſtudia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excuſſit, eripuit dolor, quem ex morte Iunii Aviti graviſſimum cepi. Latum clavum in domo mea induerat; ſuffragio meo adjutus in petendis honoribus fuerat; ad hoc, ita me diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quaſi magiſtro uteretur. Ratum hoc adoleſcentibus noſtris. Nam quotuſquiſque vel ætati alterius, vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim ſapiunt, ſtatim ſciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipſi ſibi exempla ſunt. Sed non Avitus: cujus hæc præcipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur; hæc præcipua eruditio, quod diſcere volebat. Semper ille aut de ſtudiis aliquid, aut de officiis vitæ conſulebat: ſemper ita recedebat, ut melior factus: & erat factus vel eo quod audierat, vel quod omnino quæſierat. Quod ille obſequium Seruiano, exactiſſimo viro, præſtitit? quem legatum tribunus ita &

intellexit, & excepit, ut ex Germania in Pannoniam tranſeuntem, non ut commilito, ſed ut comes aſſectatorque ſequeretur. Qua induſtria, qua modeſtia quæſtor conſulibus ſuis (& plures habuit) non minus jucundus & gratus, quam uſui fuit? Quo diſcurſu, qua vigilantia, hanc ipſam ædilitatem, cui præreptus eſt, petit? Quod vel maxime dolorem meum exulcerat. Obverſantur oculis caſſi labores, & infructuoſæ preces, & honor quem meruit tantum. Redit animo ille latus clavus, in penatibus meis ſumptus; redeunt illa prima, illa poſtrema ſuffragia mea, illi ſermones, illę conſultationes. Afficior adoleſcentia ipſius, afficior neceſſitudinum caſu. Erat illi grandis natu parens; erat uxor, quam ante annum virginem acceperat; erat filia, quam paulo ante ſuſtulerat. Tot ſpes, tot gaudia dies unus in diverſa convertit. Modo deſignatus ædilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, ignaram avi ignaramque patris, reliquit. Accedit lacrymis meis, quod abſens, & impendentis mali neſcius, pariter ægrum, pariter deceſſiſſe cognovi, ne graviſſimo dolori 17 timore conſueſcerem. Jn tantis tormentis eram, quum ſcriberem hæc, ſcriberem ſola. Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui poſſum. Vale.

XXIV. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

AMor in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore eges) admoneam tamen, ut quæ ſcis, teneas & obſerves, aut ſcias melius. Cogita, te miſſum in provinciam Achaicam, illam veram & meram Græciam, in qua primum humanitas, literæ, itam fruges, inventæ eſſe creduntur; miſſum ad ordinandum ſtatum liberarum civitatum, id eſt, ad homines maxime liberos, qui jus à natura datum, virtute, meritis, amicitia, fœdere denique & religione tenuerunt. Reverre conditores deos, numina deorum. Reverre gloriam veterem, & hanc ipſam ſenectutem, quæ in homine venerabilis, in urbibus ſacra eſt. Sit apud te honor antiquitati, ſit ingentibus factis, ſit fabulis quoque: nihil ex cujuſquam dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam ex jactatione decerpſeris. Habe ante oculos, hanc eſſe terram quæ nobis miſerit jura, quæ leges non victa acceperit, ſed petentibus dederit; Athenas eſſe, quas adeas. Lacedæmonem eſſe, quam regas: quibus relinquam umbram, & reſiduum libertatis nomen eripere, durum, ferum, barbarumq; eſt. Vides à medicis, quanquam in adverſa valetudine nihil ſervi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiuſq; tractari. Recordare, quid quæq; civitas fuerit; non ut deſpicias quod eſſe deſierit. Abſit ſuperbia, aſperitas: nec timueris contemptum. An contemni-

contemnitur, qui imperium, qui ſaſces habet, niſi qui humilis, & ſordidus, & qui ſe primus ipſe contemnit? Male vim ſuam poteſtas aliorum contumeliis experitur; male terrore veneratio acquiritur: longeque valentior amor ad obtinendum quod velis, quam timor. Nam timor abit, ſi recedas, manet amor: [18] ac ſic, ut ille in odium, hic in reverentiam vertatur. Te vero etiam atq; etiam (repetam enim) meminiſſe oportet officii tui titulum, ac tibi ipſi interpretari, quale quantumque ſit ordinare ſtatum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione civilius? Quid libertate pretioſius? Porro quam turpe, ſi ordinatio everſione, libertas ſervitute mutetur? Accedit, quod tibi certamen eſt tecum: onerat te quæſturæ tuæ fama, quam ex Bithynia optimam revexiſti: onerat teſtimonium principis: onerat tribunatus, prætura, atque hæc ipſa legatio, quaſi præmium data. Quo magis nitendum eſt, ne in longinquam provinciam quam ſuburbanam, ne inter ſervientes quam liberos, ne ſorte quam judicio miſſus, ne rudis & incognitus quam exploratus probatuſque, humanior, melior, peritior fuiſſe videaris: cum ſit alioqui, ut ſæpe audiſti, ſæpe legiſti, multo deformius, amittere quam non aſſequi laudem. Hæc velim credas (quod initio dixi), ſcripſiſſe me admonentem, non præcipientem; quanquam præcipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum exceſſerim. Neque enim periculum eſt, ne ſit nimium, quod eſſe maximum debet. Vale.

LIBER IX.

I. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

SÆPE te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Blateram, immo & pro te & in illum (ita enim materia cogebat) compoſuiſti, quam maturiſſime emitteres: quod nunc præcipue, morte ejus audita, & hortor, & moneo. Quamvis enim legeris multis, legendoſque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregiſti. Salva ſit tibi conſtantię fama. Erit autem, ſi notum æquis iniquiſque fuerit, non poſt inimici mortem ſcribendi tibi natam eſſe fiduciam, ſed jam paratam editionem morte præventam. Simul vitabis illud:

Οὐχ ὅσιον φθιμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.

Nam quod de vivente ſcriptum, de vivente recitatum eſt, in defunctum quoque, tanquam viventem adhuc, editur. Si editur, ſtatim Igitur: ſi quid aliud in manibus, differt: interim hoc perfice, quod nobis, qui legimus olim, abſolutum videtur: ſed jam videatur & tibi; cuius cunctationem nec res ipſa deſiderat, & temporis ratio præcidit.

II. C.

II. C. PLINIVS SABINO SVO S.

FAcis jucunde, quod non ſolum plurimas epiſtolas meas, verum etiam longiſſimas, flagitas. in quibus parcior ſui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipſe multum diſtringebar, plerumque frigidis, negotiis: quæ ſimul & avocant animum & comminuunt. Præterea nec materia plura ſcribendi dabatur. neque enim eadem noſtra conditio, quæ M. Tullii, ad cujus exemplum nos vocas. Illi enim & copioſiſſimum ingenium, & par ingenio materia; quam tam varietas rerum, quam magnitudo largiſſime ſuppeditabat. Nos quam anguſtis terminis claudamur, etiam tacente me, perſpicis: niſi forte volumus ſcholaſticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, quum arma veſtra, quum caſtra, quum denique cornua, tubas, ſudorem, pulverem, ſoles cogitamus. Habes, ut puto, juſtam excuſationem: quam tamen dubito an tibi probari velim. Eſt enim ſummi amoris, negare veniam brevibus epiſtolis amicorum, quamvis ſcias illi conſtare rationem. Vale.

III. C.

III. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

ALius alium, ego beatiſſimum exiſtimo, qui bonæ manſuræque famæ præſumptione perfruitur, certuſque poſteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi niſi præmium æternitatis ante oculos, pingue illud altumque otium, placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem ſuam aut mortalitatem cogitare: & illos quidem contendere & non remitti, tum hos quieſcere, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video multos, miſera ſimul & ingrata imagine induſtriæ, ad mortalitatem ſui pervenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie mecum, ut deſinam mecum, ſi diſſenties tu; quamquam non diſsenties, ut qui ſemper præclarum aliquid & immortale meditaris. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

VEreret ne immodicam orationem putares, quam cum hac epiſtola accipies, niſi eſset generis ejus, ut ſæpi incipere, ſæpe deſinere videatur. Nam ſingulis criminibus ſingulæ velut cauſæ continentur. Poteris ergo, undecunque inceperis, ubicunque deſieris, quę deinceps ſequentur & quaſi incipientia legere, & quaſi cohærentia; meque in univerſitate longiſſimum, breviſſimum in partibus judicare. Vale.

V. C.

V. C. PLINIVS TIRONI SVO S.

EGregie facis (inquiro enim, & perſevere) quod juſtitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas: cujus præcipua pars eſt, honeſtiſſimum quemque complecti, atque ita à minoribus amari, ut ſimul à principibus diligare. Plerique autem, dum verentur ne gratiæ potentium nimium impertiri videantur, ſiniſteritatis atque etiam malignitatis famam conſequuntur. A quo vitio ut longe receſſiſti, ſcio: ſed temperare mihi non poſſum, quo minus laudem, ſimilis monenti, quod eum modum tenes, ut diſcrimina ordinum dignitatumque cuſtodias: quæ ſi confuſa, turbata, permiſta ſint, nihil eſt ipſa æqualitate inæqualius. Vale.

VI. C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

OMne hoc tempus inter pugillares ac libellos jucundiſſima quiete tranſmiſi. Quemadmodum, inquis, in urbe potuiſti? Circenſes erant; quo genere ſpectaculi ne leviſſime quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod ſemel ſpectaſſe ſufficiat. Quo magis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, inſiſtentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, eſſet ratio nonnulla: nunc

nunc favent panno, pannum amant: & ſi in ipſo curſu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur, ſtudium favorque tranſibit, & repente agitatores illos, equos illos, quos procul noſcitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas in una viliſſima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica eſt; ſed apud quoſdam graves homines: quos ego quum recordor, in re inani, frigida, aſſidua, tam inſatiabiliter deſidere, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capiar. Ac per hos dies libentiſſime otium meum in literis colloco, quos alii otioſiſſimis occupationibus perdunt. Vale.

VII. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

ÆDificare te ſcribis, bene eſt. Inveni patrocinium. Ædifico enim jam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non diſſimile, quod ad mare tu, ego ad Larium lacum. Hujus in litore plures villæ me, ſed duæ ut maxime delectant, ita exercent. Altera impoſita ſaxis, more Baiano, lacum proſpicit: altera, æque more Baiano, lacum tangit. Itaque illam, tragœdiam; hanc, appellare comœdiam ſoleo: illam, quod quaſi cothurnis; hanc, quod quaſi ſocculis, ſuſtinetur. Sua utrique amœnitas, & utramque poſſidenti ipſa diverſitate iucundior. Hæc lacu proprius, illa latius utitur: hæc unum ſinum molli curvamine amplectitor, illa edi-

editiſſimo dorſo duos dirimit: illic recta geſtatio longo limite ſuper litus extenditur, hic ſpatioſiſſimo xyſto leviter inflectitur: illa fluctus non ſentit, hæc frangit: ex illa poſſis deſpicere piſcantes, ex hac ipſe piſcari, hamumque è cubiculo, ac pene etiam lectulo, ut è navicula, jacere. Hæ mihi cauſæ utrique quæ deſunt aſtruendi, ob ea quæ ſuperſunt. Sed quid ego rationem tibi apud quem pro ratione erit, idem facere? Vale.

VIII. C. PLINIVS AVGVRINO SVO S.

SI laudatus à te laudare te cœpero, vereor ne non tam proferre judicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia ſcripta tua pulcherrima exiſtimo; maxime tamen illa quæ de nobis. Accedit hoc, una eademque de cauſa. Nam & tu, quæ de amicis, optime ſcribis, & ego quæ de me, ut optima, lego. Vale.

IX. C. PLINIVS COLONI SVO S.

VNice probo, quod Pompei Quintiani morte tam dolenter afficeris; ut amiſſi caritatem deſiderio extendas; non, ut plerique, qui tantum viventes amant, ſeu potius amare ſe ſimulant, ac ne ſimulant quidem, niſi quos florentes vident. Nam miſerorum, non ſecus ac defunctorum, obliviſcuntur; ſed tibi perennis fides, tantaq; in amore conſtantia, ut finiri, niſi tua morte, non poſ-

poſſit. Et, hercule, is fuit Quintianus, quem diligi deceat exemplo ipſius. Felices amabat miſeros tuebatur, deſiderabat amiſſos. Iam illa quanta probitas in ore? quanta in ſermone cunctatio? quam pari libra gravitas comitaſque? quod ſtudium literarum? quod judicium? qua pietate cum diſſimillimo patre vivebat? quam non obſtabat illi, quo minus vir optimus videretur, quod erat optimus filius? *Sed* quid dolorem tuum exulcero? quanquam ſic amaſti viventem, ut hæc audire potius, quam de illo ſileri velis: à me præſertim, cujus prædicatione putas vitam ejus ornari, memoriam prorogari, ipſamque illam, qua eſt raptus, ætatem poſſe reſtitui. Vale.

X. CORNELIO TACITO SVO C. PLINIVS S.

CVpio præceptis tuis parere; ſed aprorum tanta penuria eſt, ut Minervæ & Dianę, quas ais pariter colendas, convenire non poſſit. Itaque Minervæ tantum ſerviendum eſt; delicate tamen, ut in ſeceſſu, & æſtate. In via plane nonnulla leviora, ſtatimque delenda, ea garrulitate, qua ſermones in vehiculo ſeruntur, extendi. His quædam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poemata quieſcunt; quæ tu inter nemora & locus commodiſſime perfici putas. Oratiunculam unam & alteram retractavi: quanquam id genus operis inamabile, inamœnum, magiſque laboribus ruris quam voluptatibus ſimile. Vale.

XI. C.

XI. C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

EPiſtolam tuam jucundiſſimam recepi; eo maxime, quod aliquid ad te ſcribi volebas, quod libris inſeri poſſet. Obveniet materia, vel hæc ipſa quam monſtras, vel potior alia Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurent. Bibliopolas Lugduni eſſe nō putabam: ac tanto libentius ex literis tuis cognovi venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim ſatis abſolutum exiſtimare, de quo tanta diverſitate regionum diſcreta hominum judicia conſentiunt. Vale.

XII. C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

CAſtigabat quidam filium ſuum, quod paulo ſumptuoſius equos & canes emeret. Huic ego, juvene digreſſo, Heus tu, nunquamne feciſti, quod à patre corripi poſſet? Feciſti, dico? Non interdum facis quod filius tuus? Si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat. Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo ſibi, in hoc alius, indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ ſeveritatis exemplo, pro amore mutuo, ſcripſi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriuſque tractares. Cogita & illum puerum eſſe, & te fuiſſe: atque ita hoc quod es pater. utere, ut memineris & te hominem eſſe, & hominis patrem. Vale.

XIII. C.

XIII. C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

QVanto ſtudioſus intentiuſque legiſti libros, quos de Helvidii ultione compoſui, tanto impenſius poſtulas,ut perſcribam tibi, quæque extra libros, quæque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per ætatem non interfuiſti. Occiſo Domitiano ſtatui mecum ac deliberavi,eſſe magnam pulchramque materiam inſectandi nocentes,miſeros vindicandi,ſe proferendi. Porro, inter multa ſcelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in Senatu ſenator ſenatori, prætorius conſulari, reo judex, manus intuliſſet. Fuerat alioqui mihi cum Helvidio amicitia, quanta potuerat eſſe cum eo, qui metu temporum nomen ingens, pareſque virtutes, ſeceſſu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia: quarum altera,Helvidii noverca,altera, mater novercæ. Sed non ita me jura privata ut publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditæ libertatis pro ſe quiſque inimicos ſuos, duntaxat minores, incondito turbidoque clamore poſtulaverat ſimul & oppreſſerat: ego & modeſtius & conſtantius arbitratus immaniſſimum reum non communi temporum invidia,ſed proprio crimine urgere: quum jam ſatis ille primus impetus deferbuiſſet, & languidior indies ira ad juſtitiam rediſſet, quanquam tum maxime triſtis, amiſſa nuper uxore; mitto ad [a] Anteiam (nupta hæc Helvidio fuerat) rogo ut veniat, quia

quia me recens adhuc luctus limine contineret. Vt venit; Deſtinatum eſt, inquam, mihi, maritum tuum non inultum pati: nuntia Arriæ & Fanniæ (ab exilio enim redierant) conſule te, conſule illas, an velitis adſcribi facto, in quo ego comite non egeo: ſed non ita gloriæ meę faverim, ut vobis ſocietatem eius invideam. Perfert Anteia mandata; nec illæ morantur. Opportune Senatus intra diem tertium. Omnia ego ſemper ad Corellium retuli, quem prudentiſſimum ætatis noſtræ ſapientiſſimumque cognovi: in hoc tamen contentus conſilio meo fui, veritus ne vetaret (erat enim cunctantior cautiorque) ſed non ſuſtinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam: expertus uſu, de eo quod deſtinaveris, non eſse conſulendos, quibus conſultis obſequi debeas. Venio in Senatum; jus dicendi peto; dico pauliſper maximo aſsenſu. Vbi cœpi crimen attingere, reum deſtinare (adhuc tamen ſine nomine) undique mihi reclamari. Alius; SCIAMVS QVI SIT, DE QVO EXTRA ORDINEM REFERAS? alius; QVIS EST ANTE RELATIONEM REVS? alius? SALVI SIMVS QVI SVPERSVMVS. Audio imperturbatus, interritus: tantum ſuſceptæ rei honeſtas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint homines quod facias, an non probent. Longum eſt omnia, quæ tunc hinc inde iactata ſunt recenſere. Noviſſime conſul; SECVNDE, SENTENTIÆ LOCO DICES, SI QVID VOLVERIS.

RIS. PERMISERIS, inquam, QVOD VSQVE ADHVC OMNIBVS PERMISISTI. Reſido: aguntur alia. Interea me quidam ex conſularibus amicis ſecreto accuratoq; ſermone, quaſi nimis fortiter incauteque progreſſum, corripit, revocat, monet ut deſiſtam. Adjecit etiam; Notabilem 3 te futuris principibus feciſti. Eſto, inquam, dum malis. Vix ille diſceſſerat, rurſus alter; Quid audes; 4 cur ruis? quibus te periculis objcies? quid præſentibus confidis incertus futurorum? Laceſſis hominem jam præfectum ærarii, & brevi conſulem; præterea qua gratia, quibus amicitiis fultum? Nominat quendam, qui tunc ad orientem ampliſſimum exercitum, non ſine magnis dubiiſque rumoribus, obtinebat. Ad hæc ego; Omnia percepi, atque animo mecum ante peregi: nec recuſo, ſi ita caſus attulerit, luere pœnas ob honeſtiſſimum factum, dum flagitioſiſſimum ulciſcor. Iam conſendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, conſul deſignatus, dicit Fabritius Veiento, Fabius Poſthumius, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, vxoris autem meæ, quam amiſeram, vitricus: poſt hos 5 Ammis Flaccus. Omnes Certum, nondum à me nominatum, ut nominatum defendunt; crimenq; quaſi in medio relictum defenſione ſuſcipiunt. Quæ præterea dixerint, non eſt neceſſe narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipſorum verbis perſequutus. Dicunt contra Avidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus; iniquiſſimum eſſe, querelas dolentium excludi: ideoque Arriæ & Fan-

Fanniæ jus querendi non auferendum: nec intereſſe cujus ordinis quis ſit, ſed quam cauſam habeat. Cornutus; datum ſe à conſulibus tutorem Helvidii filiæ, petentibus matre ejus & vitrico: nunc quoque non ſuſtinere deſerere officii ſui partes; in quo tamen, & ſuo dolori modum imponere, & optimarum feminarum perferre modeſtiſſimum affectum: quas contentas eſſe admonere Senatum Publicii Certi cruentæ adulationis: & petere, ſi pœna flagitii manifeſtiſſimi remittatur, nota Certo quaſi cenſoria inuratur. Tum Satrius Rufus medio ambiguoque ſermone; Puto, inquit injuriam factam Publicio Certo, ſi non abſolvitur: nominatus eſt ab amicis Arriæ & Fanniæ, nominatus ab amicis ſuis. nec debemus ſoliciti eſſe. Idem enim nos qui bene ſentimus de homine, judicaturi ſumus: ſi innocens eſt, ſicuti & ſpero, & malo, donec aliquid probetur, credo poteritis abſolvere. Hæc illi, quo quiſque ordine citabantur Venitur ad me conſurgo; utor initio, quod in libro eſt; reſpondeo ſingulis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant. Tanta converſio vel negotii dignitatem, vel proventum orationis, vel actoris conſtantiam, ſubſequuta eſt. Finio. Incipit reſpondere Veiento: nemo patitur: obturbatur, obſtrepitur: adeo quidem ut diceret; ROGO, PATRES C. NE ME COGATIS IMPLORARE AVXILIVM TRIBVNORVM. Et ſtatim Murena tribunus, PERMITTO TIBI, VIR CLARISSIME VEJENTO, DICERE. Tunc quoq;

re-

reclamatur. Inter moras conſul citatis nominibus, & peracta diſceſſione, mittit Senatum; ac pene adhuc ſtantem tentantemque dicere Veientonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocitabat) contumelia, queſtus eſt Homerico verſu,

Ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί.

Non fere quiſquam in Senatu fuit qui non me complecteretur, exoſcularetur, certatimque laude cumularet, quod intermiſſum tamdiu morem in publicum conſulendi, ſuſceptis propriis ſimultatibus, reduxiſſem: quod denique Senatum invidia liberaſſem, qua flagrabat apud ordines alios, quod ſeverus in ceteros, ſenatoribus ſolis, diſſimulatione quaſi mutua, parceret. Hæc acta ſunt abſente Certo. Abfuit enim, ſeu tale aliquid ſuſpicatus; ſive, ut excuſabatur, infirmus Et relationem quidem de eo Cæſar ad Senatum non remiſit: obtinui tamen quod intenderam. Nam collega Certi conſulatum, ſucceſſorem Certus accepit: planeque factum eſt quod dixeram in fine; REDDAT PRÆMIVM SVB OPTIMO PRINCIPE, QVOD A PESSIMO ACCEPIT. Poſtea actionem meam, utcunq; potui, recollegi: addidi multa Accidit fortuitum (ſed non tanquam fortuitum) quod, editis libris, Certus intra pauciſſimos dies implicitus morbo deceſſit. Audivi referentes, hanc imaginem menti ejus, hanc oculis oberraſſe, tanquam videret me ſibi cum ferro imminere. Verane hæc, affirmare non auſim: intereſt tamen exempli, ut vera videantur. Habes epiſtolam; ſi modo epiſtolam

co-

cogitas libris quos legiſti non minorem. Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuiſti. Vale.

XIV. C. PLINIVS TACITO SVO S.

NEc ipſe tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quam de te ſcribo Poſteris an aliqua cura noſtri, neſcio: nos certe meremur ut ſit aliqua, non dico ingenio (id enim ſuperbum) ſed ſtudio, ſed labore, & reverentia poſterorum. Pergamus modo itinere inſtituto: quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos è tenebris & ſilentio protulit. Vale.

XV. C. PLINIVS 6 FALCONI SVO S.

REfugeram in Tuſcos, ut omnia ad arbitrium meum facerem: at hoc ne in Tuſcis 7 quidem: tam multis undique ruſticorum libellis, & tam querulis inquietor; quos aliquanto magis invitus quam meos lego. Nam & meos invitus. Retracto enim 8 actiunculas quaſdam; quod, poſt intercapedinem temporis, & frigidum & acerbum eſt. Ratiocinationes, quaſi abſente me, negliguntur. Interdum tamen equum conſcendo, & patrem familiæ hactenus ago, quod aliquam partem prædiorum, ſed pro geſtatione, percurro. Tu conſuetudinem ſerva, nobiſque ſic ruſticis urbana acta perſcribe. Vale.

XVI. C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

SVmmam te voluptatem percepiſſe ex iſto copioſiſſimo genere venandi non miror, cum hiſtoricorum more ſcribas numerum iniri non potuiſſe. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiæ in manibus: non libet, quia exiguæ. Devehemus tamen pro novo muſto novos verſiculos tibi, quos jucundiſſime exigenti, ut primum videbuntur deferbuiſſe, mittemus. Vale.

XVII. C. PLINIVS GENITORI SVO S.

ACcepi tuas literas, quibus quereris, tædio tibi fuiſſe quamvis lautiſſimam cœnam, quia ſcuræ, cinedi, moriones menſis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me ut in exſpectatum feſtivumve delectat, ſi quid molle à cinædo, petulans à ſcurra, ſtultum à morione profertur. Non rationem, ſed ſtomachum tibi narro. Atque adeo quam multos putas eſſe, quos æque ea quibus ego & tu capimur & ducimur, partim ut inepta, partim ut moleſtiſſima offendant? Quam multi, quum lector aut lyriſtes aut comœdus inductus eſt, calceos poſcunt, aut non minore cum tædio recubant, quam tu iſta (ſic enim appellas) prodigia perpeſſus es?

eſ? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut noſtris impetremus. Vale.

XVIII. C. PLINIVS SABINO SVO S.

QVa intentione, quo ſtudio, qua denique memoria, legeris libellos meos, epiſtola tua oſtendit. Ipſe igitur exhibes negotium tibi, qui elicis & invitas, ut quamplurima communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, & quaſi digeſta, ne iſtam ipſam memoriam, cui gratias ago, aſſiduitate & copia turbem, oneratamque, & quaſi oppreſſam, cogam pluribus ſingula, poſterioribus priora dimittere. Vale.

XIX. C. PLINIVS, RVFONI SVO S.

SIgnificas, legiſſe te in quadam epiſtola mea, juſſiſſe Virginum Rufum inſcribi ſepulcro ſuo;

HIC SITVS EST RVFVS; PVLSO
QVI VINDICE QVONDAM
IMPERIVM ASSERVIT NON SIBI,
SED PATRIÆ.

Reprehendis quod juſſerit; addis etiam, melius rectiuſque Frontinum; quod vetuerit omnino monumentum ſibi fieri: meque ad extremum, quid de utroque ſentiam, conſulis. Vtrunque dilexi; miratus ſum magis quem tu reprehendis, adeoque miratus, ut non putarem ſatis unquam laudari poſſe, cuius nunc mihi ſubeunda defenſio eſt. Om-

nes ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude digniſſimos judico, ſi immortalitatem, quam meruere, ſectantur, victurique nominis famam ſupremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec facile quemquam niſi Virginum invenio, cujus tanta in prædicando verecundia, quanta gloria ex facto. Ipſe ſum teſtis, familiariter ab eo dilectus probatuſque, ſemel omnino, me audiente, provectum, ut de rebus ſuis hoc unũ referret, ita ſecum aliquando Cluvium loquutum; Scis, Virgini, quæ hiſtoriæ fides debeatur: proinde ſi quid in hiſtoriis meis legis aliter ac velles, rogo ignoſcas. Ad hoc ſic illum; Cluvine, tu ignoras, ideo me feciſſe quod feci, ut eſſet liberum vobis ſcribere quæ libuiſſet. Agedum, hunc ipſum Frontinum in hoc ipſo, in quo tibi parcior videtur, & preſſior, comparemus. Vetuit extrui monumentum: ſed quibus verbis? Impenſa monumenti ſupervacua eſt; memoria noſtri durabit, ſi vita meruimus. An reſtrictius arbitraris per orbem terrarum legendam dare duraturam memoriam ſui, quàm uno in loco duobus verſiculis ſignare quod feceris? Quanquam non habeo propoſitum illum reprehendendi, ſed hunc tuendi: cujus quæ poteſt apud te juſtior eſſe defenſio, quam ex collatione ejus quem prætuliſti? Meo quidem judicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverſo itinere, contendit; alter, dum expetit debitos titulos; alter, dum mavult videri contempſiſſe. Vale.

XX. C.

XX. C. PLINIVS VENATORI SVO S.

TVa vero epiſtola tanto mihi jucundior fuit, quanto longior erat, præſertim cum de libellis meis tota loqueretur: quos tibi voluptati eſſe non miror, cum omnia noſtra perinde ac nos ames. Ipſe cum maxime vindemias; graciles quidem, uberiores tamen quam exſpectaveram, colligo; ſi colligere eſt, nonnunquam decerpere uvam, torculum inviſere, guſtare de lacu muſtum, obrepere urbanis, qui nunc ruſticis præſunt, meque notariis & lectoribus reliquefunt. Vale.

XXI. C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

LIbertus tuus, cui ſuccenſere te dixeras, venit ad me, advolutuſque pedibus meis tanquam tuis hæſit. Flevit multum, multumque rogavit; multum etiam tacuit: in ſumma, fecit mihi fidem pœnitentiæ. Vere credo emendatum, quia deliquiſſe ſe ſentit. Iraſceris, ſcio: & iraſceris merito, id quoque ſcio: ſed tunc præcipua manſuetudinis laus, quum iræ cauſa juſtiſſima eſt. Amaſti hominem, &, ſpero, amabis: interim ſufficit, ut exorari te ſinas. Licebit rurſus iraſci, ſi meruerit: quod exoratus excuſatius facies. Remitte aliquid adoleſcentiæ ipſius, remitte lacrymis, remitte indulgentię tuæ: ne torſeris illum, ne torſeris etiam te.

Torqueris enim, quum tam lenis iraſceris. Vereor ne videar non rogare, ſed cogere, ſi precibus ejus meas junxero. Iungam tamen tanto plenius & effuſius, quanto ipſum acrius ſeveriuſque corripui, diſtricte minatus, nunquam me poſtea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortaſſe iterum rogabo, iterum impetrabo: ſit modo tale, ut rogare me, præſtare te deceat. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

MAgna me ſolicitudine affecit Paſſieni Pauli valetudo, & quidem plurimis juſtiſſimiſque de cauſis. Vir eſt optimus, honeſtiſſimus, noſtri amantiſſimus, præterea in literis veteres æmulatur, exprimit, reddit: Propertium inprimis, à quo genus ducit, vera ſoboles, eoque ſimillima illi, in quo ille præcipuus. Si elegos ejus in manum ſumpſeris, leges opus terſum, molle, jucundum, & plane in Propertii domo ſcriptum. Nuper ad lyrica deflexit. In quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, effingi. Putes, ſi quid in ſtudiis cognatio valet, & hujus
10 propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat ut qui veriſſime, dolet ut qui impatientiſſime, laudat ut qui benigniſſime, ludit ut qui facetiſſime: omnia denique tanquam ſingula abſolvit. Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, non minus æger animo quam corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare

lare etiam literis ipſis, quæ ex periculo ejus tantum diſcrimen adierunt, quantum ex ſalute gloriæ conſequentur. Vale.

XXIII. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

FRequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, quum diu ſe intra judicum auctoritatem gravitatemque tenuiſſent, omnes repente quaſi victi coactique conſurgerent laudarentque. Frequenter è Senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: nunquam tamen majorem cepi voluptatem, quam nuper ex ſermone Cornelii Taciti. Narrabat, ſediſſe ſecum Circenſibus proximis equitem Rom. hunc poſt varios eruditoſque ſermones requiſiſſe, Italicus es, an provincialis? ſe reſpondiſſe, Noſti me, & quidem ex ſtudiis. Ad hoc illum, Tacitus es, an Plinius? Exprimere non poſſum, quam ſit jucundum mihi, quod nomina noſtra, quaſi literarum propria, non hominum, literis redduntur: quod uterque noſtrum his etiam ex ſtudiis notus, quibus aliter ignotus eſt. Accidit aliud ante pauculos dies ſimile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus, ſuper eum municeps ipſius, qui illo die primum in urbem venerat: cui Rufinus, demonſtrans me. Vides hunc? Multa deinde de ſtudiis noſtris. Et ille, Plinius eſt, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An, ſi Demoſthenes jure lætatus eſt, quod illum anus Attica ita demonſtravit, Οὗτός ἐστι Δημοσθένης! ego ce-

lebritate nominis mei gaudere non debeo ? Ego vero & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor ne jactantior videar, quum de me aliorum judicium, non meum, profero: præſertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faves noſtris. Vale.

XXIV. C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

BEne feciſti quod libertum, aliquando tibi carum, reducentibus epiſtolis meis in domum, in animum recepiſti. Juvabit hoc te: me certe juvat; primum, quod te ti talem video, ut in ira regi poſſis: deinde quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago. Simul in poſterum moneo, ut te erroribus tuorum, etſi non fuerit qui deprecetur, placabilem præſtes. Vale.

XXV. C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

QVereris de turba caſtrenſium negotiorum, &, tanquam ſummo otio perfruare, luſus & ineptias noſtras legis, amas, flagitas, meque ad ſimilia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere ſtudiorum non ſolum oblectationem, verum etiam gloriam petere, poſt judicium tuum, viri graviſſimi, eruditiſſimi, ac ſuper iſta veriſſimi. Nunc me rerum actus modice, ſed tamen diſtringit: quo finito aliquid earun-

rundem Camœnarum in iſtum benigniſſimum ſinum mittam. Tu paſſerculis & columbulis noſtris inter aquilas veſtras dabis pennas, ſi tamen & ſibi & tibi placebunt: ſi tantum ſibi, continendos caveæ nidos curabis. Vale.

XXVI. C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

DIxi de quodam oratore ſeculi noſtri, recto quidem & ſano, ſed parum grandi & ornato, ut opinor, apte. Nihil peccat, niſi quod nihil peccat. Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervеſcere, efferri, ac ſæpe accedere ad præceps. Nam plerunque altis & excelſis adjacent abrupta: tutius per plana, ſed humilius & depreſſius iter: frequentior currentibus quam reptantibus lapſus: ſed his non labentibus nulla laus, illis nonnulla laus etiamſi labantur. Nam ut quaſdam artes, ita eloquentiam nihil magis quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in ſumma nituntur, quantos ſoleant excitare clamores, quum jam jamque caſuri videntur. Sunt enim maxime mirabilia quæ maxime inſperata, maxime periculoſa, utque Græci magis exprimunt παράδοξα. Ideo nequaquam par gubernatoris eſt virtus, quum placido & cum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius ſubit portum; at quum ſtridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus & diis maris proximus. Cur hæc? Quia viſus es mihi in

ſcriptis meis annotaſſe quædam ut tumida, quæ ego ſublimia; ut improba, quæ ego audentia; ut nimia quæ ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda annotes, an inſignia. Omnis enim advertit quod eminet & extat; ſed acri intentione dijudicandum eſt, immodicum ſit an grande, altum an enorme. atque ut Homerum potiſſimum attingam, quem tandem alterutram in partem poteſt fugere,

——— βράχε δ᾽ εὐρεῖα χθὼν,

Ἀμφὶ δ᾽ ἐσάλπιγξε μέγας οὐρανός.

& totum illud,

Ὡς δ᾽ ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ᾽ ὄρεσφι
ῥέοντες.

Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον
ὕδωρ.

Sed opus eſt examine & libra, incredibilia ſint hæc [12] & immania, an magnifica & cæleſtia. Nec nunc ego me his ſimilia aut dixiſſe aut poſſe dicere puto. Non ita inſanio: ſed hoc intelligi volo, laxandos eſſe eloquentiæ frenos, nec anguſtiſſimo gyro inge ingeniorum impetus refringendos. At enim alia conditio oratorum, alia poetarum. Quaſi vero M. Tullius minus audeat. Quanquam hunc omitto: neque enim ambigi puto. Sed Demoſthenes ipſe, ille norma oratoris & regula, num ſe cohibet & comprimit, quum dicit illa notiſſima? *Ἄνθρωποι μιαροὶ, καὶ κόλακες, καὶ ἀλάστορες.* Et rurſus: *οὐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, οὐδὲ πλίνθοις ἐγώ.* Et ſtatim: *οὐκ ἐκ μὲν θα-*

λάτ-

θαλάττης τὴν Εὔβοιαν προὐβαλόμην ἐγὼ πρὸ
τῆς Ἀττικῆς, (ὅσον ἦν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυ-
νατόν.) Et alibi. ἐγὼ δὲ οἴμαι μὲν, ὦ ἄν-
δρες Ἀθηναῖοι, νὴ τοὺς θεοὺς ἐκείνην μεθύειν τῷ
μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Iam quid auden-
tius illo pulcherrimo ac longiſſimo
exceſſu? νόσημα γάρ. Quid hæc brevio-
ra ſuperioribus, ſed audacia paria?
Τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι θρασυνομένῳ καὶ
πολλῷ ῥέοντι καθ᾽ ὑμῶν. Ex eadem nota:
Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τις, ὥσπερ
οὗτος ἰσχύσῃ, ἡ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν
πταῖσμα ἅπαντα ἀνεχαίτισε καὶ διέλυσε. Si-
mile his: Ἀπεσχοινισμένος ἅπασι τοῖς ἐν
τῇ πόλει δικαίοις γνώσεσι τεττάρων δικαστηρίων.
Et ibidem: σὺ τὴν εἰς ταῦτα ἐλπίδα προὔδωκας
Ἀρειοπαγῖτον, μᾶλλον δὲ ἀνῄρηκας ὅλως, μὴ δὲ
πρὸς οὓς αὐτὸς ἑάλωκας λιμένας, καὶ προσβολῶν
ἐνέπλησας, πρὸς τούτους ὁρμίζου. Et dixerat
Δέδοικα μὴ δόξητέ τισι τὸν ἀεὶ βουλόμενον εἶναι
πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτρίβειν. ἀσθενὴς
μὲν γάρ ἐστι πᾶς ὁ πονηρὸς καθ᾽ ἑαυτόν. Et de-
inceps; Τούτῳ δ᾽ οὐδένα ὁρῶ τῶν τόπων τούτων βά-
σιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκρημνα, φάραγ-
γας, βάραθρα. Nec ſatis: οὐδὲ γὰρ τοὺς
προγόνους ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια ταῦτα οἰ-
κοδομῆσαι, ἵνα τοὺς τοιούτους ἐν αὐτοῖς μοχεύητε
ἀλλὰ τοὐναντίον, ἵν᾽ ἀνείργητε, καὶ κολάζητε, καὶ
μηδεὶς ζηλοῖ, μηδ᾽ ἐπιθυμῇ κακίας. Adhuc:
Εἰ δὲ κάπηλός ἐστι πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλος

καὶ μεταβολεύς. Et mille talia; ut præteream quæ ab Æſchine θαύματα, non ῥήματα, vocantur. In contrarium incidi. Dices, hunc quoque ob iſta culpari. Sed vide quanto major ſit qui reprehenditur ipſo reprehendente: & major ob hæc quoque. In aliis enim vis, in his granditas ejus elucet. Num autem Æſchines ipſe iis quæ in Demoſthene carpebat, abſtinuit? χρὴ γὰρ (ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι) τὸ αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ τὸν νόμον· ὅταν δ' ἑτέραν μὲν φωνὴν ἀφιῇ ὁ νόμος, ἑτέραν δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τοῦ νόμου δικαίῳ χρὴ διδόναι τὴν ψῆφον, οὐ τῇ τοῦ λέγοντος ἀναισχυντίᾳ. Alio loco: ἔπειτα ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι. πρὸς τῷ κλέμματι γράψας τὰ πέντε τάλαντα τοὺς πρέσβεις, ἀξιοῦν τοὺς Ὠρείτας μὴ ἡμῖν ἀλλὰ Καλλίᾳ διδόναι, ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγω. ἀφελὼν τὸν κόμπον, καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἐκ τοῦ ψηφίσματος, ἀνάγνωθι. Iterum alio: καὶ μὴ ἐᾶτε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους περιΐστασθαι. Quod adeo probavit, ut repetat, ἀλλ' ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελαύνετε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτοῦ τῶν λόγων ἐπιτηρεῖτε. An illa cuſtoditius preſſiuſque? σὺ δὲ ἑλκοποιεῖς, καὶ μᾶλλόν σοι μέλει τῶν αὐθημερῶν λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Altius illa:

οὐκ ἀποπέμψησθε τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινὴν τῶν Ελλήνων συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες ὡς λῃστὴν τῶν πραγμάτων. διὰ τῆς πολιτείας πλέονται τιμωρήσασθε. & alia. Exſpecto ut quędam ex hac epiſtola, *gubernacula gemunt*, & *dijs maris proximus*, iiſdem notis quibus ea de quibus ſcribo, confodias. Intelligo enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipſa quæ annotaveras, incidiſſe. Sed confodias licet, dummodo jam nunc deſtines diem, quo & de illis & de his coram exigere poſſimus. Aut enim tu me 13 timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII. C. PLINIVS 14 LATERANO SVO S.

QVanta poteſtas, quanta dignitas, quanta majeſtas, quantum denique numen ſit hiſtoriæ, cum frequenter alias, tum proxime ſenſi. Recitaverat quidam veriſſimum librum, partemque ejus in alium diem reſervaverat: ecce amici 15 cujuſdam orantes obſecranteſque, ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quæ fecerint pudor, quibus nullus faciendi quæ audire, erubeſcunt. Et ille quidem præſtitit quod rogabatur: ſinebat fides. Liber tamen, ut factum ipſum manet, manebit, legeturque ſemper, tanto magis, quia non ſtatim. Incitantur enim homines ad agnoſcenda quæ differuntur. Vale.

XXVIII. C.

XXVIII. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

POſt longum tempus epiſtolas tuas, ſed tres pariter, recepi, omnes elegantiſſimas, amantiſſimas, & quales à te venire, præſertim deſideratas, oportebat: quarum una injungis mihi jucundiſſimum miniſterium, ut ad Plotinam, ſanctiſſimam feminam, literæ tuæ proferantur: perferentur. Eadem commendas Popilium Artemiſium: ſtatim præſtiti quod petebat. Indicas etiam, modicas te vindemias collegiſſe: Communis hæc mihi tecum, quanquam in diverſiſſima parte terrarum, querela eſt. Altera epiſtola nuntias, multa te nunc dictare, nunc ſcribere, quibus nos tibi repræſentes. Gratias ago: agerem magis, ſi me illa ipſa quæ ſcribis aut dictas, legere voluiſſes. Et erat æquum ut te mea, ita me tua ſcripta cognoſcere, etiamſi ad alium quam ad me pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vitæ noſtræ ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, ſtatimque ad nos evolaturum, qui jam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo poſſis. Tertia epiſtola continebat, eſſe tibi redditam orationem pro [16] Clario, eamque viſam uberiorem quam dicente me, audiente te, fuerit. Eſt uberior, multa enim poſtea inſerui. Adijcis, alias te literas curioſius ſcriptas miſiſſe: an acceperim quæris: non accepi, & accipere geſtio. Proinde prima quaque occaſione mitte, appoſitis qui-

quidem uſuris, quas ego (non parcius poſ-ſum) centeſimas computabo. Vale.

XXIX. C. PLINIVS RVSTICO SVO S.

VT ſatius eſt unum aliquid inſigniter facere, quam plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, ſi non poſſis unum aliquid inſigniter. Quod intuens ego, variis me ſtudiorum generibus, nulli ſatis confiſus, experior. Proinde quum hoc vel illud leges, ita ſingulis veniam, ut non ſingulis, dabis. An ceteris artibus excuſatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilior effectus eſt? Quid autem ego de venia quaſi ingratus? Nam ſi ea facilitate hæc proxima acceperis, qua priora, laus potius ſperanda, quam venia obſecranda eſt. Mihi tamen venia ſufficit. Vale.

XXX. C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

LAudas mihi, & frequenter præſens, & nunc per epiſtolas, Nonium tuum, quod ſit liberalis in quoſdam: & ipſe laudo, ſit tamen non in hos ſolos. Volo enim eum qui ſe vere liberalis, tribuere patriæ, propinquis, affinibus, amicis, ſed amicis dico pauperibus: non ut iſti, qui iis potiſſimum donant, qui donare maxime poſſunt. Hos ego viſcatis hamatiſque muneribus non ſua promere puto, ſed aliena corripere. Sunt ingenio ſimili, qui quod huic donant, aufe-

runt

runt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum eſt autem, ſuo eſſe contentum: deinde, quos præcipue ſcias indigere, ſuſtentantem foventemque, orbe quodam ſocietatis ambire. Quæ cuncta ſi facit iſte, uſquequaque laudandus eſt: ſi unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum eſt etiam imperfectæ liberalitatis exemplar. Ea invaſit homines habendi cupido, ut poſſideri magis, quàm poſſidere videantur. Vale.

XXXI. C. PLINIVS SARDO SVO S.

Poſtquam à te receſſi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, identidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quæ de me ſcripſiſti. In quibus quidem percopioſus fuiſti. Quàm multa, quàm varia, quàm non eadem de eodem, nec tamen diverſa, dixiſti? Laudem pariter & gratias agam? Neutrum ſatis poſſum, &, ſi poſſem, timerem ne arrogans eſſem, ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Vnum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora viſa, quanto jucundiora; & tanto jucundiora, quanto laudabiliora erant. Vale.

XXXII. C.

XXXII. C. PLINIVS TITIANO SVO S.

QVid agis? quid actūrus es? Ipſe vitam jucundiſſimam, id eſt, otioſiſſimam, vivo. Quo fit, ut ſcribere longiores epiſtolas nolim, velim legere: illud, tanquam delicatus; hoc tanquam otioſus. Nihil eſt enim aut pigriùs delicatis, aut curioſius otioſis. Vale.

XXXIII. C. PLINIVS CANINIO SVO S.

INcidi in materiam veram, ſed ſimillimam fictæ, dignamque iſto lætiſſimo, altiſſimo, planeque poetico ingenio. Incidi autem, dum ſuper cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides; tametſi quid poetæ cum fide? Is tamen auctor, cui bene vel hiſtoriam ſcripturus credidiſſes. Eſt in Africa Hipponenſis colonia, mari proxima: adjacet ei navigabile ſtagnum ex quo, in modum fluminis, æſtuarium emergit, quod vice alterna, prout æſtus aut repreſſit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur ſtagno. Omnis hic ætas piſcandi, navigandi, atque etiam natandi ſtudio tenetur: maxime puerorum, quos otium luduſque ſolicitat. His gloria & virtus altiſſime provehi: victor ille qui longiſſime ut littus, ita ſimul nantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, audentior ceteris, in ulteriora tendebat: delphinus occurrit, & nunc

nunc præcedere puerum, nunc ſequi, nunc circuire, poſtremo ſubire, deponere, iterum ſubire, trepidantemque perferre primum in altum: mox flectit ad litus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipſum puerum tanquam miraculum aſpicere, interrogare, audire, narrare. Poſtero die obſident litus, proſpectant mare, & ſi quid eſt mari ſimile. Natant pueri: inter hos ille, ſed cautius. Delphinus rurſus ad tempus, rurſus ad puerum venit. Fugit ille cum ceteris. Delphinus, quaſi invitet, revocet, exilit, mergitur, varioſq; orbes implicitat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio; hoc pluribus, donec homines innutritos mari ſubiret timendi pudor: accedunt, & alludunt, & appellant: tangunt etiam, pertrectantque præbentem. Creſcit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus eſt, adnatat natanti, inſilit tergo: fertur referturque, agnoſci ſe, amari putat, amat ipſe: neuter timet, neuter timetur. Hujus fiducia, manſuetudo illius augetur: nec non alii pueri dextra lævaque ſimul eunt hortantes monenteſque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum ſpectator & comes. Nihil enim ſimile aut faciebat, aut patiebatur: ſed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum ceteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quam priora) delphinum geſtatorem colluſoremque puerorum in terram quoque extrahi ſolitum, areniſque ſiccatum, ubi incaluiſſet, in mare revolvi. Conſtat Octavium Avitum, legatum proconſu-
lis

lis, in litus educto religione prava ſuperfudiſſe unguentum, cujus illum novitatem odoremque in altum refugiſſe; nec niſi poſt multos dies viſum languidem & mœſtum; mox, redditis viribus, priorem laſciviam & ſolita miniſteria repetiſſe. Confluebant ad ſpectaculum omnes magiſtratus, quorum adventu & mora modica reſpublica novis ſumptibus atterebatur. Poſtremo locus ipſe quietem ſuam ſecretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miſeratione, qua copia deflebis, ornabis, attolles? Quanquam non eſt opus affingas aliquid aut adſtruas: ſufficit ne ea quæ ſunt vera minuantur. Vale.

XXXIV. C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Explica æſtum meum. Audio me male legere duntaxat verſus: orationes enim commodius, ſed tanto minus verſus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi non bene, ſed melius ſcio lecturum; ſi tamen non fuerit perturbatus. Eſt enim tam novus lector, quam ego poeta. Ipſe neſcio quid illo legente interim faciam, ſedeam defixus, & mutus, & ſimilis otioſo; an (ut quidam) quæ pronuntiabit, murmure, oculis, manu proſequar. Sed puto me non minus male ſaltare quam legere. Iterum dicam, explica æſtum meum, vereque reſcribe, num ſit melius, peſſime legere, quam iſta vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV. C.

XXXV. C. PLINIVS APPIO SVO S.

LIbrum quem miſiſti, recepi, & gratias ago: ſum tamen hoc tempore occupatiſſimus. Ideo nondum eum legi, cum alioqui validiſſime cupiam; ſed eam reverentiam cum literis ipſis, tum ſcriptis tuis debeo, ut ſumere illa, niſi vacuo animo, irreligioſum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Eſt tamen aliquis modum, primum, quod nimia cura deterit magis quam emendat; deinde, quod nos à recentioribus revocat, ſimulque nec abſolvit priora, & inchoare poſteriora non patitur. Vale.

XXXVI. C. PLINIVS FVSCO SVO S.

QVeris quemadomodum in Tuſcis diem æſtate diſponam. Evigilio quum libuit, plerumque circa horam primam, ſæpe ante; tardius raro. clauſæ feneſtræ manent. Mire enim ſilentio & tenebris animus alitur. Ab iis quæ avocant abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, ſed animum oculis ſequor, qui eadem quæ mens, vident, quoties non vident alia. Cogito ſi quid in manibus, cogito ad verbum ſcribenti emendantique ſimilis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi tenerive potuerunt. Notariũ voco, &, die admiſſo, quæ formaveram dicto; abit, rurſuſque revocatur, rurſuſque remittitur. Vbi hora quarta vel quinta (neque enim certum dimenſumque tempus)

pus) ut dies ſuaſit, in xyſtum me vel cryptoporticum confero; reliqua meditor & dicto; vehiculum aſcendo. Ibi quoque idem quod ambulans aut jacens. Durat intentio, mutatione ipſa refecta: paulum redormio, dein ambulo, mox orationem Græcam Latinamve clare & intente, non tam vocis cauſa quam ſtomachi, lego: pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, ungeor, exerceor, lavor. Cœnanti mihi, ſi cum vxore, vel paucis, liber legitur: poſt cœnam, [18] comœdi aut lyriſtes: mox cum meis ambulo, quorum in numero ſunt eruditi: Ita variis ſermonibus veſpera extenditur, &, quanquam longiſſimus dies cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam ſi diu [19] tacui, vel ambulavi, poſt ſomnum demum lectionemque, non vehiculo, ſed (quod brevius, quia velocius) equo geſtor. interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad ſe trahunt, interdumque laſſato mihi opportuna interpellatione ſubveniunt. Venor aliquando: ſed non ſine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Datur & colonis (ut videtur ipſis) non ſati temporis, quorum mihi agreſtes querelę literas noſtras & iſtæc urbana opera commendant. Vale.

XXXVII. C. PLINIVS PAVLINO SVO S.

NEc tuæ naturæ eſt, translatitia hæc & quaſi publica officia à familiaribus amicis contra ipſorum commodum exigere: & ego te conſtantius amo, quam ut

ve-

verear ne aliter ac velim accipias, niſi te calendis ſtatim conſulem videro: præſertim cum me neceſſitas locandorum prædiorum plures annos ordinatura detineat;in qua mihi nova conſilia ſumenda ſunt. Nam priore luſtro, quanquam poſt magnas remiſſiones, reliqua creverunt: inde pleriſque nulla jam cura minuendi æris alieni, quod deſperant poſſe perſolvi; rapiunt etiam, conſumuntque quod natum eſt, ut qui jam putent ſe non ſibi parcere. Occurrendum ergo augeſcentibus vitiis, & medendum eſt. Medendi una ratio,[24] ſi non nummo, ſed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, cuſtodes fructibus ponam: & alioqui nullum juſtius genus reditus, quam quod terra, cœlum, annus refert. Ad hoc, magnam fidem, acres oculos, numeroſas manus poſcit: experiendum tamen, &, quaſi in veteri morbo, quælibet mutationis auxilia tentanda ſunt. Vides quam non delicata me cauſa obire primum conſulatus tui diem non ſinat: quem tamen hic præſens votis,gaudio,gratulatione celebrabo. Vale.

XXXVIII. C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

EGo vero Rufum noſtrum laudo: non quia tu vt ita facerem petiiſti, ſed quia eſt ille digniſſimus. Legi enim librum omnibus numeris abſolutum; cui multum apud me gratiæ amor ipſius adjecit. Judicavi tamen. Neque enim ſoli judicant qui maligne legunt. Vale.

XXXIX. C.

XXXIX. C. PLINIUS MUSTIO SUO S.

ARuſpicum monitu reficienda eſt mihi ædes Cereris in prædiis in melius & in majus. Vetus ſane & anguſta, cum ſit alioqui ſtato die frequentiſſima. Nam idibus Septembribus magnus è regione tota coit populus, multæ res aguntur, multa vota ſuſcipiuntur, multa redduntur, ſed nullum in proximo ſuffugium aut imbris aut ſolis. Videor ergo munifice ſimul religioſeque facturus, ſi ædem quam pulcherrimam exſtruxero, addidero porticus: illam ad uſum deæ, has, ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cujus tibi videbitur generis: emas marmora, quibus ſolum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum vel emendum ipſius deæ ſignum: quia antiquum illud è ligno quibuſdam ſui partibus vetuſtate obtruncatum eſt. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit quod videatur iſtinc eſſe repetendum: niſi 25 tamen ut formam ſecundum rationem loci ſcribas: neque enim poſſunt circumdari templo; nam ſolum templi hinc flumine & abruptiſſimis ripis, hinc via cingitur. Eſt ultra viam latiſſimum pratum, in quo ſatis apte contra templum ipſum porticus explicabuntur: niſi quid tu melius inveneris, qui ſoles locorum difficultates arte ſuperare. Vale.

XL. C.

XL. C. PLINIVS FVSCO SVO S.

SCribis, pergratas tibi fuiſſe literas meas quibus cognoviſti quemadmodum in Tuſcis otium æſtatis exigerem: requiris quid ex hoc in Laurentino hyeme permutem. Nihil, niſi quod meridianus ſomnus eximitur, multumque de nocte vel ante vel poſt diem ſumitur: & , ſi agendi neceſſitas inſtat, quæ frequens hyeme , non jam comœdo vel lyriſtæ poſt cœnam locus ; ſed illa quæ dictavi, identidem retractantur , ac ſimul memoriæ frequenti emendatione proficitur. Habes æſtate , hyeme conſuetudinem ; addas huc licet autumnum, quæque inter hyemem æſtatemque media, ut nihil de die perdunt , ita de nocte parvulum acquirunt. Vale.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LIBER

LIBER X.

In quo Epiſtolæ Plinii ad Trajanum Imperatorem; & Trajani ad Plinium.

I. C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

TUA quidem pietas, Imperator ſanctiſſime, optaverat, ut quam tardiſſime ſuccederes patri: ſed dii immortales feſtinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipublicæ quam ſuſceperas, admovere. Precor ergo ut tibi, & per te generi humano, proſpera omnia, id eſt, digna ſeculo tuo, contingant. Fortem te & hilarem, Imperator optime, & privatim & publice opto.

II. C. PLINIUS TR. IMP. S.

EXprimere, domine, verbis non poſſum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putaſti jure trium liberorum. Quamvis enim Julii Serviani, optimi viri, tuiq; amantiſſimi, precibus indulſeris: tamen etiam ex reſcripto intelligo, libentius hoc ei te præſtitiſſe, quia pro me rogabat. Videor ergo ſummam voti mei conſequutus, cum inter initia feliciſſimi principatus tui probaveris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupiſco; quos habere etiam illo triſtiſſimo ſe-

O culo

culo volui, ſicut potes duobus matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui omnia integra bonitati tuæ reſervarunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus eſſem & ſecurus & felix.

III. C. PLINIVS TR. IM. S.

INdulgentia tua, Imperator optime, quam pleniſſimam experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos ſibi vel præcipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte ætate condiſcipulus & contubernalis meus. Quibus ex cauſis & à Divo patre tuo petieram, ut & illum in ampliſſimum ordinem promoveres: ſed hoc votum meum bonitati tuæ reſervatum eſt, quia mater Romani liberalitatem ſeſtertii quadringenties, quod conferre ſe filio codicilis ad patrem tuum ſcriptis profeſſa fuerat, nondum ſatis legitime peregerat. Quod poſtea fecit, admonita à nobis. Nam & fundos emancipavit, & cetera, quæ in emancipatione implenda ſolent exigi, conſumavit. Cum ſit ergo finitum quod ſpes noſtras morabatur, non ſine magna fiducia ſubſigno. Auget finem pro moribus Romani mei, quos & liberalia ſtudia exornant, & eximia pietas, quæ hanc ipſam matris liberalitatem, & ſtatim patris hereditatem, & adoptionem à vitrico meruit. Auget hæc & natalium & paternarum facultatum ſplendor; quibus ſingulis multum commendationis acceſſurum etiam ex meis precibus, indulgentiæ tuæ credo. Rogo, ergo, domi-

domine, ut me exoptatiſſimæ mihi gratulationis compotes facias, & honeſtis (ut ſpero) affectibus meis præſtes, ut non in me tantum, verum & in amico gloriari judiciis tuis poſſim.

IV. C. PLINIVS TR. IMP. S.

PRoximo anno, domine, graviſſima valetudine uſque ad periculum vitæ vexatus, iatralipten aſſumpſi: cujus ſolicitudini & ſtudio, tuæ tantum indulgentiæ beneficio referre gratiam poſſum. Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Eſt enim peregrinæ conditionis, manumiſſus à peregrina. Vocatur ipſe Harpocras; patronam habuit Thermuthin Theonis, quæ jampridem defuncta eſt. Item rogo, des jus Quiritium libertis Antoniæ Maximillæ, ornatiſſimæ feminæ, Heliæ & Antoniæ Harmeridi. Quod à te, petente patrona, peto.

V. C. PLINIVS TR. IMP. S.

EXprimere, domine, verbis non poſſum, quanto me gaudio affecerint epiſtolæ tuæ, ex quibus cognovi te Harpocrati, iatraliptæ meo, etiam Alexandrinam civitatem tribuiſſe, quamvis, ſecundum inſtitutionem principum, non temere eam dare propoſuiſſes. Eſſe autem Harpocran νόμον Μεμφιτικὸν indico tibi. Rogo ergo, indulgentiſſime Imper. ut mihi ad Pompeium Plantam, præfectum Ægypti, amicum tuum, ſic ut promiſiſti, epiſtolam mittas. Obviam iturus, quo maturius, domine exopta-

tiſſime, adventus tui gaudio frui poſſim, rogo permittas mihi, quam longiſſime occurrere tibi.

VI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

PRoxima infirmitas mea, domine, obligavit me Poſthumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo poſſum, ſi precibus meis, ex conſuetudine bonitatis tuæ, indulſeris. Rogo ergo, ut propinquis ejus des civitatem, Chryſippo Mithridatis, uxorique Chryſippi Stratonicæ Epigoni, item liberis ejuſdem Chryſippi, Epigono & Mithridati, ita ut ſint in patris poteſtate, utque iis in libertos ſervetur jus patronorum. Item rogo indulgeas jus Quiritium L. Satrio Abaſcantio, & P. Cæſio Phoſphoro, & Panchariæ Soteridi. Quod à te, volentibus patronis, peto.

VII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

SCio, domine, memoriæ tuæ, quæ eſt benefaciendi tenaciſſima, preces noſtras inhærere: quia tamen in hoc quoque ſæpe indulſiſti, admoneo ſimul & impenſe rogo, ut Actium Suram prętura exornare digneris, cum locus vacet. Ad quam ſpem alioqui quietiſſimam hortatur & natalium ſplendor, & ſumma integritas in paupertate, & ante omnia, felicitas temporum, quæ bonam conſcientiam civium tuorum ad uſum indulgentiæ tuæ provocat & attollit.

VIII. C.

VIII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

CVm ſciam, domine, ad teſtimonium laudemque morum meorum pertinere tam boni principis judicio exornari, rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel ſeptemviratum, quia vacant adjicere digneris, ut jure ſacerdotii precari deos pro te publice poſſim, quos nunc precor pietate privata.

IX. C. PLINIVS TR. IMP. S.

VIctoriæ tuæ, optime Imperator, maximæ, pulcherrimæ, antiquiſſimæ, & nomine & reip. gratulor, deoſque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam lętus ſequatur eventus; ut virtutibus tantis gloria imperii & novetur & augeatur.

X. C. PLINIVS TR. IMP. S.

SErvilius Pudens legatus, domine. VIII. calend. Decembr. Nicomediam venit: meq; longę exſpectationis ſolicitudine liberavit.

XI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

ROſianum Geminum, domine, arctiſſimo vinculo mecum tua in me beneficia junxerunt. Habui enim illum quęſtorem in conſulatu, mei ſumne obſervantiſſimum expertus. Tantam mihi poſt conſulatum reverentiam præſtat, ut publicæ neceſſitudinis pignora priuatis cumulet officiis.

Rogo ergo, ut ipſi apud te, pro dignitate ejus, precibus meis faveas: cui &, ſi quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipſe operam, ut in his quæ ei mandaveris, majora mereatur. Parciorem me in laudando facit, quod ſpero tibi & integritatem ejus, & probitatem, & induſtriam non ſolum ex ejus honoribus, quos in urbe ſub oculis tuis geſſit, verum etiam ex commilitio, eſſe notiſſimam. Illud unum, quod propter caritatem ejus nondum mihi videor ſatis plene feciſſe, etiam atque etiam facio; teque, domine, rogo, gaudere me exornata quæſtoris mei dignitate, id eſt, per illum mea, quam maturiſſime velis.

XII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

Difficile eſt, domine, exprimere verbis, quantam perceperim lætitiam, quod & mihi & ſocrui meæ præſtitiſti, ut ad finem conſulatus Cœlium Clementem in hanc provinciam transferres. Ex illo enim menſuram beneficii tui penitus intelligo, cum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem nec audeo quidem, quamvis maxime debeam. Itaque ad vota confugio, deoſque precor, ut iis quæ in me aſſidue confers, non indignus exiſtimer.

XIII. C.

XIII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

SCripſit mihi, domine, Lycormas, libertus tuus, ut, ſi qua legatio à Boſphoro veniſſet, urbem petitura, uſque in adventum ſuum retineretur. Et legatio quidem duntaxat in eam civitatem in qua ipſe ſum, nulla adhuc venit; ſed venit tabellarius Sauromatæ, quem ego, uſus opportunitàte quam mihi caſus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere præceſſit, mittendum putavi, ut poſſis ex Lycormæ & ex regis epiſtolis pariter cognoſcere, quæ fortaſſe pariter ſcire deberes.

XVI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

REx 4 Sauromata ſcripſit mihi, eſſe quædam quæ deberes quam maturiſſime ſcire: qua ex cauſa feſtinationem tabellarii, quem ad te cum epiſtolis miſit, diplomate adjuvi.

XV. C. PLINIVS TR. IMP. S.

LEgato Sauromatæ regis, quum ſua ſponte Niceæ, ubi me invenerat, biduo ſubſtitiſſet, longiorem moram faciendam, domine, non putavi. Primùm quod incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus eſſet; deinde quod ipſe proficiſcebar in diverſam provinciæ partem, ita officii neceſſitate exigente. Hæc in notitiam tuam perferēda exiſtimavi, quia proxi-

me ſcripſeram, petiiſſe Lycormam, ut legationem, ſi qua veniſſet à Boſphoro, uſque in adventum ſuum retinerem. Quid diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit præſertim cum epiſtolæ Lycormæ, quas detinere, ut ante prædixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum anteceſſuræ viderentur.

XVI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

APuleius, domine, miles, qui eſt in ſtatione Nicomedenſi, ſcripſit mihi, quendam nomine Callidromum, quum detineretur à Maximo & Dionyſio piſtoribus, quibus operas ſuas locaverat, confugiſſe ad tuam ſtatuam, perductumque ad magiſtratus indicaſſe, ſerviſſe aliquando Laberio Maximo, captumque à Suſago in Meſia, & à Decebalo, muneri miſſum Pacoro, Parthiæ regi, pluribuſq; annis in miniſterio ejus fuiſſe: deinde fugiſſe, atque ita in Nicomediam perveniſſe. Quem ego perductum ad me quum eadem narraſſet, mittendum ad te putavi. Quod paulo tardius feci, dum requiro gemmam quam ſibi, habentem imaginem Pacori, & quibus inſignibus ornatus fuiſſet, ſubtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, ſi inveniri potuiſſet, ſimul mittere, ſicut ſ glebulam miſi, quam ſe ex Parthico metallo attuliſſe dicebat. Signata eſt anulo meo, cujus eſt apoſphragiſma, quadriga.

XVII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

MAximumum, libertum & procuratorem tuum, domine, per omne tempus quo fuimus una, probum, & induſtrium, & diligentem, ac, ſicut rei tuæ amantiſſimum, ita diſciplinæ tenaciſſimum expertus, libenter apud te teſtimonio proſequor ea fide quam tibi debeo.

XVIII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

GAbium Baſſum, domine, præfectum oræ Ponticæ, integrum, probum, induſtrium, atque inter iſta reuerentiſſimum mei expertus, voto pariter & ſuffragio proſequor, ea fide quam tibi debeo: quem abunde conſpexi inſtructum commilitio tuo: cujus diſciplinæ debet, quod indulgentia tua dignus eſt. Apud me & milites & pagani, à quibus juſtitia eius & humanitas penitus inſpecta eſt, certatim ei, qua privatim, qua publice, teſtimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perfero ea fide quam tibi debeo.

XIX. C. PLINIVS TR. IMP. S.

NYmphidium Lupum, domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipſe tribunus eſſem, ille præfectus: inde familiariter diligere cępi. Crevit poſtea caritas ipſa mutuæ vetuſtate amicitiæ. Jtaque & quieti eius inieci manum, & exegi, ut me in

Bithynia conſilio inſtrueret. Quod ille amiciſſime, & otii & ſenectutis ratione poſtpoſita, & jam fecit, & facturus eſt. Quibus ex cauſis neceſſitudines ejus inter meas numero, & filium inprimis, Nymphidium Lupum, juvenem probum, induſtrium, & egregio patre digniſſimum, ſuffecturum indulgentiæ tuæ: ſicut primis ejus experimētis cognoſcere potes, cum præfectus cohortis pleniſſimum teſtimonium meruerit Iulii Ferocis & Fuſci Salinatoris, clariſſimorum virorum. Meum gaudium, domine, meam gratulationem filii honores continerent.

XX. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

VT primum me, domine, indulgentia veſtra promovit ad præfecturam ærarii Saturni, omnibus advocationibus, quibus, alioqui nunquam eram promiſcue functus, renuntiavi, ut toto animo, delegato mihi officio vacarem. Qua ex cauſa quum patronum me provinciales optaſſent contra Marium Priſcum, & petii veniam hujus muneris & impetravi: ſed cum poſtea conſul deſignatus, cenſuiſſes faciendum nobiſcum, quorum erat excuſatio recepta, ut eſſemus in Senatus poteſtate, pateremurq; nomina noſtra in urnam conjici, convenientiſſimum eſſe tranquillitati ſeculi tui putavi, præſertim tam moderatæ voluntati ampliſſimi ordinis non repugnare. Cui obſequio meo opto ut exiſtimes conſtare rationem, cum omnia facta dictaque mea probare ſanctiſſimis moribus tuis cupiam.

XXI. TRA-

XXI. TRAIANVS PLINIO S.

ET civis & ſenatoris boni partibus functus es, obſequium ampliſſimi ordinis, quod juſtiſſime exigebat, præſtando. Quas partes impleturum te ſecundum ſuceptam fidem confido.

XXII. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

AGo gratias, domine, quo & jus Quiritium libertis neceſſariæ mihi feminæ, & civitatem Romanam Harpocrati, iatraliptæ meo, ſine mora indulſiſti. Sed quum annos ejus & cenſum, ſicut præceperas, [6] edere tem, admonitus ſum à peritioribus, debuiſſe me ante ei Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam eſſet Ægyptius. Ego autem, quia inter Ægyptios, ceteroſque peregrinos, nihil intereſſe credebam, contentus fueram hoc ſolum ſcribere tibi, eum ſcilicet à peregrina manumiſſum, patronamque ejus jampridem deceſſiſſe. De qua ignorantia mea non queror, per quam ſtetit ut tibi pro eodem homine ſæpius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitime frui poſſim, tribuas ei & Alexandrinam civitatem, & Romanam. Annos ejus & cenſum (nequid rurſus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus juſſeras, miſi.

XXIII. TRAIANVS PLINIO S.

CIvitatem Alexandrinam, ſecundum inſtitutionem principum, non temere dare propoſui: ſed cum Harpocrati, intraliptæ tuo, iam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuæ negare non ſuſtineo. Tu, ex quo homo ſit, notum mihi facere debebis, ut epiſtolam tibi ad Pompejum Plantam, præfectum Ægypti, amicum meum, mittam.

XXIV. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

QVum divus pater tuus, domine, & oratione pulcherrima & honeſtiſſimo exemplo omnes cives ad munificentiam eſſet cohortatus, petii ab eo, ut ſtatuas principum, quas in longinquis agris per plures ſucceſſiones traditas mihi, quales acceperam cuſtodiebam, permitteret in municipium transferre, adjecta ſua ſtatua. Quodq; ille mihi cum pleniſſimo teſtimonio indulſerat, ego ſtatim decurionibus ſcripſeram, ut adſignarent ſolum, in quo templum pecunia mea exſtruerem: illi in honorem operis ipſius electionem loci mihi obtulerant. Sed primum mea, deinde patris tui valetudine, poſtea curis delegati à vobis officii retentus, nunc videor commodiſſime poſſe in rem præſentem excurrere. Nam & menſtruum meum calend. Septembris finitur, & ſequens menſis complures dies feriatos habet: Rogo ergo,

go, ante omnia permittas mihi, opus quod inchoaturus ſũ, exornare & tua ſtatua: deinde, ut hoc facere quam maturiſſime poſſim, indulgeas commeatum. Non eſt autem ſimplicitatis meæ diſſimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meæ. Agrorum enim quos in eadem regione poſſideo, locatio cum alioqui CCCC excedat, adeo non poteſt differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. Præterea continuæ ſterilitates cogunt me de remiſſionibus cogitare: quarum rationem, niſi præſens, inire non poſſum. Debebo ergo, domine, indulgentiæ tuæ, & pietatis meæ celeritatem & ſtatuarum ordinationem, ſi mihi ob utraque hæc dederis commeatum XXX. dierum. Neque enim anguſtius tempus præfinire poſſum, cum & municipium & agri, de quibus loquor, ſint ultra centeſimum & quinquageſimum lapidem.

XXV. TR. PLINIO S.

ET privatas multas & omnes publicas cauſas petendi commeatus reddidiſti: mihi autem vel ſola voluntas tua ſuffeciſſet. Neque enim dubito te, ut primum potueris, ad tam diſtrictum officium reverſurum. Statuam poni mihi à te eo quo deſideras loco, quanquam ejuſmodi honorum parciſſimus, tamen patior, ne impediiſſe curſum erga me pietatis tuæ videar.

XXVI. C.

XXVI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

QVia confido, domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi, me Epheſum cum omnibus meis ὑπὲρ Μαλέαν navigaſſe. Quamvis contrariis ventis retentus. Nunc, deſtino partim atariis navibus, partim vehiculis, provinciam petere. Nam ſicut itineri graves æſtus, ita continuæ navigationi eteſiæ reluctantur.

XXVII. TR. PLINIO S.

REcte renuntiaſti mihi, Secunde cariſſime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam pervenias. Prudenter autem conſtituis interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca ſuaſerint.

XXVIII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

SIcut ſaluberrimam navigationem, domine, uſq; Epheſum expertus, ita inde poſtquam vehiculis iter facere cœpi, graviſſimis æſtibus, atq; etiam febriculis, vexatus Pergami ſubſtiti. Rurſus, quum tranſiſſem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius quam ſperaveram, id eſt XV calend. Octobres, Bithyniam intravi. Non poſſum tamen de mora queri, cum mihi contigerit quod erat auſpicatiſſimum, natalem tuum in provincia celebrare. Nunc reipub. Pruſenſium impendia, reditus, debitores excutio: quod ex ipſo tra-

ctu

ſtu magis ac magis neceſſarium intelligo. Multæ enim pecuniæ variis ex cauſis à privatis detinentur: præterea quædam 7 minime legitimis ſumptibus erogantur. Hæc tibi, domine, in ipſo ingreſſu meo ſcripſi. Quintodecimo calend. Octob. domine, provinciam intravi, quam in eo obſequio, in ea erga te fide, quam de genere humano mereris, inveni. Deſpice, domine, an neceſſarium putes, mittere huc menſorem. Videntur enim non mediocres pecuniæ poſſe revocari à curatoribus operum, ſi menſuræ fideliter aguntur. Ita certe proſpicio ex ratione Pruſenſium, quam cum Maximo tracto.

XXIX. TRAIANVS PLINIO S.

CVperem ſine querela corpuſculi tui, & tuorum, pervenire in Bithyniam potuiſſes, ac ſimile tibi iter ab Epheſo ei navigationi fuiſſet, quam expertus uſque illo eras. Quo autem die perveniſſes in Bithyniam, cognovi, Secunde cariſſime, literis tuis. Provinciales (credo) proſpectum ſibi à me, intelligent. Nam & tu dabis operam, ut manifeſtum ſit, illis electum te eſſe, qui ad eoſdem mei loco mittereris. Rationes autem inprimis tibi rerumpublicarum excutiendæ ſunt. Nam & eſſe eas vexatas ſatis conſtat. Menſores vix etiam iis operibus, quæ aut Romæ, aut in proximo, fiunt, ſufficientes habeo: ſed in omni provincia inveniunturq, uibus credi poſſit, & ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX. C. PLINIVS TR. IMP. S.

ROgo, domine, conſilio me regas hæſitantem, utrum per publicos civitatum ſervos (quod uſque adhuc factum) an per milites, aſſervare cuſtodias debeam. Vereor enim, ne & per ſervos publicos parum fideliter cuſtodiantur, & non exiguum militum numerum hæc cura diſtringat. Interim publicis ſervis paucos milites addidi. Video tamen periculum eſſe, ne id ipſum utriſque negligentiæ cauſa ſit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere poſſe confidunt.

XXXI. TRAIANVS PLINIO S.

NIhil opus eſt, mi Secunde cariſſime, ad continendas cuſtodias, plures commilitones converti. Perſeveremus in ea conſuetudine quæ iſti provinciæ eſt, ut per publicos ſervos cuſtodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tua ſeverirate ac diligentia poſitum eſt. Inprimis enim, ſicut ſcribis, verendum eſt, ne, ſi permiſceantur ſervis publicis milites, mutua inter ſe fiducia negligentiores ſint: ſed & illud hæreat nobis, quam pauciſſimos milites à ſignis avocandos eſſe.

XXXII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

GAbius Baſſus, præfectus oræ Ponticæ & reverentiſſimæ & officioſiſſimæ, domine, venit ad me, & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perſpicere potui, vir egregius, & indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, præcepiſſe te, ut ex cohortibus, quibus me præeſſe voluiſti, contentus eſſet beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno. Reſpondit; non ſufficere ſibi hunc numerum, idque ſe ſcripturum tibi. Hoc in cauſa fuit, quo minus ſtatim revocandos putarem, quos habet ſupra numerũ.

XXXIII. TRAIANVS PLINIO S.

ET mihi ſcripſit Gabius Baſſus, non ſufficere ſibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus ſum. Quod quæris ſcripſiſſe me ut notum haberes, his literis ſubjici juſſi. Multum intereſt, res poſcat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum ſpectanda eſt: & quantum fieri poteſt, curandum ne milites à ſignis abſint.

XXXIV. C. PLINIVS TR. IMP. S.

PRuſenſes, domine, balineum habent & ſordidum & vetus. Id itaque, indulgentia tua, reſtituere deſiderant: ego tamen æſtimans novum fieri debere, videris mihi deſiderio eorum indulgere poſſe. Erit enim pecunia ex qua fiat: primum ea, quam revocare à privatis & exigere jam cœpi: deinde,

inde, quam ipſi erogare in oleum ſoliti, parati ſunt in opus balinei conferre. Quod alioqui & dignitas civitatis, & ſeculi tui nitor poſtulat.

XXXV. TR. PLINIO S.

SI inſtructio novi balinei oneratura vires Pruſenſium non eſt, poſſumus deſiderio eorum indulgere: modo ne quid ideo aut contribuant, aut minus illis in poſterum fiat, ad neceſſarias erogationes.

XXXVI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

MAximus, libertus & procurator tuus, domine, præter decem beneficiarios, quos aſſignari à me Gemellino optimo viro juſſiſti, ſibi quoque confirmat neceſſarios eſſe milites. Ex his interim, ſicut inveneram, in miniſterio ejus relinquendos exiſtimavi: præſertim cum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelæ cauſa, quia deſiderabat, addidi duos equites. In futurum quid ſervavi velis, rogo reſcribas.

XXXVII. TR. PLINIO S.

NVnc quidem proficiſcentem, ad comparationem frumentorum, Maximum, libertum meum recte militibus inſtruxiſti. Fungebatur enim & ipſe extraordinario munere. Quum ad priſtinum actum reverſus fuerit, ſufficient illi duo à te dati mili-

milites, & totidem à Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adjuvat.

XXXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sempronius Cælianus, egregius juvenis, repertos inter tirones duos ſervos miſit ad me: quorum ego ſupplicium diſtuli, ut te, conditorem diſciplinæ militaris firmatoremque, conſulerem de modo pœnæ. Ipſe enim dubito ob hæc maxime, quod, ut jam dixerant, ſacramento militari nondum diſtributi in numeros erant. Quid ergo debeam ſequi, rogo, domine ſcribas, præſertim cum pertineat ad exemplum.

XXXIX. TR. PLINIO S.

Secundum mandata mea fecit Sempronius Cælianus, mittendo ad te eos de quibus cognoſci oportebat, an capitale ſupplicium meruiſſe videantur. Refert autem, voluntarii ſe obtulerint, an lecti ſint, vel etiam vicarii dati. Lecti ſi ſunt, inquiſitor peccavit: ſi vicarii dati, penes eos culpa eſt, qui dederunt: ſi ipſi, cum haberent conditionis ſuæ conſcientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum intereſt, quod nondum per numeros diſtributi ſunt. Ille enim dies quo primum probati ſunt, veritatem ab his originis ſuæ exigit.

XL. C.

XL. C. PLINIVS TR. IMP. S.

SAlva magnitudine tua, domine, deſcendas oportet ad meas curas, cum jus mihi dederis referendi ad te de quibus dubito. In pleriſque civitatibus, maxime Nicomediæ & Niceæ, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, ſimiliaque his genera pœnarum, publicorum ſervorum officio miniſterioque funguntur, atque etiam, ut publici ſervi, annua accipiunt. Quod ego quum audiſſem, diu multumque hæſitavi, quid facere deberem Nam & reddere pœnæ poſt longum tempus pleroſque jam ſenes, &, quantum affirmatur, frugaliter modeſteque viventes, nimis ſeverum arbitrabar; & in publicis officiis retinere damnatos, non ſatis honeſtum putabam; eoſdem rurſus à repub. paſci otioſos, inutile: non paſci, etiam periculoſum, exiſtimabam. Neceſſariò ergo rem totam, dum te conſulerem, in ſuſpenſo reliqui. Quæres fortaſſe, quemadmodum evenerit, ut pœnis, in quas damnati erant, exolverentur, & ego quæſivi, ſed nihil comperi, quod affirmare tibi poſſum. Vt decreta quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla monimenta, quibus liberati probarentur. Erant tamen qui dicerent deprecantes, juſſu proconſulum legatorumve dimiſſos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc auſum ſine auctore.

XLI. TRAIANVS PLINIO S.

MEmineris idcirco te in iſtam provinciam miſſum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint. Erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad pœnam erant, non modo ea ſine auctore, ut ſcribis, liberati ſunt. ſed etiam in conditionem proborum miniſtrorum retrahantur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati ſunt, hos oportebit pœna ſuæ reddi: ſi qui vetuſtiores invenientur, & ſenes ante annos decem damnati, diſtribuamus illos in ea miniſteria, quæ non longe à pœna ſint. Solent enim ejuſmodi, ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum & vicorum, dari.

XLII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

QVum diverſam partem provinciæ circumirem, Nicomediæ vaſtiſſimum incendium multas privatorum domos, & duo publica opera, quanquam via interjacente, Geruſiam & Iſſon, abſumpſit. Eſt autem latius ſparſum: primum violentia venti, deinde inertia hominum, quod ſatis conſtat otioſos & immobiles tanti mali ſpectatores perſtitiſſe: & alioqui nullus uſquam in publico ſipho, nulla hama, nullum denique inſtrumentum ad incendia compeſcenda; & hæc quidem, ut jam præcepi, parabuntur. Tu, do-

domine, deſpice, an inſtituendum putes collegium fabrorum, duntaxat hominum CL: ego attendam ne quis, niſi faber, recipiatur, neve jure conceſſo in aliud utatur. Nec erit difficile cuſtodire tam paucos.

XLIII. TRAIANVS PLINIO S.

TIbi quidem ſecundum exempla complurium, in mentem venit, poſſe collegium fabrorum apud Nicomeden ſes conſtitui: ſed meminerimus, provinciam iſtam, & præcipue eas civitates, ab ejuſmodi factionibus eſſe vexatas. Quodcunque nomen ex quacunque cauſa dederimus iis qui in idem contracti fuerint, hetæriæ quamvis breves fient. Satius itaque eſt comparari ea quæ ad coercendos ignes auxilio eſſe poſſint, admonerique dominos prædiorum, ut & ipſi inhibeant, ac, ſi res popoſcerit, accurſu populi ad hoc uti.

XLIV. C. PLINIVS TR. IMP. S.

SOlemnia vota pro incolumitate tua, qua publica ſalus continetur, & ſuſcipimus, domine, pariter & ſolvimus, precati deos ut velint ea ſemper ſolvi, ſemperque ſignari.

XLV. TR.

XLV. TR. PLINIO S.

ET ſolviſſe vos cum provincialibus, diis talibus vota pro mea ſalute & incolumitate, & nuncupaſſe, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi ex literis tuis.

XLVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

IN aquæductum, domine, Nicomedenſes impenderunt HS XXX. CCC. XXIX. qui imperfectus adhuc relictus, ac etiam deſtructus eſt: rurſus in alium ductum erogata ſunt CC. Hoc quoque relicto, novo impendio eſt opus, ut aquam habeant qui tantam pecuniam male perdiderunt. ipſe perveni ad fontem puriſſimum, ex quo videtur aqua debere perduci, ſicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis & humilia perveniat. Manent adhuc pauciſſimi arcus: poſſunt & erigi quidam lapide quadrato, qui ex ſuperiore opere detractus eſt: aliqua pars, ut mihi videtur, teſtaceo opere agenda erit. Id enim & facilius & vilius. Et inprimis neceſſarium eſt, mitti à te vel aquilegem vel architectum, ne rurſus eveniat quod accidit. Ego illud unum affirmo, & utilitatem operis & pulchritudinem ſeculo tuo eſſe digniſſimam.

XLVII. TR. PLINIO S.

CVrandum eſt, ut aqua in Nicomedenſem civitatem perducatur. Vere credo te ea qua debebis diligentia hoc opus aggreſſurum. Sed, mediusfidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquirere quorum vitio ad hoc 9 opus tantam pecuniam Nicomedenſes perdiderint, ne, quum inter ſe gratificantur, & inchoa erint aquęductus, & relinquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLIII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

THeatrum, domine, Niceæ maxima jam parte conſtructum, imperfectum tamen, ſeſtertium, ut audio (neque enim ratio plus excuſſa eſt) amplius centies hauſit: vereor ne fruſtra. Jngentibus enim rimis deſcendit & hiat, ſive in cauſa ſolum humidum & molle, ſive lapis ipſe gracilis & putris: dignum eſt certe deliberatione, ſitne faciendum, aut ſit relinquendum, an etiam deſtruendum. Nam fulturæ ac ſubſtructiones, quibus ſubinde ſuſcipitur, non tam firmæ mihi quam ſumptuoſæ videntur. Huic theatro ex privatorum pollicitationibus multa debentur, ut baſilicæ circa, ut porticus ſupra caveam: quæ nunc omnia differuntur ceſſante eo quod ante peragendum eſt. Jidem Nicenſes gymnaſium, incendio amiſſum, ante adventum meum reſtituere cœperunt longe numeroſius laxiuſque, quam fuerat. Etiam

Etiam aliquantum erogaverunt: periculum eſt, ne parum utiliter. Incompoſitum enim & ſparſum eſt. Præterea architectus, ſane æmulus ejus à quo opus inchoatum eſt, aſſirmat, parietes (quanquam viginti & duos pedes latos) impoſita onera ſuſtinere non poſſe, quia ſint cæmento medii farti, nec teſtaceo opere præcincti. Claudiopolitani quoque in depreſſo loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis quam ædificant, & quidem ex ea pecunia quam buleutæ addunt beneficio tuo, aut iam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum timeam ne illic publica pecunia, hic, quod eſt omni pecunia pretioſius, munus tuum male collocetur, cogor petere à te, non ſolum ob theatrum, verum etiam ob hæc balinea, mittas architectum, deſpecturum utrum ſit utilius poſt ſumptum qui factus eſt, quoquo modo conſummare opera ut inchoata ſunt: an quæ videntur emendanda, corrigere; quæ transferenda, transferre; ne, dum ſervare volumus quod impenſum eſt, male impendamus quod addendum eſt.

XLIX. TRAJANVS PLINIO S.

QVid oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenſes eſt, in re præſenti optime deliberabis & conſtitues: mihi ſufficiet indicari cui ſententiæ acceſſeris. Tunc autem à privatis exigi opera tibi curæ ſit, quum theatrum (propter quod illa promiſſa ſunt) factum erit. Gymna-

ſiis indulgent Græculi : ideo forſitan Nicenſes majore animo conſtructionem ejus aggreſſi ſunt: ſed oportet illos eo contentos eſſe, quod poſſit illis ſufficere. Quid Claudiopolitanis circa balineum, quod parum (ut ſcribis) idoneo loco inchoaverunt, ſuadendum ſit, tu conſtitues. Architecti tibi deeſſe non poſſunt. Nulla provincia eſt, quæ non peritos & ingenioſos homines habeat: modo ne exiſtimes brevius eſſe ab urbe mitti, quum ex Græcia etiam ad nos venire ſoliti ſunt.

L. C. PLINIVS TR. IMP. S.

INtuenti mihi & fortunæ tuæ & animi magnitudinem, convenientiſſimum videtur, demonſtrare opera non minus æternitate tua quam gloria digna, quantumque pulchritudinis, tantum utilitatis habitura. Eſt in Nicomedenſium finibus ampliſſimus lacus: per hunc marmora, fructus, ligna, materiæ, & ſumptu modico & labore uſque ad viam navibus, inde, magno labore, majore impendio, vehiculis ad mare devehuntur. Sed hoc opus multas manus poſcit: at hæ porro non deſunt. Nam & in agris magna copia eſt hominum, & maxima in civitate: certaque ſpes, omnes libentiſſime aggreſſuros opus omnibus fructuoſum. Supereſt ut tu libratorem vel architectum, ſi tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret ſitne lacus altior mari, quem artifices regionis hujus quadraginta cubitis altiorem eſſe contendunt. Ego per eadem loca invenio

foſ-

foſſam à rege percuſſam : ſed incertum utrum ad colligendum humorem circumjacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; eſt enim imperfecta : hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an deſperato operis effectu. Sed hoc ipſo (feres enim me ambitioſum) pro tua gloria incitor & accendor, ut cupiam peragi à te quæ tantum cœperant reges.

LI. TRAJANUS PLINIO S.

POteſt nos ſolicitare lacus iſte ut committere illum mari velimus : ſed plane explorandum eſt diligenter, ne, ſi immiſſus in mare fuerit, totus effluat. Certe, quantum aquarum, & unde accipiat, poteris à Calphurnio Marco petere. Libratorem & ego hinc aliquem tibi, peritum ejuſmodi operum, mittam.

LII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

REquirenti mihi Byzantiorum reipub. impendia, quæ maxima fecit, indicatum eſt, domine, legatum ad te ſalutandum annis omnibus cum pſephiſmate mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propoſiti tui, legatum quidem retinendum, pſephiſma autem mittendum putavi, ut ſimul & ſumptus levaretur, & impleretur publicum officium. Eidem civitati imputata ſunt terna millia, quæ viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum qui Meſiæ præeſt, publice ſalutandum.

Hæc ego in poſterum circumcidenda exiſtimavi. Te, domine, rogo ut quid ſentias reſcribendo, aut conſilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. TR. PLINIO S.

Optime feciſti, Secunde cariſſime, duodena iſta Byzantiis, quæ ad ſalutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etſi ſolum eorum pſephiſma per te miſſum fuerit Jgnoſcet illis & Meſiæ præſes, ſi minus illum ſumptuoſe coluerint.

LIV. C. PLINIVS TR. IMP. S.

Diplomata, domine, quorum dies præterita, an omnino obſervari, & quam diu velis, rogo ſcribas, meque hæſitatione liberes. Vereor enim ne in alterutram partem ignorantia lapſus, aut illicita confirmem, aut neceſſaria impediam.

LV. TR. PLINIO S.

Diplomata, quorum præteritus eſt dies, in uſu eſſe non debent: ideo inter prima injungo mihi, ut per omnes provincias ante mittam nova diplomata quam deſiderari poſſint.

LVI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

QVum vellem Apamæ, domine, cognoſcere publicos debitores, & reditum & impendia, reſponſum eſt mihi, cupere quidem uniuerſos, ut à me rationes coloniæ legerentur; nunquam tamen eſſe lectas ab ullo proconſulum: habuiſſe privilegium & vetuſtiſſimum mortem, arbitrio ſuo rempub. adminiſtrare. Exegi ut quæ dicebant quæque recitabant, libello complecterentur: quem tibi, qualem acceperam, miſi: quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id de quo quæritur non pertinere. Te rogo, ut mihi præcipere digneris, quid me putes obſervare debere. Vereor enim, ne aut exceſſiſſe, aut non impleſſe officii mei partes videar.

LVII. TR. PLINIO S.

LIbellus Apamæorum, quem epiſtolæ tuæ junxeras, remiſit mihi neceſſitatem perpendendi qualia eſſent propter quæ videri volunt eos, qui pro conſulibus hanc provinciam obtinuerunt, abſtinuiſſe inſpectione rationum ſuarum, cum ipſum te, ut eas inſpiceres, non recuſaverint. Remuneranda eſt igitur probitas eorum: ut jam nunc ſciant hoc quod inſpecturus es, ex mea voluntate, ſalvis quæ habent privilegiis, eſſe facturum.

LVIII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

ANte adventum meum, domine, Nicomedenſes priori foro novum adjicere cœperunt, cujus in angulo eſt ædes vetuſtiſſima Matris Magnæ, aut reficienda, aut transferenda : ob hoc præcipue, quod eſt multo depreſſior opere, eo quod nunc maxime ſurgit. Ego, quum quærerem num eſſet aliqua lex dicta templo, cognovi alium hic, alium apud nos eſſe morem dedicationis. Diſpice ergo, domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta eſt, ſalva religione poſſe transferri : alioqui commodiſſimum eſt, ſi religio non impedit.

LIX. TR. PLINIO S.

POtes, mi Secunde cariſſime, ſine ſolicitudine religionis, ſi loci poſitio videtur hoc deſiderare, ædem Matris Deum transferre in eam quæ eſt accommodatior : nec te moveat quod lex dedicationis nulla reperitur, cum ſolum peregrinæ civitatis capax non ſit dedicationis quæ ſit noſtro jure.

LX. C. PLINIVS TR. IMP. S.

DIem, domine, quo ſervaſti imperium, dum ſuſcipis, quanta mereris lætitia celebravimus, precati deos ut te generi humano, cujus tutela & ſecuritas ſaluti tuæ innixa eſt, incolumen florentemque præſtarent. Præiimus, & commilitonibus jusjurandum

randum morem ſolenni præſtantibus, & provincialibus, qui eadem certarunt pietate, jurantibus.

LXI. TR. PLINIO S.

QVanta religione ac lætitia commilitones cum provincialibus, te preeunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi ex literis tuis.

LXII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

PEcuniæ publicæ, domine, providentia tua & miniſterio noſtro etiam exactæ ſunt & exiguntur: quæ vereor ne otioſæ jaceant. Nam & prædiorum comparandorum aut nulla aut rariſſima occaſio eſt: nec inveniuntur qui velint debere, reipub. præſertim, duodenis aſſibus, quanti à privatis mutuantur. Diſpice ergo, domine, numquid minuendam uſuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos, putes: &, ſive ſic quidem reperiuntur, diſtribuendam inter decuriones pecuniam, ita ut recte reipublicæ caveant: quod, quanquam invitis & recuſantibus, minus acerbum erit, leviore uſura conſtituta.

LXIII. TR. PLINIO S.

ET ipſe non aliud remedium diſpicio, mi Secunde cariſſime, quam ut quantitas uſurarum minuatur, quò facilius pecuniæ publicæ collocentur. Modum ejus ex copia eorum qui mutuabuntur tu cõſtitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortaſſis ipſis otioſum futurum ſit, non eſt ex juſtitia noſtrorum temporum.

LXIV. C. PLINIVS TR. IMP. S.

SVmmas, domine, gratias ago, quod inter maximas occupationes, iis, de quibus te conſului, me quoque regere dignatus es: quod nunc quoque facias, rogo. Adiit enim me quidam, indicavitque, adverſarios ſuos à Servilio Calvo, clariſſimo viro, in triennium relegatos, in provincia morari: illi contra, ab eodem ſe reſtitutos affirmaverunt, edictumque recitaverunt: qua cauſa neceſſarium credidi, rem integram ad te referre. Nam, ſicut mandatis tuis cautum eſt ne reſtituam ab alio aut à me relegatos; ita de iis, quos alius relegaverit & reſtituerit, nihil comprehenſum eſt. Ideo tu, domine, conſulendus fuiſti, quid obſervare me velles, tam, hercule, de iis quam de illis qui in perpetuum relegati, nec reſtituti, in provincia deprehenduntur. Nam hæc quoque ſpecies incidit in cognitionem meam. Eſt enim adductus ad me in perpetuum relegatus à Julio

Baſſo

Baſſo proconſule: ego, quia ſciebam acta Baſſi reſciſſa, datumque à Senatu jus omnibus de quibus ille aliquid conſtituiſſet, ex integro agendi duntaxat per biennium, interrogavi hunc quem relegaverat, an adiiſſet, docuiſſetque proconſulem: negavit. Per quod effectum eſt ut te conſulerem, an reddendum eum pœnæ ſuæ, an gravius aliquid, & quid potiſſimum, conſtituendum putares & in hunc, & in eos, ſi qui forte in ſimili conditione invenirentur. Decretum Calvi & edictum, item decretum Baſſi his literis ſubjeci.

LXV. TRAIANVS PLINIO S.

QVid in perſonam eorum ſtatuendum ſit, qui à Publio Servilio Calvo proconſule in triennium relegati, & mox ejuſdem edicto reſtituti in provincia remanſerunt, proxime tibi reſcribam, quum cauſas hujus facti à Calvo requiſiero. Qui à Julio Baſſo in perpetuum relegatus eſt, cum per biennium agendi facultatem habuerit, ſi exiſtimabat ſe injuria relegatum, neque id fecerit, atque in provincia morari perſeveraverit, vinctus mitti ad præfectos prætorii mei debet. Neque enim ſufficit, eum pœnæ ſuæ reſtitui, quam contumacia eluſit.

LXVI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

QVm citarem judices, domine, conventum inchoaturus, Flavius Archippus vacationem peter cœpit, ut philoſophus. Fuerunt qui dicerent, non modo liberandum eum judicandi neceſſitate, ſed omnino tollendum de judicum numero, reddendumque pœnæ, quam fractis vinculis evaſiſſet. Recitata eſt ſententia Velii Pauli proconſulis, qua probatur Archippus crimine falſi damnatus in metallum: ille nihil proferebat quo reſtitutum ſe doceret. Allegabat tamen pro reſtitutione & libellum à ſe Domitiano datum, & epiſtolas ejus ad honorem ſuum pertinentes, & decretum Prudenſium. Addebat his & literas tuas ſcriptas ſibi: addebat & patris tui edictum, & epiſtolam, quibus confirmaſſet beneficia à Domitiano data. Itaque, quamvis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putavi, donec te conſulerem de eo quod mihi conſtitutione tua dignum videbatur. Ea quæ ſunt utrinque recitata, his literis ſubjeci.

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENTIVM MAXIMVM.

FLavius Archippus philoſophus impetravit à me, ut agrum ei DC circa Pruſiadam, patriam ſuam, emi juberem, cujus reditu ſuos alere poſſet. Quod ei præſtari volo: ſummam expenſam liberalitati meæ feres.

EIVS-

EIVSDEM AD L. APPIVM MAXIMVM.

ACHIPPUM philoſophum, bonum virum, & profeſſioni ſuæ etiam moribus reſpondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam præſtes in iis quæ verecunde à te deſideraverit.

EDICTVM DIVI NERVÆ.

QVÆDAM SINE DVBIO, QVIRITES, IPSA FELICITAS TEMPORVM EDICIT, NEC SPECTANDVS EST IN IIS BONVS PRINCEPS, 10 QVIBVS ILLVM INTELLIGI SATIS EST, CVM HOC SIBI QVISQVE CIVIVM MEORVM SPONDERE POSSIT, ME SECVRITATEM OMNIVM QVIETI MEÆ PRÆTVLISSE, VT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NE TAMEN ALIQVAM GAVDIIS PVBLICIS AFFERAT HÆSITATIONEM VEL EORVM QVI IMPETRAVERVNT DIFFIDENTIA VEL EIVS MEMORIA QVI PRÆSTITIT, NECESSARIVM PARITER CREDIDI AC LÆTVM, OBVIAM DVBITANTIBVS INDVLGENTIAM MEAM MITTERE. NOLO EXISTIMET QVISQVAM, QVÆ ALIO PRINCIPE VEL PRIVATIM VEL PVBLICE CONSEQVVTVS, IDEO SALTEM A ME RESCINDI, VT POTIVS MIHI DEBEAT SI ILLA RA-

TA ET CERTA FECERO: NEC GRATVLATIO VLLJVS INSTAVRATIS EGET PRECIBVS. ET QVI NON HABENT, ME, QVEM FORTVNA IMPERII VVLTV MELIORE RESPEXIT, NOVIS BENEFICIIS VACARE PATIANTVR: ET EA DEMVM SCIANT ROGANDA ESSE QVÆ NON HABENT.

EPISTOLA EIVSDEM AD TVLLIVM JVSTVM.

CVm rerum omnium ordinatio, quæ prioribus temporibus inchoata conſummataque ſunt, obſervanda ſit, tum epiſtolis etiam Domitiani ſtandum eſt.

LXVII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

FLavius Archippus per ſalutem tuam æternitatemque petit à me, ut libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego ſic roganti præſtandum putavi; ita tamen, ut miſſurum me, notum accuſatrici ejus facerem, à qua & ipſa acceptum libellum his epiſtolis junxi, quo facilius, velut audita utraque parte, diſpiceres quid ſtatuendum putares.

LXVIII. TRAIANVS PLINIO S.

POtuit quidem ignoraſſe Domitianus in quo ſtatu eſſet Archippus, quum tam multa ad honorem ejus pertinentia ſcriberet: ſed meæ naturæ accommodatius eſt credere, etiam ſtatui ejus ſubventum interven-

tu

tu principis: præſertim cum etiam ſtatuarum ei honor toties decretus ſit ab iis qui ignorabant quid de illo Paulus proconſul pronuntiaſſet. Quæ tamen, mi Secunde cariſſime, non eo pertinent, ut, ſi quid illi novi criminis objiciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furiæ Primæ accuſatricis, item ipſius Archippi, quos alteri epiſtolæ tuæ junxeras, legi.

LXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

TU quidem, domine providentiſſime, vereris ne commiſſus flumini, atque ita mari, lacus effluat: ſed ego in re præſenti inveniſſe videor quemadmodum huic periculo occurrerem. Poteſt enim lacus foſſa uſque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, ſed relicto quaſi margine contineri pariter & dirimi: ſic conſequemur ut nec vicino videatur flumini miſtus, & ſit perinde ac ſi miſceatur. Erit enim facile per illam breviſſimam terram, quæ interjacebit, advecta foſſa onera tranſponere in flumen. Quod ita fiet, ſi neceſſitas coget, & (ſpero) non coget. Eſt enim & lacus ipſe ſatis altus, & nunc in contrariam partem flumen emittit; quod interclusum inde, & quo volumus averſum, ſine ullius detrimento, lacus tantum aquæ, quantum nunc portat, effundet. Præterea per id ſpatium, per quod foſſa facienda eſt, incidunt rivi: qui ſi diligenter colligantur, augebunt illud quod lacus dederit. Enimvero ſi placeat foſſam longius ducere, & arctius preſſam mari æquare, nec

nec in flumen, ſed in ipſum mare emittere, repercuſſus, maris ſervabit & reprimet quicquid è lacu veniet Quorum ſi nihil nobis loci natura præſtaret, expeditum tamen erat, cataractis aquæ curſum temperare. Verum & hæc & alia multo ſagacius conquiret explorabitque librator, quem plane, domine, debes mittere, ut polliceris. Eſt enim res digna & magnitudine tua & cura. Ego interim Calphurnio Macro, clariſſimo viro, auctore te, ſcripſi ut libratorem quam maxime idoneum mitteret.

LXX. TR. PLINIO S.

MAnifeſtum eſt, mi Secunde cariſſime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuiſſe circa iſtum lacum, cum tam multa proviſa habeat, per quę nec periclitetur exhauriri, & magis in uſus nobis futurus ſit. Elige igitur id quod præcipue res ipſa ſuaſerit. Calphurnium Macrum credo facturum, ut, te libratore inſtruat: neque enim provinciæ iſtæ his artificibus carent.

LXXI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

MAgna, domine, & ad totam provinciam pertinens quæſtio eſt de conditione & alimenis eorum quos vocant θρεπτὺς. In qua ego, auditis conſtitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut univerſale, quod ad Bithynos ferretur, conſulendum te exiſtimavi, quid obſervari velles. Neque enim putavi, poſſe me

in

in eo, quod auctoritatem tuam poſceret, exemplis eſſe contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur divi Auguſti, ad Anniam pertinens: recitatæ & epiſtolæ divi Veſpaſiani ad Lacedæmonios, & divi Titi ad eoſdem, dein ad Achæps: & Domitiani ad Avidium Nigrimum & Armenium Brocchum, proconſules, item ad Lacedæmonios: quæ ideo tibi non miſi, quia & parum emendata, & quędam non certæ fidej videbantur, & quia vera & emendata in ſcriniis tuis eſſe credebam.

LXXII. TR. PLINIVS S.

QVæſtio iſta, quæ pertinet ad eos qui liberi nati, expoſiti, deinde ſublati à quibuſdam & in ſervitute educati ſunt, ſæpe tractata eſt; nec quicquàm invenitur in commentariis eorum principum qui ante me fuerunt; quod ad omnes provincias ſit conſtitutum. Epiſtolæ ſanè ſunt Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum, quæ fortaſſe debent obſervari: ſed inter eas provincias de quibus reſcripſit, non eſt Bithynia: & ideo nec aſſertionem denegandam iis qui ex ejuſmodi cauſa in libertatem vindicabuntur, puto: neque ipſam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII. C.

LXXIII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

PEtentibus quibuſdam, ut ſibi reliquias ſuorum, aut propter iniuriam vetuſtatis, aut propter fluminis incurſum, aliaque his ſimilia quæcunque, ſecundum exemplum proconſulum, transferre permitterem, quia ſciebam in urbe noſtra ex eiuſmodi cauſis collegium pontificum adiri ſolere, te, domine, Maximum Pontificem conſulendum putavi quid obſervare me velis.

LXXIV. TRAIANVS PLINIO S.

DVrum eſt iniungere neceſſitatem provincialibus pontificum adeundorum, ſi reliquias ſuorum propter aliquas iuſtas cauſas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla ſunt eorum qui iſti provinciæ præfuerunt, & ex cauſa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV. C. PLINIVS TR. IMP. S.

QVærenti mihi, domine, Pruſæ ubi poſſet balineum, quod induſiſti, fieri; placuit locus in quo fuit aliquando domus (ut audio) pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim conſequemur, ut fœdiſſima facies civitatis ornetur, atq; etiam, ut ipſa civitas amplietur, nec ulla ædificia tollantur; ſed quæ ſunt vetuſtate ſublapſa, reparentur in melius. Eſt autem huius domus, condi-

conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyænus Claudio Cæſari, juſſeratque in periſtylio templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo reditum aliquandiu civitas percepit: deinde paulatim partim ſpoliata, partim neglecta, cum periſtylio domus tota collapſa eſt: ac jam pene nihil ex ea niſi ſolum ſupereſt: quod tu, domine, ſive donaveris civitati, ſive venire iuſſeris propter opportunitatem loci, pro ſummo munere accipiet. Ego, ſi permiſeris, cogito in area vacua balineum collocare; eum autem locum, in quo ædificia fuerunt, exhedra & porticibus ampleſti, atque tibi conſecrare, cuius beneficio elegans opus dignumque nomine tuo fiet. Exemplar teſtamenti, quanquam mendoſum, miſi tibi; ex quo cognoſces, multa Polyenum in eiuſdem domus ornatum reliquiſse, quæ, ut domus ipſa, perierunt: à me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

POſsumus apud Pruſenſes area iſta cum domo collapſa, quam vacare ſcribis, ad extructionem balinei uti. Illud tamen parum expreſſiſti, an ædes in periſtylio Claudio facta eſset. Nam ſi facta ædes eſset, licet collapſa ſit, religio ejus occupavit ſolum.

LXXII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

POſtulantibus quibuſdam ut de agnoſcendis liberis reſtituendiſque natalibus, & ſecundum epiſtolam Domitiani ſcriptam Minutio Rufo, & ſecundum exempla proconſulum, ipſe cognoſcerem; reſpexi ad SC. pertinere ad eadem genera cauſarum, quòd de his tantum provinciis loquitur, quibus proconſules præſunt: ideoque rem integram diſtuli, dum tu, domine, præceperis quid obſervare me velis.

LXXVIII. TR. PLINIO S.

SI mihi SC. miſeris, quod hæſitationem tibi fecit, æſtimabo an debeas cognoſcere de agnoſcendis liberis, & natalibus ſuis reſtituendis.

LXXIX. C. PLINIVS TR. IMP. S.

IVlius domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi viſus, ac ne auditus quidem, ſed judicio tuo credens, diſpenſationē quandam mihi erga te pietatis ſuæ miniſteriumq; mandavit. Rogavit enim teſtamento ut hereditatem ſuam adirem, cerneremque: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Heracleotarum & Theanorum civitatibus redderem: ita ut eſſet arbitrii mei, utrum opera facienda, quæ honori tuo conſecrarentur, putarem, an inſtituendos quinquennales agonas, qui Traja-

Trajani appellentur. Quod in notitiam tuam perferendum exiſtimavi, ob hoc maxime, ut diſpiceres, quid eligere debeam.

LXXX. TR. PLINIO S.

IVlius Largus fidem tuam, quaſi te bene noſſet, elegit. Quid ergo potiſſimum ad perpetuitatem memoriæ ejus faciat, ſecundum cuiuſq; loci conditionem ipſe diſpice, & quod optimum exiſtimaveris, ſequere.

LXXXI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

PRovidentiſſime, domine, feciſti, quod præcepiſti Calphurnio Macro, clariſſimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret. Diſpice, an etiam Juliopolitanis ſimili ratione conſulendum putes: quorum civitas, cum ſit perexigua, onera maxima ſuſtinet, tantoque graviores iniurias, quanto eſt infirmior, patitur. Quicquid autem Iuliopolitanis præſtiteris, id etiam toti provinciæ proderit. Sunt enim in capite Bithynię, plurimiſque per eam commeantibus tranſitum prębent.

LXXXII. TR. PLINIO S.

EA conditio eſt civitatis Byzantiorum, confluente undiq; in eam commeantium turba, ut, ſecundum conſuetudinem pręcedentium temporum, honoribus ejus præſidio centurionis legionarii conſulendum habuerimus: ſi Juliopolitanis ſuccurren-

rendum eodem modo putaverimus, onerabimus nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiæ habeo, ut credam te omni ratione id acturum, ne ſint obnoxii injuriis. Si qui autem ſe contra diſciplinam meam geſſerint, ſtatim coerceantur: aut, ſi plus admiſerint quam ut in re præſenti ſit ſatis, puniantur: ſi milites erunt, legatis eorum quæ deprehenderis, notum facies: aut, ſi in urbem verſus venturi erunt, mihi ſcribes.

LXXXIII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

Cautum eſt, domine, Pompeia lege, quæ Bithynis data eſt, ne quis capiat magiſtratum, neve ſit in ſenatu minor annorum XXX: eadem lege comprehenſum eſt, ut qui ceperint magiſtratum, ſint in ſenatu. Sequutum eſt dein edictum divi Auguſti, quo permiſit minores magiſtratus ab annis duobus & viginti capere. Quæritur ergo, an qui minor XXX. annorum geſſit magiſtratus, poſſit à cenſoribus in ſenatum legi, &, ſi poteſt, an ex iis quoq; qui non geſſerint, poſſit quis per eandem interpretationem ab ea ætate ſenator legi, à qua illis magiſtratum gerere permiſſum eſt: quod alioqui factitatum adhuc, & eſſe neceſſarium dicitur, quia ſit aliquanto melius, honeſtorum hominum liberos, quam è plebe in curiam admitti. Ego à deſtinatis cenſoribus quid ſentirem interrogatus, eos quidem qui minores XXX. annis geſſiſſent magi-

ſtra-

ſtratum, putabam poſſe in ſenatum & ſecundum edictum Auguſti, & ſecundum legem Pompeiam, legi: quoniam Auguſtus gerere magiſtratus minoribus annis XXX permiſiſſet, lex ſenatorem eſſe voluiſſet, qui geſſiſſet magiſtratum. De his autem qui non geſſiſſent, quamvis eſſent ætatis ejuſdem cujus illi, quibus gerere permiſſum eſt, hæſitabam. Per quod effectum eſt ut te domine, conſulerem quid obſervari velles. Capita legis, tum edictum Auguſti, literis ſubjeci.

LXXXIV. TR. PLINIO S.

INterpretationi tuæ, mi Secunde cariſſime, idem exiſtimo; hactenus edicto divi Auguſti novatam eſse legem Pompeiam, ut magiſtratum quidem capere poſſint ii qui non minoras duorum & viginti annorum eſſent: & qui accepiſsent, in ſenatum cujuſque civitatis pervenirent. Ceterum, non capto magiſtratu, eos qui minores XXX, annorum ſint, quia magiſtratum capere poſſint, in curiam etiam loci cujuſque non exiſtimo legi poſse.

LXXXV. C. PLINIVS TR. IMP. S.

QVum Pruſæ ad Olympum, domine, publicis negotiis intra hoſpitium, eodem die exiturus, vacarem, Aſclepiades magiſtratus indicavit appellatum me à Claudio Eumolpo, quũ Coccianus Dion in bule aſſignari civitati opus, cujus curã egerat, vellet:

tum

tum Eumolpus aſſiſtens Flavio Archippo dixi, exigendam eſſe à Dione rationem operis, antequam reipub. traderetur quod aliter feciſſet ac debuiſſet. Adiecit etiam, eſſe in eodem opere poſitam tuam ſtatuam, & corpora ſepultorum, uxoris Dionis, & filiorum : poſtulavitque ut cognoſcerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum, dilaturumque profectionem dixiſſem, ut longiorem diem ad inſtruendam cauſam darem, utque in alia civitate cognoſcerem, petiit. Ego me auditurum Niceę, reſpondi: ubi quum ſediſſem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum inſtructus, dilationem petere cœpit: contra Dion, ut audiretur, exigere. Dicta ſunt utrinque multa, etiam de cauſa: ego quum dandam dilationem & conſulendum exiſtimarem in re ad exemplum pertinente, dixi utrique parti, ut poſtulationum ſuarum libellos darent. Volebam enim te ipſorum potiſſimum verbis ea quæ erant propoſita, recognoſcere. Et Dion quidem ſe daturum dixit: & Eumolpus reſpondit, complexurum ſe libello quæ reipublice peteret. Ceterum, quod ad ſepultos pertinet, non accuſatorem ſe, ſed advocatum Flavii Archippi, cuius mandata pertuliſſet. Archippus, cui Eumolpus, ſicut Pruſę, aſſiſtebat, dixit ſe libellum daturum : ita nec Eumolpus, nec Achippus, quam plurimis diebus exſpectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion dedit, quem huic epiſtolę junxi. Ipſe in re pręſenti fui, & vidi tuam quoq; ſtatuam in bibliotheca poſitam. Id autem, in quo dicuntur ſepulti

multi filii eius uxor Dionis, in area collocatum, quę porticibus includitur. Te, domine rogo, ut me in hoc præcipue genere cognitionis regere digneris, cum alioqui magna ſit exſpectatio, ut neceſſe ſit in ea re quæ in confeſſum venit, & exemplis defenditur, deliberare.

LXXXVI. TR. PLINIO S.

POtuiſti non hęrere, mi Secunde cariſſime, circa id de quo me conſulendum exiſtimaſti, cum propoſitum meum optime noſſes, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus maieſtatis, reverentiam nomini meo acquiri. Omiſſa ergo ea quæſtione, quam non admitterem, etiamſi exemplis adiuvaretur, ratio totius operis effecti ſub cura tua [11]Cocciano Dione excutiatur cum & utilitas civitatis exigat, nec aut recuſet Dion, aut debeat recuſare.

LXXXVII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

ROgatus, domine, à Nicenſibus publice per ea quæ mihi & ſunt & debent eſſe ſanctiſſima, id eſt, per æternitatem tuam ſalutemque, ut preces ſuas ad te perferrem, fas non putavi negare: acceptumque ab his libellum, huic epiſtolæ junxi.

LXXXVIII. TR. PLINIO S.

NIcenſibus, qui inteſtatorum ſuorum conceſſam vindicationem bonorum à divo Auguſto affirmant, debebis vacare, contractis omnibus perſonis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Virdio Gemellino, & Epimacho, liberto meo, procuratoribus, ut, æſtimatis etiam iis quæ contra dicuntur, quod optimum credideritis, ſtatuatis.

LXXXIX. C. PLINIVS TR. IMP. S.

OPto, domine, & hunc natalem, & plurimos alios, quam feliciſſimos agas: æternaque laude florentem virtutis tuæ gloriam & incolumis & fortis aliis ſuper alia operibus augeas.

XC. TRAIANVS PLINIO S.

AGnoſco vota tua, mi Secunde cariſſime, quibus precaris ut plurimos & feliciſſimos natales, florente ſtatu reipub. noſtræ agam.

XCI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

SInopenſes, domine, aqua deficiuntur; quæ videtur & bona & copioſa ab ſextodecimo milliario poſſe perduci. Eſt tamen ſtatim ab capite paulo amplius mille paſſibus locus ſuſpectus & mollis, quem ego interim

terim explorari modico impendio juſſi, an recipere & ſuſtinere opus poſſit. Pecunia, curantibus nobis, contracta, non deerit, ſi tu domine, hoc genus operis & ſalubritati & amœnitati valde ſitientis coloniæ indulſeris.

XCII. TR. PLINIO S.

Ut cœpiſti, Secunde cariſſime, explora diligenter, an locus ille, quem ſuſpectum habes, ſuſtinere opus aquæ ductus poſſit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda ſit in coloniam Sinopenſem, ſi modo & viribus ſuis ipſa id aſsequi poteſt, cum plurimnm ea res & ſalubritati & voluptati ejus collatura ſit.

XCIII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

Amiſenorum civitas & libera & fœderata beneficio indulgentiæ tuæ legibus ſuis utitur: in hac datum mihi publice libellum, ad Eranos pertinentem, his literis ſubieci, ut tu, domine, diſpiceres quid & quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV. TR. PLINIO S.

Amiſenos, quorum libellum epiſtolæ tuæ junxeras, ſi legibus iſtorum, quibus de officio fœderis utuntur, conceſſum eſt Eranos habere, poſſumus quo minus habeat non impedire, eo facilius, ſi tali collatione,

non ad turbas & illicitos cœtus, ſed ad ſuſtinendam tenuiorum inopiam utuntur. In ceteris civitatibus, quæ noſtro jure obſtrictæ ſunt, res hujuſmodi prohibenda eſt.

XCV. C. PLINIVS TR. IMP. S.

SVetonium Tranquillum, probiſſimum, honeſtiſſimum, eruditiſſimum virum, & mores ejus ſequutus & ſtudia, jampridem, domine, in contubernium aſſumpſi: tantoque magis diligere cœpi, quanto hunc propiùs inſpexi. Huic jus trium liberorum neceſſarium faciunt duæ cauſæ. Nam & judicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus eſt: impetrandumque à bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegavit. Scio, domine, quantum beneficium petam, quod peto à te, cujus in omnibus deſideriis meis pleniſſimam indulgentiam experior. Potes autem colligere quantopere cupiam, quod non rogarem abſens, ſi mediocriter cuperem.

XCVI. TR. PLINIO S.

QVam parce hæc beneficia tribuam, utique, mi Secunde cariſſime, hæret tibi, cum etiam in Senatu affirmare ſoleam, non exceſſiſſe me numerum, quem apud ampliſſimum ordinem ſuffecturum mihi profeſſus ſum: tuo tamen deſiderio ſubſcripſi; &, ut ſcias dediſſe me jus trium liberorum Svetonio Tranquillo ea conditione qua aſſuevi, referri in commentarios meos juſſi.

XCVII.

XCVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SOlenne eſt mihi, domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim poteſt melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam inſtruere? Cognitionibus de Chriſtianis interfui nunquam: ideo neſcio quid & quatenus aut puniri ſoleat, aut quæri. Nec mediocriter hæſitavi, ſitne aliquod diſcrimen ætatum, an quamlibet tenori nihil à robuſtioribus differant: deturne pœnitentiæ venia, an ei qui omnino Chriſtianus fuit, deſiiſſe non proſit: nomen ipſum, etiamſi flagitiis careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in iis qui ad me tanquam Chriſtiani deferebantur, hunc ſum ſequutus modum. Interrogavi ipſos, an eſſent Chriſtiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, ſupplicium minatus: perſeverantes duci iuſſi. Neque enim dubitabam, qualecunque eſſet quod faterentur, pervicaciam certe, & inflexibilem obſtinationem debere puniri. Fuerunt alii ſimilis amentiæ: quos, quia cives Romani erant, annotavi in urbem remittendos; mox ipſo tractu, ut fieri ſolet, diffundente ſe crimine, plures ſpecies inciderunt. Propoſitus eſt libellus ſine auctore, multorum nomina continens, qui negarent ſe eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe, quum, præeunte me, deos appellarent, & imagini tuę, quam propter hoc juſſeram cum ſimulacris numinum afferri, thure ac vino ſupplicarent, præterea maledicerent Chriſto: quo-

rum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt re-vera Chriſtiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, eſſe ſe Chriſtianos dixerunt, & mox negaverunt: fuiſſe quidem ſed deſiſſe, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, deorumque ſimulacra venerati ſunt; ii & Chriſto maledixerunt. Affirmabant autem, hanc fuiſſe ſummam vel culpæ ſuæ, vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die ante lucem convenire: carmenque Chriſto, quaſi Deo, dicere ſecum invicem: ſeque ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent: quibus peractis morem ſibi diſcendendi fuiſſe, rurſuſq; coeundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen, & innoxium: quod ipſum facere deſiſſe poſt edictum meum, quo ſecundum mandata tua hetærias eſſe vetueram. Quo magis neceſſarium credidi, ex duabus ancillis, quæ miniſtræ dicebantur, quid eſſet veri & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni quam ſuperſtitionem pravam & immodicam, ideoque, dilata cognitione, ad conſulendum te decurri. Viſa eſt enim mihi res digna conſultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriuſq; ſexus etiam vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantum, ſed vicos etiam atq; agros ſuperſtitionis iſtius contagio pervagata eſt: quæ videtur ſiſti & corrigi poſſe.

Cer-

Certe ſatis conſtat, prope jam deſolata templa cœpiſſe celebrari, & ſacra ſolemnia diu intermiſſa repeti:paſſimque vænire victimas quarum adhuc rariſſimus emptor inveniebatur; Ex quo facile eſt opinari, quæ turba hominum emendari poſſit, ſi ſit pœnitentiæ locus.

XCVIII. TR. PLINIO S.

Actum quem debuiſti, mi Secunde, in excutiendis cauſis eorum qui Chriſtiani ad te delati fuerant, ſecutus es. Neque enim in univerſum aliquid, quod quaſi certam formam habeat, conſtitui poteſt. Conquirendi non ſunt: ſi deferantur & arguantur, puniendi ſunt: ita tameu ut qui negaverit ſe Chriſtianum eſſe, idque re ipſa manifeſtum fecerit, id eſt, ſupplicando diis noſtris, quamvis ſuſpectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Sine auctore vero propoſiti libelli, nullo crimine locum habere debent. Nam & peſſimi exempli, nec noſtri ſeculi eſt.

XCIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Amaſtrianorum civitas, domine, & elegans & ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimam, eandemq; longiſſimam, plateam: cujus à latere per ſpatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca fœdiſſima: quæ ſicut turpis & immundiſſima aſpectu, ita peſtilens eſt, odore teterrimo. Quibus ex cauſis, non

minus ſalubritatis quam decoris intereſt, eam contegi: quod fiet, ſi permiſeris, curantibus nobis ne deſit quoque pecunia operi tam magno, quam neceſſario.

C. TRAIANVS PLINIO S.

Rationis eſt, mi Secunde cariſſime, contegi aquam iſtam quæ per civitatem Amaſtrianorum fluit, ſi detecta ſalubritati obeſt. Pecunia ne huic operi deſit, curaturum te ſecundum diligentiam tuam certum habeo.

CI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

Vota, domine, priorum annorum nuncupata alacres lætique perſolvimus, novaque rurſus, curante commilitonum & provincialium pietate, ſuſcepimus: precati deos, ut te remque publicam florentem & incolumen ea benignitate ſervarent quam ſuper magnas plurimaſque virtutes, præcipue ſanctitate conſequi eorum honore meruiſti.

CII. TR. PLINIO S.

Solviſſe vota diis immortalibus, te præeunte, pro mea incolumitate, & commilitones cum provincialibus letiſſimo conſenſu, in futurumque nuncupaſſe, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi literis tuis.

CIII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

Diem, in quem tutela generis humani feliciſſima ſucceſſione tranſlata eſt, debita religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus & vota publica & gaudia.

CIV. TR. PLINIO S.

Diem imperii mei debita lætitia & religione à commilitonibus & provincialibus, præeunte te, celebratum, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi literis tuis.

CV. C. PLINIVS TR. IMP. S.

Valerius, domine, Paulinus, excepto uno, jus Latinorum ſuorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim jus Quiritium des. Vereor enim, ne ſit immodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam; qua debeo tanto modeſtius uti, quanto pleniorem experior. Sunt autem pro quibus peto, C. Valerius Æſtiæus, C. Valerius Dionyſius, C. Valerius Aper.

CVI TR. PLINIO S.

Cum honeſtiſſime iis, qui apud fidem tuam à Valerio Paulino depoſiti ſunt, conſultum velis mature per me, iis interim, quibus nunc petiſti, ut ſcias dediſſe me jus Quiritium, referri in commentarios meos

juſſi, idem facturus in ceteris pro quibus petieris.

CVII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

ROgatus, domine, à P. Accio Aquila, centurione cohortis ſextę equeſtris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro ſtatu filiæ ſuæ implorat, durum putavi negare, cum ſcirem quantam ſoleres militum precibus patientiam humanitatemque præſtare.

CVIII. TR. PLINIO S.

LIbellum P. Acci Aquilæ, centurionis cohortis ſextæ equeſtris, quem mihi miſiſti, legi; cujus precibus motus dedi filię ejus civitatem Romanam. Libellum reſcripti, quem illi redderes, miſi tibi.

CIX. C. PLINIVS TR. IMP. S.

QVid habere juris velis & Bithynas & Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quæ illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliiſve cauſis debeantur, rogo, domine, reſcribas. Ego inveni, à pleriſque proconſulibus conceſſam eis protopraxiam, eamque pro lege valuiſſe. Exiſtimo tamen tua providentia conſtituendum aliquid & ſanciendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum conſulatur. Nam quæ ſunt ab aliis inſtituta, ſint licet ſapienter indulta, brevia tamen & infirma ſunt, niſi illis tua contingat auctoritas.

CX. TRA-

CX. TRAJANVS PLINIO S.

QVo jure uti debeant Bithynæ vel Ponticæ civitates in iis pecuniis quæ ex quaque cauſa reipub. debebuntur, ex lege cujuſque animadvertendum eſt. Nam ſi habent privilegium quo ceteris creditoribus anteponantur, cuſtodiendum eſt: ſi vero non habent, in injuriam privatorum id dari à me non oportebit.

CXI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

ECdicus, domine, Amiſenorum civitatis petebat apud me à Iulio Piſone denariorum circiter XL. millia, donata ei publice ante XX annos, & bule & eccleſia conſentiente: utebaturque mandatis tuis, quibus ejuſmodi donationes vetantur. Piſo contra plurima ſe in remp. contuliſse, ac prope totas facultates erogaſse, dicebat. Addebat etiam temporis ſpatium, poſtulabatq; ne id quod pro multis & olim accepiſset, cum everſione reliquę dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex cauſis integram cognitionem differendam exiſtimavi, ut te, domine, conſulerem quid ſequendum putares.

CXII. TRAJANVS PLINIO S.

SIcut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum ſecuritas ſubruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atq; in irritum vindicari non

oportet. Quicquid ergo ex hac cauſa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cujuſque loci, quam pecuniæ publicæ conſultum volo.

CXIII. C. PINIVS TR. IMP. S.

Lex Pompeia, domine, quia Bithyni & Pontici utuntur, eos qui in bulen à cenſoribus leguntur, dare pecuniam non jubet: ſed iis quos indulgentia tua quibuſdam civitatibus ſuper legitimum numerum adjicere permiſit, & ſingula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconſul eos etiam qui à cenſoribus legerentur, duntaxat in pauciſſimis civitatibus aliud aliis juſſit inferre. Supereſt ergo, ut ipſe diſpicias, an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum manſurum eſt, à te conſtitui decet, cuius factis dictiſque debetur æternitas.

CXIV. TRAJANVS PLINIO S.

Honorarium decurionatus omnes qui in quaque civitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant necne, in uniuerſum à me non poteſt ſtatui. Id ergo quod ſemper tutiſſimum eſt, ſequendam cuiuſque civitatis legem, puto ſcilicet aduerſus eos qui inviti fiunt decuriones, exiſtimo id acturos ut erogatio ceteris præferatur.

CXV. C.

CXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEge, domine, Pompeja permiſſum Bithynicis civitatibus adſcribere ſibi quos vellent cives, dum civitatis non ſint alienæ, ſed ſuarum quiſque civitatum quæ ſunt in Bithynia. Eadem lege ſancitur, quibus de cauſis è ſenatu à cenſoribus eiiciantur: inter quas nihil de cive alieno cavetur. Inde me quidam ex cenſoribus conſulendum putaverunt, an eiicere deberent eum qui eſſet alterius civitatis. Ego, quia lex ſicut adſcribi civem alienum vetabat, ita eiici è ſenatu ob hanc cauſam non jubebat: præterea quia ab aliquibus affirmabatur mihi in omni civitate plurimos eſſe buleutas ex aliis civitatibus, futurumque ut multi homines multæque civitates concuterentur ea parte legis, quæ iampridem conſenſu quodam exoleviſſet; neceſſarium exiſtimavi conſulere te quid ſervandum putares. Capita legis his literis ſubieci.

CXVI. TRAJANUS PLINIO S.

MErito hæſiſti, Secunde cariſſime, quid à te reſcribi oporteret cenſoribus conſulentibus an legerent in ſenatum aliarum civitatum, eiuſdem tamen provinciæ, cives. Nam & legis auctoritas, & longa conſuetudo uſurpata contra legem, in diverſum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex præterito nihil novaremus, ſed manerent, quamvis con-

tra legem, adſciti quarumcunque civitatum cives, in futurum autem lex Pompeja obſervaretur, cujus vim ſi retro quoque velimus cuſtodire, multa neceſse eſt perturbari.

CXVII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

QVi virilem togam ſumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magiſtratum, vel opus publicum dedicant, ſolent totam bulen, atque etiam è plebe non exiguum numerum vocare, binoſque denarios vel ſingulos dare: quod an celebrandum, & quatenus, putes, rogo ſcribas. Ipſe enim, ſicut, (arbitror non imprudenter) præſertim ex ſolemnibus cauſis, concedendum juſſi invitationes; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, & in ſpeciem diamones incidere videantur.

CXVIII. TR. PLINIO S.

MErito vereris, ne in ſpeciem diamones incidat invitatio, quæ & in numero modum excedit, & quaſi per corpora, non viritim ſingulos ex notitia, ad ſolennes ſportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis iſtius provinciæ moribus ipſe moderareris, & ea conſtituas, quæ ad perpetuam ejus provinciæ quietem eſsent profutura.

CXIX. C. PLINIVS TR. IMP. S.

ATHletæ, domine, ea quæ pro Iſelaſticis certaminibus conſtituiſti, deberi ſibi putant ſtatim ex eo die quo ſunt coronati. Nihil enim referre, quando ſint patriam invecti, ſed quando certamine vicerint, ex quo invehi poſſint. Ego contra ſcribo Iſelaſticorum nomine. [13] itaque eorum vehementer addubitem an ſit potius id tempus quo εἰσήλασαν intuendum. Iidem obſonia petunt pro eo agone qui à te Iſelaſticus factus eſt, quamvis vicerint ante quam fieret. Ajunt enim congruens eſſe, ſicut non datur ſibi pro his certaminibus quæ eſſe Iſelaſtica, poſtquam vicerunt, deſierunt; ita pro iis dari quæ eſſe cœperunt. Hic quoque non mediocriter hæreo, ne cujuſquam retro habeatur ratio: dandumque quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id eſt, beneficia tua interpretari ipſe digneris.

CXX. TR. PLINIO S.

ISelaſticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, quum quis in civitatem ſuam ipſe εἰσήλασεν. Obſonia eorum certaminum quæ Iſelaſtica eſſe placuit mihi, ſi ante Iſelaſtica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro deſiderio athletarum poteſt, [14] tam eorum quæ poſtea Iſelaſtica lege conſtitui, quam quum vincerent, eſſe deſierunt. Mutata enim conditione certa-

certaminum, nihilominus quæ ante perceperant, non revocantur.

CXXI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

VSque in hoc tempus, domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam, niſi tuam, miſi. quam perpetuam ſervationem meam quædam neceſſitas rupit. Vxori enim meę, audita morte avi, volenti ad amitam ſuam excurrere, uſum eorum negare durum putavi, cum talis officii gratia in celeritate conſiſteret; ſcirenque te rationem itineris probaturum, cujus cauſa erat pietas. Hæc ſcripſi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, ſi diſſimulaſsem inter alia beneficia hoc unum, quod me debere ſciebam indulgentiæ tuæ, quod fiducia ejus, quaſi conſulto te, non dubitavi facere; quem ſi conſuluiſsem, ſero feciſsem.

CXXII. TR. PLINIO S.

MErito habuiſti, Secunde cariſſime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuiſset, ſi expectaſses, donec me conſuleres an iter uxoris tuæ diplomatibus, quæ officio tuo dedi, is adjuvandum eſset, uſum eorum intentioni non profuiſse, cum apud amitam ſuam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventus ſui augere.

F I N I S.

C. PLI-

C. PLINII CÆCILII SECVNDI

CONSVLIS

PANEGYRICVS,

NERVÆ TRAJANO

AVGVSTO DICTVS.

BENE ac ſapienter, Patres C. majores inſtituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium à precationibus capere: quod nihil rite, nihilque providenter homines ſine deorum immortalium ope, conſilio, honore auſpicarentur. Qui mos cui potius quam conſuli? aut quando magis vſurpandus colendusque eſt, quam quum imperio ſenatus, auctoritate reipublicæ ad agendas optimo principi gratias excitamur? Quod enim præſtabilius eſt aut pulchrius munus deorum, quam caſtus & ſanctus & diis ſimillimus princeps? Ac, ſi adhuc dubium fuiſſet, ſorte caſuque rectores terris, an aliquo numine darentur, principem tamen noſtrum liqueret divinitus conſtitutum. Non enim occulta poteſtate fato-

fatorum, ſed ab Jove ipſo coram ac palam repertus, electus eſt. quippe inter aras & altaria, eodemque loci, quem deus ille tam manifeſtus ac præſens, quàm cælum ac ſidera inſedit. Quo magis aptum piumque eſt, te Jupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conſervatorem imperii noſtri, precari ut mihi digna conſule, digna ſenatu, digna principe contingat oratio: utque omnibus quæ dicentur à me, libertas, fides, veritas conſtet: tantumque à ſpecie adulationis abſit gratiarum actio mea, quantum abeſt a neceſſitate. Equidem non conſuli modo, ſed omnibus civibus enitendum reor, nequid de principe noſtro ita dicant, ut idem illud de alio dici potuiſſe videatur. Quare abeant ac recedant voces illæ quas metus exprimebat: nihil quale antea dicamus: nihil enim quale antea patimur: nec eadem de principe palam quæ prius, prædicemus: neque enim eadem ſecreto loquimur quæ prius. Diſcernatur orationibus noſtris diverſitas temporum, & ex ipſo genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando ſint hactenus ut deo, nunc nuſquam, ut numini blandiamur. Non enim de tyranno, ſed de cive: non de domino, ſed de parente loquimur. Vnum ille ſe ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet, quod unum ex nobis putat: nec minus hominem ſe, quàm hominibus præeſſe meminit. Intelligamus ergo bona noſtra, dignoſque nos illius uſu probemus, atque identidem cogitemus, ſi majus principibus præſtemus obſequium qui ſervitute civium,

quam

quam qui libertate lætantur. Et populus quidem Romanus dilectum principum ſervat, quantoque paulo ante concentu formoſum alium, hunc fortiſſimum perſonat; quibuſque aliquando clamoribus geſtum alterius & vocem, hujus pietatem, abſtinentiam, manſuetudinem laudat. Quid nos ipſi? divinitatem principis noſtri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor & gaudium tulit, celebrare univerſi ſolemus? Iam, quid tam civile, tam ſenatorium, quam illud additum à nobis optimi cognomen? quod peculiare hujus & proprium arrogantia priorum principum fecit. Enimvero quam commune, quam ex æquo, quod felices non felicem illum prædicamus? alterniſque votis hæc faciat, hæc audiat, quaſi non dicturi niſi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore ſuffunditur. Agnoſcit enim, ſentitque, ſibi non principi dici. Igitur quod temperamentum omnes in illo ſubito pietatis calore ſervavimus, hoc ſinguli quoque meditati teneamus: ſciamuſque nullum eſſe neque ſincerius neq; acceptius genus gratiarum, quam quod illas acclamationes æmulemur, quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo ut orationem meam ad modeſtiam principis moderationemque ſubmittam: nec minus conſiderabo quid aures ejus pati poſſint, quam quid virtutibus debeatur. Magna & inuſitata principis gloria, cui gratias acturus nō tam vereor ne me in laudibus ſuis parcum quam ne nimium putet. Hæc me cura, hæc difficultas ſola cir-

circumſtat. nam merenti gratias agere facile eſt, patres conſcripti. non enim periculum eſt ne, quum loquar de humanitate, exprobrari ſibi ſuperbiam credat: quum de frugalitate, luxuriam: quum de clementia, crudelitatem: quum de liberalitate, avaritiam: quum de benignitate, livorem: quum de continentia, libidinem: quum de labore, inertiam: quum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratuſve videar, prout ſatis aut parum dixero. Animadverto enim etiam deos ipſos non tam accuratis adorantium precibus, quam innocentia & ſanctitate lætari: gratioremque exiſtimari qui delubris eorum puram caſtamque mentem, quam [1] qui meditatum carmen intulerit. Sed parendum eſt ſenatuſconſulto, [2] quod ex utilitate publica placuit ut conſulis voce ſub titulo gratiarum agendarum, boni principes quæ facerent recognoſcerent: mali, quæ facere deberent. Id nunc eo magis ſolemne ac neceſſarium eſt, quod parens noſter privatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: interceſſurus etiam publicis, ſi permitteret ſibi vetare, quod ſenatus juberet. Vtrunque, Cæſar Auguſte, moderate, & quod alibi tibi gratias agi non ſinis, & quod hic ſinis. non enim à teipſo tibi honor iſte, ſed ab agentibus habetur. Cedis affectibus noſtris, nec nobis munera tua prædicare, ſed audire tibi neceſſe eſt. Sæpe ego mecum, P. C. tacitus agitavi qualem quantumque eſſe oporteret cujus ditione nutuque maria, terræ, pax, bella reguntur: quum interea fingenti formantique

que

que mihi principem, quem æquata diis immortalibus poteſtas deceret, nunquam voto ſaltem concipere ſuccurrit ſimilem huic quem videmus. Enituit aliquis in bello, ſed obſolevit in pace: alium toga, ſed non & arma honeſtarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit: ille quæſitam domi gloriam in publico, hic in publico partam, domi perdidit: poſtremo adhuc nemo extitit cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. At principi noſtro quanta concordia, quantuſq; concentus omnium laudum, omniſq; gloriæ contigit, ut nihil ſeveritati ejus hilaritate, nihil gravitati ſimplicitate, nihil majeſtati humanitate detrahatur. Iam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc, ætatis indeflexa maturitas, nec ſine quodam munere deum feſtinatis ſenectutis inſignibus ad augendam majeſtatem ornata cæſaries, nonne longe lateque principem oſtentant? Talem eſse oportuit quem non bella civilia, nec armis oppreſsa reſpublica, ſed pax & adoptatio, & tandem exorata terris numina dediſsent. An fas erat nihil differre inter imperatorem quem homines & quem dii feciſsent? quorum quidem in te, Cæſar, judicium & favor, tunc ſtatim quum ad exercitum proficiſcereris, & quidem inuſitato enituit. Nam ceteros principes aut largus cruor hoſtiarum, aut ſiniſter volatus avium conſulentibus nuntiavit: tibi aſcendenti de more Capitolium, quanquam non id agentium, civium clamor, ut jam principi, occurrit. Siquidem om-

omnis turba quæ limen inſederat, ad ingreſſum tuum foribus reclusis, jam quidem ut tunc arbitrabatur, deum, ceterum ut docuit eventus, te conſalutavit imperatorem: nec aliter à cunctis omen acceptum eſt. Nam ipſe intelligere nolebas: recuſabas enim imperare, recuſabas quod bene erat imperaturo: igitur cogendus fuiſti. Cogi porro non poteras, niſi periculo patriæ & 4 mutatione reipub. obſtinatum enim tibi non ſuſcipere imperium, niſi ſervandum fuiſset. Quare ergo illum ipſum furorem, motumque caſtrenſem reor extitiſse, quia magna vi magnoque terrore modeſtia tua vincenda erat. At ſicut maris cælique temperiem turbines tempeſtateſque commendant, ita ad augendam pacis tuæ gratiam, illum tumultum præceſſiſse crediderim. Habet has vices conditio mortalium, ut adverſa ex ſecundis, ex adverſis ſecunda noſcantur. Occultat utrorumque ſemina deus, & plerumque bonorum malorumque cauſæ ſub diverſa ſpecie latent. Magnum quidem illud ſeculo dedecus, magnum reipub vulnus impreſſum eſt. Imperator, & parens generis humani obſeſſus, captus, incluſus. ablata mitiſſimo ſeni ſervandorum hominum poteſtas: ereptumque principi illud in principatu beatiſſimum, quod nihil cogitur. Si tamen hæc ſola erat ratio quæ te publicæ ſalutis gubernaculis admoveret, prope eſt ut exclamem, tanti fuiſse. Corrupta eſt diſciplina caſtrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres: inductum peſſimum exemplum, ut optimum opponeretur: poſtremo coactus princeps

ceps quos nolet occidere, ut daret principem qui cogi non poſset. Olim tu quidem adoptari merebare: ſed neſciſsemus quantum tibi deberet imperium, ſi ante adoptatus eſses. Expectatum eſt tempus in quo liqueret non tam accepiſse te beneficium, quam dediſse. Confugit in ſinum tuum concuſsa reſpub. ruenſque imperium ſuper imperatorem, imperatoris tibi voce delatum eſt. Imploratus adoptione, & accitus es. Vt olim duces magni à peregrinis externiſque bellis ad opem patriæ ferendam revocari ſolebant, ita filius ac pater uno eodemque momento rem maximam invicem præſtitiſtis. Ille tibi imperium dedit, ut illi reddidiſti. Solus ergo adhuc qui pro munere tanto paria accipiendo feciſti, immo ultro dantem obligaſti. Communicato enim imperio ſolicitior tu, ille ſecurior factus eſt. O novum atque inauditum ad principatum iter! non te propria cupiditas, propius metus, ſed aliena utilitas, alienus timor principem fecit. Videaris licet quod eſt ampliſſimum conſequutus inter homines: felicius tamen erat illud quod reliquiſti, ſub bono principe privatus eſse deſiiſti. Aſsumptus es in laborum curarumq; conſortium, nec te læta & proſpera ſtationis iſtius ſed aſpera & dura ad capeſsendam eam compulerunt: ſuſcepiſti imperium poſtquam alium ſuſcepti pœnitebat. Nulla adoptati cum eo qui adoptabat, cognatio, nulla neceſſitudo, niſi quod uterque optimus erat, dignuſque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non ut prius alius atque alius in gratiam

uxo-

uxoris: aſcivit enim te filium non vitricus, ſed princeps: eodemque animo divus Nerva pater tuus factus eſt, quo erat omnium. Nec decet aliter filium aſsumi, ſi aſsumatur à principe. An ſenatus populique Romani exercitus, provincias, ſocios tranſmiſsurus uni, ſucceſsorem è ſinu uxoris accipias? ſummæque poteſtatis heredem tantum intra domum tuam quæras? non per totam civitatem circumferas oculos, & hunc tibi proximum, hunc conjunctiſſimum exiſtimes, quem optimum, quem diis ſimillimum inveneris? Imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus: non enim ſervulis tuis dominum, ut poſſis eſse contentus quaſi neceſsario herede, ſed principem civibus daturus imperator. Superbum iſtud & regium, niſi adoptes eum quem conſtet imperaturum fuiſse, etiamſi non adoptaſses. Fecit hoc Nerva, nihil intereſse arbitratus, genueris an elegeris: ſi perinde ſine judicio adoptentur liberi ac naſcuntur, niſi tamen quod æquiore animo ferunt homines quem princeps parum feliciter genuit, quam quem male elegit. Sedulo ergo vitavit hunc caſum, nec judicium hominum, ſed deorum etiam in conſilium aſsumpſit. Itáque non tua in cubiculo, ſed in templo, nec ante genialem torum, ſed ante pulvinar Iovis optimi maximi, adoptio peracta eſt: qua tandem non ſervitus noſtra, ſed libertas & ſalus & ſecurítas fundabatur. Sibi enim dii gloriam illam vendicaverunt: horum opus, horum illud imperium, Nerva tamen miniſter fuit: uterque qui adoptaret tam paruit quam tu qui

ad-

adoptabaris. Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriæ inſigne decoraret: hanc imperator Nerva in gremio Jovis collocarat, quum repente ſolito major & auguſtior, advocata hominum concione deorumque, te filium ſibi, hoc eſt, unicum auxilium, feſſis rebus aſsumpſit. Inde quaſi depoſito imperio qua ſecuritate, qua gloria lætus? nam quantulum refert deponas an partiaris imperium, niſi quod difficilius hoc eſt, non ſecus ac præſenti tibi innixus, tuis humeris ſe patriamque ſuſtentans, tua juventa, tuo robore invaluit: ſtatim conſedit omnis tumultus. Non adoptionis opus iſtud fuit, ſed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerva ſi adoptaſset alium. Oblitine ſumus ut nuper poſt adoptionem non deſierit ſeditio, ſed cœperit? irritamentum iſtud irarum, & fax tumultus fuiſset, niſi incidiſset in te. An dubium eſt, ut dare non poſset imperium imperator qui reverentiam amiſerat? auctoritate ejus effectum eſt cui dabatur. Simul filius, ſimul Cæſar, mox imperator, & conſors tribunitiæ poteſtatis, & omnia pariter, & ſtatim factus es, quę proxime parens verus tantum in alterum filium contulit. Magnum hoc tuæ moderationis indicium, quod non ſolum ſucceſsor imperii, ſed particeps etiam ſociuſque placuiſti. Nam ſucceſsor, etiamſi nolis, habendus es: non es habendus ſocius, niſi velis. Credentne poſteri, patritio & conſulari, & triumphali patre genitum, quum fortiſſimum, ampliſſimum, amantiſſimum ſui exercitum regeret, impe-
rato-

ratorem non ab exercitu factum? eidem quum Germaniæ præſideret, Germanici nomen hinc miſsum? nihil ipſum, ut imperator fieret agitaſse? nihil fecisse, niſi quod meruit & paruit. Paruiſti enim Cæſar, & ad principatum obſequio perveniſti: nihilque magis à te ſubjecti animo factum eſt, quam quod imperare cœpiſti. Jam Cæſar, jam imperator, jam Germanicus, abſens & ignarus, & poſt tanta nomina quãtum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur, ſi dicerem, Neſciſti te imperatorem futurum: eras imperator, & eſse te neſciebas. Vt vero ad te fortunę tuæ nuntius venit, malebas quidẽ eſse quod fueras, ſed non erat liberum. Annon obſequereris principi civis; legatus imperatori? filius patri? ubi deinde diſcliplina? ubi mos à majoribus traditus, quodcunque imperator munus injũgeret, æquo animo paratoque ſubeundi? Quid enim ſi provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret? Eodem illo uti jure poſse putes, quum ad imperium revocet, quo ſit uſus quum ad exercitum miſerit; nihilque intereſse, ire legatum, an redire principem jubeat, niſi quod major ſit obſequii gloria in eo quod quis minus velit. Augebat auctoritatem jubentis, in ſummum diſcrimen auctoritas eius adducta: utq; magis parendum imperanti putares efficiebatur, eo quod ab aliis minus parebatur: ad hoc audiebas ſenatus populique conſenſum. Non unius Nervę judicium illud, illa electio fuit. nam qui ubique ſunt homines, hoc idem votis expetebant: ille tantum iure principis occupavit, primuſque fecit quod om-

omnes facturi erant: nec hercule tantopere cunctis factum placeret, niſi placuiſſet antequam fieret. At quo temperamento, dii boni poteſtatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator titulis, & imaginibus, & ſignis: ceterum modeſtia, labore, vigilantia, dux & legatus, & miles: quum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obſequium aſſereres, longamque huic nomini ætatem, longam gloriam precarere: jam te providentia deorum primum in locum provexerat, tu adhuc in ſecundo reſiſtere, atq; etiam ſeneſcere optabas: privatus tibi videbaris quandiu imperator & alius eſſet. Audita ſunt vota tua, ſed in quantum optimo illi & ſanctiſſimo ſeni utile fuit, quem dii cælo vendicaverunt, ne quid poſt illud divinum & immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, ut noviſſimum eſſet, auctoremque ejus ſtatim conſecrandum, ut quandoq; inter poſteros quæreretur an illud an deus feciſſet. Ita ille nullo magis nomine publicus parens quam quia tuus. Ingens gloria, ingenſque fama, quum abunde expertus eſſet quam bene humeris tuis ſederet imperium, tibi terras, te terris reliquit: eo ipſo carus omnibus ac deſiderandus, quod proſpexerat, ne deſideraretur, quem tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honeſtaſti: non imitatus illos qui hoc idem, ſed alia mente, fecerunt. Dicavit cælo Tiberius Auguſtum, ſed ut majeſtatis numen induceret: Claudium Nero, ſed ut irrideret: Veſpaſianum

Titus, Domitianus Titum: ſed ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur: tu ſideribus patrem intuliſti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, ſed quia deum credis. Minus eſt hoc, quum ſit ab his qui ſeſe deos putant: ſed licet illum aris, pulvinaribus, flamine colas, non alio magis tamen deum & facis & probas, quam quod ipſe talis es. In principe enim qui electo ſucceſſore fato conceſſit, una itemque certiſſima divinitatis fides eſt, bonus ſucceſſor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantię acceſſit? num hos proximos divinitate parentum deſides ac ſuperbos, potius quam illos veteres & antiquos ęmuleris, qui hoc ipſum imperium pepererę, quod modo hoſtes invaſerant contempſerantque? cujus pulſi fugatique, non aliud magis habebatur indicium, quam quod triumpharetur. Ergo ſuſtulerant animos, & jugum excuſſerant: nec jam nobiſcum de ſua libertate, ſed de noſtra ſervitute, certabant: ac ne inducias quidem, niſi ęquis conditionibus inibant: legeſque ut acciperent, dabant. At nunc rediit omnibus terror & metus, & votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem unum ex illis veteribus & priſcis, quibus imperatorium nomen addebant conτecti cædibus campi, & infecta victoriis maria. Accipimus obſides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immenſiſque muneribus paciſcimur: ut vicerimus: rogant, ſupplicant; largimur, negamus. utrunque ex imperii majeſtate. Agunt gratias qui impetraverunt.

mnt. non audent queri quibus negatum eſt. An audeant. qui ſciant te aſſediſſe ferociſſimis populis eo ipſo tempore quod amiciſſimum illis, difficillimum nobis, quum Danubius ripas gelu jungit, duratuſque glacie ingentia tergo bella tranſportat: quum feræ gentes non telis magis, quam ſuo cælo, ſuo ſidere armantur? Sed ubi in proximo tu, non ſecus ac ſi mutatæ temporum vices eſſent, illi quidem latibulis ſuis clauſi tenebantur, noſtra agmina percurſare ripas, & aliena occaſione ſi permitteres uti, ultroque hyemem ſuam barbaris inferre gaudebant. Hæc tibi apud hoſtes veneratio. Quid apud milites, quam admirationem quemadmodum comparaſti, quum tecum inediam, tecum ferrent ſitim? quum in illa meditatione campeſtri militaribus turmis imperatorium pulverem ſudoremque miſceres? nihil à ceteris, niſi robore ac præſtantia, differens, quum libero Marte, nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata ſuſciperes, alacer virtute militum, & lætus quoties aut caſſidi tuæ aut clypeo gravior ictus incideret? Laudabas quippe ipſe ferientes, hortabariſque ut auderent: & audebant jam, quum ſpectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares: ac ſi quid durius accipienti videretur, ipſe vibrares. Quid quum ſolatium feſſis, ægris opem ferres? Non tibi moris tua inire tentoria, niſi commilitonum ante luſtraſſes: nec requiem corpori, niſi poſt omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non videretur, ſi inter Fabricios & Scipiones & Camillos talis eſſet. Tunc

R 2 enim

enim illum imitationis ardor, ſemperque melior aliquis accenderet: poſtquam vero ſtudium armorum à manibus ad oculos, ad voluptatem à labore translatum eſt, poſtquam exercitationibus noſtris non veteranorum aliquis,cui decus muralis aut civica, ſed Græoulus magiſter aſſiſtit, quam magnum eſt unum ex omnibus patrio more patria virtute lætari, & ſine æmulo, ac ſine exemplo ſecum certare, ſecum contendere: ac ſicut imperat ſolus, ſolum ita eſſe qui debeat imperare? Nonne incunabula hæc tibi Cæſar, & rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici jam tum mererere? quum ferociam ſuperbiamque Parthorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes? Rhenumque & Euphratem admirationis tuæ fama conjungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis quam laudibus peragrares?apud eos ſemper major & clarior quibus poſtea contigiſſes? Et necdum imperator,necdum dei filius eras,Germaniamque cum plurimæ gentes, ac prope infinita vaſtitas interjacentis ſolis, tum Pyrenæus, Alpes,immenſique alii montes,niſi his compararentur, muniunt dirimuntque, per hoc omne ſpatium quum legiones duceres, ſeu potius (tanta velocitas erat) raperes: non vehiculum unquam, non equum reſpexiſti. Levis hic, non ſubſidium itineris, ſed decus, & cum ceteris ſubſequebatur, ut cujus nullus tibi uſum, niſi quum die ſtativorum proximum campum alacritate, diſcurſu, pulvere attolleres. Initium laboris mirer,an finem?

nem? multum eſt quod perſeveraſti, plus tamen quod non timuiſti ne perſeverare non poſſes. Nec dubito quin ille qui te inter illa Germaniæ bella ab Hiſpania uſque, ut validiſſimum præſidium exciverat, iners ipſe, alieniſque virtutibus tunc quoque invidus imperator, quum ope earum indigeret, tantam admirationem tui, non ſine quodam timore conceperit, quantam ille genitus Jove poſt ſævos labores, duraque imperia regi ſuo indomitus ſemper indefeſſuſq; referebat: quum aliis ſuper alias expeditionibus munere alios dignus invenireris. Tribunus vero disjunctiſſimas terras teneris adhuc annis viri firmitate luſtraſti: jam tunc præmonente fortuna ut diu penitus perdiſceres quæ mox præcipere deberes. Neque enim proſpexiſse caſtra, brevemque militiam quaſi tranſiſſe contentus, ita egiſti tribunum, ut eſse ſtatim dux poſses, nihilque diſcendum haberes tempore docendi. Cognoviſti per ſtipendia decem, mores gentium, regionum ſitus, opportunitates locorum, & diverſam aquarum cælique temperiem, ut patrios fontes, patriumque ſidus ferre conſueſti: quoties equos, quoties emerita arma mutaſti. Veniet ergo tempus quo poſteri viſere, viſendum tradere minoribus ſuis geſtient, quis ſudores tuos hauſerit campus, quæ refectiones tuas arbores, quæ ſomnum ſaxa prætexerint, quod denique tectum magnus hoſpes impleveris, ut tunc ipſi tibi ingentium ducum ſacra veſtigia iiſdem in locis monſtrabantur. Verum hæc olim, in præſentia quidem quiſquis paulo vetuſtior miles,

les, hic te commilitone cenſetur. Quotus enim quiſque cujus tu non ante commilito quam imperator? Inde eſt quod prope omnes nomine appellas, quod ſingulorum fortia facta commemoras. nec habent adnumeranda tibi pro republica vulnera quibus ſtatim laudator & teſtis contigiſti. Sed magis prædicanda moderatio tua, quod innutritus bellicis laudibus, pacem amas, nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuæ die dicata Capitolino Iovi laurus, idcirco ex occaſione omni quęris triumphos, non times bella, nec provocas. Magnum eſt, imperator Auguſte, magnum eſt ſtare in Danubii ripa, ſi tranſeas certum triumphi, nec decertare cupere cum recuſantibus: quorum alterum fortitudine, alterum moderatione efficitur. Nam ut ipſe nolis pugnare, moderatio: fortitudo tua præſtat ut neque hoſtes tui velint. Accipiet ergò aliquando Capitolium non inanes currus, nec falſæ ſimulacra victoriæ: ſed imperatore veram ac ſolidam gloriam reportante, tranquillitatem, & tamen confeſſa hoſtium obſequia, ut vincendus nemo fuerit. pulchrius hoc omnibus triumphis. neque enim unquam niſi ex contemptu imperii noſtri factum eſt ut vinceremus. Quod ſi quis barbarus rex eo inſolentiæ furoriſque proceſſerit, ut iram tuam indignationemque mereatur, næ ille, ſive interfuſo mari, ſeu fluminibus immenſis, ſeu præcipiti monte defenditur, omnia hęc tam prona tamque cedentia virtutibus tuis ſentiet, ut ſubſediſſe montes, flumina exaruiſſe, interceptum mare, illataſque ſibi non eſſe claſ-

ſes

les noſtras, ſed terras ipſas arbitretur. Videor jam cernere non ſpoliis provinciarum, & extorto ſociis auro, ſed hoſtilibus armis, captorumque regum catenis triumphum gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec indecora nominibus corpora 8 vocitare. Videor intueri in manibus ſequentem, mox ipſum te ſublimem inſtantemq; curru domitarum gentium tergo, ante currum autem clypeos quos ipſe perfoderis. Nec tibi opima defuerint, ſi quis regum venire in manus audeat: nec modo telorum tuorum, ſed etiam oculorum minarumque conjectum, toto campo totoque exercitu oppoſito, perhorreſcat. Meruiſti proxima moderatione ut quandocunque te vel inferre vel propulſare bellum coegerit imperii dignitas, non ideo viciſſe videaris ut triumphares, ſed triumphare quia viceris. Aliud ex alio mihi occurrit. Quam ſpecioſum eſt quod diſciplinam caſtrorum lapſam extinctamque refoviſti, depulſo prioris ſeculi malo, inertia, & contumacia, & dedignatione parendi! Tutum eſt reverentiam, tutum charitatem mereri. Nec ducum quiſquam, aut non amari à militibus, aut amari timet: & inde offenſæ gratiæque pariter ſecuri inſtant operibus, adſunt exercitationibus, arma, mœnia, viros aptant. Quippe non is princeps qui ſibi imminere, ſibi intendi putet quod in hoſtes paretur: quæ perſuaſio fuit illorum qui hoſtilia quum facerent, timebant. Eodem ergo tempore militaria ſtudia, nec animos modo, ſed & corpora ipſa langueſcere, gladios etiam incuria hebetari retundique gaudebant: Du-

ces porro noſtri non tam regum cęterorum quam ſuorum principum inſidias, nec tam hoſtium quam commilitonum manus ferrumque metuebant. Eſt hæc natura ſideribus, ut parva & exilia validiorum exortus obſcurat: ſimiliter imperatoris adventu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen major omnibus quidem eras, ſed ſine ullius diminutione major: eandem auctoritatem præſente te quiſque quam abſente, retinebat. Quin etiam pleriſque ex eo reverentia acceſſerat, quod tu quoque illos reverebare. Itaque perinde ſummis atque infimis carus, ſic imperatorem commilitonemque miſcueras, ut ſtudium omnium laboremque & tanquam exactor intenderes, & tanquam particeps ſociuſque relevares. Felices illos quorum fides & induſtria non per internuntios & interpretes, ſed ab ipſo te nec auribus tuis, ſed oculis probantur. Conſecuti ſunt ut abſens quoque de abſentibus nemini magis quam tibi crederes. Jam te civium deſideria revocabant, amoremque caſtrorum ſuperabat caritas patriæ, iter inde placidum, ac modeſtum, ut plane à pace redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam quod adventum tuum non pater quiſquam, non maritus expavit. Affectata aliis caſtitas, tibi ingenita & innata, interque ea quæ imputare non poſſis Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hoſpitia faſtidium: annona, quæ ceteris. Ad hoc, comitatus accinctus & parens. diceres magnum aliquem ducem, & te potiſſimum ad exercitus ire. Adeo nihil, aut certe parum intererat

in-

inter imperatorem factum, & brevi futurum. Quam diſſimilis nuper alterius principis tranſitus, ſi tamen tranſitus ille, non populatio fuit, quum abactus hoſpitium exerceret, omniaq; dextra lævaq; perufta & attrita, ut ſi vis aliqua, vel ipſi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Perſuadendum provinciis erat illud iter, Domitiani fuiſse, non principis. Itaque non tam pro tua gloria quam pro utilitate communi, edicto ſubjeciſti quid in utrunque veſtrum eſset impenſum. Aſsueſcat imperator, cum imperio calculum ponere: ſic exeat, ſic redeat, tanquam rationem redditurus. edicat quid abſumpſerit. Ita fiet ut non abſumat quod pudeat dicere: prætetea futuri principes, velint, nolint, ſciant, tamen. Conſtet, propoſitiſque duobus exemplis meminerint, perinde conjecturam de moribus ſuis homines eſse facturos, prout hoc vel illud elegerint. Nonne his tot tantiſque meritis novos aliquos honores, novos titulos merebare? at ut etiam nomen patris patriæ recuſabas. Quam longa nobis cum modeſtia tua pugna? quam tarde vicimus? Nomen illud quod alii primo ſtatim principatus die, ut imperatoris & Cæſaris receperunt, tu uſque eo diſtuliſti, donec tu quoque, beneficiorum tuorum parciſſimus æſtimator, jam te mereri fatereris? Itaque ſoli omnium contigit tibi ut pater patriæ eſses antequam fieres. Eras enim in animis, in judiciis noſtris: nec publicæ pietatis intererat quid vocarere, niſi quod ingrata ſibi videbatur, ſi te imperatorem potius vocaret & Cæſarem, quum

pitrem experiretur. Quod quidem nomen qua benignitate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus tuis, quaſi cum liberis parens, vivis! ut reverſus imperator, qui privatus exieras, agnoſcis, agnoſceris! eoſdem nos, eundem te putas: par omnibus, & hoc tantum ceteris major, quò melior. Ac primum qui dies ille, quo expectatus deſideratuſque urbem tuam ingreſſus es? Iam hoc ipſum quod ingreſſus es, quam mirum lætumque? Nam priores invehi & importari ſolebant: non dico quadrijugo curru, & albentibus equis, ſed humeris hominum, quod arrogantius erat: tu ſola corporis proceritate elatior aliis & excelſior, non de patientia noſtra quendam triumphum, ſed de ſuperbia principum exiſti. Ergo non ætas quenquam, non valetudo, non ſexus retardavit quominus oculos inſolito ſpectaculo impleret. Te parvuli noſcere, oſtentare juvenes, mirari ſenes, ægri quoque neglecto medentium imperio ad conſpectum tui, quaſi ad ſalutem ſanitatemque, prorepere. Inde alii ſe ſatis vixiſse te viſo, te recepto: alii nunc magis eſse vivendum prædicabant. Fœminas etiam tunc fœcunditatis ſuæ maxima voluptas ſubiit, quum cernerent cui principi cives, cui imperatori milites peperiſſent. Videres referta tecta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum qui nonniſi ſuſpenſum & inſtabile veſtigium caperet. Oppletas undique vias, anguſtumque tramitem relictum tibi: alacrem hinc atque inde populum, ubique par gaudium paremque clamorem. tam æqualiter ab omnibus ex adventu tuo lætitia

per-

percepta eſt, quam omnibus veniſti: quæ tamen ipſa cum ingreſſu tuo crevit, ac prope in ſingulos gradus adaucta eſt. Gratum erat cunctis quod ſenatum oſculo exciperes, ut dimiſſus oſculo fueras: gratum quod equeſtris ordinis decora honore nominum ſine monitore ſignares: gratum quod tantum non ultro clientibus ſalutatis quaſdam familiaritatis notas adderes: gratius tamen quod ſenſim & placide, & quantum reſpectantium turba pateretur, incederes, quod occurſantium populus te quoque, te, immo maxime, aſtaret: quod primo ſtatim die latus tuum crederes omnibus. neq; enim ſtipatus ſatellitum manu, ſed circumfuſus undique nunc ſenatus nunc equeſtris ordinis flore, prout alterutrum frequentiæ genus invaluiſſet, ſilentes quietoſque lictores tuos ſubſequebare. Nam milites nihil à plebe habitu, tranquillitate, modeſtia differebant. Vbi vero cœpiſti Capitolium aſcendere, quam læta omnibus adoptionis tuæ recordatio! quam peculiare gaudium eorum qui te primi eodem loco ſalutaverant imperatorem! quin etiam deum ipſum tuum præcipuam voluptatem operis ſui percepiſſe crediderim. Vt quidem iiſdem veſtigiis inſtitiſti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quæ circumſtantium gaudia! quam recens clamor! quam ſimilis illi dies, qui hunc genuit diem! ut plena altaribus, auguſta victimis cuncta! ut in unius ſalutem collata omnium vota! quum ſibi ſe, ac liberis ſuis, intelligerent precari quæ pro te precarentur. Inde tu in palatium quidem, ſed eo

vultu, ſed ea moderatione, ut ſi privatam domum peteres; ceteri ad penates ſuos, quiſque iteraturus gaudii fidem, ubi nulla neceſſitas gaudendi eſt. Oneraſſet alium ejuſmodi introitus; tu quotidie admirabilior & melior: talis denique, quales alii principes futuros ſe tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis ſpatium. Iunxiſti enim ac miſcuiſti res olim diverſiſſimas, ſecuritatem imperantis, & incipientis pudoſam. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec oſculum manu reddis. Manet imperatori quæ prior humanitas. Incedebas pedibus, incedis: lætabaris labore, lætaris: eademque omnia illa circa te, nihil in ipſo te fortuna mutavit. Liberum eſt, ingrediente per publicum principe, ſubſiſtere, occurrere, comitari, prætenrire: ambulas inter nos, non quaſi [10] contingat; & copiam tui, non ut imputes, facis. Hæret lateri tuo quiſquis acceſſit: finemque ſermoni ſuus cuique pudor, non tua ſuperbia, facit. Regimur quidem à te, & ſubjecti tibi, ſed quemadmodum legibus, ſumus. Nam & illæ cupiditates noſtras libidineſque moderantur, nobiſcum tamen & inter nos verſantur. Emines excellis, ut honor, ut poteſtas, quæ ſuper homines quidem, hominum ſunt tamen. Ante te principes, faſtidio noſtri, & quodam æqualitatis metu, uſum pedum amiſerant. Illos ergo humeri cerviceſque ſervorum ſuper ora noſtra: te gloria, te civium [11] pietas ſuper ipſos principes vehunt; te ad ſidera tollit humus, ita communia & confuſa principis ve-

veſtigia. Nec vereor, P.C. ne longior videar, quum ſit maxime optandum, ut ea, pro quibus aguntur principi gratiæ, multa ſint: quæ quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus veſtris reſervari, quam carptim breviterque peſtringi, quia fere ſequitur, ut illa quidem de quibus taceas, tanta quanta ſunt eſſe videantur. Niſi vero leviter attingi placet, locupletatas tribus, datumque congiarium populo, & datum totum, quum donativi partem milites accepiſſent. An mediocris animi eſt, his potius repræſentare, quibus magis negari poteſt? quanquam in hac quoque diverſitate æqualitatis ratio ſervata eſt. Æquati ſunt enim populo milites eo quod partem, ſed priores; populus militibus, quod poſterior, ſed totum ſtatim accepit. Enimvero qua benignitate diviſum eſt? quantæ curæ tibi fuit ne quis expers liberalitatis tuæ fieret? Datum ex his, qui poſt edictum tuum in locum eraſorum ſubditi fuerant: æquatique ſunt ceteris illi etiam, quibus non erat promiſſum. Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus diſtinebatur: expectatum eſt proviſumque ne quis æger, ne quis occupatus, ne quis denique longe fuiſſet: veniret quiſque quum vellet: veniret quiſque quum poſset. Magnificum, Cæſar & tuum, disjunctiſſimas terras munificentiæ, ingenio velut admovere, immenſaque ſpatia liberalitate contrahere: intercedere caſibus, occurſare fortunæ, atque omni ope adniti ne quis è plebe Romana dante congiarium te, hominem magis ſentiret ſe fuiſſe quam civem.

Ad-

Adventante congiarii die, obſervare principis egreſſum in publicum: inſidere[12] examina infantium, futuruſque populus ſolebat. Labor parentibus erat oſtentare parvulos: impoſitoſque cervicibus adulantia verba blandaſque voces edocere. Reddebant illi quæ monebantur, ac plerique irritis precibus ſurdas principis aures adſtrepebant: ignarique quid rogaſſent, quid non impetraſſent, donec plane ſcirent, differebantur: tu ne rogari quidem ſuſtinuiſti. Et quanquam lætiſſimum oculis tuis eſſet, conſpectu Romanæ ſobolis impleri, omnes tamen antequam te viderent adirentve, recipi, incidi juſſiſti, ut jam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur; creſcerent de tuo qui creſcerent tibi, alimentiſque tuis ad ſtipendia tua pervenirent, tantumque omnes uni tibi quantum parentibus ſuis quiſque deberet. Recte, Cæſar, quod ſpem Romani nominis ſumptibus tuis ſuſcipis. Nullum eſt enim magno principe, immortalitatemque merituro impendii genus dignius quam quod erogatur in poſteros. Locupletes ad tollendos liberos ingentia præmia, & pares pœnæ cohortantur: pauperibus educandis una ratio eſt bonus princeps. Hic fiducia ſui procreatos niſi larga manu fovet, auget, amplectitur, occaſum imperii, occaſum reipub. accelerat. Fruſtra princeps plebe neglecta, ut defectum corpore caput, nutaturumque inſtabili pondere tuetur. Facile eſt conjectare quod perceperis gaudium quum te parentum, liberorum, ſenum, infan-

tium,

tium, puerorum clamor exciperet. Hęc prima parvulorum civium vox aures tuas imbuit, quibus tu daturus alimenta hoc maximum præſtitiſti, ne rogarent. Super omnia eſt tamen, quod talis es, ut ſub te liberos tollere libeat & expediat. Nemo jam parens filio niſi fragilitatis humanæ vices horret, nec inter inſanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem eſt educandi incitamentum, tollere liberos in ſpem alimentorum, in ſpem congiariorum; majus tamen, in ſpem libertatis, in ſpem ſecuritatis. Atque adeo nihil largiatur princeps, dum nihil auferat: non alat, dum non occidat; nec deerunt qui filios concupiſcant. Contra, largiatur ut auferat, alat, vt occidat, næ ille tam brevi tempore effecerit ut omnes non poſterorum modo, ſed ſui parentumque pœniteat. Quocirca nihil magis in tua tota liberalitate laudaverim, quam quod congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque à te liberi civium, ut ferarum catuli, ſanguine & cædibus nutriuntur: quodq; gratiſſimum eſt accipientibus, ſciunt dari ſibi quod nemini eſt ereptum, locupletatiſq; tam multis pauperiorem eſſe factum principem tantum: quanquam nec hunc quidem. Nam cujus eſt quicquid eſt omnium, tantum ipſe quantum omnes habet. Alio me vocat numeroſa gloria tua: alio autem? quaſi vero jam ſatis veneratus miratuſque ſim quod tantam pecuniam profudiſti, non ut flagitii tibi conſcius ab inſectatione ejus averteres famam; nec ut triſtes hominum mœſtoſq; ſermones lætiore materia deti-

detineres. Nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem redemiſti; nec tibi benefaciendi fuit cauſa, ut quæ male feceras, impune feciſses; amor impendio iſto, non venia quæſita eſt: populuſque Romanus obligatus à tribunali tuo, non exoratus receſſit. Obtuliſti enim congiarium gaudentibus gaudens, ſecuruſque ſecuris: quodque antea principes ad odium ſui leniendum tumentibus plebis animis obiectabant, id tu tam innocens populo dediſti quam populus accepit. Paulo minus, P.C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quæ liberalitas principis noſtri conquiſivit, invenit, adſcivit. Hi ſubſidium bellorum, ornamentum pacis, publicis ſumptibus aluntur, patriamq; non ut patriam tantum, verum ut altricem amare condiſcunt. Ex his caſtra, ex his tribus replebuntur; ex his quandoque naſcentur quibus alimentis opus non ſit. Dent tibi, Cæſar, ætatem dii quam mereris, ſerventq; animum quem dederunt: & quando maiorem infantium turbam iterum atq; iterum videbis incidi (augetur enim quotidie & creſcit, non quia cariores parentibus liberi, ſed quia principi cives) dabis congiaria ſi voles, præſtabis alimenta ſi voles; illi tamen propter te naſcuntur. Inſtar ego perpetui congiarii reor affluentiam annonæ. Huius aliquando cura Pompeio non minus addidit gloriæ, quam pulſus ambitus campo, exactus hoſtis mari, oriens triumphis occidenſque luſtratus. Nec vero ille civilius quam parens noſter, auctoritate, conſilio, fide recluſit vias, portus patefecit, itinera terris,

lito-

litoribus mare, litora mari reddidit, diverſaſque gentes ita commercio miſcuit, ut quod genitum eſſet uſquam, id apud omnes natum eſſe videretur. Nonne cernere datur, ut ſine ullius injuria omnis uſibus noſtris annus exuberet? Quippe non, ut ex hoſtico raptæ, perituræque in horreis meſſes, nequicquam queritantibus ſociis, auferuntur. Devehunt ipſi quod terra genuit, quod ſidus aluit, quod annus tulit: nec novis indictionibus preſſi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiſcus quicquid videtur emere; inde copiæ, inde annona, de qua inter licentem vendentemque conveniat: inde hic ſatietas, nec fames uſquam. Ægyptus alendis augendiſque ſeminibus ita gloriata eſt, ut nihil imbribus cæloque deberet: ſiquidem proprio ſemper amne perfuſa, nec alio genere aquarum ſolita pingueſcere, quam quas ipſe devexerat, tantis ſegetibus induebatur, ut cum feraciſſimis terris, quaſi nunquam ceſſura, certaret; hæc inopina ſiccitate uſq; ad injuriam ſterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alveo ſeſe ac lãguide extulerat, ingentib. quoq; tunc quidem ille fluminibus conferendus. Hinc pars magna terrarũ mergi palanti amne conſueta alto pulvere incanduit. Fruſtra tunc Ægyptus nubila optavit, cælumque reſpexit, quum ipſe fęcunditatis parens contractior & exilior iiſdem ubertatem ejus anni anguſtiis, quibus abundantiam ſuam, cohibuiſſet. Neque enim ſolum vagus ille expanditor amnis intra uſurpata ſemper collium ſubſtiterat atq; hæſerat, ſed ſupino etiam ac detinenti ſolo,

lo, placido ſe mollique lapſu refugum abſtulerat: necdum ſatis humentes terras addiderat arentibus. Igitur inundatione, id eſt, ubertate, regio fraudata, ſic opem Cæſaris invocavit, ut ſolet amnem ſuum: nec longius illi adverſorum fuit ſpatium, quam dum nuntiat. Tam velox, Cæſar, potentia tua eſt, tamque in omnia pariter intenta bonitas & accincta, ut triſtius aliquid ſeculo tuo paſſis ad remedium ſalutemq; ſufficiat, ut ſcias. Omnibus equidem gentibus fertiles annos grataſque terras precor; crediderim tamen per hunc Ægypti ſtatum tuas fortunam vires experiri, tuamque vigilantiam exſpectare voluiſſe. Nam quum omnia ubique ſecunda merearis, nonne manifeſtum eſt, ſi quid adverſi cadat, tuis laudibus, tuiſque virtutibus materiem campumque proſterni, quum ſecunda felices, adverſa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, urbem noſtram niſi opibus Ægypti ali ſuſtentarique non poſſe: ſuperbiebat ventoſa & inſolens natio, quod victorem quidem populum paſceret tamen, quodque in ſuo flumine, in ſuis manibus vel abundantia noſtra vel fames eſſet. Refudimus Nilo ſuas copias: recepit frumenta quæ miſerat, deportataſque meſſes revexit. Diſcat igitur Ægyptus, credatque experimento, non alimenta ſe nobis, ſed tributa præſtare: ſciat ſe non eſſe P. R. neceſſarium, & tamen ſerviat. Poſt hæc, ſi volet Nilus, amet alveum ſuum, & fluminis modum ſervet: nihil hoc ad urbem, ac ne ad Ægyptum quidem, niſi ut inde navigia inania & vacua, & ſimilia rede-

deuntibus, hinc plena & onuſta & qualia ſolent venire, mittantur, converſoque munere maris, hinc potius venti ferentes & brevis curſus optentur. Mirum, Cæſar, videretur, ſi deſidem Ægyptum, ceſſantemque Nilum non ſenſiſſet urbis annona, quæ tuis opibus, tua cura uſq; illuc redundavit, ut ſimul probaretur, & nos Ægypto poſſe, & nobis Ægyptum carere non poſſe. Actum erat de fœcundiſſima gente, ſi libera fuiſſet: pudebat ſterilitatis inſolitæ, nec minus erubeſcebat fame qua torquebatur, quum pariter à te neceſſitatibus ejus pudorique ſubventum eſt. Stupebant agricolæ plena horrea quę non ipſi referſiſſent, quibus de campis illa ſubvecta meſſis, quave in Ægypti parte alius amnis. Ita beneficio tuo, nec maligna tellus, & obſequens Nilus Ægypto quidem ſæpe, ſed gloriæ noſtræ nunquam largior fluxit. Quam nunc juvat, provincias omnes in fidem noſtram ditionemque veniſſe, poſtquam contigit princeps 11 terrarum, qui fœcunditatem nunc huc nunc illuc, ut tempus & neceſſitas poſceret, transferret referretque; qui diremptam mari gentem, ut partem aliquam populi plebiſque Romanæ, aleret ac tueretur? Et cœlo quidem nunquam benignitas tanta, ut omnes ſimul terras uberet foveatque. Hic omnibus pariter, ſi non ſterilitatem, at mala ſterilitatis exturbat: hic ſi non fœcunditatem, at bona fœcunditatis importat. Hic æternis commeatibus orientem occidentemque connectit, ut quæ ubique feruntur, quæque expetuntur, omnes gentes invicem

ea-

capiant, & diſcant quanto libertate diſcordi ſervientibus ſit utilius unum eſſe cui ſerviant. Quippe diſcretis quidem bonis omnium ſua cuiuſque ad ſingulos mala, ſociatis autem atque permixtis ſingulorum mala ad neminem, ad omnes 14 omnium bona pertinent. Sed ſive terris divinitas quędam ſive aliquis amnibus genius, & ſolum illud & flumen ipſum precor ut hac principis benignitate contentum, molli gremio ſemina recondat, multiplicata reſtituat. Non equidem repoſcimus fœnus, putet tamen eſſe ſolvendum, fallacemque unius anni fidem omnibus annis, omnibuſque poſtea ſeculis tanto magis quia non exigimus, excuſet. Satisfactum qua civium, qua ſociorum utilitatibus. Viſum eſt ſpectaculum inde non enerve, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret & frangeret, ſed quod ad pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet: quum in ſervorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis & cupido victoriæ cerneretur. Quam deinde in edendo liberalitatem, quam iuſtitiam exhibuit, omni affectione aut intactus, aut maior? Impetratum eſt, quod poſtulabatur: oblatum, quod non poſtulabatur. Inſtitit ultro, & ut concupiſceremus admonuit: ac ſi quoque plura inopinata, plura ſubita. Jam quam libera ſpectantium ſtudia, quam ſecurus favor? Nemini impietas, ut ſolebat, obiecta, quod odiſset gladiatorē: nemo ſpectator ſpectaculum factus, miſeras voluptates unco & ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui cri-

mina

mina maieſtatis in arena colligebat, ac ſe deſpici & contemni, niſi etiam gladiatores eius veneraremur, ſibi male dici, in illis ſuam divinitatem, ſuum numen violari interpretabatur: quum ſe idem quod deos; idem gladiatores quod ſe putabat. At tu, Cæſar, quam pulchrum ſpectaculum pro illo nobis execrabili reddidiſti? Vidimus delatorum iudicium, quaſi graſſatorum, quaſi latronum: non ſolitudinem illi noviter, ſed templum, ſed forum inſederant. Nulla iam teſtamenta ſecura, nullus ſtatus certus: non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum principium avaritia. Advertiſti oculos, atque ut ante caſtris, ita poſtea pacem foro reddidiſti: excidiſti inteſtinum malum: & provida ſeveritate caviſti, ne fundata legibus civitas everſa legibus videretur. Licet ergo cum fortuna tum liberalitas tua viſenda nobis præbuerit, ut præbuit, nunc ingentia robora virorum, & pares animos, [15] nunc immanitatem ferarum, nunc manſuetudinem incognitam, nunc ſecretas illas & arcanas, ac ſub te primum communes opes; nihil tamen gratius, nihil ſeculo dignius, quam quod contigit deſuper intueri: delatorum ſupina ora, retortaſq; cervices agnoſcebamus & fruebamur, quum velut piaculares publicæ ſolicitudinis victimæ ſupra ſanguinem [16] noxiorum ad lenta ſupplicia gravioreſque pœnas ducerentur. Congeſti ſunt in navigia raptim conquiſita, ac tempeſtatibus dediti, abirēt, fugerentq; vaſtatas delationib. terras: ac, ſi quē fluctus ac procelię ſcopulis reſervaſſent, hic nuda ſaxa & inhoſpitale

litus

litus incoleret, ageret duram & anxiam vitam, relictaque poſt tergum totius generis humani ſecuritate mœreret. Memoranda facies, delatorum claſſis permiſſa omnibus ventis, coactaque vela tempeſtatibus pandere, iratoſque fluctus ſequi, quoſcunque in ſcopulos detuliſſent. Juvabat, proſpectare ſtatim à portu ſparſa navigia, & apud illum ipſum mare agere principi gratias, qui, clementia ſua ſalva, ultionem hominum terrarumque diis maris commendaſſet. Quantum diverſitas temporum poſſet, tum maxime cognitum eſt, quum iiſdem quibus antea cautibus innocentiſſimus quiſque, tunc nocentiſſimus affigeretur, quumque inſulas omnes, quas modo ſenatorum, jam delatorum turba compleret; quos quidem non in præſens tantum, ſed in æternum repreſſiſti, mille pœnarum indagine incluſos. Ereptum alienas pecunias eunt; perdant quas habent: expellere penatibus geſtiunt; ſuis exturbentur; neque, ut antea, exanguem illam & ferream frontem nequicquam convulnerandam præbeant punctis, & notas ſuas rideant; ſed ſpectent paria præmio damna, nec majores ſpes quam metus habeant, timeantque quantum timebantur. Ingenti quidem animo Titus ſecuritati noſtræ ultionique proſpexerat, ideoque numinibus æquatus eſt: ſed quanto tu quandoque dignior cælo, qui tot res illi adjeciſti, propter quas illum deum fecimus? Id hoc magis arduum fuit, quod imperator Nerva, te filio, te ſucceſſore digniſſimus, per quem magna quędam edicto Titi adſtruxerat, nil-

hilque reliquiſſe tibi videbatur, qui tam multa excogitaſti, ut ſi ante te nihil eſſet inventum: Quæ ſingula quantum tibi gratiæ diſpenſata adjeciſſent? Tu ſimul omnia perfudiſti, ut ſol & dies non parte aliqua, ſed ſtatim totus, nec uni aut alteri, ſed omnibus in commune, profertur. Quam juvat cernere ærarium ſilens & quietum, & quale ante delatores erat! Nunc templum illud, nunc vere Deus, non ſpoliarium civium, cruentarumque prædarum ſævum receptaculum, ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, optimo principe, boni malis impares eſſent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica utilitate convulſum, nec pœna cuiquam remiſsa, ſed addita eſt ultio, ſolumque mutatum quod jam non delatores, ſed leges timentur. At fortaſse non eadem ſeveritate fiſcum, qua ærarium, cohibes: immo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis. Dicitur actori atque etiam procuratori tuo; In jus veni; ſequere ad tribunal. Nam tribunal quoq; excogitatum cruciatu eſt, par ceteris, niſi illud litigatoris amplitudine metiaris. Sors & urna fiſco judicem aſſignat: licet rejicere, licet exclamare; Hunc nolo, timidus eſt, & bona ſeculi parum intelligit. Illum 17 nolo, quia Cæſarem fortiter amat. Eodem foro utuntur principatus & libertas. Quæ præcipua tua gloria eſt, ſæpius vincitur fiſcus; cujus mala cauſa nunquam eſt, niſi ſub bono principe. Ingens hoc meritum; majus illud, quod eos procuratores habes, ut plerumque cives

tui

tui non alios judices malint. Liberum eſt autem diſceptanti dicere, Nolo eum eligere. Neque enim ullam neceſſitatem muneribus tuis addis, ut qui ſcias hanc eſſe beneficiorum principalium [18] ſummam, ſi illis & non uti licet. Onera imperii, pleraque vectigalia inſtitui ut pro utilitate communi, ita ſingulorum injuriis coegerunt. His vigeſima reperta eſt, tributum tolerabile, & facile heredibus duntaxat extraneis, domeſticis grave. Itaque illis irrogatum eſt, his remiſſum: videlicet quod manifeſtum erat quanto cum dolore laturi, ſeu potius non laturi homines eſſent, deſtringi aliquid & abradi bonis, quæ ſanguine, gentilitate, ſacrorum denique ſocietate meruiſſent, quæque nunquam ut aliena & ſperanda, ſed ut ſua ſemperque poſſeſſa, ac deinceps proximo cuique tranſmittenda cepiſſent. Hæc manſuetudo legis veteribus civibus ſervabatur. Novi ſeu per Latium in civitate, ſeu beneficio principis veniſsent, niſi ſimul cognationis jura impetraſsent, alieniſſimi habebantur, quibus conjunctiſſimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in graviſſimam injuriam, civitaſque Romana inſtar erat odii,& diſcordiæ, & orbitatis,quum cariſſima pignora ſalva ipſorum pietate diſtraheret. Inveniebantur tamen quibus tantus amor nominis noſtri ineſset, ut Romanam civitatem nou vigeſimæ modo, verum etiam affinitatum damno bene compenſari putarent ſed his maxime debebat gratuita contingere, à quibus tam magno æſtimabatur. Igitur pater tuus ſanxit ut quod ex ma-

tris

tris ad liberos, & liberorum bonis perveniſſet ad matrem, etiamſi cognationum jura non recepiſſent quum civitatem adipiſcerētur, ejus vigeſimam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, ſi modo reductus eſſet in patris poteſtatem: ratus, improbe & inſolenter, ac pene impie his nominibus inſeri publicanum: nec ſine piaculo quodam ſanctiſſimas neceſſitudines velut intercedente vigeſima ſcindi, nullum eſſe tanti vectigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos. Hactenus ille: parcius fortaſſe quam decuit optimum principem, ſed non parcius quam optimum patrem qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentiſſimi fecit, quod delibaſſe quædam ſeu potius demonſtraſſe contentus, largam, ac prope intactam benefaciendi materiam filio reſervavit. Statim ergo muneri ejus liberalitas tua adſtruxit vt quemadmodum in patris filius, ſic in hæreditate filii pater eſſet immunis, nec eodem momento quo pater eſſe deſiſſet, hoc quoque 19 amitteret quod fuiſſet. Egrægis, Cæſar, quod lacrymas parentum vectigales eſſe non pateris. Bona filii pater ſine diminutione poſſideat, nec ſocium hereditatis accipiat qui non habet luctus: nemo recentem & attonitam orbitatem ad computationē vocet, cogatq; patrem quid reliquerit filius ſcire. Augeo P.C. principis munus, quum oſtendo liberalitati ejus ineſſe rationem ambitio enim, & jactantia, & effuſio, & quidvis potius quam liberalitas exiſtimanda eſt cui ratio non conſtat. Dignum ergo, imperator, manſuetudine

tua, minuere orbitatis iniurias, nec pati quemquam filio omiſſo inſuper affici alio dolore: ſic quoque abunde miſera res eſt, pater filio ſolus heres: quid ſi coheredem non à filio accipiat? Adde quod quum divus Nerva ſanxiſſet vt in paternis bonis liberi neceſſitate vigeſimæ ſolverentur, congruens erat eandem immunitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim poſteris amplior honor quam majoribus haberetur? curve non retro quoque recurreret æquitas eadem? Tu quidem Cæſar illam exceptionem removiſti, ſi modo filius in poteſtate patris fuiſſet: intuitus (opinor) vim legemque naturæ, quæ ſemper in ditione parentum eſſe liberos juſſit, nec uti inter pecudes, ſic inter homines poteſtatem & imperium valentioribus dedit. Nec vero contentus primum cognationis gradum abſtuliſſe vigeſimæ, ſecundum quoque exemit, cavitque ut in ſororis bonis frater, & contra, in fratris ſoror, utque avus avia in neptis nepotiſque, & invicem illi ſervarentur immunes. His quoque quibus per Latium civitas Romana patuiſſet, idem indulſit, omnibuſque inter ſe cognationum jura commiſit ſimul & pariter, & more naturæ, quæ priores principes à ſingulis rogari geſtiebant, non tam præſtandi animo quam negandi. Ex quo intelligi poteſt quantæ benignitatis, quanti ſpiritus, fuerit, ſparſas, atque (ut ita dicam) laceras gentilitates colligere atque connectere, & quaſi renaſci jubere: deferre quod negabatur, atque id præſtare cunctis quod ſæpe ſinguli non impetraſſent: poſtremo,

mo, ipſum ſibi eripere tot beneficiorum occaſiones, tam numeroſam obligandi imputandique materiam: indignum credo ei viſum, ab homine peti quod dij dediſſent. Sorores eſtis, & frater avus, & nepotes: quid eſt ergo 20 cur egetis, ut ſitis? vobis eſtis. Qui pro cetera ſua moderatione non minus invidioſum putat dare hereditatem quam auferre. Læti ergo adite honores, capeſſite civitatem, neminem hoc neceſſitudinis abruptum velut truncum amputatumque deſtituet: iiſdem omnes quibus ante pignoribus, ſed honeſtiores perfruentur: ac ne remotus quidem, iamque deficientis affinitatis gradus à qualibet quantitate vigeſimam inferre cogetur ſtatuit enim communis omnium parens ſummam quæ publicanum pati poſſit. Carebit onere vigeſimæ parva & exilis hereditas: &, ſi ita gratus heres volet, tota ſepulcro, tota funeri 21 ſerviet: nemo obſervator, nemo caſtigator aſſiſtet. Cujuſcunque modi ea pecunia ex hereditate alicujus obvenerit, ſecurus habeat quietuſque poſſideat. Ea lex vigeſimæ dicta eſt, ut ad periculum ejus perveniri, niſi opibus, non poſſit. Converſa eſt iniquitas in gratulationem, injuria in votum: optat heres ut vigeſimam debeat. additum eſt ut qui ejuſmodi ex cauſis in idem edicti vigeſimam deberent, nondum tamen intuliſſent, non inferrent. At in præteritum ſubvenire ne dii quidem poſſunt: tu tamen ſubveniſti, caviſtique ut deſineret quiſque debere 22 quod non eſſet poſtea debiturus. Idem feciſti ne malos principes habuiſſemus, quo ingenio ſi

natura pateretur, quam libenter tot ſpoliatis, tot trucidatis ſanguinem & bona refudiſſes? Vetuiſti exigi quod deberi non tuo ſeculo cœperat. Alius ut contumacibus iraſceretur, tarditatemque ſolvendi dupli vel & quadrupli, irrogatione mulctaret: tu nihil referre iniquitatis exiſtimas, exigas quod deberi non oportuerit, an conſtituas ut debeatur. Feres Cæſar curam & ſolicitudinem conſularem. nam mihi cogitanti, eundem te collationes, remiſiſſe, donativum reddidiſſe, congiarium obtuliſſe, delatores abegiſſe, vectigalia temperaſſe: interrogandus videris, ſatiſne computaveris imperii redditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, ut tot impendiis, tot erogationibus ſola ſufficiat. Nam quid eſt cauſæ cur aliis quidem, quum omnia raperent, & rapta retinerent, ut ſi nihil rapuiſſent, defuerint omnia: tibi, quum tam multa largiaris & nihil auferas, omnia ſuperſint? Nunquam principibus defuerunt qui fronte gravi & triſti ſupercilio utilitatibus fiſci contumaciter adeſſent, & erant principes ipſi ſua ſponte avidi & rapaces, & qui magiſtris non egerent: plura tamen ſemper à nobis contra nos didicerunt, ſed ad tuas aures cum ceteris omnibus, tum vel maxime avaris adulationibus obſtructus eſt aditus. Silent ergo & quieſcunt, & poſtquam non eſt cui ſuadeatur; qui ſuadeant non ſunt. Quo evenit ut tibi cum plurimum pro tuis, tum pro noſtris moribus debeamus. Locupletabant & fiſcum & ærarium non tam Voconiæ & Iuliæ leges, quam majeſtatis ſingulare & unicum crimen

eorum

eorum qui crimine vacarent; hujus tu metum penitus ſuſtuliſti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt quam qui ſibi majeſtatem vendicabant. Reddita eſt amicis fides, liberis pietas, obſequium ſervis: verentur, & parent, & dominos habent. Non enim jam ſervi principis noſtris amici, ſed nos ſumus: nec pater patriæ alienis ſe mancipiis cariorem quam civibus ſuis credit. Omnes accuſatore domeſtico liberaſti, unoque ſalutis publicæ ſigno illud (ut ſic dixerim) ſervile bellum ſuſtuliſti, in quo non minus ſervis quam dominis præſtitiſti: hos enim ſecuros, illos bonos feciſti. Non vis interea laudari, nec fortaſſe laudanda ſint: grata ſunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum ſervos ſubornantem, monſtrantemque crimina, quæ tanquam delata puniret: magnum & inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quiſque ſimiles principi ſervos haberet. In eodem genere ponendum eſt quod teſtamenta noſtra ſecura ſunt: nec unus omnium, nec, quia ſcriptus, heres es. Non tu falſis, non tu iniquis tabulis advocaris. nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit, nec quia offendit alius nuncuparis, ſed quia ipſe meruiſti. Scriberis ab amicis, ab ignotis prætetiris: nihilque inter privatum & principem intereſt, niſi quod nunc à pluribus amaris: nam & plures amas. Tenes, Cæſar, hunc curſum, & probatur experimento, ſitne feracius & uberius, non ad laudem modo, ſed ad pecuniam principi, ſi herede illo mori ho-

mines velint, quam ſi cogantur. Donavit pater tuus multa, & ipſa donaſti: ceſſerit parum gratus, manent tamen ii qui bonis ejus fruantur, nihilque ex illis ad te niſi gloria redit. nam liberalitatem jucundiorem debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed quis ante te laudem iſtam pecuniæ prætulit? quotuſquiſque principum ne id quidem in patrimoniis noſtris ſuum duxit quod eſſet de ſuo? Nonne ut regum, ita Cæſarum munera illitos cibis hamos, opertos præda laqueos æmulabantur, quum privatis facultatibus velut hauſta & multiplicata, retro ſecum quicquid attigerant referrent? Quam utile eſt ad uſum ſecundorum per adverſa veniſſe? Vixiſti nobiſcum, periclitatus es, timuiſti, quæ tunc erat innocentium vita: ſcis & expertus es quantopere deteſtentur malos principes etiam qui malos faciunt. Meminiſti quæ optare nobiſcum, quæ ſis queri ſolitus. Nam privato judicio principem geris, meliorem immo te præſtas quam tibi alium precabare. Itaque ſic imbuti ſumus, ut quibus erat ſumma votorum, melior peſſimo princeps, jam non poſſimus niſi optimum ferre. Nemo eſt ergo tam tui, tam ignarus ſui, ut locum ipſum poſt te concupiſcat. Facilius eſt ut eſſe aliquis ſucceſſor tuus poſſit quam ut velit. Quis enim curæ tuæ molem ſponte ſubeat? quis comparari tibi non reformidet? Expertus & ipſe es quã ſit oneroſum ſuccedere bono principi, & afferebas excuſationem adoptari. An prona parvaque ſunt ad æmulandum quod nemo incolumitatem turpitudine rependit. Salva

eſt

eſt omnibus vita & dignitas vitæ, nec jam conſideratus ac ſapiens qui ætatem in tenebris agit. eadem quippe ſub principe virtutibus præmia, quæ in libertate: nec benefactis tantum ex conſcientia merces, ſed etiam præmia ſunt. Amas conſtantiam civium, rectoſque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, ſed foves & attollis. Prodeſt bonos eſſe, quum ſit ſatis abundeque ſi non nocet: his honores, his ſacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tua, hi judicio florent: acuuntur iſti integritatis & induſtriæ pretio. Similes & diſſimiles alliciuntur: nam præmia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt: Pauci adeo ingenio valent ut non turpe honeſtumque, prout bene ac ſecus ceſſit, expetant fugiantve: ceteri, ubi laboris inertiæ, vigilantiæ ſomno, frugalitatis luxuriæ merces datur, eadem illa quibus alios artibus aſſequutos vident, conſectantur: qualeſque ſunt illi, tales eſſe & videri volunt, & dum 24 volunt fiunt: Et priores quidem principes, excepto patre tuo, præterea uno aut altero, & nimis dixi, vitiis potius civium quam virtutibus lætabantur. primum quod in alio ſua quemque natura delectat: deinde quos patientiores ſervitutis arbitrabantur, quos non deceret eſſe niſi ſervos, horum in ſinum omnia congerebant: bonos autem otio aut ſitu abſtruſos, & quaſi ſepultos, non niſi delationibus & periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, & hercule æquum eſt eſſe eos cariſſimos bono principi, qui inviſi malo fuerint: Scis vt ſi-

cut diverſa natura dominatio & principatus, ita non aliis eſſe principem gratiorem quam qui maxime dominum graventur. Hos ergo provehis,& oſtentas quaſi ſpecimen & exemplar, quæ tibi ſecta vitæ, quod hominum genus placeat. ideo non cenſuram adhuc, non præfecturam morum recepiſti, quia tibi beneficiis potius quam remediis ingenia noſtra experiri placet. Et alioqui neſcio an plus moribus conferat princeps qui bonos eſſe patitur,quam qui cogit. Flexibiles quamcunque in partem ducimur à principe: atque, ut ita dicam, ſequaces ſumus. Huic enim cari, huic probati eſſe cupimus; quod fruſtra ſperaverunt diſſimiles: eoque obſequii continuatione pervenimus, ut prope omnes homines unius moribus vivamus. Porro, non tam ſiniſtre conſtitutum eſt, ut qui malum principem poſſumus, bonum non poſſimus imitari. Perge modo, Cæſar, & vim effectumque cenſuræ tuum propoſitum, tui actus obtinebunt. Nam vita principis cenſura eſt, eaque perpetua; ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur: nec tam imperio nobis opus eſt quam exemplo. Quippe infidelis recti magiſter eſt metus. Melius homines exemplis docentur, quæ inprimis hoc in ſe boni habent, quod approbant, quæ præcipiunt fieri poſſe. Et quis terror valuiſſet efficere, quod reverentia tui effecit? Obtinuit aliquis ut ſpectaculum pantomimorum 25 populi Romani tolli pateretur: ſed non obtinuit, ut vellet. Rogatus es tu quod cogebat alius, cœpitque eſſe beneficium quod neceſſitas fuerat. Neque enim

enim à te minore concentu ut tolleres pantomimos quam à patre tuo ut reſtitueret exactum eſt. Vtrunque recte: nam & reſtitui oportebat quos ſuſtulerat malus princeps, & tolli reſtitutos. In his enim quæ à malis bene fiunt, hic tenendus eſt modus, ut appareat, auctorem diſplicuiſſe non factum. Idem ergo populus ille aliquando ſcenici imperatoris ſpectator & applauſor, nunc in pantomimis quoque adverſatur, & damnat effeminitas artes, & indecora ſeculo ſtudia. Ex quo manifeſtum eſt principum diſciplinam capere etiam vulgus: quum rem, ſi ab uno fiat, ſeveriſſimam fecerint omnes. Macte hac gravitatis gloria. Cæſar, qua conſequutus es ut quod antea vis & imperium, nunc mores vocarentur. Caſtigaverunt vitia ſua ipſi qui caſtigari merebantur, iidemque emendatores qui emendandi fuerunt: itaque nemo de ſeveritate tua queritur, & liberum eſt queri. Sed quum ita comparatum ſit, ut de nullo minus principe querantur homines; quem de quo maxime licet, tamen in ſeculo nihil eſt quo non omne hominum genus lætetur & gaudeat: boni provehuntur: mali, qui eſt tranquilliſſimus ſtatus civitatis, nec timent nec timentur. Mederis erroribus, ſed implorantibus, omnibuſque quos bonos facis hanc aſtruis laudem, ne coegiſſe videaris. Quid vitam? quid mores juventutis, quam principaliter formas? quem honorem dicendi magiſtris, quam dignitatem ſapientiæ doctoribus habes? ut ſub te ſpiritum & ſanguinem & patriam receperunt ſtudia, quæ

priorum temporum immanitas exiliis puniebat, quum ſibi vitiorum omnium conſcius princeps, inimicas vitiis artes non odio magis quam reverentia relegaret? at tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes. Præſtas enim quæcunque præcipiunt; tantumque eas diligis quantum ab illis probaris. An quiſquam ſtudia humanitatis profeſſus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat admiſſionum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus hanc ante hos principes arcem publicarum ædium nomine inſcripſerat: fruſtra tamen niſi adoptaſſet, qui habitare ut in publicis poſſet. Quam bene cum titulo iſto moribus tuis convenit? quanquam omnia ſic facis, tanquam non alius inſcripſerit. Quod enim forum? quæ templa tam reſerata? non Capitolium, ipſaque illa adoptionis tuæ ſedes magis publica, magis omnium: nullæ obices, nulli contumeliarum gradus: ſuperatiſque jam mille liminibus, ultra ſemper aliqua dura & obſtantia. Magna ante te, magna poſt te, juxta tamen maxima quies, tantum ubique ſilentium, tam altus pudor, ut ad parvos penates & larem anguſtum ex domo principis modeſtiæ & tranquillitatis exempla referantur. Ipſe autem, ut excipis omnes? ut expectas? ut magnam partem dierum inter tot imperii curas quaſi per otium tranſigis? itaque non ut alias attoniti, nec ut periculum capitis adituri tarditate, ſed ſecuri & hilares quum commodum eſt, convenimus: & admittente principe interdum eſt aliquid quod nos

domi

domi quaſi magis neceſſarium teneat. Excuſati ſemper tibi, nec unquam excuſandi ſumus. Scis enim ſibi quemque præſtare quod te videat, quod te frequentet, ac tanto liberalius ac diutius voluptatis hujus copiam præbes. Nec ſalutationes tuas fuga & vaſtitas ſequitur: remoramur, reſiſtimus ut in communi domo, quam nuper immaniſſima belua plurimo terrore munierat, quum velut quodam ſpecu incluſa nunc propinquorum ſanguinem lamberet, nunc ſe ad clariſſimorum civium ſtrages cædeſque proferret. Obverſabantur foribus horror & minæ,& par metus admiſſis & excluſis. Ad hæc ipſe occurſu quoque viſuque terribilis, ſuperbia in fronte, ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore ſuffuſa: non adire quiſquam, non alloqui audebat, tenebras ſemper ſecretumque captantem, nec unquam ex ſolitudine ſua prodeuntem, niſi ut ſolitudinem faceret: ille tamen, quibus ſibi parietibus & muris ſalutem ſuam tueri videbatur, dolum ſecum & inſidias, & vltorem ſcelerum deum incluſit: dimovit, perfregitque cuſtodias pœna, anguſtoſque per aditus & obſtructos non ſecus ac per apertas fores, & invitantia limina irrupit: longeque tunc illi divinitas ſua, longe arcana cubilia ſævique ſeceſſus, in quos timore & ſuperbia, & odio hominum agebatur. Quanto nunc tutior, quanto ſecurior eadem domus, poſtquam ejus non crudelitatis, ſed amoris excubiis, non ſolitudine & clauſtris defenditur? Et quid ergo? diſcimus experimento, fideliſſimam

eſſe cuſtodiam, principis ipſius innocentiam. Hæc arx inacceſſa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Fruſtra ſe terrore ſuccinxerit qui ſeptus caritate nō fuerit. armis enim arma irritantur. Num autem ferias tantum partes dierum in oculis noſtris cœtuque conſumis? num remiſſionibus tuis eadem frequentia, eademque illa ſocialitas intereſt? num tibi ſemper in medio cibus, ſemperque menſa communis? num ex convictu noſtro mutua voluptas? num provocas reddiſque ſermones? num ipſum tempus epularum tuarum quum frugalitas contrahat, extendit humanitas? Non enim ante medium diem diſtentus ſolitaria cœna ſpectator, adnotatorque convivis tuis immines: nec jeiunis & inanibus plenus ipſe eructans non tam apponis quam objicis cibos, quos dedigneris attingere: ægreque perpeſsus ſuperbam illam convictus ſimulationem, rurſus te ad clandeſtinam ganeam occultumque luxum refers. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquiſita ingenia cœnarum, ſed ſuavitatem tuam jucunditatemque miramur: quibus nulla ſatietas adeſt, quando ſincera omnia, & vera, & ornata grauitate. Neque enim aut peregrinæ ſuperſtitionis myſteria, aut obſcœnam petulantia menſis principis oberrat, ſed benigna invitatio, & liberales joci, & ſtudiorum honor. Inde tibi parcus, & brevis ſomnus, nullumque amore noſtri anguſtius tempus quam quod ſine nobis agis. Sed quum rebus tuis ut participes perfruamur, quæ habemus ipſi quam propria, quam noſtra ſunt? Non enim,

ex-

exturbatis prioribus dominis, omne ſtagnū, omnem lacum, omnem etiam ſaltum immenſa poſſeſſione circumvenis, nec unius oculis flumina, fontes, maria deſerviunt. Eſt quod Cæſar non ſuum videat; tandemque imperium principis quam patrimonium majus eſt. Multa enim ex patrimonio refert in imperium quæ priores principes occupabant, non ut ipſi fruerentur, ſed ne quis alius. Ergo in veſtigia ſedeſque nobilium immigrant pares domini, nec jam clariſſimorum virorum receptacula habitatore ſervo teruntur, aut fœda vaſtitate procumbunt. Datur intueri pulcherrimas ædes deterſo ſitu auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modo, ſed erga tecta ipſa meritum, ſiſtere ruinas, ſolitudinem pellere, ingentia opera eodem quo extructa ſunt animo ab interitu vindicare: muta quidem illa & anima carentia, ſentire tamen & lætari videntur quod niteant, quod frequententur, quod aliquando cœperint eſſe domini, non ſervientis. Circumfertur ſub nomine Cæſaris tabula ingens rerum venalium, quod ſit deteſtanda avaritia illius, qui tam multa concupiſcebat, quum haberet ſupervacua tam multa: tunc exitialis erat apud principem huic laxior domus, illi amœnior villa. Nunc princeps in hæc eadem dominos quærit, ipſe inducit: ipſos illos magni aliquando imperatoris hortos, illud nunquam niſi Cæſaris ſuburbanum, licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas principis, tanta ſecuritas temporum eſt ut ille nos principalibus rebus exiſtimet dignos: nos non ti-

mea-

meamus quod digni eſſe videmur. Nec vero emendi tantum civibus tuis copiam præbes, ſed amœniſſima quæque largiris & donas: ita (inquam) donas, in quæ electus, in quæ adoptatus es: transfers quod judicio accepiſti, ac nihil magis tuum credis quam quod per amicos habes: idem tam parcus in ædificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, ut ante, immanium tranſvectione ſaxorum urbis tecta quatiuntur. Stant ſecuræ domus, nec jam templa nutantia. Satis eſt tibi, nimiumque, quum ſucceſſeris frugaliſſimo principi, magis rejicere aliquid & amputare ex his quæ princeps tanquam neceſſaria reliquit. Præterea pater tuus uſibus ſuis detrahebat quæ fortuna imperii dederat: tutius quod pater. At quam magnificus in publicum es! Hinc porticus, inde delubra occulta celeritate properantur, ut non conſummata, ſed tantum commutata videantur. Hinc immenſum latus circi templorum pulchritudinem provocat: digna populo victore gentium ſedes, nec minus ipſa viſenda, quam quæ ex illa ſpectabuntur: viſenda autem cum cetera ſpecie, tum quod æquatus plebis ac principis locus: ſiquidem per omne ſpatium una facies, omnia continua & paria, nec magis proprius ſpectandi Cæſaris ſuggeſtus, quam propria quæ ſpectet. Licebit ergo civibus tuis invicem contueri: dabitur non cubiculum principis, ſed ipſum principem cernere in publico, in populo ſedentem; populo, cui locorum quinque millia adjeciſti. Auxeras enim numerum ejus congiarii facilitate, majoremq; in poſterum ſu-

ſcipi

ſcipi liberalitatis tuæ fide juſſeras. Horum unum ſi præſtitiſſet alius, illi jamdudum radiatum caput, & media inter deos ſedes auro ſtaret aut ebore, auguſtioribuſque aris & grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra non niſi adoraturus intras, tibi maximus honor excubare pro templis, poſtibuſq; prætexi. Sic fit, ut dei ſummum inter homines faſtigium ſervent, quum deorum ipſe non adeptus. Itaque tuam ſtatuam in veſtibulo Iovis optimi maximi unam alteramve, & hanc æream, cernimus. At paulo ante, aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat, ſeu potius polluebatur, quum inceſti principis ſtatuis permixta deorum ſimulacra ſorderent. Ergo iſtæ quidem æreæ & paucæ manent, manebuntque quamdiu templum ipſum: illæ autem aureæ & innumerabiles ſtrage & ruina publico gaudio litaverunt. Iuvabat illidere ſolo ſuperbiſſimos vultus, inſtare ferro, ſævire ſecuribus, ut, ſi ſingulos ictus ſanguis dolorque ſequeretur, nemo tam temperans gaudii feræque lætitiæ, quin inſtar ultionis videretur, cernere laceros artus, truncata membra; poſtremo, truces horrendaſque imagines abjectas excoctaſque flammis, ut ex illo terrore & minis in uſum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. Simili reverentia, Cæſar, non apud genium tuum bonitati tuæ gratias agi, ſed apud numen Iovis optimi maximi pateris. Illi debere nos quicquid debeamus, illius quod bene facias muneris eſſe qui te dedit. Ante quidem ingentes hoſtiarum greges per Capitolinum

iter

iter magna ſui parte velut intercepti divertere via cogebantur, quum ſæviſſimi domini atrociſſima effigies tãto victimarum cruore coleretur, quantum ipſe humani ſanguinis profundebat. Omnia, P. C. quæ de aliis principibus à me aut dicuntur aut dicta ſunt, eo pertinent ut oſtendam, quam longa conſuetudine corruptos depravatoſque mores principatus parens noſter reformet & corrigat: alioqui nihil non parum grate ſine comparatione laudatur. Præterea hoc primum erga optimum imperatorem piorum civium officium eſt, inſequi diſſimiles. Neque enim ſatis amarint bonos principes, qui malos ſatis non oderint. Adjice, quod imperatoris noſtri nõ aliud amplius ac diffuſus meritum eſt, quam quod inſectari malos principes tutum eſt. An excidit dolori noſtro modo vindicatus Nero? permitteret, credo, famam vitamqne ejus carpi qui mortem ulciſcebatur: nec ut in ſe dicta interpretaretur, quæ de ſimillimo dicerentur. Quare ergo te, Cæſar, muneribus omnibus tuis, omnibus comparo, multis antepono, quod licet nobis & in præteritum de malis imperatoribus quotidie vindicari, & futuros ſub exemplo præmonere, nullum locum nullum eſſe tempus, quo funeſtorum principum manes à poſterorum execrationibus conquieſcant. Quo conſtantius, P. C. & dolores noſtros & gaudia proferamus: ingemiſcamus illis quæ patiebamur. Simul utrumque faciendum eſt ſub bono principe. Hoc ſecreta noſtra, hoc ſermones, hoc ipſe gratiarum actiones agant, meminerintque, ſic maxime laudari incolu-

lumen imperatorem, ſi priores ſecus meriti reprehendantur. Nam quum de malo principe poſteri tacent, manifeſtum eſt eadem facere præſentem. Et quis jam locus miſeræ adulationis manebat, quam laudes imperatorum ludis etiam & comeſſationibus celebrarentur, ſaltarenturque, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, geſtibus frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore in ſenatu & in ſcena ab hiſtrione & à conſule laudabantur. Tu procul à tui cultu ludicras artes removiſti. Seria ergo te carmina, honorque æternus annalium, non hæc brevis & pudenda prædicatio colit: quin etiam tanto majore conſenſu in venerationem tui theatra ipſa conſurgent, quanto magis de te ſcenæ ſilebunt. Sed quid ego iſtud admiror? quum eos quoque honores, qui tibi à nobis offeruntur aut delibare parciſſime, aut omnino ſoleas recuſare? Nihil ante tam vulgare, tam parvum in ſenatu agebatur, ut non laudibus principium immoraretur, quibuſcunque cenſendi neceſſitas accidiſſet. De ampliando numero gladiatorum, aut de inſtituendo collegio fabrorum conſulebamur, & quaſi prolatis imperii finibus, nunc ingentes arcus, acceſſuroſque templorum faſtigium titulos, nunc menſes etiam, nec hos ſingulos nomini Cæſarum dicabamus: patiebantur illi, &, quaſi meruiſſent, lætabantur. At nunc quis noſtrum, tanquam oblitus ejus de quo refertur, cenſendi officium principis honore conſumit? Tuæ moderationis hæc laus, conſtantia noſtra; & tibi obſequimur quod in cu-

curiam, non ad certamen adulationum, ſed ad uſum munuſque juſtitiæ convenimus: hanc ſimplicitati tuæ veritatique gratiam relaturi, ut te quæ vis, velle, quæ non vis, nolle credamus. Incipimus inde, deſinimus ibi à quo incipi, in quo deſini ſub alio principe non poſſet. Nam pleroſque ex decretis honoribus, & alii non receperunt: nemo ante tantus fuit, ut crederetur noluiſſe decerni. Quod ego titulis omnibus ſpecioſius reor, quando non trabibus aut ſaxis nomen tuum, ſed monimentis æternæ laudis inciditur. Ibit in ſecula, fuiſſe principem, cui florenti & incolumi nunquam niſi modici honores, ſæpius nulli decernerentur. Et ſane, ſi velimus cum priorum temporum neceſſitate certare, vincemur. Ingenioſior eſt enim ad excogitandum ſimulatio veritate, ſervitus libertate, metus amore. Simul quum jampridem novitas omnis adulatione conſumpta ſit, non alius erga te novus honor ſupereſt quam ſi aliquando de te tacere audeamus. Age, ſi quando pietas noſtra ſilentium rupit, & verecundiam tuam vicit, quæ qualiaque decernimus nos, tu non recuſas; ut appareat, non ſuperbia & faſtidio te ampliſſimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc, Cæſar, quam ſi recuſares omnes: nam recuſare omnes, ambitionis; moderationis eſt, eligere parciſſimos. Quo temperamento & nobis & ærario prodes, quod ſumptibus ejus adhibes modum, & qui exhauſtum non ſis innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies tuæ, quales olim ob egregia in rempub. merita

pri-

privatis dicabantur. Viſuntur eadem è materia Cæſaris ſtatuæ, quæ Brutorum, qua Camillorum. Nec diſcrepat cauſa. Illi enim reges hoſtemque victorem mœnibus depulerunt: hic regnum ipſum, quæque alia captivitas gignit, arcet ac ſubmovet, ſedemque obtinet principis, ne ſit domino locus. Ac mihi intuenti in ſapientiam tuam, minus mirum videtur, quod mortales iſtos caducoſque titulos aut depreceris aut temperes. Scis enim ubi vera principis, ubi ſempiterna ſit gloria; ubi ſint honores in quos nihil flammis, nihil ſenectuti, nihil ſucceſſoribus liceat. Arcus enim & ſtatuas, aras etiam templaque demolitur & obſcurat oblivio, negligit carpitque poſteritas: contra, contemptor ambitionis, & infinitæ poteſtatis domitor ac frænator animus ipſa vetuſtate floreſcit, nec ab ullis magis laudatur, quam quibus minime neceſſe eſt. Præterea, ut quiſquis factus eſt princeps, extemplo fama ejus, incertum bona an mala, ceterum æterna eſt. Non ergo perpetua principi fama, quæ invitum manet, ſed bona concupiſcenda eſt. Ea porro non imaginibus & ſtatuis, ſed virtute ac meritis prorogatur. Quinetiam leviora hæc, formam principis figuramque, non aurum melius vel argentum quam favor hominum exprimat teneatque. Quod quidem prolixe tibi cumulateque contingit, cujus lætiſſima facies & amabilis vultus in omnium civium ore, oculis, animo ſedet. Annotaſſe vos credo, Patris conſcripti, jamdudum me non eligere quæ referam. Propoſitum eſt enim mihi, principem laudare,

non

non principis facta. Nam laudabilia multa etiam mali faciunt; ipſe laudari, niſi optimus, non poteſt. Quare non alia major, Imperator Auguſte, gloria tua; quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum eſt, nihil omittendum eſt. Quid eſt enim in principatu tuo, quod cujuſque prædicatio vel tranſilire vel prætervehi debeat? quod momentum, quod imme temporis punctum aut beneficio ſterile, aut vacuum laude? num omnia ejuſmodi, ut is optime te laudaſſe videatur, qui narraverit fideliſſime? Quo fit ut prope in immenſum diffundatur oratio mea, & necdum de biennio loquor. Quam multa dixi de moderatione, & quanto plura adhuc reſtant? ut illud quod ſecundum conſulatum recepiſti, quia princeps & pater deferebat. At poſtquam ad te imperii ſummam, & cum omnium rerum, tum etiam tui poteſtatem dii tranſtulerint, tertium conſulatum recuſaſti, quum agere tam bonum conſulem poſſes. Magnum eſt, differre honorem, gloriam, majus. Geſtum conſulatum mirer, an non receptum? geſtus non in hoc urbis otio, & intimo ſinu pacis, ſed juxta barbaras gentes: ut illi ſolebant quibus erat moris paludamento mutare prætextam, ignotaſque terras victoria ſequi. Pulchrum imperio, glorioſum tibi, quum te ſocii atque amici ſua in patria, ſuis in ſedibus adierunt. Decora facies conſulis: multa poſt ſecula tribunal viridi ceſpite extructum, nec faſcium tantum, ſed pilorum ſignorumque honore circumdatum. Augebant majeſtatem præſidentis diverſi poſtulantium habi-

tus,

tus, ac diſſonæ voces, raraque ſine interprete oratio. Magnificum eſt, civibus jura, quid hoſtibus, reddere? ſpecioſum certam fori pacem, quid immanes campos ſella curuli, victoriſque veſtigio premere? imminere minacibus ripis tutum quietumque, quid ſpernere barbaros fremitus? hoſtilemque terrorem non armorum magis, quam togarum oſtētatione compeſcere? Itaque non te apud imagines, ſed ipſum præſentem audientemque conſalutabant imperatorem, nomenque quod alii domitis hoſtibus, tu contemptis merebare. Hæc laus acti conſulatus; illa dilati, quod adhuc initio principatus ut jam excuſatus honoribus, & expletus conſulatum recuſaſti, quem novi imperatores deſtinatum aliis in ſe transferebant. Fuit etiam qui in principatus ſui fine conſulatum quem dederat, ipſe magna ex parte jam geſtum extorqueret & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipientes principes & deſinentes adeo concupiſcunt ut auferant; tu otioſo ac vacante privatis ceſſiſti. Invidioſuſne erat aut tibi tertius conſulatus, aut principi primus? Nam ſecundum imperator quidem, ſub imperatore tamen, iniſti; nihilque imputari in eo vel honori poteſt vel exemplo, niſi obſequium. Ita vero quæ civitas quinquies, atque etiam ſexies, conſules vidit; non illos qui expirante jam libertate per vim ac tumultum creabantur, ſed quibus ſepoſitis & abſentibus in rura ſua conſulatus ferebantur: in hac civitate tertium conſulatum princeps generis humani ut pergravem recuſaſti? Tantone Papyrius etiam & Quin-

tius

tius moderatior? Auguſtus, & Cæſar, & pater patriæ. At illos reſp. ciebat: quid? te non eadem reſpublica? non ſenatus? non conſulatus ipſe, qui ſibi tuis humeris attolli & augeſcere videtur? Non te ad exemplar ejus voco, qui continuis conſulatibus fecerat longum quendam & ſine diſcrimine annum: his te confero, quos certum eſt, quoties conſules fuerunt, non ſibi preſtitiſſe. Erat in ſenatu ter conſul, quum tu tertium conſulatum recuſabas. Oneroſum neſcio quid verecundiæ tuæ conſenſus noſter indixerat, ut princeps toties conſul eſſes, quoties ſenator tuus nimia modeſtia, iſtud etiam privatus recuſaſſes. An conſularis viri triumphaliſq; filius quum tertio conſul creatur, aſcendit, non debitum hoc illi, non vel ſola generis claritate promeritum? Contigit ergo privatis aperire annum, faſtoſq; reſerare: & hoc quoque redditæ libertatis indicium fuit, quod conſul alius quam Cæſar eſſet. Sic exactis regibus cœpit liber annus: ſic olim ſervitus pulſa, privata faſtis nomina induxit: miſeros ambitionis, qui ita conſules ſemper, ut ſemper principes erant: quanquam non ambitio magis quam livor & malignitas videri poteſt, omnes annos poſſidere, ſummumq; illud purpuræ decus non niſi præcerptum præfloratumque tranſmittere. Tuam vero magnanimitatem, an modeſtiam, an benignitatem prius mirer? Magnanimitas fuit, expetito ſemper honore abſtinere: modeſtia, cedere: benignitas, per alios frui. Sed jam tempus eſt te ipſi conſulatui præſtare, ut majorem eum ſuſcipiendo gerendoque facias.

Nam

Nam ſæpius recuſare, ambiguam ac potius illam interpretationem habet, tanquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recuſaſti: ſed hoc perſuadere nemini poteris, niſi aliquando & non recuſaveris. Quum arcus, quum trophæa, quum ſtatuas deprecaris, tribuenda eſt verecundiæ tuæ venia: (illa enim ſane tibi dicantur:) nunc vero poſtulamus, ut futuros principes doceas inertiæ renuntiare, pauliſper delicias differre, pauliſper, & ſaltem ad breviſſimum tempus, ex illo felicitatis ſomno velut excitatos, induere prætextam, quam quum dare poſſent, occuparint: aſcendere curulem quam detineant. eſſe denique quod concupierunt, nec ideo tantum velle conſules fieri, ut fuerint. Geſſiſti alterum conſulatum, ſcio: illum exercitibus, illum provinciis, illum etiam ceteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem te omne munus conſulis obiiſſe, ſed audivimus: diceris juſtiſſimus, humaniſſimus, patientiſſimus fuiſſe, ſed diceris: æquum eſt aliquando nos judicio noſtro, noſtris oculis, non famæ ſemper & rumoribus credere. Quouſque abſentes de abſente gaudebimus? Liceat experiri, an aliquid ſuperbiæ tibi ille ipſe ſecundus conſulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus valet, in principum plus. Dicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes ineſſe: cupimus tamen experiri, an nunc quoque una eademque res ſit, bonus conſul & bonus princeps. Nam præter id quod eſt arduum, duas, eaſq; ſimul, capere poteſtates ſummas, tum ineſt utri-

utrique nonnulla diverſitas, quum princi pem quam diſſimillimum conſuli deceat Atque ego video, proximo anno conſulatu recuſandi hanc præcipuam fuiſſe rationem quod eum abſens gerere non poteras: ſed jam urbi votiſque publicis redditus, quid eſt in quo magis ſis approbaturus quæ quantaque fuerint quæ deſiderabamus? Parum eſt ut in curiam venias, niſi & convocas: ut interſis ſenatui, niſi & præſides: ut cenſentes audias niſi & perrogas. Vis illud auguſtiſſimum conſul aliquando tribunal majeſtati ſuæ reddere? aſcende. Vis conſtare reverentiam magiſtratibus, legibus auctoritatem, modeſtiam 26 petulantibus? adi. Quid enim intereſſet reip. ſi privatus eſſes, conſulem te haberet tantum, an & ſenatorem? hoc nunc ſcito intereſſe, principem te habeat tantum, an & conſulem. His tot tantiſque rationibus, quanquam multum reluctata, verecundia principis noſtri tandem tamen ceſſit. At quemadmodum ceſſit? Non ſe ut privatis, ſed ut privatos pares ſibi faceret. Recepit enim tertium conſulatum, ut daret noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non ſuſtinerent tertio conſules eſſe, niſi cum ter conſule. Bellorum iſtud ſociis olim, periculorum conſortibus, parce tamen, tribuebatur, quod tu ſingularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter meritis præſtitiſti, ſed in toga meritis. Utriuſque cura, utriuſque vigilantia obſtrictus, es, Cæſar. Sed in principe rarum, ac prope inſolitum eſt, ut ſe putet obligatum, aut, ſi putet, amet. Debes ergo, Cæſar, & ſolvis. Sed quum ter conſu-

les

les facis, non tibi magnus princeps, ſed non ingratus amicus videris : quin etiam perquam modica quædam civium merita fortunæ tuæ viribus in majus extollis. Efficis enim ut tantum tibi quiſq; pręſtitiſſe videatur,quantũ à te recepit.Quid iſti benignitati precer? niſi ut ſemper obliges, obligeris: incertumque facias, utrum magis expediat civibus tuis debere tibi, an præſtitiſſe. Equidem illum antiquum ſenatu m contueri videbar, quum ter conſule aſſidente, tertio conſulem deſignatum rogari ſententiam cernerem. Quanti tunc illi,quantuſque tu? Accidit quidem, ut corpora quamlibet ardua & excelſa procerioribus admota decreſcant; item ut altiſſimæ civium dignitates collatione faſtigii tui quaſi deprimantur: quantoque propius ad magnitudinem tuam aſcenderint, tanto etiam à ſua deſcendiſſe videantur : illos tamen tu quanquam non potuiſti tibi æquare quum velles,adeo in edito collocaſti, ut tantum ſuper ceteros,quantum infra te cernerentur. Si unius tertium conſulatum eundem in annum in quem tuum, contuliſſes, ingentis animi ſpecimen haberetur. Vt enim felicitatis eſt, quantum velis poſſe, ſic magnitudinis, velle quantum poſſis.Laudandus quidem & ille qui tertium conſulatum meruit, ſed magis ſub quo meruit : magnus memoranduſque qui tantum præmium cepit, ſed major qui capienti dedit. Quid, quod duos pariter tertio conſulatu collegas tui ſanctitate decoraſti? ut ſit nemini dubium, hanc tibi præcipuam cauſam fuiſſe extendendi conſulatus tui, ut

duorum conſulatus amplecteretur, & collegam te uni daret. Vterque nuper conſulatum alterum geſſerat à patre tuo, id eſt, quanto minus quam à te datum; utriuſque adhuc oculis paulo ante dimiſſi faſces oberrabant: utriuſque ſolennis ille lictorum & prænuntius clamor auribus inſederat, quum rurſus curulis, rurſuſque purpura, ut olim, quum hoſtis in proximo, & in ſummum diſcrimen adducta reſpub. expertum honoribus virum poſceret, non conſulatus hominibus iiſdem, ſed idem homines conſulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, ut indulgentiam tuam neceſſitas æmuletur. Modo prætextas exuerant, reſumant: modo lictores abire juſſerant, revocent: modo gratulantes amici receſſerant, revertantur. Hominiſne iſtud ingenium eſt, hominis poteſtas, renovare gaudia, redintegrare lætitiam, nullamque requiem 27 gratulationis dare, neque alia repetendis conſulatibus intervalla permittere, niſi dum finiuntur? Facias iſta ſemper, nec unquam in hoc opere aut animus tuus aut fortuna laſſetur: des quamplurimis tertios conſulatus, &, quum plurimis tertios conſulatus dederis, ſemper tamen plures, quibus debeas dare, ſuperſint. Omnium quidem beneficiorum quæ merentibus tribuuntur, non ad ipſos gaudium magis, quam ad ſimiles redundat: præcipue tamen ex horum conſulatu non ad partem aliquam ſenatus, ſed ad totum ſenatum tanta lætitia pervenit, ut eundem honorem omnes ſibi & dediſſe & accepiſſe videantur. Nempe enim hi ſunt quos ſenatus

quum

quûm publicis ſumptibus minuendis optimum quemque præficeret, elegit equidem primos. Hoc eſt igitur, hoc eſt, quod penitus illos animo Cæſaris inſinuavit. An parum ſæpe experti ſumus, hanc eſſe rerum conditionem, ut ſenatus favor apud principem aut proſit aut noceat? Nonne paulo ante nihil magis exitiale erat, quam illa principis cogitatio? Hunc ſenatus probat, hic ſenatui carus eſt. Oderat quos nos amaremus; ſed & nos, quos ille. Nunc inter principem ſenatumque digniſſimi cujuſque caritate certatur: demonſtramus invicem, credimus invicem, quodq; maximum amoris mutui ſignum eſt, eoſdem amamus. Proinde, Patres C. favete aperte, diligite conſtanter: non jam diſſimulandus eſt amor, ne noceat; non premendum odium, ne proſit: eadem Cæſar quæ ſenatus probat improbatque: vos ille præſentes, vos etiam abſentes in conſilio habet: tertio conſules fecit quos vos elegeratis, & fecit hoc ordine quo electi à vobis erant. Magnum utrumque videtur, ſive eoſdem maxime diligit, quos ſcit nobis eſſe cariſſimos: ſive illis neminem præfert, quamvis aliquem magis amet. Propoſita ſunt ſenioribus præmia; juvenibus exempla: adeant, frequentent ſecuras tandem ac patentes domos. Quiſquis probatos ſenatui viros ſuſcipit, hic maxime principem promeretur. Sibi enim accreſcere putat quod cuique adſtruatur: nullamque in eo gloriam ponit, quod ſit omnibus major, niſi maximi fuerint quibus major eſt. Perſta, Cæſar, in iſta ratione propoſiti, taleſque nos crede, qualis

Fama cujuſque eſt: huic aures, huic oculos intende: ne reſpexeris clandeſtinas exiſtimationes, nulliſque magis quam audientibus inſidiantes ſuſurros: Melius omnibus quam ſingulis creditur. Singuli enim decipere & decipi poſſunt: nemo omnes, neminem omnes fellerunt. Revertor jam ad conſulatum tuum, etſi ſunt quædam ad conſulatum quidem pertinentis ante conſulatum tamen, inprimis quod comitiis tuis interfuiſti candidatus, non conſulatus tantum, ſed immortalitatis & gloriæ, & exempli quod ſequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit te populus Romanus in illa vetere poteſtatis ſuæ ſede: perpeſſus es longum illud carmen comitiorum, nec jam irridendam moram: conſulque ſic factus es ut unus ex nobis quos facis conſules. Quotuſquiſque principum antecedentium honorem iſtum aut conſulatui habuit, aut populo? Non alii marcidi ſomno, heſternaque cœna redundantes, comitiorum ſuorum nuntios operiebantur? Alii ſane pervigiles, & in ſomnes, ſed intra cubilia ſua illis ipſis conſulibus, à quibus conſules renuntiabantur, exilia & cędem machinabantur. O prava & inſcia veræ majeſtatis ambitio, concupiſcere honorem quem dedigneris: dedignari quem concupiſcas: quumque ex proximis hortis campum & comitia proſpectes, ſic ab illis abeſſe, tanquam Danubio Rhenoque dirimare! Averſeris tui honori tuo ſperata ſuffragia, renuntiarique te conſulem juſſiſſe contentus, liberæ civitati ne ſimulationem quidem ſerves! Abſtineas denique comitiis abſtruſus

atque

atque abditus, quaſi illic tibi non conſulatus detur, ſed abrogetur imperium! Hæc perſuaſio ſuperbiſſimis dominis erat, ut ſibi viderentur principes eſſe deſinere, ſi quid facerent tanquam ſenatores. Plerique tamen non tam ſuperbia quam metu quodam ſubmovebantur. An ſtuprorum ſibi, inceſtarumque noctium conſcii auſpicia polluere, ſacratumque campum nefario auderent contaminare veſtigio? non adeo deos hominesque contempſerant, ut in illa ſpatioſiſſima ſede hominum deorumque conjectos in ſe oculos ferre ac perpeti poſſent. Tibi contra & moderatio tua ſuaſit: & ſanctitas, ut te & religioni deorum & judiciis hominum exhiberes. Alii conſulatum antequam acciperent, tu & dum accipis, meruiſti. Peracta erant ſolennia comitiorum, ſi principem cogitares, jamque ſe omnis turba commoverat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad conſulis ſellam: adigendum te præbes in verba principibus ignota, niſi quum jurare cogerent alios. Vides quam neceſſarium fuerit conſulatum non recuſare? non putaſſemus iſtud facturum te fuiſſe, ſi recuſaſſes. Stupeo, P. C. necdum ſatis aut oculis meis aut auribus credo: atque identidem me an audierim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, & Cæſar, & Auguſtus, Pontifex maximus, ſtetit ante gremium conſulis; seditque conſul principe ante ſe ſtante: & ſedit inturbatus, interritus, & tanquam ita fieri ſoleret. Quinetiam ſedens præbuit jusjurandum, & ille juravit, expreſſit, explanavitque verba quibus caput ſuum, domum ſuã,

ſi ſcienter feſelliſſet, deorum iræ conſecraret. Ingens, Cæſar, & par gloria tua, ſive fecerint iſtud poſtea principes, ſive non fecerint. Vllane ſatis prædicatio digna eſt, idem tertio conſulem feciſſe quod primo? idem principem quod privatum? idem imperatorem quod ſub imperatore? Neſcio jam, neſcio pulchriuſne ſit iſtud, quod pr7eunte nullo, an hoc, quod alio præeunte juraſti. In roſtris quoque ſimili religione ipſe te legibus ſubjeciſti: legibus, Cæſar, quas nemo principi ſcripſit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere quam nobis: ſic ſit ut nos tibi plus velimus. Quod ego nunc primum audio, nunc primum diſco, non eſt princeps ſuper leges, ſed leges ſupra principem: idem Cæſari conſuli quod ceteris non licet, jurat in legem attendentibus diis. (nam cui magis quam Cæſari attendant?) jurat obſervantibus his, quibus idem jurandum eſt: non ignarus alioqui, nemini religioſius quod juraverit cuſtodiendum, quam cujus maxime intereſt non pejerare. Itaque & abiturus conſulatu juraſti, te nihil contra leges feciſſe. Magnum hoc erat quum promitteres: majus, poſtquam præſtitiſti. Iam toties procedere in roſtra, inaſcenſumque illum ſuperbiæ principum locum terere, hic ſuſcipere, hic ponere magiſtratus, quam dignum te, quamque diverſum conſuetudine illorum, qui pauculis diebus geſtum conſulatum, immo non geſtum, abjiciebant per edictum! hoc pro concione, pro roſtris, pro jurejurando, ſcilicet ut primis extrema congruerent, utque hoc ſolo intelligerentur ipſi conſules

ſules fuiſſe, quod alii non fuiſſent. Non tranſilivi, Patres conſcripti, principis noſtri conſulatum, ſed eundem in locum contuli quicquid de jurejurando dicendum erat. Neque enim, ut in ſterili jejunaque materia, eandem ſpeciem laudis diducere ac ſpargere, atque identidem tractare debemus. Illuxerat primus conſulatus tui dies, quo tu curiam ingreſſus, nunc ſingulos, nunc univerſos adhortatus es reſumere libertatem, capaſſere quaſi communis imperii curas, invigilare publicis utilitatibus & inſurgere. Omnes ante te eadem iſta dixerunt, nemini tamen ante te creditum eſt. Erant ſub oculis naufragia multorum, quos 28 inſidioſa tranquillitate provectos improviſus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare, quam blanditiæ principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut facilius eſſet iratos quam propitios habere? Te vero ſecuri & alacres quo vocas ſequimur. Iubes eſſe liberos: erimus. Iubes quæ ſentimus promere in medium: proferemus. Neque enim adhuc ignavia quadam & inſito torpore ceſſavimus: Terror, & metus, & miſeria illa ex periculis facta prudentia monebat, ut à repub. (erat autem omnino nulla reſpublica) oculos, aures, animos averteremus: at nunc tua dextera tuiſque promiſſis freti & innixit diutina ſervitute ora reſeramus, frænatamque tot malis linguam reſolvimus. Vis enim tales eſſe nos, quales jubes, nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil ſubdolum, deniq; quod credentem fallere paret, non ſine periculo fallentis. Neque enim unquam de-

ceptus eſt princeps, niſi qui prius ipſe decepit. Equidem hunc parentis publici ſenſum cum exhortatione ejus, tum pronuntiatione ipſa perſpexiſſe videor. Quæ enim illa gravitas ſententiarum? quam inaffectata veritas verborum? quæ aſſeveratio in voce? quæ affirmatio in vultu? quanta in oculis, habitu, geſtu, toto denique corpore fides? Tenebit ergo ſemper quod ſuaſerit, ſcietque nos, quoties libertatem, quam dedit, experiemur, ſibi parere. Nec verendum eſt, ne incautos putet, ſi fidelitate temporum conſtanter utamur, quos meminit ſub malo principe aliter vixiſſe. Nuncupare vota & pro æternitate imperii, & pro ſalute civium, immo pro ſalute principum, ac propter illos pro æternitate imperii ſolebamus: hæc pro imperio noſtro in quæ ſint verba ſuſcepta operæ prætium eſt anotare, SI BENE REMPVB. ET EX VTILITATE OMNIVM REXERIS. Digna vota quæ ſemper ſuſcipiantur, ſemperque ſolvantur. Egit cum diis, ipſo te auctore, Cæſar, reſpub. ut te ſoſpitem incolumemque præſtarent, ſi tu ceteros præſtitiſſes: ſi contra, illi quoque à cuſtodia tui corporis oculos dimoverent, teque relinquerent votis quæ non palam ſuſciperentur. Alii ſe ſuperſtites reipubl. optabant faciebantque: tibi ſalus tua inviſa eſt, ſi non ſit cum reipub. ſalute conjuncta. Nihil pro te pateris optari, niſi expediat optantibus, omnibuſque annis in conſilium de te deos mittis, exigiſq; ut ſententiam ſuam mutent, ſi talis eſſe deſieris, qualis electus es. Sed ingenti conſcientia, Cæſar, paciſceris

ris cum diis, ut te ſi mereris ſervent, quum ſcias an merearis, neminem magis quam deos ſcire. Nonne vobis, P. C. hæc diebus ac noctibus agitare ſecum videtur? Ego quidem in me, ſi omnium utilitas ita poſceret, etiam præfecti manum armavi: ſed ne deorum quidem aut iram aut negligentiam deprecor: quæſo immo & obteſtor, ne unquam pro me vota reſpub. invita ſuſcipiat: aut ſi ſuſceperit in vita, ne debeat. Capis ergo, Cæſar, ſalutis tuæ glorioſiſſimum fructum ex conſenſu deorum? Nam quum excipias, ut ita demum te dii ſervent, ſi bene rempub. & ex utilitate omnium rexeris, certus es te bene rempub. gerere, quum ſervent. Itaque ſecurus tibi & lætus dies erit, qui principes alios cura & metu diſtinebat, quum ſuſpenſi & attoniti, parumque confiſi patientia noſtra, hinc atque inde publicæ ſervitutis nuntios expectarent, ac ſi forte aliquos flumina, nives, venti præpediſſent, ſtatim hoc illud eſſe credebant quod merebantur: nec erat diſcrimen ullum pavoris, propterea quod quum à malo principe tanquam ſucceſſor timeatur quiſquis eſt dignior, quum ſit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam ſecuritatem non mora nuntiorum, non literarum tarditas differt: ſcis tibi ubique jurari, quum ipſe juraveris omnibus. Nemo hoc ſibi non præſtat. Amamus quidem te in quantum mereris, iſtud tamen non tui facimus amore, ſed noſtri: nec unquam illuceſcat dies quo pro te nuncupet vota non utilitas noſtra, ſed fides, Cæſar. Turpis tutela principis cui poteſt imputari

T 5 Que-

Queri libet quod in ſecreta noſtra non inquirant principes, niſi quos odimus. Nam ſi eadem cura bonis quæ malis eſſet, quam ubique admirationem tui, quod gaudium exultationemque deprehenderes? quos omnium cum conjugibus ac liberis, quos etiam cum domeſticis aris ſociſque ſermones? *Scires* molliſſimis illis auribus parci, & alioqui quum ſint odium amorque contraria, hoc perquam ſimile habent, quod ibi intemperantius amamus bonos principes, ubi 29 liberius malos odimus. Cepiſti tamen & affectus noſtri & judicii experimentum, quantum maximum præſens capere potuiſti, illo die quo ſolicitudini pudorique candidatorum ita conſuluiſti, ne ullius gaudium alterius triſtitia turbaret. Alii cum lætitia, alii cum ſpe receſſerunt: multis gratulandum, nemo conſolandus fuit. Nec ideo ſegnius juvenes noſtros exhortatus es, conſulatum circumirent, ſenatui ſupplicarent, atq; ita à principe ſperarent honores, ſi à ſenatu petiſſent. Quo quidem in loco, ſi quibus opus exemplo, adjeciſti ut te imitarentur. Arduum, Cæſar, exemplum, & quod imitari non magis quiſque candidatorum quam principum poſſit. Quis enim vel uno die reverentior ſenatus candidatus quam tu cum omni vita, tum illo ipſo tempore quo judicas de candidatis? An aliud à te quam ſenatus reverentia obtinuit, ut juvenibus clariſſimę gentis debitum generi honorem, ſed antequam deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obſcuratur, ſed illuſtratur à principe: tandem illos ingentium virorum

nepo-

nepotes, illos poſteros libertatis, nec terret Cæſar, nec pavet: quinimmo feſtinatis honoribus amplificat atque auget, & majoribus ſuis reddit: ſi quid uſquam ſtirpis antiquæ, ſi quid reſiduæ claritatis, hoc amplexatur, & refovet, & in uſum reipub. promit. Sunt in honore hominum, & in honore famæ magna nomina ex tenebris oblivionis indulgentia Cæſaris: cujus hæc intentio eſt, ut nobiles & conſervet & efficiat. Præfuerat provinciæ quęſtor unus ex candidatis, in quem ea civitas ampliſſima reditus egregia conſtitutione fundaverat; hoc ſenatui allegandum putaſti. Cur enim te principe, qui generis tui claritatem virtute ſuperaſti, deterior eſſet conditio eorum qui poſteros habere nobiles mererentur, quam eorum qui parentes habuiſſent? O te dignum, qui de magiſtratibus noſtris ſemper hæc nunties, nec pœnis malorum, ſed bonorum præmiis bonos facias! Accenſa eſt juventus, erexitq; animos ad æmulandum quod laudari videbat: nec fuit quiſquam quem non hæc cogitatio ſubiret, quum ſciret, quicquid à quoque in provinciis bene fieret, omnia te ſcire. Vtile eſt, Cæſar, & ſalutare præſidibus provinciarum, hanc habere fiduciam, paratum eſſe ſanctitati, induſtriæ ſuæ maximum prę-mium, judicium principis, ſuffragium principis. Adhuc autem quamlibet ſincera rectaque ingenia, et ſi non detorquebat, habetabat tamen miſera, ſed vera reputatio. Vides enim, ſi quid bene fecero, neſciet Cæſar: aut ſi ſcierit, teſtimonium non reddet. Ita eadem illa ſeu negligentia ſeu malignitas principū,

quum male conſultis impunitatem, recte factis nullum præmium polliceretur, nec illos à crimine, & hos deterrebat à laude. At nunc, ſi bene aliquis provinciam rexerit, huic quæſita virtute dignitas offertur. Patet enim omnibus honoris & gloriæ campus: ex hoc quiſque quod cupit petat, & aſſecutus ſibi debeat. Provinciis quoque in poſterum & injuriarum metum & accusãdi neceſſitatem remiſiſti. Nam ſi præfuerint quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur: & alioquin nihil magis prodeſſe candidato ad ſequentes honores, quam peractos optime magiſtratus. Magiſtratus magiſtratu, honore honor petitur. Volo ego, qui provinciam rexerit, non tantum codicillos amicorum, nec urbana conjuratione eblanditas preces, ſed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget: Næ ſuffragiis conſularium virorum urbes, populi, gentes inſeruntur. Efficaciſſimum pro candidato genus eſt rogandi, gratias agere. Iam quo aſſenſu ſenatus, quo gaudio exceptum eſt, quum candidatis, ut quemque nominaveras, oſculo occurreres, devexus quidem in planum, & quaſi unus ex gratulantibus. Te mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt ut iſtud magnum videretur, quum velut affixi curulibus ſuis manum tantum, & hanc cunctanter & pigre, & imputantibus ſimiles, promerent? Contigit ergo oculis noſtris inſolita facies, princeps & candidatus æquales & ſimul ſtantes, intuerique parem accipientibus honorem qui dabat. Quod factum tuum à cuncto ſenatu quam vera acclamatione celebratum

tura eſt, tanto major, tanto auguſtior. Nam cui nihil ad augendum faſtigium supereſt, hic uno modo creſcere poteſt, ſi ſe ipſe ſubmittat, ſecurus magnitudinis ſuæ. Neque enim ab ullo periculo fortuna principum longius abeſt, quam ab humilitate. Mihi quidem non tam humanitas tua, quam intentio ejus admirabilis videbatur. Quippe quum orationi oculos, vocem, manum commodares, ut ſi alii eadem iſta mandaſſes, omnes comitatis numeros obibas. Atque etiam quum ſuffragatorum nomina honore quo ſolent exciperentur, tu quoque inter excipientes eras, & ex ore principis ille ſenatorius aſſenſus audiebatur: quodque apud principem perhibere teſtimonium merentibus gaudebamus, perhibebatur à principe. Faciebas ergo quum diceres optimos: nec ipſorum modo vita à te, ſed judicium ſenatus comprobabatur, ornarique ſe non illos magis quos laudabas, lætabatur. Iam quod precatus es, ut illa ipſa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eveniret nobis, reipublicæ, nonne tibi tale eſt, ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus? deos denique obſecrare, ut omnia quæ facis, quæque facies, proſpere cedant tibi, reipub. nobis? vel, ſi brevius ſit optandum, ut uni tibi, in quo & reſpub. & nos ſumus? Fuit tempus, ac nimium diu fuit, quo alia adverſa, alia ſecunda principi & nobis. nunc communia tibi nobiſcum tam læta quam triſtia: nec magis ſine te nos eſſe felices, quam tu ſine nobis potes. An ſi poſſes, in fine votorum abjeciſſes, ut ita precibus tuis dii annuerent,

ſi

ſi judicium noſtrum mereri parſeveraſſes? Adeo nihil tibi amore civium antiquius, ut ante à nobis, deinde à diis, atque ita ab illis amari velis, ſi à nobis ameris. Et ſane priorum principum exitus docuit, ne à diis quidem amari niſi quos homines ament. Arduum erat, has precationes tuas laudibus adæquare: adæquavimus tamen. Qui amoris ardor? qui ſtimuli, quæ faces illas nobis acclamationes ſubjecerunt? Non noſtri, Cæſar, ingenii, ſed tuæ virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt, quas nulla unquam adulatio invenit, nullus cujuſquam terror expreſſit. Quem ſic timuimus ut hæc fingeremus? quem ſic amavimus ut hæc fateremur? Noſtri neceſſitatem ſervitutis quando ſimile aliquid audiſti, & quando dixiſti. Multa quidem excogitat metus: ſed quæ appareant quæſita ab invitis: aliud ſolicitudinis; aliud ſecuritatis ingenium eſt: alia triſtium inventio, alia gaudentium. Neutrum ſimulationes expreſſerint. Habent ſua verba miſeri, ſua verba felices, ut quæ jam 30 maxime ab utriſque dicantur. Teſtis ipſe es quæ in omnium ore lætitia: non amictus cuiquam, non habitus quem modo extulerat: inde reſultantia vocibus tecta, nihilque tantis clamoribus ſatis clauſum. Quis nunc non è veſtigio ſuo exiluit? quis exiluiſſe ſenſit? Multa fecimus ſponte, plura inſtinctu quodam & imperio. Nam gaudio quoque cogendi vis ineſt. Num ergo modum ei tua ſaltem modeſtia impoſuit? Nam quanto magis à te reprimebatur, exarſimus, non contumacia, Cæſar, ſed ut in tua poteſtate

eſt

eſt an gaudeamus, ita in quantum, nec in noſtra. Comprobaſti & ipſe acclamationum noſtrarum fidem lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humeſcentos oculos tuos, demiſſumque gaudio vultum tantumque ſanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incenſi ſumus ut precaremur, ne quando tibi non eadem cauſa lacrymarum, utque nonnunquam frontem tuam abſtergeres. Hoc ipſum has ſedes nobis quaſi reſponſuras interrogemus, viderintne unquam principis lacrymas: at ſenatus ſæpe viderunt. Oneraſti futuros principes: ſed & poſteros noſtros. Nam & hi à principibus ſuis exigent ut eadem audire mereantur: & illi quod non audiant, indignabuntur. Nihil magis poſſum proprie dicere quam quod dictum eſt à cuncto ſenatu, O TE FELICEM: quod quum diceremus, non opes tuas, ſed animum mirabamur! Eſt enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. Sed cum multa illo die dicta ſunt ſapienter & graviter, tum vel imprimis hoc, CREDE NOBIS, CREDE TIBI. Magna hoc fiducia noſtri, majore tamen tui diximus. Alius enim fortaſſe alium, ipſum ſe nemo deceperit, introſpiciat modo vitam, ſeque quid mereatur interroget. Proinde dabat vocibus noſtris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus quæ amantes ſolent, illi tamen non amari ſe credebant ſibi. Super hæc præcati ſumus: UT SIC TE AMARENT DII, QUEMADMODUM TU NOS. Quis hoc aut de ſe, aut principi dice-

ceret mediocriter amanti? pro nobis ipſis quidem hæc fuit ſumma votorum, ut nos ſic amarent dii, quomodo tu. Eſtne verum quod inter iſta clamavimus, O NOS FELICES? Quid enim felicius nobis, quibus non iam illud optandum eſt, ut nos diligat princeps, ſed dii quemadmodum princeps? Civitas religionibus dedita, ſemperque deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati ſuæ putat aſtrui poſſe, niſi ut dii Cæſarem imitentur. Sed quid ſingula conſector & colligo, quaſi vero aut oratione complecti, aut memoria conſequi poſſim, quæ vos, P. C. ne qua interciperet oblivio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære cenſuiſtis? Ante, orationes principum tantum ejuſmodi genere monumentorum mandari æternitati ſolebant: acclamationes quidem noſtræ parietibus curiæ claudebantur. Erant enim quibus nec ſenatus gloriari, nec princeps poſſent: has vero & in 31 ſingulis exire, & poſteris prodi, cum ex utilitate tum ex dignitate publica fuit; primum, ut orbis terrarum pietatis noſtrę adhiberetur teſtis & conſcius; deinde, ut manifeſtum eſſet, audere nos de bonis maliſque principibus non tantum poſt ipſos judicare; poſtremo, ut experimento cognoſceretur, & ante nos gratos, ſed miſeros fuiſſe, quibus eſſe nos gratos probare antea non licuit. At qua contentione, quo niſu, quibus clamoribus expoſtulatum eſt, ne affectus noſtros, ne tua merita ſupprimeres? denique ut in poſterum exemplo provideres? Diſcant & principes acclamationes veras falſaſque diſcernere,

ha-

habeantque muneris tui quod jam decipi non poterunt. Non inſtruendum illis iter ad bonam famam, ſed non deſerendum: non ſubmouenda adulatio, ſed non reducenda eſt. Certum eſt & quæ facere & quæ debeant audire, ſi faciant. Quid nunc ego ſuper ea quæ ſum cum toto ſenatu precatus, pro ſenatu precer, niſi vt hæreat animo tuo gaudium quod tunc oculis protuliſti? Ames illum diem, & tamen vincas: nova merearis, nova audias. Eadem enim dici niſi ob eadem facta non poſſunt. Iam quam antiquum, quam conſulare, quod triduum totum ſenatus ſub exemplo tui ſedit, quum interea nihil præter conſulem ageres? Interrogavit quiſque quod placuit: diſſentire, diſcedere, & copiam judicii ſui reipubl. facere tutum fuit. Conſulti omnes, atque etiam dinumerati ſumus, vicitque ſententia non prima, ſed melior. At quis antea loqui, quis hiſcere audebat, præter miſeros illos qui primi interrogabantur? ceteri quidem defixi & attoniti ipſam illam mutam ac ſedentariam aſſentiendi neceſſitatem quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebantur? Vnus ſoluſque cenſebat quod ſequerentur omnes, & omnes improbarent, impr imis ipſe qui cenſuerat: adeo nulla magis omnibus diſplicent quam quæ ſic fiunt, tanquam omnibus placeant. Fortaſſe imperator in ſenatu ad reuerentiam ejus componebatur: ceterum egreſſus ſtatim ſe recipiebat in principem, omniaque conſularia officia, abigere, negligere, contemnere ſolebat. Ille vero ita conſul,

ſul, ut ſi tantum conſul foret, nihil infra ſe putabat niſi quod infra conſulem eſſet: ac primum ita domo progrediebatur, ut illum nullus apparatus arrogantiæ principalis, nullus præcurſorum tumultus detineret. Vna erat in limine mora, conſultare aves, revererique numinum monitus: nemo perturbabatur, nemo ſubmovebatur. Tanta viatoribus quies, tantus pudor faſcibus, ut plerumque aliena turba ſubſiſtere & conſulem & principem cogeret: ipſius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquiſque magnus conſul ſub bono principe incedere videretur. Iter illi ſæpius in forum, frequenter tamen & in campum. Nam comitia conſulum obibat ipſe; tantum ex renuntiatione eorum voluptatis, quantum prius ex deſtinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem principis, ut ipſe ante conſules ſteterat, adigebanturque in verba, in quæ paulo ante ipſe juraverat princeps, qui tantum putat eſſe in jurejurando, ut illud & ab aliis exigat. Reliqua pars die tribunali dabatur. Ibi vero quanta religio æquitatis, quanta legum reverentia? Adibat aliquis ut principem; reſpondebat ſe conſulem eſſe. Nullius ab eo magiſtratus jus, nullius auctoritas immunita eſt, aucta etiam: ſiquidem pleraque ad prætores remittebat, atque ita ut collegas vocaret, non quia populare gratumque audientibus, ſed quia ita ſentiebat. Tantum dignationis in ipſo honore ponebat, ut non amplius eſſe cenſeret quod aliquis collega appellaretur à principe, quam

quod

quod prætor eſſet Ad hæc tam aſſiduus in tribunali, ut labore refici ac reparari videretur. Quis noſtrum idem curæ, idem ſudoris ſumſit? quis adeo expetitis honoribus aut deſervit, aut ſufficit? Et ſane æquum eſt tantum cæteris præſtare conſulibus ipſum qui conſules facit: quippe etiam fortunæ videbatur indignum, ſi poſſet honores dare, qui gerere non poſſet. Facturus conſules doceat, accepturiſque ampliſſimum honorem perſuadeat, ſcire ſe quid ſit quod daturus ſit: ſic fit ut illi quoque ſciant quid acceperint. Quo juſtius ſenatus ut ſuſciperes quartum conſulatum & rogavit & juſſit. Imperii hoc verbum, non adulationis eſſe, obſequio tuo crede, quod non alia in re magis aut ſenatus exigere à te, aut tu præſtare ſenatui debes. Vt enim ceterorum hominum, ita principum illorum omnium qui dij ſibi videntur, ævum omne & breve & fragile eſt. Itaque optimum quemque niti contendere decet, ut poſt ſe quoque reipub. proſit, moderationis ſcilicet juſtitiæque monimentis, quæ prima ſtatuere cos. poteſt. Hæc nempe intentio tua, ut libertatem revoces ac reducas. Quem ergo honorem magis amare, quod nomen uſurpare ſæpius debes, quam quod primum invenit recuperata libertas? Non eſt minus civile, & principem eſſe pariter, & conſulem, quam tantum conſulem. Habe etiam rationem verecundiæ collegarum tuorum; collegarum inquam: ita enim & ipſe loqueris, & nos loqui vis. Oneroſa erit modeſtiæ illorum tertii conſulatus ſui recordatio, donec

nec te conſulem videant. Neque enim poteſt non nimium eſſe privatis, quod principi ſatis eſt. Annuas, Cæſar, optantibus, quibuſque apud deos eſſe conſueſti, quorum potens es ipſe, votorum compotes facias. Fortaſſe ſufficiat tibi tertius conſulatus: ſed nobis tanto minus ſufficit. Ille nos inſtituit & induxit, ut te iterum iterumque coſ. habere cupiamus. Remiſſius iſtud contenderemus, ſi adhuc non ſciremus qualis eſſes futurus. Tolerabilius fuit, experimentum tui nobis quam uſum negari. Dabiturne rurſus videre conſulem illum? audiet & reddet quas proxime voces? præſtabitque gaudium quantum ipſe percipiet? præſidebit lætitiæ publicæ auctor ejus & cauſa? tentabitque affectus noſtros ut ſolet cohibere, nec poterit? Erit pietati ſenatus cum modeſtia principis felix ſpecioſumque certamen, ſeu fuerit victa ſeu vicerit. Equidem incognitam quandam proximaque majorem præſumo lætitiam. Quis enim eſt tam imbecilli ingenio, qui non tanto meliorem conſulem ſperet, quanto ſæpius fuerit? Alius labores, ſi non continuo deſidiæ ac voluptati dediſſet, otio tamen & quiete recreaſſet: hic conſularibus curis exolutus, principales reſumpſit, tam diligens temperamenti, ut nec conſulis officium princeps, nec principis conſul appeteret. Videmus ut provinciarum deſideriis, ut ſingularum etiam civitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in reſpondendo mora. Adeunt ſtatim, dimittuntur ſtatim: tandemque principis fores excluſa legationum turba 32

non

non obſidet. Quid in omnibus 33 cognitionibus quam mitis ſeveritas, quam non diſſoluta clementia? Non locupletando fiſco ſedes, nec aliud tibi ſententiæ tuæ pretium, quam bene judicaſſe. Stant ante te litigatores non de fortunis ſuis, ſed de ſua 14 exiſtimatione ſoliciti, nec tam verentur quid de cauſa ſua, quam quid de moribus ſentias. O veri principis, atque etiam conſulis, reconciliare æmulas civitates, tumenteſque populos non imperio magis quam ratione compeſcere, intercedere iniquitatibus magiſtratuum, infectumque reddere quicquid fieri non oportuerit; poſtremo, velociſſimi ſideris more omnia inviſere, omnia audire, & undecunque invocatum ſtatim velut numen adeſſe & aſſiſtere? Talia eſſe crediderim quæ ipſe mundi parens temperat nutu, ſi quando oculos demiſit in terras, & facta mortalium inter diuina opera numerare dignatus eſt: quibus nunc per te liber ſolutuſque, cælo tantum vacat, poſtquam te dedit qui erga omne hominum genus vice ſua fungereris. Fungeris enim, ſufficiſque mandanti, quum tibi dies omnis ſumma cum utilitate noſtra, cum tua laude, condatur. Quod ſi quando cum influentibus negotiis paria feciſti, inſtar refectionis exiſtimas mutationem laboris. Quæ enim remiſſio tibi, niſi luſtrare ſaltus, excutere cubilibus feras, ſuperare immenſa montium juga, & horrentibus ſcopulis gradum inferre, nullius manu, nullius veſtigio adjutum, atque inter hæc pia mente adire lucos, & occurſare numinibus? Olim hac experientia juventutis,

tis, hæc voluptas erat ; his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris curſu, cum audacibus robore, cum callidis aſtu : nec mediocre pacis decus habebatur ſubmota campis irruptio ferarum, & obſidione quadam liberatus agreſtium labor. Vſurpabant gloriam iſtam illi quoque principes qui obire non poterant : uſurpabant autem, ut domitas 35 fractaſque clauſtris feras, ac deinde in ipſorum quidem ludibrium emiſſas mentita ſagacitate colligerent. Huic par capiendi quærendique ſudor, ſummuſque & idem gratiſſimus labor, invenire. Enimvero ſi quando placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela aut oculis ſequitur aut manibus: ſed nunc gubernaculis aſſidet, nunc cum valentiſſimo quoque ſodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remiſque transfretare obſtantia freta. Quantum diſſimilis illi qui non Albani lacus otium, Baianique torporem & ſilentium ferre, non pulſum ſaltem fragoremque remorum perpeti poterat, quin ad ſingulos ictus turpi formidine horreſceret. Itaque procul ab omni ſono inconcuſſus ipſe & immotus, religato reuinctoq; nauigio, non ſecus ac piaculum aliquod, trahebatur. Fęda facies, quum P. R. imperator alienum curſum, alienumq; rectorem velut capta nave ſequeretur. Nec deformitate iſta ſaltem flumina carebant atque amnes, Danubius ac Rhenus. Tantum illud noſtri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quod hæc Romanæ aquilæ, Romana ſigna, Romana de-

nique

dque ripæ , quam quod hoſtium proſpecta-
ent : hoſtium , quibus moris eſt eadem illa
nunc rigentia gelu flumina , aut campis ſu-
perflua , nunc liquida ac deſerentia, luſtrare
navigiis , nandoque ſuperare . Nec vero lau-
daverim per ſe magnopere duritiem corpo-
ris ac lacertorum:ſed ſi his validior toto cor-
pore animus imperaret , quem non fortunæ
indulgentiæ molliant , non copiæ principa-
les ad ſegnitiem luxumque detorqueant ;
tunc ego,ſeu montibus ſeu mari exerceatur,
& lætum opere corpus , & creſcentia labori-
bus membra mirabor . Video enim jam inde
antiquitus maritos dearum , ac deorum li-
beros,nec dignitate nuptiarum magis quam
his artibus inclaruiſſe . Simul cogito , quam
ſint iſta ludus & avocamentum hujus,illę ſe-
riæ & intenti , & à quibus ſe in tale otium
recipit , voluptates . Sunt enim voluptates ,
quibus optime de cujuſque gravitate,ſancti-
tate , temperantia creditur . 36 Nam quis
adeo diſſolutus , cujus non occupationibus
aliqua ſpecies ſeveritatis incidat ? Otio pro-
dimur . An non plerique principes hoc idem
tempus in aleam , ſtupra , luxum confere-
bant , quum feriarum laxamenta curarum
vitiorum contentione ſupplerent ? Habet
hoc primum magna fortuna , quod nihil te-
ctum , nihil occultum eſſe patitur : princi-
pum vero non modo domos , ſed cubicula
ipſa intimoſque receſſus recludit, omniaque
arcana noſcenda famæ proponit atque expli-
cat . Sed tibi , Cæſar , nihil accommodatius
fuerit ad gloriam , quam penitus inſpici .
Sunt quidem præclara quę in publicum pro-

fers

ſers, ſed non minora ea quæ limine tenes. Eſt magnificum, quod te ab omni contagione vitiorum reprimis ac revocas, ſed magnificentius, quod tuos. Quanto enim magis arduum eſt alios præſtare quam ſe, tanto laudabilius quod, quum ipſe ſis optimus, omnes circa te ſimiles tui effeciſti. Multis illuſtribus decori fuit aut inconſultius uxor aſſumpta, aut retenta patientius: ita foris claros domeſtica deſtruebat infamia, & ne maximi cives haberentur hoc efficiebat, quod mariti minores erant. Tibi uxor in decus & gloriam cedit. Quid enim illa ſanctius? quid antiquius? Nonne, ſi pontifici maximo deligenda ſit conjux, aut hanc aut ſimilem (ubi eſt autem ſimilis?) elegerit? Quam illa nihil ſibi ex fortuna tua, niſi gaudium vendicat? quam conſtanter non potentiam tuã, ſed ipſum te reveretur? Idem eſtis invicem quod fuiſtis: probatis ex æquo, nihilque vobis felicitas addiit, niſi quod ſcire cœpiſtis, quam bene uterque veſtrum felicitatem ferat. Eadem quam modica cultu? quam parca comitatu? quam civilis inceſſu? Mariti hoc opus, qui ita imbuit, ita inſtituit. Nam uxori ſufficit obſequii gloria. 37 An, quum videat quam te nullus terror, nulla comitetur ambitio, non & ipſa cum ſilentio incedat? ingredientemque pedibus maritum in quantum patitur ſexus, imitetur? Decuerit hoc illam, etiamſi diverſa tu facias. Sub hac vero modeſtia viri, quantam debet verecundiam uxor marito? femina ſibi? Soror autem tua, ut ſe ſororem eſſe meminit? ut in illa tua ſimplicitas, tua veritas, tuus can-

dor

dor agnoſcitur? ut ſi quis eam uxori tuæ conferat, dubitare cogatur, utrum ſit efficacius ad recte vivendum, bene inſtitui, aut feliciter naſci. Nihil eſt tam pronum ad ſimultates quam æmulatio, in feminis præſertim: ea porro maxime naſcitur ex conjunctione, alitur æqualitate, exardeſcit invidia, cujus finis eſt odium. Quo quidem admirabilius exiſtimandum eſt, quod mulieribus duabus in una domo, parique fortuna, nullum certamen nulla contentio eſt. Suſpiciunt invicem, invicem cedunt: quumque te utraque effuſiſſime diligat, nihil ſua putant intereſſe utram tu magis ames. Idem utrique propoſitum, idem tenor vitæ, nihilque ex quo ſentias duas eſſe. Te enim imitari, te ſubſequi ſtudent. Ideo utraque mores eoſdem, quia utraque tuos, habet: inde moderatio, inde etiam perpetua ſecuritas. Neque enim unquam periclitabuntur, eſſe privatæ quæ non deſierunt. Obtulerat illis ſenatus cognomen Auguſtarum, quod certatim deprecatæ ſunt, quamdiu appellationem Patris patriæ tu recuſaſſes: ſeu quod plus eſſe in eo judicabant, ſi uxor & ſoror tua, quam ſi Auguſtæ dicerentur. Sed quæcunque illis ratio tantam modeſtiam ſuaſit, hoc magis dignæ ſunt quæ in animis noſtris & ſint & habeantur Auguſtæ, quia non vocantur. Quid enim laudabilius feminis, quam ſi verum honorem non in ſplendore titulorum, ſed in judiciis hominum reponant? magniſque nominibus pares ſe faciant, etiam dum recuſant? Iam etiam & in privatorum animis exoleverat priſcum mortalium bonum amicitia, cu-

jus in locum migraverant aſſentationes, blanditiæ, & pejor odio amoris ſimulatio. etenim in principum domo nomen tantum amicitiæ, inane ſcilicet irriſumque, manebat. Nam quæ poterat eſſe inter eos amicitia, quorum ſibi alii domini, alii ſervi videbantur? Tu hanc pulſam & errantem reduxiſti. Habes amicos, quia amicus ipſe es. Neque enim, ut alia ſubjectis, ita amor imperatur: neque eſt ullus affectus tam erectus, & liber, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat. Poteſt fortaſſe princeps inique, poteſt tamen odio eſſe nonnullis, etiamſi ipſe non oderit: amari, niſi ipſe amet, non poteſt. Diligis ergo quum diligaris, & in eo quod utrique honeſtiſſimum eſt, tota gloria tua eſt, qui ſuperior factus deſcendis in omnia familiaritatis officia, & in amicum ex imperatore ſubmitteris: immo tunc maxime imperator, quum amicum ex imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitiis fortuna principum indigeat, præcipuum eſt principis opus, amicos parare. Placeat tibi ſemper hæc ſecta, & cum alias virtutes tuas tum hanc conſtantiſſime teneas, nec unquam perſuadeatur, humile eſſe principi, niſi odiſſe. Iucundiſſimum eſt in rebus humanis amari, ſed non minus amare: quorum utroque ita frueris, ut quum ipſe ardentiſſime diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius eſt unum amare quam multos: deinde quia tibi amicos tuos obligandi adeſt facultas tanta, ut nemo poſſit te, niſi ingratus, non magis amare. Operæ pretium eſt referre, quod tormentum tibi

tibi injunxeris, ne quid amico negares. Dimiſiſti optimum virum, tibi cariſſimum, invitus & triſtis, &, quaſi retinere non poſſes. Quantum amares eum, deſiderio expertus es, diſtractus ſeparatuſque dum cedis & vinceris. Ita quod fando inauditum, quum princips & principis amicus diverſa velletis, id potius factum eſt quod amicus volebat. O rem memoriæ literiſque mandandam! præfectum prætorii non ex ingerentibus, ſed ex ſubtrahentibus legere; eundemque otio, quem pertinaciter ames, reddere: quumque ſis ipſe diſtentus imperii curis, non quietis gloriam cuiquam invidere. Intelligimus, Cæſar, quantum tibi pro laborioſa iſta ſtatione & exercita debeamus, quum otium à te, tanquam res optima, & petatur, & detur. Quam ego audio confuſionem tuam fuiſſe, quum digredientem proſequeris? Proſequutus enim nec temperaſti tibi, quo minus exeunti in litore amplexus oſculum ferres. Stetit Cæſar in illa amicitiæ ſpecula, precatuſque maria, celeremque (ſi tamen ipſe voluiſſet) recurſum, nec ſuſtinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis ſequi. Nam de liberalitate taceo. Quibus enim muneribus æquari hæc cura principis, hæc patientia poteſt, qua meruiſti, ut ille ſibi nimium fortis, ac prope durus, videretur? Nec dubito, quin agitaverit ſecum an gubernacula retorqueret: & feciſſet, niſi quod pene ipſo contubernio principis felicius jucundiuſque eſt deſiderare principem. Et ille quidem ut maxima fructus ſuſcepti, ita majore depoſiti officii gloria fruitur: tu autem

facilitate iſta conſequutus es, ne quem retinere videaris invitum. Civile hoc erat & parenti publico convenientiſſimum, nihil cogere, ſemperque meminiſſe, nullam tantam poteſtatem cuiquam dari poſſe, ut non ſit gratior poteſtate libertas Dignus es, Cæſar, qui officia mandes deponere optantibus; qui petentibus vacationem, invitus quidem, ſed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes; qui ſemper invenias & quos ex otio revoces & quos otio reddas. Vos quoque, quos parens noſter familiariter inſpicere dignatur, fovete judicium ejus quod de vobis habet: hic veſter labor eſt. Princeps enim, quum in uno probavit amare ſe ſcire, vacat culpa ſi alios minus amat. Ipſum quidem quis mediocriter diligat, quum leges amandi non det, ſed accipiat? Hic præſens, ille mavult abſens amari: uterque ametur, ut mavult: nemo in tædium præſentia, nemo in oblivionem abſentia veniat. Tenet quiſque locum quem ſemper meruit; faciliuſque eſt ut oculis ejus vultus abſentis quam ut animo caritas excidat. Plerique principes, quum eſſent civium domini, libertorum erant ſervi: horum conſiliis, horum nutu regebantur: per hos audiebant, per hos loquebantur: per hos præturæ etiam & ſacerdotia & conſulatus, immo & ab his petebantur. Tu libertis tuis ſummum quidem honorem, ſed tanquam libertis habes, abundeque ſufficere his credis, ſi probi & frugi exiſtimentur. Scis enim, præcipuum eſſe indicium non magni principis, magnos li-

libertos. Ac primum neminem in uſu habes, niſi aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique principum, dilectum: ſtatimque hos ipſe quotidie, deinde ita formas, ut ſe non tua fortuna, ſed ſua metiantur: & tanto magis digni, quibus honor omnis præſtetur à nobis, quia non eſt neceſſe. Justiſne de cauſis S.P.Q.R. Optimi tibi cognomen adjecit? Paratum id quidem & in medio poſitum, novum tamen. Scias neminem ante meruiſſe, quod non erat excogitandum, ſi quis meruiſſet. An ſatius fuit Felicem vocare? quod non moribus, ſed fortunæ datum eſt. Satius, Magnum? cui plus invidiæ quam pulchritudinis ineſt. Adoptavit te optimum princeps in ſuum, ſenatus in Optimi nomen. Hoc tibi tam proprium quam paternum, nec magis diffinite diſtincteque deſignat qui Trajanum, quam qui Optimum appellat, ut olim frugalitate Piſones, ſapientia Lælii, pietate Metelli monſtrabantur: quæ ſimul omnia uno iſto nomine continentur. Nec videri poteſt optimus, niſi qui eſt omnibus optimis in ſua cujuſque laude præſtantior. Merito tibi ergo poſt ceteras appellationes hæc eſt addita, ut major. Minus eſt enim Imperatorem & Cæſarem & Auguſtum, quam omnibus Imperatoribus, & Cæſaribus, & Auguſtis eſſe meliorem: ideoque ille parens hominum deorumque, Optimi prius, deinde Maximi nomine colitur: quo præclarior laus tua, quem non minus conſtat optimum eſſe quam maximum. Aſſequutus es nomen, quod ad alium tranſire non poſ-

ſit, niſi ut appareat in bono principe alienum, in malo falſum: quod licet omnes poſtea uſurpent, ſemper tamen agnoſcetur ut tuum. Etenim, ut nomine Auguſti admonemur ejus cui primum dicatum eſt; ita hæc Optimi appellatio nunquam memoriæ hominum ſine te recurret: quotieſque poſteri noſtri Optimū aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur quis meruerit vocari. Quanto nunc, dive Nerva, gaudio frueris, quum vides & eſſe Optimum & dici, quem tanquam optimum elegiſti! quam lætum tibi quod comparatus filio tuo vinceris! Neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quam quod optimus ipſe non timuiſti eligere meliorem. Sed & tu, pater Trajane (nam tu quoque ſi non ſidera, proximam tamen ſideribus obtines ſedem) quantam percipis voluptatem, quum illum tribunum, illum militem tuum, tantum imperatorem, tantum principem cernis? cumque eo qui adoptavit amiciſſime contendis, pulchrius fuiſſe genuiſſe talem, an elegiſſe? Macte uterque ingenti in remp. merito, cui hoc tantum boni contuliſtis. Licet alteri veſtrum filii virtus triumphalia, cælum alteri dederit, non minor tamen veſtra laus, quod iſta per filium quam ſi ipſi meruiſſetis. Scio, P. C. cum ceteros cives, tum præcipue conſules, oportere ſic affici, ut ſe publice magis quam privatim obligatos putent. Ut enim malos principes rectius pulchriuſque eſt ex communibus injuriis odiſſe quam propriis; ita boni ſpecioſius amantur ob ea quæ gene-

ri

ri humano, quam quæ hominibus, præſtant: quia tamen in conſuetudinem venit, ut conſules publica gratiarum actione prelata, ſuo quoque nomine quantum debeant principi, profiteantur, concedite, me non pro me magis munere iſto, quam pro collega meo Cornuto Tertullo, conſulari viro, fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minus debeo? præſertim quum indulgentiſſimus imperator in concordia noſtra ea præſtiterit ambobus, quæ ſi tantum in alterum contuliſſet, ambos tamen æqualiter obligaſſet. Vtrumque noſtrum ille optimi cujuſque ſpoliator & carnifex ſtragibus amicorum, & in proximum jacto fulmine afflauerat. Iiſdem enim amicis gloriabamur, eoſdem amiſſos lugebamus: ac ſicut nunc ſpes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor & metus erat. Habuerat hunc honorem periculis noſtris divus Nerva, ut nos, & ſi minus ut 38 bonos promovere vellet, quia mutati ſeculi ſignum & hoc eſſet quod florerent, quorum præcipuum votum ante fuerat, ut memoriæ principis elaberentur. Nondum biennium compleramus in officio laborioſiſſimo & maximo, quum tu nobis, Optime principum, fortiſſime imperatorum, conſulatum obtuliſti, ut ad ſummum honorem gloria celeritatis accederet. Tantum inter te & illos principes intereſt qui beneficiis ſuis commendationem ex difficultate captabant, gratioreſque accipientibus honores arbitrabantur, ſi prius illos deſperatio, & tædium, & ſimilis repulſæ mora, in notam quandam

pudoremque vertiſſent. Obſtant verecundia, quo minus percenſeamus quo utrumque noſtrum teſtimonio ornaris, ut amore recti, amore reipub. priſcis illis conſulibus æquaveris, merito necne, neutram in partem decernere audeamus: quia nec fas eſt affirmationi tuæ derogare, & oneroſum confiteri vera eſſe quæ de nobis præſertim tam magnifica dixiſti. Tu tamen dignus es qui eos conſules facias, de quibus poſſis iſta prædicare. Tribuas veniam, quod inter hæc beneficia tua gratiſſimum eſt nobis, quod nos rurſus collegas eſſe voluiſti: ita caritas mutua, ita congruens tenor vitæ, ita una eademque ratio propoſiti poſtulabat: cujus ea vis, ut morum ſimilitudo concordiæ noſtræ gloriam minuat: ac perinde ſit mirum ſi alter noſtrum a collega, ac ſi à ſeipſo, diſſentiat. Non ergo temporarium & ſubitum eſt quod uterque collegæ conſulatu, tanquam iterum ſuo gaudet: niſi quod tamen qui rurſus conſules ſiunt, bis quidem, ſed temporibus diverſis obligantur: nos duos conſulatus accipimus ſimul, ſimul gerimus, alterque in altero Conſules, ſed iterum & pariter ſumus. Illud vero quam inſigne, quod nobis Præfectis ærario conſulatum ante quam ſucceſſorem dediſti? Aucta eſt dignitas dignitate: neque continuatus tantum, ſed geminatus eſt honor, finemque poteſtatis alterius, tanquam parum eſſet excipere, prævenit. Tanta tibi integritatis noſtræ fiduciæ fuit, ut non dubitares te ſalva diligentiæ tuæ ratione eſſe facturum, ſi nos poſt maximum offi-

officium privatos eſſe non ſineres. Quid, quod eundem in annum conſulatum noſtrum contuliſti? Ergo non alia nos pagina, quam te conſulem accipiet: & noſtra quoque nomina addentur faſtis, quibus ipſe præſcriberis. Tu comitiis noſtris præſidere, tu nobis ſanctiſſimum illud carmen præire dignatus es: tuo judicio conſules facti, tua voce renuntiati ſumus, ut idem honoribus noſtris ſuffragator in curia, in campo declarator exiſteres. Nam quod eum potiſſimum menſem attribuiſti, quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis? quibus edicto, quibus ſpectaculo celebrare continget diem illum triplici gaudio lætum, qui principem abſtulit peſſimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit. Nos ſub oculis tuis auguſtior ſolito currus accipiet; nos inter ſecunda omina, & vota certantia, quæ præſenti tibi conferentur, & vehemur alacres & incerti ex utra parte major auribus noſtris accidat clamor. Super omnia tamen prædicandum videtur, quod pateris conſules eſſe quos feciſti: quippe nullum periculum, nullus ex principe metus conſulares animos debilitat & frangit, nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio ſua; nec ſecuritatem auctoritate perdemus. Ac ſi quid forte ex conſulatus faſtigio fuerit diminutum, noſtra hæc erit culpa, non ſeculi. Licet enim quantum ad principem, licet tales conſules agere quales ante principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem poſſumus, niſi tantum illam, ut ſemper nos me-

meminerimus conſules fuiſſe, & conſules tuos? Ea ſentiamus, ea cenſeamus quæ conſularibus digna ſunt: ita verſemur in repub. ut credamus eſſe rempub.; non conſilium noſtrum, non operam ſubtrahamus, nec diſjunctos nos, & quaſi dimiſſos conſulatu, ſed quaſi aſtrictos & devinctos putemus, eundemque locum laboris & curæ, quem reverentiæ dignitatiſque, teneamus. In fine orationis præſides cuſtodeſque imperii deos ego conſul pro rebus humanis, ac te præcipue, Capitoline Iupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantiſque muneribus addas perpetuitatem. Audiſti quæ malo principi precabamur; exaudi quæ pro diſſimillimo optamus. Non te diſtingimus votis: non enim pacem, non concordiam, non ſecuritatem, non opes oramus, non honores: ſimplex cunctaque iſta complexum unum omnium votum eſt, SALVS PRINCIPIS. Nec vero nova tibi injungimus. Tu enim jam tunc illum in tutelam recepiſti, quum prædonis avidiſſimi faucibus eripuiſti. Neque enim ſine auxilio tuo, quum altiſſima quæque quaterentur, hic, qui omnibus excelſior erat, inconcuſſus ſtetit. Præteritus eſt à peſſimo principe, qui præteriri ab optimo non potuit. Tu clara judicii tui ſigna miſiſti, quum proficiſcenti ad exercitum tuo nomine, tuo honore ceſſiſti. Tu voce IMPERATORIS quid ſentires locutus, filium illi, nobis parentem, tibi pontificem maximum elegiſti. Quo majore fiducia iiſdem illis votis quæ ipſe pro ſe nuncupari jubet, oro & obteſtor, ſi bene rempublica ſi ex utilitate omnium regit, pri-

mum ut illum nepotibus noſtris ac pronepotibus ſerves; deinde ut quandoque ſucceſſorem ei tribuas, quem genuerit, quem formaverit, ſimilemque fecerit adoptato; aut, ſi hoc fato negatur, in conſilio ſis eligenti, monſtreſque aliquem quem adoptari in Capitolio deceat. Vobis P.C quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in prætura modeſtiæ, vos in iſtis officiis etiam, quæ è ſtudiis noſtris circa tuendos ſocios injunxeratis, cuncti conſtantiæ antiquiſſimum teſtimonium perhibuiſtis: vos proxime deſtinationem conſulatus mei his acclamationibus approbariſtis, ut intelligam, etiam atque etiam enitendum mihi, ut hunc conſenſum veſtrum complectar, & teneam, & in dies augeam. Etenim memini tunc veriſſime judicari, meruerit quis honorem, necne, quum adeptus eſt. Vos modo favete huic propoſito, & credite, ſi curſu quodam provectus ab illo inſidioſiſſimo principe, antequam profiteretur odium bonorum, poſtquam profeſſus eſt, ſubſtiti; quum viderem quæ ad honores compendia paterent, longius iter malui: ſi malis temporibus inter mœſtos & paventes, bonis inter ſecuros gaudenteſque numeror: ſi denique in tantum diligo Optimum principem, in quantum inviſus peſſimo fui. Ego reverentiæ veſtræ ſic ſemper inſerviam, non ut me conſulem, & mox conſularem, ſed ut candidatum conſulatus putem.

FINIS.

VA-

VARIANTES

Lectiones aliquot.

LIBRO I.

1 al. SECVNDO.
2 al. *Adriano*, al. *Arrio*.
3 al. *Stylo*.
4 al. *tota poſita in con.* &c.
5 al. *platanus opaciſſima*?
6 al. *quidpopina*? in nõnullis ommittitur.
7 al. *Vectis*. al. *Metii*.
8 al. *Semias*, *quaro*.
9 al. *judicio*:
10 al. αὐθαίρετον.
11 al. *fuerit*.
12 al. *mecum tractavi*, *nob*.
13 al. *tractu provideremus*. vel *produceremus*.
14 al. *ſed voluptatis parum babentes*.
15 al. *quod non ſileas ipſe*, *culpatur*.
16 al. *junctiſque*
17 al. *Arrio* vel *Attio*
18 al. *vultu*.
19 al. *Æmilianus*.
20 al. *jure*.
21 al. *idem qui in orationibus eſt* : *preſſior tantum* &c.
22 al. *dixerat*.
23 al. *actio non bona quæ ſit bona oratio* ; *non poſſe autem bonam actionem eſſe*, *quæ non ſit bona oratio* : *eſt enim orat*.
24 al. *vit iupn*

25 al. *præferatur*.
26 al. *dominis*.

LIBRO II.

1 al. *reſervatum*.
2 al. φίλαιτος
3 al. *terimus ætatem*
4 al. λαμπροφανέτατος
5 al. Erutii vel Erucii.
6 al. *proConſule*.
7 al. *Fabius*.
8 al. *inductus*.
9 al. *duodecim*.
10 al. *Larcius*, al. *Titus Larcius*,
11 al. *Ammiano*. al. *Annio*.
12 al. *quod ſuſpenſum & tabulatum*;
13 al. *proceſtrio*.
14 al. *recipit*.
15 al. *multis*
16 al. *ſolet*
17 al. *diu miſeram expectatione ſuſpendit*.
18 al. *bona mortis*,
19 al. *ſeſtertia duplicia*.

LIBRO III.

1 al. *dierum*.
2 al. *conferuntur*.
3 al. *exiſtimo*,
4 al. *minores*, *ſed tamen innumeri*.
5 al. *Macro*.
6 al. *Naturalium*
7 al. *paratiſſimi*.
8 al. *qui non*
9 al. *ſemper*, *ejus ex fortuna*,

10 al.

10 al. *καινόφιλος*
11 al. *colebat*
12 al. *genere.*
13 al. *ream probari*
14 al. *ſuſcipitur*
15 al. *omiſerim rurſus*, &
16 al. *difficile & vobis*
17 al. *virtute*.
18 al. *Voconio Rom.*
19 al. *adjicis*
20 al. *ſtudia*
21 al. *reſtringantur.*
22 al. *Serviano*
23 al. *defenſione*
24 al. *ſedendi*

LIBRO IV.

1 al. *Tifernium*
2 al. *in ſaluberrimo*
3 al. *nectare*
4 al. *ſiccaſque*
5 al. *Luperco* al. *Aulo Lepido*
6 al. *peritus*
7 al. *conſenſu*,
8 al. *legationi*
9 al. *peritis juris*
10 al. *dices*
11 al. *indignum*
12 al. *contactum*
13 al. *lanavero*
14 al. *educentur*
15 al. *in alio*
16 al. *Antonino G.*
17 al. *ſefelliſſe.*
18 al. *elegeris.*

19 al. *ſubiit*
20 al. *Antonino*
21 al. *incurrit*.

LIBRO V.

1 al. *Calphurnio*
2 al. *excultum*
3 al. *abſtergi*
4 al. *ſuppoſitum*
5 al. *aditu*
6 al. *viticula*
7 al. *exit*
8 al. *lavantur*
9 al. *ſedecies*
10 al. *Tacito*
11 al. *propterea quod*: forte melius *præterea*
12 al. *accendar*. ut *videtur ante ſolicitudine deſiderari*.
13 al. *ita*
14 al. *ſenilis*.
15 al. *voce verecunda*.
16 al. *Spurrinæ*
17 al. *ruribus* al. *vitibus*, al. *amnibus*; forte *fontibus viridibus*, melius.
18 al. *perdam*.
19 al. *decemviri*.

LIBRO VI.

1 al. *inoffenſa valetudine*
2 al. *latiſſima*
3 al. *vindicabo*
4 al. *egeris*
5 al. *laborioſe exercitum*
6 al. *retinere amici*
7 al. *tenebras noctis pellebat*.

8 al.

8 al. *colligo*
9 al. *Formianorum*
10 al. *tuus, tuus*
11 al. *viam deſeruerramus*
12 al. *ad noctem*
13 al. *Vergilium*
14 al. *perrogavit*
15 al. *ſatisfacturum*
16 al. *Vipſano*
17 al. *quadraginta*
18 al. *mutatur*
19 al. *ducem haberent.*
20 al. *novales*
21 al. *Polyditus.*

LIBRO VII.

1 al. *Gemino* vel *Geminio*
2 al. *quouſque*
3 al. *acoribus.* forte *acroribus.*
4 al. *Cilicia*
5 al. *ſi quid tam bene.*
6 al. *verbum*
7 al. *Tuſco*
8 al. *poeticæ deſcriptionis.*
9 al. *fingat*
10 al. *promulgatum*
11 al. *Epiſtolam extendi.*
12 al. *ſex*
13 al. *Militio Iuſto,*
14 al. *ex ſupraſcripto aliter explicetur.*
15 al. *in operam,*
16 al. *non ergo culpandus ego, ſed ille qui cœpit.*
17 al. *incidens febris tuſſim ingreſſit,*
18 al. *morte*
19 al. *& excedit,*
20 al. *inerrabat,*

21 al.

21 al. *auribuſque manum*
22 al. *adjcerentur*
23 al. *miliaria*
24 al. *Annii*.

LIBRO VIII.

1 al. *decumavimus ejus ſummam*
2 al. *juſtum*
3 al. *bonitatem*
4 al. *fruenti*
5 al. *cenſorem*
6 al. *utilitas*
7 al. *verus* al. *juſtus*
8 al. *numen*:
9 al. *premant*
10 al. *extiterit*
11 al. *proruta*
12 al. *hortis*
13 al. *corbula oneraruͤt*
14 al. *trahuntur*
15 al. *Ariano*
16 al. *delicatus*
17 al. *tempore*
18 al. *at ſic*

LIBRO IX.

1 al. *Platam* al. *Plantam*.
2 al. *Arriam*
3 al. *me*
4 al. *quo*
5 al. *Annius*
6 al. *Mamiliano*
7 al. *quidem licet* *
8 al. *ratiunculas*
9 al. *Ruſoni*

10 al.

10 al. *propinquus*
11 al. *tam tractabilem*
12 al. *inania*
13 al. *tumidum.*
14 al. *Paterno*
15 al. *ejuſdem*
16 al. *C. Lanio*
17 al. *præeuntem*
18 al. *Comœdus*
19 al. *jacui*
20 al. *ſi non uni, ſed pluribus*
21 al. *tantum.*

LIBRO X.

1 al. *νόμε μιμφῦτε* Vide Epiſt. 23.
2 al. *quietiſſimum*. & melius meo judicio.
3 al. *ipſe*
4 al. *Sauromates*
5 al. *bullam.*
6 al. *traderem*
7 al. *minime*
8 al. *intribuatur.*
9 al. *tempus.*
10 al. *qui puſillum intelligit. Satis eſt,*
11 al. *Cocciani Dionis*
12 al. *moveremus.*
13 al. *ita tamen ut vehementer*
14 al. *quod eorum quæ*
15 al. *adjuvandum putarem, ſerum futurum.*

PANEGYRICVS.

1 al. *attinet*
2 al. *quo ex*
3 al. *emicuit*
4 al. *nutaticne*

5 al.

5 al. *crimen.*
6 al. *ipſa.*
7 al. *penituſque*
8 al. *tanti tuum*
9 al. *neſcitare.*
10 al. *contingas*
11 al. *pietas, te libertas*
12 al. *vias*
13 al *qui terrarum fœcunditatem*
14 al. *omnium*
15 al. *tunc.*
16 al. *innoxiorum*
17 al. *volo*
18 al. *ſummam gratiam*
19 al. *amitterent*
20 al. *cur egetis?*
21 al. *ſerviet:*
22. al. *quod eſſet poſtea*
23 al. *implicita*
24 al. *volunt*
25 al. *populo Romano*
26 al. *poſtulantibus*
27 al. *gratulationibus*
28 al. *invidioſa*
29 al. *liberalius*
30 al. *max. eadem*
31 al. *vulgus exire*
32 al. *præſidiis*
33 al. *excogitationibus.*
34 al. *æſtimatione*
35 al. *fractiſque*
36 al. *Nam*
37 al. *At*
38 al. *bonos, tamen.*

IN-

INDEX
RERVM, & VERBORVM
insignium, quæ in Epiſtolis Plinii continentur.

A.

ABſentium deſiderium. 170
Abſtinens alieni. 177
Acanthus. 146
Accia Variola. 205. *ex. hereditate à patre.* ibid. *actio pro ea.* 206
Accuſare damnatis. 49
Accuſationes voluntariæ. 72
Achaia provincia. 274
Acilius Rufus. 133
Aciliani codicilli. 57
Acroamata. 204
Actiones retract. 889
Actionis & recitationis non eadẽ ratio. 54
Actionis exemplar oratio. 27
Actionis vis. 37. 65
Actius. 141
Aculeum relinquere audientibus. 28
Adhortatio ad famam nominis. 80
Adhortatio ad ſtudia. 178
Adoleſcentes an inſtituendi domi. 120. *caſtigandi qualiter* 283 *plurimũ refert à quo doctrinã accipiant.* 71
Adoleſcentium quædã auribus danda 40
Adoleſcentuli forenſes. 54
Adulatio cruenta Publicii Certi. 287
Advocationes vanire & emi vetitæ. 160
Aduocati novitii. 55. *tribunus ab advocatio-*

tione abſtineat. 32
Ædes Matris magna. 342
Æde ſacra collapſa, ſolum ſacrum manet. 352
Æmilia viæ cura. 160
Æmulatio bona. 80
Æmulationis ſtimuli. 75
Æſchines μεγαλοφωνότατος 38
Æſchinis judicium de Demoſthene. 107
Æſchines quanti Demoſthenis *eloquentiam fecerit.* 38
Ætatū diſcrimen. 364
Ἀφιλόκαλον *alienum ab homine honeſto.* 38
Afraniu incertū ſua, an libertorum manibus peremptus. 258
Africum mare. 58
Afrorum patronus Plinius. 47
Agones quinquennales Trajani *nomine.* 354.
Agri opurtunitas. 33
Agrorum locandorum neceſſitas. 238
Alexandrina civitas. 311
Alimenta τῶν θρεπτῶν 350
Alſienſis villa. 179
Amare, diligere. 82
Ambitio ſenibus turpis. 68
Ambitus lex. 189
Ἀμετροεπὴς *loquens intemperantius.* 29
Amicitia. 215. *infida.* 177. *principis ad quid utendum.* 25. *reciproca.* 177
Amicitiæ cauſa maxima. 214
Amici pluris facti Plinio. 237
Amici hominis admonitio & caſtigatio. 178
Amici memoria ſacroſancta. 219
Amicis obſequendum quatenus. 8
Amicis probari magnū. 16. *dulce* Amico *colloqui.* 41. *non obſequi turpiſſimum.* 125. *repugnandum interdum.* 222
Amicorum bonis utendum ſobrie. 199. *cauſæ ſuſcipiendæ.* 200 *conſilia communia.* 4. *obſervatio.* 239. *omnia communia.* 4. 199. 220
Amicos carpere, judicium

cium non eſt. 237
Amicus alter ipſe 139
Amiſeni fœderati. 361
Amiſenorum civitas. 369
Amor conſtans. 172. *eſt magiſter optimus* 128 *ex judicio.* 64. *fallit judicium.* 127. *impotens & querulus.* 35 *muſicam docet.* 128
Amor μικραίτιος, qui levi de cauſa queritur. 36
Amor præcurrit votis ſuis. 124
Amor ſolicitus. 120
Amore plus effici, quam vi. 274. *turpe in Amore vinci.* 104
Amoris conſtantia in Solone. 218
Amoris mollitia. 124
Amoris vis. 274
Andreion. 62
Animus à cogitatione, motuque corporis excitatur. 8
Animus futuris corporis ſuſtinetur. 13
Annaria lex. 357
Annulus Plinii. 320
Annus ſeptimus & ſexageſimus. 18
Anio delicatiſſimus amnium. 263
Antiquitatis laus 193
Antonini poeſis qua. 105
Antonini probantur verſus. 157
Apamæa. 342. *libellus Apamæorum.* ibid.
Apodyterium. 148
Apotheca. 59
Aquæ. 335
Aqu*æ ductus imperfectus.* ibid.
Aquilex. 336
Aratus. 151
Archippus *Flavius vacationem petit, ut philoſophus.* 346. 348. *in diſcrimen vocatus, & cur.* 346
Architectus. 337. *æmulus.* 315
Ariſto *peritiſſimus juris.* 31. *de morte voluntaria deliberat.* 32
Ariſtonis *adverſa valetudo fides & auctoritas, laus, ſobrietas, & virtutes.* ibid.
Armarium. 59
Arnonilla *Timonis uxor.* 5
Arrianus Maturius. 70 *ejus virtute.* ibid.
Arria. 89 *cordata femina.*

mina. 94. *mariti amantiſſima & eius voluntaria mors.* ibid.
Artemidori laus. 89
Artes orationis. 205
Artifex in ſua quaque arte peritus. 18
Arulenus Ruſticus 4
Aſclepiades. 357
AſiniiGalliverſus. 211
Aſinius Pollio. 141
Aſinius Rufus. 122
Aſſem para. 66
Aſiduitas deterit ingenium. 200
Aſſuetudinis laus. ibid.
Athenodorus philoſophus. 235
Athenodori factum. ib.
Attilius Creſcens. 177
Attilius Scaurus. 196
Attiſti apophthegmi. 54
Atrium. 58
Atrienſes. 61
Auctoritas diſſentientis, comprobantis auctoritas. 73
Auditores actoribus ſimiles. 55
Auditores redempti, &
Auditorum & iudicū non eadem ratio. 56
Auditorumfaſtidia. 19
Auguratu. 110
Augurium optimum pro patria dimicare. 24
Auguſtus. 141
Auguſti edictum. 357
Avidius Quietus. 199
Aviti Iulii mors. 254
Aurium iudicum impatiens. 66
Aurium ſeveritas. 94
Auſteris dulcia decedant. 95
Auſteritas. 39

B

Bæbius Macer. 112
Bætica provinc. 96
Bæticorum accuſatio. 9
— cauſa & dictum. 82
Bæticæ olivæ. 83
Balinei cella. 60
Balineum. 4
Balineum Hiſpellates. 252
Balineum Pruſæ. 352
Baptiſterium. 60
Baſilica Iulia. 168
Baſſus à provincialibus aliquid acceperat. 110
Beatus. 221
Bellum Dacicum Caninii. 245
Bellus. 133
Benefacta ſua adornantes. 12
Beneficentia in literatos

exo-

exoleuit. 102
Beneficia qui tuenda. 62.
Beneficium accipit, qui digno dat. 229
Beneficium collocandum in amicum merentem. 106
Beneficium magnum, jus trium liberorum. 362
Beneficium vetus nouo augendum. 73
Benignitatis culpa. 23
Bithynicæ leges de magiſtratibus. 38
Bithynorum cauſa. 181
enos. 373. *in Blateram libri.* 276
Bonum non eſt aliis inuidendum, quo ipſe carea. 15
Breuitas in agendo. 25
Breuitas qualis. ibid.
Brixia tenax antiquitatis. 20
Bruttianus. 194
M. Brutus. 141
Bule. 380. *in bulem à cenſoribus lecti.* 370
Buleutæ. 337
Buleutæ ſupernumerarii. 381
Byzantii. 339

C

CÆcilius Claſſicus homo fœdus & aperte malus. 81. *Proconſul accuſatus.* 73
Cæcilius Clemens ſucceſſor Plinii in prouincia. 319
Cæcinna Pætus. 93
Cæpio Hiſpo. 111
Cæſar ita Catonem reprehendit, ut laudet. 90
Caii Fannii mors. 143
Caii Septitii laus. 45
Caius Calviſius contubernalis Plinii. 106
Caius Muſonius. 89
Calcaria ſponte currenti. 9
Calculus albus. 2
Calculos ponere. 65
Caleſtrius Proconſul Bæticæ. 222
Callimachus. 106
Calphurnia uxor Plinii librorum ſtudioſa. 176. *abortum fecit.* 253
Calphurnia tenetur deſiderio Plinius. 173
C. Caluus 141
Calui decretum. 345
Calui verſus. 22
Calviſius Nepos. 106

Ca-

Camilliana villa. 201
Candidatorum ambitio. 100
Candidatorum corruptelæ, 101
Canini villa. 3
Capillos ſubmittere reis enos. 236
Capito Titinius. 23
Capitonis ſtudiū, ibid.
Captare. 67
Caput amici commendatiſſimum. 97
Carmine oblectandum ingenium. 217
Caſſis Iuriſconſul. 231
Caſtigare, emendare. 14
in Caſtris cultu pagano quidam eruditi. 132
Catonem reprehendit Cæſar. 90
Q. Catullus. 141
Catulli judicium de verſibus. 121
Catulli verſus. 22
Catullus Meſſalin. 130
Cavędium. 59
Cavere Reip. 347
Cauſæ rogandi expendenda. 113
Cauſidici novitii impudentes. 54
Celer. Roman. eques. 16.
Celeritatis gratia. 370
Cenſoria nota. 287
Cenſus editus. 323
Cenſus hominum ſpectantur. 20
Cenſus Romani firmi. ibid.
Centumviri. 295
Centumviralibus cauſis Plin. diſtractus. 54
apud Cētumviros arena Plinij. 181
Centurio exauctoratus. 202
Centurio legionar. 355.
Chartæ bibulæ. 262
Chriſtiana inſtituta & mores. 263
Chriſtiani, cives Romani. ibid.
Chriſtiani revera qui ſint, non poſſe cogi ad maledicendum Chriſto. ibid.
Chriſtiani coacti adorare Deos & ſtatuam Trajani. ibid.
Chriſtiani in cognitionem adducti, Chriſtianiſmum abjurantes, an puniendi. ibid. *ſuperſtitionem pravam, Chriſtianiſmum vocat Plinius*. 316. *de Chriſtianis quid ſtatuas*

Trajanus.365. *ancilla Chriſtianorum inquiſitæ*. 365
Chriſtianorum cœtus. ibid.
Chriſtianorum numerus immenſus. ibid.
Cibos acres dulcibus miſcere. 210
Cicero augur. 62
Cicero verſus ſcripſit. 210
Ciceronis epigramma in Tironem ſuum. 211 *laus*. ibid *lecythi*. 2. *oratio quæ optima*. 26 *pro Cluentio pro Cornelio*. *pro Murena*. *pro Vareno*. *in Verrem*. ibid.
Circenſes ludi. 279
Civitas ampliãda. 352
Civitatis ornandæ facies. ibid.
Civium numero augeri civitatem, pulchrum. 240
Clamore incitari inter recitandum. 47
Claritas facit injuriam majorem. 177
Claſſicus accuſator Plinii. 200. *ejus uxor inter reos*. 86. *de ipſo Senatus decretum*. 200
Claudiopolitani. 337
Claudius Ariſto. 203
Claudius Cæſar recitantem audiit. 18
Claudius Capito. 181
Claudius Pollio. 239
Claudius Reſtitutus. 83
Clavius Fuſcus, Claſſici gener. 84
Clavus inſanabilis. 78
Clepſydræ. 171
Climactericum tempus. 66
Clitumnus fons. 251
Cocei Dionis cauſa. 358
Cœna ſordida & glorioſa. 40.90
Coercendi qui contra diſciplinam agũt. 356
Cætus illiciti prohibendi. 361
Cognitio de liberis agnoſcendis. 354
Cognitiones apud Trajanum. 203
Cognitiones de Chriſtianis. 363
Collegium fabrorũ. 334
Columellæ Caryſtiæ. 150
Commeatus. 325
Comœdiæ Virginii. 193
Comum Plinii patria. 3

Con-

Conditiones. 25
Conſcientia fama. 16
Conſcientia & fama fructus. 139
Conſilium alienum ſuo præferunt attoniti. 128
Conſolatio qualis dolenti adhibenda. 257
Conſolatio in morte Corellii Rufi. 16
Conſuetudo civitatis. 241
Conſulatus, quo functus Plinius. 130
Contentio non improba. 216
in Convivando, libertorum & liberorum differentia. 42
Corelli cauſa ſuſcepta à Plinio. 225
Corelli laudatio. ibid.
Corellius cunctantior. 285
Corellii Rufi obitus ſpontaneus. 18
Cornelia Veſtalis, viva defoſſa. 115
Corinthium ſignum. 78
Cornelius Minutianus. 229
Cornelius Nepos. 141
Cornelius Priſciis. 132
Cornelius Tacitus. 47. *diſertiſſimus.* 50.
Cornutus. 126. *collega Plinii.* 229. *ejus laus.* 52
Corporis fulturis animus ſuſtinetur. 131
Credas tibi plurimum, nec cuiquam ſatis fidas. 195
Cremutius Ruſo. ibid.
Cryptoporticus. 149
Cupiditas pecuniæ. 10
Cura nimia deterit magis, quam emendat. 308. *ſordida & humiles cura.* 3
Curatores operum. 328
Curianus exheres à matre factus. 138
Curioſius nihil otioſis nec pigrius delicatis. 305
Cymbulæ oneraria. 269

D

Damna luctibus aucta. 264
Damnati in opus. 331
Damnatum accuſare. 43
Damnatus in metallum. ibid.
Debitores idonei. 343
Decibalus. 320

Decipere improbos pro moribus temporũ prudentia eſt. 265
Decretum contra Chriſtianos. 369. per publicum dedecus, felicem eſſe. 247
Dedicationis mos alius. 342
Deformius amitere laudem, quam non aſſequi. 275
Defuncta. 86
Defuncti voluntas. 132
Defuncti præſtitus bonos. 24
Defunctorum voluntatę rate debẽt eſſe. 114
Defunctorum imagines quid conferant. 44
Defunctorũ reliquię an transferendæ. 353
Delphini mira hiſtoria. 306
Demoſthenes lætatus. ubi. 295. ejus loci. ibid. oratio contra Midiam. 239
Deprecari non defendi. 159
Deſtituere fidem. 126
Diamone. 372
Dianam & Minervam montibus inerrare. 8
Dicentis calor ut langueſcat. 112
Dicere paſſime cum quũ laudabatur maxime. 54
Diæta. 147. ſeu zeta. 61
Diætula. 147
Difficultas patrocinandi. 166
Digeſta. 291
Dignitas civitatis, ſeculi nitor. 330
Dignitas ſtiptuoſa. 398
Dignitate augeri non eſt gratius, quam æquari bonis. 161
Dilatum, non negatum. 254
Diomedis & Glauci permutatio. 140
Diplomata. 340
Diplomata principis nemini commodata. 374
Diſcrimen ætatũ. 362
Diſpoſitioni laus. 91
Doctrina quorundam in obſcuro verſantiũ. 232
Dolendi quędam voluptas. 263
Dolor confolationem non admittit. 16
Dolor ex morte Iulii Aviti. 156
Dolor in morte uxoris. 246

Dolor ſtudia excutit. 272
Dolor vehemens ſtudium impedit. 30
Dolor vim addit ingenio. 129
Dolori imperare. 267
Domitianus ſævus. 117
Domitiani epiſtola. 346 ejus epiſtolæ de Ἀπρεπεῖς. 350
Domitiani temporibus quanta ſcelera. 286
Domitius Afer. 56
Domitius Tullus. 264
Domitius collapſa cum periſtylo. 253
Domus ruinis deformis. ibid.
Donare locupleti. 128
Donationes vetitæ. 371
Dormire in dextram aurem. 136
Druſi Neronis effigies in ſomnis. 74
Dure feciſti. 25

E

ECcleſia. 369
Edictum D. Auguſti. 356
Educatio vetus. 219
Egeſtas & inopia differunt. 127
Egnatio Marcellinus. 118
Elegi teneri. 165
Eloquentia anceps commendatur. 296
Eloquentia expoſita ſtatim cernitur. 71
Eloquentia Iſæi. 37
Eloquentia, loquentia. 167
Eloquẽtia male ſine moribus diſcitur. 72
Eluvio. 264
Emancipata filia. 265
Emẽdatiſſim. quis. 269
Emẽdatus vir. 71. quod eminet, à cunctis videtur 298. mala emptio exprobat ſtultitiam domino. 33
Encolpius lector Plinii, 242
Endecaſyllabi. 157
Ennius. 141
Ἔπαινος, ἥδιστον ἄκουσμα. 240
Epigramma Antonini. 127
Epiſtola malignitate interpretantium exponitur. 153. præcurſoria. 118. quo longior, eo jucundior. 293
Epiſtola tanquã pignus obli-

obligatorum. 209
Epiſtolæ non idem ſtylus ac hiſtoriæ. 2
Epiſtolæ ſteriles. 140
Epiſtolarum ſtylus. 217
ἀγαθῇ δ' ἔρις 80
Eruditus heſitat. 28
Error feliciſſimus. 237
Error judicium. 213
Errori venia tribuenda. 258
Eteſiæ. 326
Eumolpus. 358
Euphratis admirator Plinius. 13. dotes admirabiles, habitus corporis, laudatio. 15
Euritius Clarus. 45
Euripus. 3
Eurythmus. 203
Ἐρυταπαλγειν 164
Exempla ſequenda ubi. 352
Exemplis moveri nos decet. 7. res defenſa. 358 tulit in exilium exilii cauſam. 226
Exilium molle, velut præmium. 117
Expoſiti filii. 351

F.

Fabatus proſocer Plinii. 103
Fabati laus. 157. natales. 201
Fabrorū collegium. 334
Faciendi & non facendi ratio unde. 198
Facies liberalis adoleſcentis. 22
Facultates non negligendæ. 15
Falſi ſpecies, dictare aliis teſtamenta. 67
Fama defuncti tuenda. 25
Fama magna præceſſit. major juventus. ibid.
Fama nuntiat rerum ſummam non ordinem. 117
Famæ præſumptio. 278
Famæ ſtudioſ. 292
Familiaritas, amicitia. 125
Fannia. 89
Fanni liber de occiſis à Nerone. 159
Fannii ſomnium. ibid.
φαντάσματα. 234
Felicem fuiſſe, miſerum eſt. 52
Felicior antequam feliciſſimus fieret. 165
Fidendum nullis rebus, deſperandum nihil. 132
Fides eos quibus reſiſtit, offen-

offendit, deinde ſuſpicitur, laudaturque. 86
Fides non defuit, ſed conſtantia. 159
Fiducia mutua negligentiores. 328
Filia tota patris. 162
Filiorum mores ut caſtigandi. 283
Filius patri carus. 94
Firmanorũ cauſa. 188
Flavius Archippus. 242
Fœminæ cordatæ laudatio. 226
Fontis mira. 136
Fontium capita. 251
Forenſes advocati novitii. 54
Forenſium ingenia qualia. 37
Fortes fortuna juvat. 165. *de fortuna ſe vindicat Licinianus.* 116
Fortunæ mutatio. 132
Fragilitas humana. 80
Frigidariæ cellæ. 148
Frontinus vetuit monimentum ſibi fieri. 291
Fronto. 138
Fronto Cattius. 181
Frugalitatis priſcæ imago. 31
Fruges inventæ in Græcia. 274. *Libo frugi.* 65
Funambuli. 257
Fundani filia mortua laus. 100
Fundi emancipati. 202
Fuſci Salinatoris commendatio. 124

G.

GAllita adulterii rea. 202
Geruſia. 333
Geſtatio. 3
Geſtatio recta. 281
Glauci & Diomedis permutatio. 140
Gloria qui ducuntur, illis mirifice aſſenſio placet, etiam minerum. ibid.
Gloriam non meruiſſe, ſed effugiſſe flagitium 88
Gracchorũ orationes. 26
Gradatim deſinendi initium. 56
Græcorum mos. 65
Græcorum oratorum mos. 168
Græculi gymnaſiis indulgent. 338
Gratia malorum inſida. 10

Gratia perit ſi repoſcatur. 19
Gratiam non referre turpe. 423
Gravitas vel gravitatis imitatio. 181
Gravitatis imitatio in novitiis Senatoribus. 182
Gubernacula gemūt. 283
Gymnaſium incendio amiſſum reſtituunt Nicenſes. 336

H

Hama. 333
Harpocras. 204
Heliocaminus. 61
Helvidius. 329. *maritus Fauniæ.* 162
Helvidii cōditio qualis 286. *libri de Helvidii ultione.* ibid.
Helvidiarum ſororum mors. 129
Hendecaſyllabi Plinii. 122
Herennius Pollio. 108
Herēnius Senecio. 109
eius uxor. ibid.
Herēnius Sever. 135
Hermes libertus Plinii. 119
Herodes. 106
Heter. 333. *vetit.* 364
Hippodromus. 148
Hiſpani & Probi damnatio. 83
Hiſpulla. 126. *uxor Corellii Rufi.* 17
Hiſpulla filius. 71
Hiſtoria de Plinii majoris obitu. 189
Hiſtor. de ſpectris. 233
Hiſtoria non debet egredi veritatē. 153
Hiſtor. quoquo ſcripta modo delectat. ibid.
Hiſtoria Daciei belli laus. 245
Hiſt. fides debita. 392
Hiſtoriam ſcribere cur difficile. 253. *ad eam ſcribēdam monitio.* 154
Homerus multis verbis uſus, brevis tamen. 151
Homeri ordo conuerſus 8. *verſus.* ibid.
Homo ſum. 141
Homulus Vareni advocatus. 159
Honeſtas, neceſſitas. 115. *plus valere debet quā neceſſitas.* ib.
Honeſtiſſimum teſtamentum. 230
Honeſtum, maiorum ſequi veſtigia. 157

Ho-

Honeſtus error. 90
Honor ex amici beneficio 24 *reverentia.* 125
Honores urbani. 203
Hypocauſtũ unctuarium. 148

I

IAbolenus Priſ. 183
Ianuarius menſis celeberrimus. 49
Iatraliptes. 323
Icaria inſula. 210
Idonei debitores. 343
Imagines clarorum virorum. 22
Imagines defunctorum. 23
Imagines maiorũ. 72
Immerẽtẽ non premere, honeſtiſſimum. 84
ad Immortalitatem adhortatio. 46
Immortalitatis amor. 154
Immortalitatis ſtudium. 80
Improbi diteſcunt, boni egent. 67
Improbitas majora capit quã virtus. ib.
Impudentia adoleſcentum. 256
Impudentia novitiorũ advocatorum. 54
Incendium Nicomedia. 334
Incorruptus animus. 329
Indignationi vela dare. 208
Indulgentia principis 358. *materna indulgentia.* 254
Ineptias commẽdare, ineptiſſimum. 121
Inficiari rem manifeſtam, augentis eſt crimen, non diluentis. 111
Infirmi dũ ſumus, optimi ſumus. 233
Infirmi grauiores inferũtur injuria. 267
Ingenia hebetata. 258
Ingenia recentium nõ aſpernanda. 192
Ingenia recta debilitat verecundia, perverſa confirmat audacia. 97
Ingenia varietate delectantur. 216
Ingenium nullum vel clarum facile emergit. 194
Ingrati in defunctos. 240
Inopia, & egeſtas differunt. 127

Intenſio intermiſſa ægre reſumitur. 119
Inteſtatorum conceſſa bona Nicenſibus. 238
Invenire præclare, diſponere apte. 91
Inventionis ſuæ quiſq; favet. 27
qui Invidet, minor eſt. 180
ſine Inuidia, ſine potentia. 171
I undatio. 263
Invocatio Deorum poetis familiaris. 375
Iſſus. 333
Iſæi eloquentia. 339
Iſæi laudatio. ibid.
Iſæi promptum ingenium. ibid.
Iſelaſtica. 384. *agon Iſelaſticus.* ibid.
Iſocrates impeditus à dicendo. 200
Iudex ſuis auribus patientiam debet. 172
Iudices & auditores non moventur eodem modo. 65
Iudicia recuperatoria. 119
Iudicii aculei revelli poſſint, extorqueri non poſſunt 65
Iudicio ſuo contenti. 142
Iudicium de libris Maximi. 129
Iudicium de verſiculis Plinii. 140
Iuditium viri ſapientiſſimi. 296. *doctorum & indoctorum* Iudicium. 65
Iudicum error. 212
Iudicium ingenia inperſpicua. 30
Iudicum intentio ut confundatur. 85
Iulii Aviti mors. 155
Iulii Candidi vox. 167
Iulii Ferocis laus. 48
Iulius Africanus. 214
Iulius Baſſus defenſus. 110
Iulius Baſſus adverſis ſuis clarus. ibid.
Iulius Largus Plinium fecit heredem fideicommiſſarium. 355
Iulius Naſo. 178
Iulius Naſo cãdidatus. 175. *ipſius mors.* ibid.
Iulius Nepos. 214
Iulius Orator. ibid.
Iulius Servianus. ibid.
Iungere extrema, quaſi avulſa. 119
Iunius Mauricus. 130
Iurarunt coacti advocati.

cati nihil ſe accepiſſe. 169

Iusjurandum preſtitum commilitionibus. 343

Ius civitatis petit propinquis ſui medici Plinius. 316

Ius civitatis Alexandrina. ibid.

Ius civium indultum. 323. *per jus, impar prudentia.* 52

Ius Latinorum. 367

Ius patronorum. 316

Ius Quiritium. ibid.

Ius trium liberorũ. 374

Iuvenis ſenili virtute. 43

Iuventutis inſtitutio magni ſit. 67

K

Κατάκεφάλαια. 194

Κὴρικα, *decrevi.* 17

Κτῆμα *an* ἀγώνισμα *monumentum ſit an certamen.* 155

L

Laborem repetere, quam jungere difficilius eſt. 112

Lacus Vadimonis. 338

Lacrymæ regiæ. 80

Laguncula. 8

Lapidem omnem moveo. 26

Lapus frequentior currentibus, quam reptantibus. 297

Largius Macedo à ſervis occiſus. 92

Larium Plinii. 196

Larius lacus. 280

Latus clavus. 45

Laudanda facere ubi deſiimus, ineptum putamus laudari. 100

Laudari à laudato, magnum. 239

Laurentinæ villæ deſcriptio. 58

Laurentinum Plinii. 32

Laus minor, ſed conſcientiæ fructus major. 160

Legati Bæticæ provinciæ. 73

Legendi ſemper occaſio, audiendi non ſẽper 38

Legentium faſtidium & deliciæ. 37

Leges à Græcis. 340

Leges legibus contrariæ ut convincendæ. 58

Leges publicæ ubi non repugnant, ſervanda defuncti volũtas. 170

Διτέργιον. 51

Lex ambitus. 174

Lex annalis. 356
Lex cujuſque ciuitatis ſequenda. 369
Lex in deſuetudinem & conſenſum ſublata. ibid.
Lex Iulia *de adulteriis.* 203
Lex munera vetat accipi. 113
Liber eo melior quo major. 275
Liber & pugillares. 74. 309
Liber nullus tam malus, quin parte aliqua proſit. 75
Liberalitas priſcorum in ſcriptores. 102
Liberalitas ſemel incitata ſtare nequit. 159
Libertas reducta. 256
Librator. 338
Licinianus correptus à Domitiano. 116
Licinianus è ſenatore Rhetor. ibid.
Licinius Nepos. 136
Lima. 157
Lima non ſplendeſcit opus, ſed atteritur. ibid.
Literarum fructus. 253
Literas illiteratas ſcribere. 15
Lites interquieſcunt menſe Iulio. 270
λίγον πάντα κινῶ 29
Locorum difficultates arte ſuperare. 311
Loquentia, eloquentia, Vide *eloquentia.*
Luceius Albius. 82
Lucii Piſonis vox. 161
Luctibus aucta damna. 264
Luctus memoria non revocanda, feſtis ſaltem diebus. 88
Lugere mortem viri inculpati, nefas. 34
Lugduni bibliopolæ tempore Plinii. 283
Luſus & ineptiæ. 275
Luſus, ſeria. 220
Luxuria & ſordium, nova ſocietas. 45
Lycormas libertus Trajani. 330
Lyſiæ orationes. 29

M

M*Acedo percuſſus à ſervo.* 92
Magiſtratus officii. 247
Magiſtratus verecunde geſti. 25
Magiſtratus virum arguit. 38

minor

Minor annorum triginta an poſſit gerere Magiſtratum. 358
Majorum mos. 70
ſuper Maleam. 326
Mancipes frugi inſtruendi. 98
Manum injicere quieti. 301
Mannuli. 100
Marcus Tullius Poetarū fovit ingenia. 101
Marci Tulli laus. ibid.
*Marius Priſcus.*81. *accuſator.* 53
*Mariti lenocinium.*202
*Martial.laus.*102.*mors verſus de Plinio.* ibid.
Maſſa Bæbius. 241
Maſſa accuſatus à Plinio. ibid.
Materia æmulationis repugnans. 1
*Matrona lectiſsim.*246
Maturii modeſtia. 70
Maurici cauſa ſeceſſus Plinii. 182. *vox cordata.* 130
Maximi libri. 273
*Maximus ſcripſit libros in Blateram.*ibid. *ſpectaculum uxoris Maximi.* ibid.
Meditationis ſtudium. 166
Membra domus. 148
Membrum dorm.torium. 71
Menelai oratio. 29
Menſtruum. 356
Μεσόχορος 55
M.Meſſala. 141
*Meſſalinus cæcus & improbus.*68. *damnatus in metallum.* 30
Melius Carus. 2
Metius Modeſtus. ibid
Milites à ſignis non avocandos. 352
*Milites & pagani.*320
Minutiani laus. 229
*Mirabilia inſperat.*298
Miſerum eſt, fuiſſe felicem. 62
Modeſtia eruditorum quorundam. 226
Morbi per ſucceſsiones traduntur. 16
*Mores primum, deinde eloquentia diſcēda.*72
Morum ſimilitudo, vinculum amicitiæ. 122
*Mors acerba querlā.*144 *ex morbo.* 16. *laudabilis* 36. *voluntaria.* 196
Mortis genus luctuorum quod. 16. *metu mortis mortem precari.* 189.190

Mortis pulcerrimæ conſilium. 95. *impetis non conſilio mortem oppetere.* 20
Mortem flere viri ſpectati non decere. 38. *certamen nullum cum mortuis.* 276. *nefas in mortuis ſcribere.* 277
Mortuo convitiari non decet. ibid.
Mos majorum in producendis in forum adoleſcentibus. 50
Μυσεῖον. 13
Muſonius Baſſus. 2[illegible]
Muſonii gener Artemidorus. 89
Munera viſcata & hamata. 304

N

N*Atalis dies principis.* 367
Natalis dies Trajani celebratus. ibid.
Natura opera delectant 270
Naves orariæ. 326
Neceſſitates voluptatibus anteferendæ. ibid.
Nefas interrogare de quo pronuntiatum. 5
Negligimus quæ ultro occurrunt. 267
Negligentes de alieno, de ſuo diligentes. 120
Nepotis laudes. 136
Nepotis edictum. 174
Neratius Marcellus. 80
Nero periit Conſule Silio Italico. 79
Neronis tyrannis. 74
Nerva. 130. 141
Nerva confirmat ab aliis facta principibus 347. *ejus clementia.* 117. *reſcriptum pro Archippo.* 121. *ſecuritatem publicam ſua anteponit.* 120
Nicea theatrum imperfectum. 336
Nicetes. 175
Nicomediæ incendium. Vide *incendium forum novum.* 332
Nigrinus. 160. *Tribunus plebis.* ibid.
Nonio Celeri elocatur Quintiliani filia. 205
Norbanus Licinianus reus poſtulatus. 86
Novandum nihil. 372
Novitas grata. 267
Novitas libro lenocinatur. 65
Numidia Quadratillæ mors. 230

Num-

Nuncupare vota. 340

O

OBſequii finis aliquis. 73
Oceani natura. 85
Ocii diſpoſitio. 132
Ocioſis nihil impetrari. 209
Ocioſum eſſe, quam nihil agere melius. 13
Ocium, & nihil agere. 253
Ocriculum. 196
Octavius ſtimulatur ad ſcripta ſua edenda. 49
Offenſæ & ſimultates non effugiendæ. ubi. 64
Offenſus valde iraſcitur. 178
Officina antelucana. 90
Officio potius conſulendum, quam facultatibus. 162
Officium amicitiæ non deferendum ſtudiorum cauſa. 253
Officium cujuſque ſpectandum. 221
τ' Ο'ναρε̃ ἐκ Διός ἐστι. 24
Opera naturæ delectant 270
Opera ædificiorum corrigenda. 335
Opes oculis obire. 266
Opinio ut mutanda. 29
Opinionũ varietas. 260
Opiſthographi. 76
Oratio attollenda, vel ſubmittenda. 88
Oratio & actio non idem. 27
Oratio exemplar actionis. ibid.
Oratio extemporanea Iſæi. 37
Oratio grandiſona. 276
Oratio nivibus hybernis ſimilis. 27
Oratio quę optima. ibid.
Oratio qualis eſſe debeat. 28
Orationis & hiſtoriæ multa communia & diverſa. 143
Orationum recitatio. 64
Orator vir malus, dicendi imperitus. 109
Oratorii officium. 276
Oratoriæ facultatis ſumma difficultas. 154
Ordinum ac dignitatum diſcrimina. 279

P

PAcerus. 320
Pate, non dolet. 95
Pallantis monimentum. 237
Pallantis liberti monimentũ ſuperbum. 247

Panarium. 8
Panegyricus Plinii. 91
Paradoxa. 297
Parſimonia tēporis. 76
Partes univerſæ. 41
Parvæ res maximas trahunt. 27
Paſſienus Paulus. 294
Paſſienus à Propertio genus duxit. ibid.
Pauli Paſſieni *carmina qualia.* 182. *elegi Paſſieni quales.* 294. *ejus laus.* ibid.
Paſſienus Criſpus. 214
Peccata ſi paria, pares laudes. 243
Pecunia ad ſalutandum principem remiſſa Byzantius. 339
Pecunia data à buleutis pro introitu. 337
Pecunia male impenſa in aquæ dictu. 335
Pecuniæ in opus balinei conferendæ. 330
Pecuniæ Reipub. debitæ. 368
Pecuniæ publicæ ne ſint otioſæ. 343
Peregrinatio interſita. 99
Peregrinum ſolum non eſt capax juris Romani. 342
Pericles. 299
Pericles tonabat. 28. *eloquentia Periclis*. ibid.
Pervicaciā puniri. 363
Petulantia iners. 133
Philoſophi reprehenſi. 89
Philoſophi urbe pulſi. ibid.
Philoſophiæ pulcerrima pars, agere negotium publicū, cognoſcere. 13
Piaculare. 86
nihil Pigrius *delicatis, aut curioſius otioſis.* 305
Piſcinæ. 59
Piſo à Galba adoptatus. 66
Pitho, Suad. 28
Platea. 365
Platonis ſublimitas. 151
Plebs limine curiæ diſcreta. 12
Plinius accuſator Marii Priſc. 47. *advocationibus non functus promiſcue.* ibid. *admiratione captus librorū Saturnini, ad dicendū paratus, tenebatur.* 23 *à Trajano jus trium liberorum obtinuit Voconio.* 53. *augur.* 107. *Baticorum patro-*

tronus.72. bibliothecã dedicaturus.9. Bithyniam intrat.326. centumviralibus cauſis diſtrictus. 52. Ciceronis æmulus. 110. conſul. 91. cupit inſeri Taciti Annalibus. 241. Demoſthenis imitator. 2. famæ ſtudioſus. 145. in conſilium evocatus à Trajano 202. intrepide diſtricturus calamum in tyrannos. 285. non contentus ſeculi ſui eloquentia. 9. patrocinatur Afris, cum Tacito patronus Baſſi. 47 patronus Bæticorum. 72. patronus. judex datus. 84. poeticæ ſtudioſus. 93. prætor. 371. qua ætate cœpit agere in foro. 158 ſcriptorum ſuorum admirator. 1. ſe inter bonos numerat. 9. ſibi gratulatur. ibid. ſtudia ut ordinet in ſuis villis. 293. ſtudiorum nomine agnitus. 11. ſtudioſus. 18. ſtudioſus gloriæ Trajani. 284. ſtudioſiſſimus. 26. ſtudioſorum fautor. 188. ſucceſſor Frontini in auguratu. 109. tragœdiam ſcripſit annos natus quatuordecimo. 310 Trajanum conſulit. 324. & paſſim. tribunus. 32. valetudine oculorum impeditus. 229. Venationis ſtudioſus. 165. veterum more, cibum ſumebat. 90. in villa otioſus. 37. vino parco uſus. 21. abſtinentia Plinii. 162 actiones quadam. 180

Plinii majoris obitus. 183. libri & ſcripta. 46. 47.

Plinium literati omnes amabant. 20

Plinium pudet temporum priorum. cur. 251

Pœnæ modus in ſervis militibus. 332

Pœnitentiæ venia. 364

Pœnitentiam agat pœnitentia ſua. 219

Poetis furere conceſſum. 211

Peotis mentiri licet. 183

Poetam caſtum eſſe decet non verſus. 121
Poetarum proventus. 18
Pompeia lex. 356. *quæ contineat.* ibid.
Pompeii Quintiani mors. 281
Pompeius Saturninus. 152
Pompeius Iulianus. 14
Pomponia Gratilla heredem ſcribit Plinium. 138
Pomponius Secundus. 141
Pontificum collegium. Vide *Collegium.*
Popularitatis innoxiæ vir. 202
Populi *judicium.* 224 *ad populum provoco.* ibid.
Porticus. 59
Porticus in O ſimilitudinem. ibid.
P*raire.* 367
P*reces piæ & amici efficaces.* 188
Pretium negatur cujus pretiũ repoſcitur. 221
Primipilus. 321
Princeps quod conſtituit manſurum eſſe, debet. 369
Princeps ratum non habet privilegium in aliorum conceſſum damnum. 370
Principe dignum ædificia publica inſtaurare. à numer. 336. uſque ad 339
Principis amicitia ad quid utendum. Vide *amicitia Principis.*
Principis auctorit. 359
Principis exornari judicio. 117
Principis munus non male collocãdum. 338
Principis teſtimonium. 257 *voluntas.* ibid. *quod nullius eſt, Principi cedit.* 327
Privilegia. 357
Privilegium in aliorum conceſſum detrimentum. 370
P*rivilegium quo ceteris creditoribus anteponerentur Pontici.* 369
Proceton. 57
Π*ρόδρομος epiſtol.* 113
Pronuntiationis vis. 94
Propertius. 183
P*ruſæ balineum.* 352
P*ruſienſes* 353
P*ru enſium decretum de Archippo.* ibid.
Publici ſervi annui acti-

cipiunt. 346
Publii Acilii laus. 20
Publius Actius Centurio. 368
Pueros à centumviralibus auſpicari, ut ab Homero in ſcholis. 47 &c.
Pugillares, ſtylus. 235
Pungere, non infigere aculeum. 28
Pulpito digna. 133

Q

QVadratillæ prudentia. 230
Quadrati educatio. 231
Quadratus ſcripſit de Helvidii ultione. 284
Quæſtoris dignitas. 278
Quarta legitima. 139
Quinquennales agones Traiano. 254
Quintiani animus qualis. 282
Quintiliani filia. 184
Quiritium jus. 367

R

RAtio ſapientibus pro neceſſitate eſt. 16
Ratione quam auctoritate ſuperari aquius. 31
Recitandi cauſa. 175
Recitandi ratio ſua cuique. 255. *ad recitandum quid facto opus ſit.* 183
Recitantis gratia. 164
Recitatio imponit & langueſcit. 64
Recitatio orationum. 65 *panegyrici* 100. *ad recitationem eruditiſſimus quiſque admittendus.* 55
Reci tationes neglecta. 19
Recitationis fructus. 141 (93
Recuperatoria judicia.
Reditus nullus juſtior quam quem terra refert. 267
Regiæ lauryma. Vide *lacrymæ.*
Regulus ambitione obtinebat quod alii fide non præſtant. 170. *bipedum nequiſſimus.* 7. *de morte filii librorum ſcripſit.* 104. *dives factus per flagitia.* ibid. *exſultans Aruleni morte.* 5. *in ſumma avaritia ſumptuoſus.* 105

105. *latrator fori timidiſſimus.* 5. *Plinium laceſſit apud Centumviros. Senecionem lacerat.* ibid. *ſenex nupturit.* 105. *ſub Nerone flagitioſus.* 74
Regulo ſagax reſponſum Plinii. 6. *de Regulo Metii Modeſti iudicium.* ibid.
Reipub. adminiſtranda præcepta. 273
Reipub. curare negotia, honeſtiſſimum. 221
Relegati in triennium. 251
Relegati non ſunt ab alio reſtituendi. 345
Reliquiæ defunctorum antransferendæ. Vide *defunctorum reliq.*
Remiſſiones colonis permiſſæ. 133
Remiſſionum cur non æqua benignitas. 244
Rempub. heredem facere. 152
Reorum agmen. 82
Repetundarum lex. 50
Rerum varietas. 133
Reſtituẽdi natales. 354
Reverentiæ literis debita. 307
Reverẽtia, pudor, metus optime iudicant. 224
Robuſtus eques. 197
Rogat efficaciter qui rogandi cauſas reddit. ibid.
Romanus homo. 130
Romanæ civitatis mores in opum ratione. 20
Romæ vitia late vagantur. 130
Roſianus Geminus. 317 *commendatur Trajano.* ibid.
Rufi monimẽtum imperfectum. 179. *tumulus ſine titulo.* ibid.
Ruſtica vitæ laus. 14
Ruſtica vita ſtudioſus arguitur. 209
R*uſticus Arulenus.* 89

S

Sacerdotium non adimitur uiuenti. 109
Sacra æde lapſa, ſolum tamen ſacrum manet. 366
Saluii liberalis laus. 53
aut Sapiens, aut Sapienti proximus. 191
Satrius Rufus *amulator* Ciceronis. 6
Satrii Rufi *ambiguus ſermo.* 278
Saturnalia. 111

Saturnalibus miſſa munera. ibid.
Saturnini eloquëtia .22 *hiſtoria qualis & laudatio.* ibid.
Sauromatæ rex. 319
Scaſontes extorquere. 157
Scauola. 141
Schola innoxit. 37
Scholaſtica lex. 67
Scholaſticæ & umbraticæ literæ. 277
Scholaſticus Iſæus. 37
Scire plurimum, plurimum addiſcere. 81
Scribonianus. 95
Scribentes placendi cauſa. 98
Scribentis ſanctitas cumulat gratiam. 69
Securitas multorum non movenda. 369
Sedendi dignitas. 100
Senatoris periculum. 23
Senatorius decor, in Senatu diſceſſio facta. 51 *in Senatu judicia diviſa & in civitate.* 118. *in Senatum legi an poſſit minor annis triginta.* 356
Seneca. 141
Senecio. 98
ſenibus turpus ambitio. 68
Sententiæ numerantur, non ponderantur. 53
Sepulcri impenſa ſupervacua. 188
Sertorii exemplum. 83
Servilius Calvus. 346
Servitus miſera ſub tyrannis. 258. *priorum temporum.* 257
Servius Sulpitius. 141
Servorum ingenium. 3
Severitas moderanda. 283
Severum exemplum. 137
Sexagenarii immunes 82.
Silenda facere, laudanda ſilere. 132
Silii Italici *carmina qualia. mors, & res geſtæ, ſoceſſus.* 78. 79. *ſub Nerone famam ſuam læſit.* ibid.
Sinopenſis. 335. *aqua deducenda in coloniam Sinopenſem.* 338
Siniſteritas auditorum 279
Socratici ſermones. 107
Σοφονκλεῖς, *laudiceni.* 55

Solatia in morte ſuorum. 262
Solers Prætorius. 142
Solatia. 262
Solum peregrina civitatis non eſt capax dedicationis. 342
Somnium à Iove. 24
Somnium Fannii. 143
Somnus pro morte. 187
Sordidi & glorioſi deſcriptio. 42
Sors & uſura. 177
de Spectris hiſtoria mira. 134
Sperare ex aliis quod tibi non præſtes, ineptum. 46
Spurinna animum & corpus exercebat. 34
Spurinnæ felix ſenectus 34.*res geſta.*43.*ſtatua decreta.* 44
Statuæ Principum.301
Stibadium. 150
Stillonius Priſcus. 84
Stoicorum ſimia. 4
Studii formandi ratio. 215
Succeſſivũ tempus. 108
*Suetonius Trãquill.*33
L.Sulla. 142

T

T*Abulæ venales.* 266
Tempus omne perire, quod ſtudiis non impertitur. 76
Terentius Iunior. 232.
Terentius quaſi in ſtro ſolutus. 22
Terræ motus. 190
Tertullus Cornutus. 161
Teſtaceum opus. 336
Teſtamenta, ſpeculum eſſe morum. 265
Teſtes in reos non in dãnatos interrogari 5
Theatrum Niceæ. 336
*Thraſea.*226.*gener Arriæ.* 94
Θρεπτοὶ 363.Θρεπτοῖς *epiſtolæ Domitiani.* 364
Tiberis inundatio. 263
*Timor emendator acerrimus.*224.*plerumque amore fortior.* 6
Timoris vis. 235
Titinius Capito, ejuſq; laus. 23. *ſtatuam poſuit Syllano.* ibid.
Titius Homulus. 112
Titius Caſſius. 136
Titus Cæſar. 141
Togæ jure carent, quibus interdictum aqua & igni. 155
Topiarii. 98

Tor-

Torquatus. 141
Trajanus ad imperium admotus. 314 *averſatur factiones.* 334. *beneficus.* 315. *beneficus in milites.* 368. *parce tribuit privilegia.* 362. *quia ſtatuat de Chriſtianis.* 365. *victor.* 318
Trebonius Rufinus. 130
Triclinia. 4
Triclinium. 4
Tuſculana villa deſcriptio. 58
Tuſculanum Plinii. 12
Tuſculanus ager Plinii. 58
Tuſci inſalubres. 59

V

Vadimonis lacus 268
Valere non dicitur qui ſuſpenſus eſt. 96
Valerius Licinianus. 115
Valerius Paulinus. 124
Valerius Poulinus jus Latinorum Plinio reliquit. 367
Valetudo gravis interdum moroſum facit. 208
Varietas grata. 215
Varietas univerſitatem commendat. 40
Veiento. 130
Velleius Blaſus. 66
de Venalibus melius auribus quam oculis judicatur. 30
Venia danda oblectationibus alienis. 291
Verania. 67. *à Verania codicilli facti.* ibid.
Verecundia magis quam fiducia decet. 235
Verginius Romanus. 193. *ejus comœdia.* ibid.
Veſtalis carnificem averſata. 116
Veſtalium mos. 226
Veſtricius Spurinna. 43
Veterum æmulus Saturninus. 22
Vetuſtas ut laudanda. 193
Viaticum. 339
Vindicta genus manumiſſionis. 222
Virgilius. 141. *arma*

Ænea

Æneæ multis verſibus deſcripſit. 151
Virginii imaginum habebat Sil.Italicus. 79
Virginius Rufus. 141. tutor Plinii. 36
Virorum dictorum ſemper immatura mors. 151
Virtus neglecta. 67. ſuſpecta. 257
Viſa ſeu viſiones. 235
Vita crevis, laboribus caducis non fatiganda. 278
Vita hominum magnas latebras habet. 71
Vita jucunda, otioſa. 305
Vitæ frugalitas. 31
Vitellio amicus Sil.Italicus. 78
Vitiæ remediis fortiora. 133
Vrbani, urbanitas. 247
Vrbani honores. 209
Vrbanus. 210
Vrbs corrupta. 67
Vſus optimus dicendi magiſter. 200
Vtilitates publicæ privatis anteferendæ. 226
Vxor patientiſſima. 266
Vxoris Macrini mors, & laudatio magna. 246

X.

XEnia.
Xerxes illacrymavit cur. 80
Xyſtus. 61

Z.

ZEta, ſeu Diata 61
Zoſimi liberti infirmitas. 365

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google